

IMAGE OF THE MODERN PEDAGOGUE

**№4 (217)
2024**

**Українська освіта:
НОВІ МОЖЛИВОСТІ**

**Ukrainian education:
new opportunities**

Website: isp.pano.pl.ua

Тема: «Українська освіта: нові можливості»

ISSN: електронне – 2522-9729

Спеціальність: 011 освітні, педагогічні науки (02.07.2020)

Категорія: «Б»

УДК: 37.004

DOI 10.33272/2522-9729-2024-4(217)

Проблематика публікацій: актуальні питання педагогіки, педагогічних технологій навчання та виховання, неперервної освіти, педагогічної майстерності, освіти та навчання дорослих, педагогічного менеджменту

Періодичність видання: 6 разів на рік

Рукописні мови: українська, англійська, польська

Журнал заснований офіційно 1 червня 1999 року,

як електронне наукове видання – 22 травня 2017 року

«ІМІДЖ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА» –
електронний науковий фаховий журнал, який
постачає читачам контент у відкритому доступі

Міжнародні, закордонні і національні
реферативні та наукометричні
бази даних, до яких включено
наукове видання:

- CrossRef
- Index Copernicus [ICV 2022 \(81,08\)](#)
- BASE
- Google Академія
[h-index: 20 \(11/2023\)](#) | [i10-index: 73 \(08/2024\)](#)
- WorldCat
- OpenAIRE
- Наукова періодика України

ГОЛОВНА РЕДАКТОРКА

Білик Надія Іванівна, докторка педагогічних наук, доцентка,
Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського, Україна

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Аніщенко Олена Валеріївна, докторка педагогічних наук, професорка, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Україна

Боднар Оксана Степанівна, докторка педагогічних наук, професорка, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна

Вовк Мирослава Петрівна, докторка педагогічних наук, старша наукова співробітниця, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Україна

Горошко Юрій Васильович, доктор педагогічних наук, професор, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, Україна

Гриньова Марина Вікторівна, докторка педагогічних наук, професорка, член-кореспондентка НАПН України, ректор, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Україна

Дудак Анна, докторка габілітована, професорка, Інститут педагогіки і психології, Університет Марії Кюрі-Склодовської в Любліні (Республіка Польща)

Єльнікова Галина Василівна, докторка педагогічних наук, професорка, Українська інженерно-педагогічна академія, м. Харків, Україна

Зелюк Віталій Володимирович, кандидат педагогічних наук, доцент, директор, Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського, заступник головного редактора, Україна

Ільченко Віра Романівна, докторка педагогічних наук, професорка, дійсна членкиня НАПН України, Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського, Україна

Калініченко Ірина Олександрівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка, Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського, Україна

Королюк Світлана Вікторівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка, Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського, Україна

Кравченко Ганна Юрійівна, докторка педагогічних наук, доцентка, Навчально-науковий інститут педагогіки та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, Україна

Кравченко Любов Миколаївна, докторка педагогічних наук, професорка, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Україна

Кучерявий Олександр Георгійович, доктор педагогічних наук, професор, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Україна

Засновники

Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського, Україна
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Видавець

Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського, Україна

Адреса редакції

вул. Соборності, 64-ж, м. Полтава, Україна, 36014

Контактна інформація

тел. /факс: 0532) 56 3852, e-mail: root@pano.pl.ua
контактна особа: (066) 033 1422, e-mail: bilyk@pano.pl.ua

Website: isp.pano.pl.ua

Лавріненко Олександр Андрійович, доктор педагогічних наук, професор, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Україна

Лук'янова Лариса Борисівна, докторка педагогічних наук, професорка, член-кореспондентка НАПН України, заслужена діячка науки і техніки України, директорка, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, заступниця головного редактора, Україна

Мажець Гелена, докторка габілітована, професорка, Гуманістична та економічна академія в Лодзь (Республіка Польща)

Мосейчук Юрій Юрійович, доктор педагогічних наук, професор, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Отич Олена Миколаївна, докторка педагогічних наук, професорка, Інститут вищої освіти НАПН України, Україна

Палічук Юрій Іванович, кандидат педагогічних наук, доцент, ЗВО «Буковинський державний медичний університет», м. Чернівці, Україна

Пікула Норберт, доктор габілітований, професор, директор, Інститут соціальної педагогіки, Державний Педагогічний університет ім. Комісії Народової в Кракові (Республіка Польща)

Рибалко Людмила Сергіївна, докторка педагогічних наук, професорка, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна

Сотська Галина Іванівна, докторка педагогічних наук, професорка, член-кореспондентка НАПН України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Україна

Стрельников Віктор Юрійович, доктор педагогічних наук, професор, Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського, Україна

Федій Ольга Андріївна, докторка педагогічних наук, професорка, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Україна

Фомін Володимир Вікторович, доктор педагогічних наук, професор, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна

Хомич Лідія Олексіївна, докторка педагогічних наук, професорка, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Україна

Шпак Валентина Павлівна, докторка педагогічних наук, професорка, Навчально-науковий інститут педагогічної освіти спеціальної роботи і мистецтва, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Україна

Журнал включено до Переліку електронних наукових
фахових видань України у галузі «Педагогічні науки»,
(наказ МОН України від 02.07.2020 року № 886)

Рекомендовано вченою радою

Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України (протокол №8 від 29 серпня 2024 року)

Редакційна рада:

Білик Н.І., Зелюк В. В. (голова ради), Ільченко В. Р.,
Калініченко І. О., Пилипенко В. В., Хомич Л. О.

Підписано до друку: 30.08.2024 р.

Формат: 60x84 1/8.

© «Імідж сучасного педагога», 2024
© ПАНО, 2024

№ 4(217), 2024

Topic: "Ukrainian education: new opportunities"

ISSN: electronic - 2522-9729

Specialty: 011 education, pedagogical sciences (02.07.2020)

Category "B"

UDC 37:004

DOI 10.33272/2522-9729-2024-4(217)

Themes of publications: topical issues of pedagogy, pedagogical technologies, postgraduate and in-service pedagogical education, pedagogical mastery, education and training of adult, pedagogical management

Periodicity: 6 issues per year

Manuscript languages: Ukrainian, English, Polish

The journal was officially founded on June 1, 1999, as a scientific electronic edition – May 22, 2017

"IMAGE OF THE MODERN PEDAGOGUE" –
electronic scientific professional journal,
which provides readers with open access content

International, foreign and national reference and
scientometric databases, "Image of the Modern
Pedagogue" is indexed in:

- CrossRef
- Index Copernicus [ICV 2022 \(81,08\)](#)
- BASE
- Google Академія
[h-index: 20 \(11/2023\)](#) | [i10-index: 73 \(08/2024\)](#)
- WorldCat
- OpenAIRE
- Наукова періодика України

EDITOR IN CHIEF

Nadiia Bilyk, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
M.V. Ostrohradskiyi Poltava Academy of Continuous Education, Ukraine

MEMBERS OF EDITORIAL BOARD:

Olena Anischenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education NAES of Ukraine, Ukraine

Oksana Bondar, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine

Myroslava Vovk, Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education NAES of Ukraine, Ukraine

Yurii Horoshko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, T.H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium", Ukraine

Marina Gryniowa, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Rector, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

Anna Dudak, Habilitated Doctor, Professor, Deputy of the Department of Pedagogy at the Institute of Pedagogy and Psychology of the Maria Curie-Skłodowska University in Lublin (*Republic of Poland*)

Halyna Yelnykova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy, Kharkiv, Ukraine

Vitaliy Zeliuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Director, M.V. Ostrohradskiyi Poltava Academy of Continuous Education, Deputy of the Editor-in-Chief, Ukraine

Vira Ilchenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Full Member of National Academy of Sciences of Ukraine, M.V. Ostrohradskiyi Poltava Academy of Continuous Education, Ukraine

Iryna Kalinichenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, M.V. Ostrohradskiyi Poltava Academy of Continuous Education, Ukraine

Svitlana Koroliuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, M.V. Ostrohradskiyi Poltava Academy of Continuous Education, Ukraine

Hanna Kravchenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Educational and Research Institute of Pedagogy and Psychology, State Educational Institution "University of Education Management" NAES of Ukraine, Ukraine

Liubov Kravchenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

Alexander Kucheryavyi, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education NAES of Ukraine, Ukraine

Olexandr Lavrynenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education NAES of Ukraine, Ukraine

Helena Marzec, Habilitated Doctor, Professor, University of Humanistic and Natural Sciences, Łódź branch of Piotrkow Trybunalski (*Republic of Poland*)

Yurii Moseichuk, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

Larysa Lukianova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member NAES of Ukraine, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Director, Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education NAES of Ukraine, Deputy of the Editor-in-Chief, Ukraine

Olena Otych, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Ukraine

Yurii Palichuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Bukovinian State Medical University, Chernivtsi, Ukraine

Norbert Pikula, Habilitated Doctor, Professor, Director, Institute of Social Pedagogics, Pedagogical University named after the Commission of National Education in Krakow (*Republic of Poland*)

Liudmyla Rybalko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine

Halyna Sotska, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education NAES of Ukraine, Ukraine

Viktor Strelnikov, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, M.V. Ostrohradskiyi Poltava Academy of Continuous Education, Ukraine

Olha Fediy, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

Volodymyr Fomin, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine

Lidiya Khomych, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education NAES of Ukraine, Ukraine

Valentyna Shpak, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Educational and Scientific Institute of Pedagogical Education of Special Work and Art, Bohdan Khmelnytsky National University, Ukraine

Journal is included in the List of electronic scientific
professional editions of Ukraine in the field of "Pedagogical sciences",
(Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine,
No 886 of July 02.2020)

Recommended by the Academic Council
Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education NAES of Ukraine
(protocol №8, 29.08.2024)

Editorial Board

Bilyk Nadiia, Zeliuk Vitaliy (Chairman of the Board), Ilchenko Vira,
Kalinichenko Iryna, Pylypenko Vadym, Khomych Lidiya

Signed for print: 30.08.2024

Format: 60x84 1/8

Founders

M.V. Ostrohradskiyi Poltava Academy of Continuous Education
Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education NAES of Ukraine

Publisher

M.V. Ostrohradskiyi Poltava Academy of Continuous Education

Address

Sobornosti st. 64-Zh, Poltava, Ukraine, 36014

Contact information

tel. / fax: 0532) 56 3852, e-mail: root@pano.pl.ua
contact person: (066) 033 1422, e-mail: bilyk@pano.pl.ua

Website: isp.pano.pl.ua

ЗМІСТ

електронного наукового фахового журналу «ІМІДЖ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА» № 4(217), 2024

Тема: «Українська освіта: нові можливості»

ТОЧКА ЗОРУ

- Особливості професійної підготовки вчителів зі STEM-освіти в умовах екосистеми університету засобами цифрових технологій
Лучанінова Ольга, Штапенко Едуард, Гулівець Олексій 5

ВИЩА ШКОЛА

- Робототехніка у розвивальному навчанні студентів фізики як технологія реалізації STEM-освіти
Кузьменко Григорій, Рижкова Тетяна 13
- Структурно-функціональна модель формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики як основа фундаментальної підготовки
Гриньов Роман (Ізраїль) 19
- Особливості використання технологій штучного інтелекту в удосконаленні викладацької діяльності
Колесник Олена, Терещенко Анжела, Фастівець Анна 25
- Здоров'я як пріоритетна цінність здобувачів вищої освіти в умовах війни
Сошенко Світлана, Дніпровський Андрій 33

ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

- Стан цифрового освітнього середовища закладів загальної середньої освіти
Грицай Яна 37
- Парадигмальне моделювання середовища українських закладів загальної середньої освіти
Дудко Сергій 42
- Професіограма майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти: практико-орієнтований підхід
Величко Руслана 47

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

- Теоретичне обґрунтування моделі професійно-особистісного розвитку педагога у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти
Оліферчук Оксана 52
- Забезпечення набуття педагогічними працівниками ЗП(ПТ)О soft skills в умовах воєнного стану
Кулішов Володимир 57

НАВЧАЮЧИ – ВЧИМОСЯ

- Трансформація засад дистанційного навчання в умовах викликів сьогодення
Лисенко Алла, Якименко Наталія 62

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

- Інноваційні підходи до управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей в європейському вимірі
Рожнова Тетяна 67
- Моделі навчання дорослих у північноамериканському освітньому просторі
Теренко Олена 73

КАЛЕЙДОСКОП МОВ

- Лінгвістичний коучинг як інноваційна педагогічна технологія розвитку самоосвітньої компетентності курсантів військового ЗВО при вивченні іноземної мови
Дроб Наталія, Місайлова Ксенія, Трофимова Марина 80
- Цифрові інновації в освіті: крок у віртуальну реальність
Орлов Олексій 87

ПОРАДИ СПЕЦІАЛІСТА

- Роль психологічної гнучкості у професійному саморозвитку педагога
Абрамович Тетяна 92
- Особливості логопедичної допомоги дорослим в умовах воєнного стану
Звекова Вікторія, Качуровська Оксана, Сілявіна Юлія 97
- Змішане навчання як інноваційна форма фахової підготовки майбутніх учителів-дефектологів до професійної діяльності: пілотне дослідження
Ніколаєску Інна, Соловей Юлія, Бондар Вікторія 102
- Інформаційно-аналітичний супровід підтримки ментального здоров'я українських освітян в умовах воєнного стану
Коваленко Інна 106

ВІНОК МИТЦІВ І МИСТКИНЬ

- Investigation and research on the present situation of college students' aesthetic values formed by China music
Oksana Vodnar (Ukraine), Qiuling Xiong (China) 111
- Провідні тенденції у формуванні навичок гри на ударних інструментах
Дудник Євген 122

CONTENT
electronic scientific professional journal
«IMAGE OF THE MODERN PEDAGOGUE», № 4 (217), 2024
Topic: «Ukrainian education: new opportunities»

POINT OF VIEW

- Professional training of STEM education teachers in the university ecosystem by means of digital technologies
Olha Luchaninova, Eduard Shtapenko, Oleksiy Gulivets6

HIGH SCHOOL

- Robotics in the developmental teaching of physics students as a technology improving stem education
Hryhorii Kuzmenko, Tetiana Ryzhkova 13
- Structural and functional models to formate natural and scientific competence in future physics teachers as the basis of fundamental training
Roman Grynyov (Israel) 19
- Peculiarities of using artificial intelligence technologies in improving teaching activities
Olena Kolesnyk, Anzhela Tereshchenko, Anna Fastivets 25
- Health as a priority value for higher education students in war conditions
Svitlana Soshenko, Andrii Dniprovskiy 33

PEDAGOGICAL MANAGEMENT

- Digital educational environment of general secondary education institutions
Yana Hrytsai 37
- Paradigmatic simulation in environments of Ukrainian general secondary education institutions
Serhiy Dudko 42
- Profession chart of future head of a general secondary education institution: a practice-oriented approach
Ruslana Velychko 47

PROFESSIONAL EDUCATION

- Theoretical grounding of the professional and personal development model of a teacher at the Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education
Oksana Oliferchuk 52
- Ensuring the acquisition of soft skills by teachers of vocational education institutions under the martial law conditions
Volodymyr Kulishov 57

LEARNING IN TIME OF TEACHING

- Transformation of the foundations of distance learning in the conditions of today's challenges
Alla Lysenko, Natalia Yakymenko 62

EXTERNAL EXPERIENCE

- Innovative approaches to management of professional and creative development in higher education: teaching specializations in the european dimension
Tetiana Rozhnova 67
- Models of teaching adults in Northern American educational space
Olena Terenko 73

RANGE OF LANGUAGES

- Linguistic Coaching as an Innovative Pedagogical Technology for Military Cadets' Self-Educational Competence Development in the Process of Foreign Language Learning
Natalia Drob, Kseniia Misailova, Maryna Trofymova 80
- Digital innovations in education: a step into virtual reality
Oleksii Orlov 87

SPECIALIST'S ADVICE

- The role of psychological flexibility in the professional self-development of a teacher
Tetyana Abramovych 92
- Characteristics of logopedic assistance for adults under martial law conditions
Viktoriia Zviekova, Oksana Kachurovska, Yuliia Siliavina 97
- Blended learning as an innovative form of professional training of future teachers of defects for professional activity: a pilot study
Inna Nikolaesku, Yuliia Solovei, Viktoria Bondar 102
- Informational and analytical support for mental health support of Ukrainian educators under martial law
Inna Kovalenko 106

GALAXY OF TALENTED

- Investigation and research on the present situation of college students' aesthetic values formed by china music
Oksana Bodnar (Ukraine), Qiuling Xiong (China) 111
- Leading trends in the formation of percussion playing skills
Yevhen Dudnyk 122

УДК 37.378.147

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-5-12](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-5-12)

ЛУЧАНІНОВА ОЛЬГА ПЕТРІВНА,

докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри металургії чавуну і сталі (інженерна педагогіка), Український державний університет науки і технологій, ННІ «Інститут промислових та бізнес технологій», м. Дніпро, Україна

Olga Luchaninova,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Iron and Steel Metallurgy (Engineering Pedagogy), Ukrainian State University of Science and Technology, and Scientific Institute "Institute of Industrial and Business Technologies", Dnipro, Ukraine

E-mail: 2017olgapetrovna@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8336-9273>

ШТАПЕНКО ЕДУАРД ПИЛИПОВИЧ,

доктор фізико-математичних наук, професор, професор кафедри фізики та прикладної математики, Український державний університет науки і технологій, ННІ «Дніпровський інститут інфраструктури і транспорту», м. Дніпро, Україна

Eduard Shtapenko,

Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Professor at the Department of Physics and Applied Mathematics, Ukrainian State University of Science and Technology, Scientific Institute "Dnipro Institute of Infrastructure and Transport", Dnipro, Ukraine

E-mail: e.ph.shtapenko@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7046-3578>

ГУЛІВЕЦЬ ОЛЕКСІЙ МИКОЛАЙОВИЧ,

кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри фізики та прикладної математики, Український державний університет науки і технологій, ННІ «Дніпровський інститут інфраструктури і транспорту», м. Дніпро, Україна

Oleksiy Gulivets,

Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Physics and Applied Mathematics, Ukrainian State University of Science and Technology, Scientific Institute "Dnipro Institute of Infrastructure and Transport", Dnipro, Ukraine

E-mail: agulivets@outlook.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3410-9605>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ЗІ STEM-ОСВІТИ В УМОВАХ ЕКОСИСТЕМИ УНІВЕРСИТЕТУ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

А Зміни у технологічному, економічному та соціокультурному середовищі створюють потребу у нових підходах до навчання та дослідницької діяльності. Виклики, які породжують можливості, виникають зі зростанням технологічного впливу та глобалізації, що вказує на потребу інновацій для досягнення стратегічних цілей вищої освіти в Україні. В умовах освітньої екосистеми університету, яка у своїй структурі повинна відповідати технологічним, соціальним та екологічним викликам 21 століття, можна формувати трансверсальні навички, які допоможуть майбутнім фахівцям гнучко й персоналізовано, відповідально навчатися протягом усього життя. Сучасний університет реагує на виклики та розбудову соціальної відповідальності задля майбутнього. Майбутні вчителі зі STEM-освіти якраз і повинні мати таку відповідальність перед суспільством.

Мета статті: проаналізувати вплив освітньої екосистеми університету та цифрових технологій на професійну підготовку майбутніх учителів зі STEM-освіти; визначити особливості цієї підготовки; уточнити дефініції «освітня екосистема університету», «цифрові технології».

У статті використано аналіз, синтез, порівняння, систематизацію – для з'ясування впливу освітньої екосистеми університету та цифрових технологій на професійну підготовку майбутніх учителів зі STEM-освіти; уточнення дефініцій – для розуміння цих понять відносно нашого дослідження; узагальнення як шлях вирішення проблеми й висновків.

Автори обґрунтовують актуальність професійної підготовки майбутніх учителів зі STEM-освіти засобами цифрових технологій, розкривають їхні потенційні можливості.

Теоретичне значення полягає в уточненні понять дослідження: «освітня екосистема університету», «цифрові технології», аналізі особливостей професійної підготовки майбутніх учителів зі STEM-освіти засобами цифрових технологій.

Практичне значення – у застосуванні методів, характерних для однієї дисципліни в інших галузях знання, що сприяє ефективній професійній підготовці майбутніх учителів зі STEM-освіти через міждисциплінарний інструментарій.

Висновки статті сприяють розвитку професійної підготовки майбутніх учителів зі STEM-освіти, поглибленню теоретичних основ STEM-освіти у вищій школі, що підвищить конкурентоспроможність фахівців на сучасному ринку праці.

Ключові слова: освітня екосистема університету; цифрові технології; STEM-освіта; підготовка майбутніх учителів зі STEM-освіти

PROFESSIONAL TRAINING OF STEM EDUCATION TEACHERS IN THE UNIVERSITY ECOSYSTEM BY MEANS OF DIGITAL TECHNOLOGIES

S Changes in the technological, economic, and sociocultural environments have created the need for new approaches to teaching and research. Challenges that generate opportunities arise with the growth of technological influence and globalization, indicating the need for innovation to achieve strategic higher education goals in Ukraine. In the context of the university's educational ecosystem, which must meet the technological, social, and environmental challenges of the 21st century, it is possible to develop transversal skills that will help future professionals to learn flexibly, personally, and responsibly throughout their lives. A modern university responds to these challenges and builds social responsibility for the future. Future teachers in STEM education should assume such a responsibility to society.

The purpose of this article is to analyze the impact of the university's educational ecosystem and digital technologies on the professional training of future STEM teachers; determine the features of this training; to clarify the definitions of "university educational ecosystem", "digital technologies".

The article uses analysis, synthesis, comparison, and systematization to determine the impact of the university's educational ecosystem and digital technologies on the professional training of future teachers in STEM education; clarification of definitions to understand these concepts in relation to our study; generalization as a way to solve the problem and draw conclusions.

This study substantiates the relevance of professional training for teachers in STEM education using digital technologies and highlights their potential.

The theoretical significance of this study is to clarify the concepts of "university educational ecosystem", "digital technologies", analysis of the features of professional training for future teachers in STEM education by means of digital technologies.

Practical significance lies in the application of methods characteristic of one discipline to other fields of knowledge, which contributes to the effective professional training of future teachers of STEM education through interdisciplinary approaches.

The conclusions of this article contribute to the development of professional training for future teachers in STEM education and deepen the theoretical foundation of STEM education in higher education, which will increase the competitiveness of specialists in the modern labor market.

Keywords: university educational ecosystem; digital technologies; STEM education; training of future teachers in STEM education

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

Освітній процес в університеті все більше відбувається на засадах трансдисциплінарності. Будь-яка парадигма має у своїй структурі набір концептів, переконань, методів дослідження і цінностей, тож трансдисциплінарність як концепт парадигми вимагає створення як нової парадигми мислення, так і нової освітньої екосистеми, яка зможе забезпечити цей взаємозв'язок. Нова парадигма мислення у вищій освіті спирається на розвиток критичного мислення (зрозуміти універсальне), модерацію (світ людей різний, але мета – збереження життя), психотехніку (життя у злагоді із собою й своїм внутрішнім «Я»), екологічну свідомість (як жити на цій планеті й зберегти її для наступних поколінь), це співтворчість, багатогранність й цілеспрямованість в еволюційному пошуку й наближення загального образу майбутнього тощо. Має прийти усвідомлення, що цифровізація, автоматизація призведе до трансформацій соціальних інститутів. У таких умовах професійна підготовка майбутніх учителів зі STEM-освіти стає актуальнішою.

Нова парадигма мислення є дороговказом для формування й функціонування освітньої екосистеми

університету, яка передбачає стратегії співпраці, обміну знаннями та стимулювання економіки, залучення громади, стейкхолдерів до освітнього процесу, дослідження впливу екології й економіки, співпраця й спільні проекти [2]. Нова роль сучасного університету – реагування на виклики та розбудова соціальної відповідальності задля майбутнього. Майбутні вчителі зі STEM-освіти якраз і повинні мати таку відповідальність перед суспільством.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У науково-методичній і психологічній літературі (як у вітчизняній, так і зарубіжній літературі) є цілий арсенал досліджень щодо підготовки майбутніх учителів зі STEM-освіти в умовах екосистеми університету засобами цифрових технологій. Наприклад, дослідження платформи з відкритим доступом для надання перевірених ресурсів доповненої реальності для STEAM-освіти, яка спрямована на покращення освітніх процесів і сприяння рівному доступу до якісної освіти (Velarde-Camaqui Davis, Rosario Celaya-Ramírez та ін., 2024); мультимедійна гра з доповненою реальністю для вивчення математики (Rebollo C., Remolar I. та ін., 2022); новітні цифрові технології технології AR та VR у вищій освіті (Cabero Almenara, J., and Fernández Robles, B., 2018);

створення еколого-орієнтованого освітнього середовища у закладах вищої освіти (О. Микитюк, Р. Конечна, О. Швед, 2019); інноваційні екосистеми України в умовах глокалізації та європейської інтеграції (І. Підоричева, 2021); інноваційні підходи у викладанні STEM-предметів та розвитку креативності учнів (Н. Морзе); упровадження STEM-освіти у процес фахової підготовки майбутніх учителів (В. Кириленко, А. Крижановський, Н. Кириленко, О. Майданик, Г. Медведєв, 2024) [3; 6; 10; 14; 15; 16].

І. Підоричева (2021), досліджуючи інноваційні екосистеми України в умовах глокалізації та європейської інтеграції, наголошує на ролі науково-освітнього сектору, де відбувається навчання, нарощення людського потенціалу; продукування нових знань, ідей, відкриттів; сектор включає заклади освіти всіх рівнів (дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої); організації, які займаються фундаментальними і прикладними дослідженнями, експериментальними розробками тощо [10, с. 378].

На думку Н. Подольчак та ін. (2023), підґрунтям для успішного розвитку екосистем ЗВО є рівень конкурентоспроможності країни в цілому. Наприклад, людський капітал має на сьогодні низький рівень підприємницької культури та розуміння ролі інновацій; існує невідповідність освітніх програм реальним потребам бізнесу; спостерігається низька якість підприємницької освіти [1, с. 10].

Ефективне впровадження STEM-освіти потребує не лише цифровізації освітнього процесу, а й зміни традиційних методик викладання для формування STEM-компетентностей [3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вважаємо, що при достатньо широкому висвітленні проблеми професійної підготовки майбутніх учителів зі STEM-освіти, автори наукових досліджень не брали до уваги потенціал освітньої екосистеми університету у поєднанні із засобами цифрових технологій, які мають свої особливості залежно від того, який компонент у підготовці є пріоритетним – математика, фізика, інформатика тощо. Постає питання ефективної професійної підготовки майбутніх учителів зі STEM-освіти, які професійно володіють цифровими компетентностями й використовують потенціал освітньої екосистеми університету.

Мета: здійснити аналіз наукової літератури щодо впливу освітньої екосистеми університету та цифрових технологій на професійну підготовку майбутніх учителів зі STEM-освіти; визначити особливості цієї підготовки; уточнити дефініції «освітня екосистема університету», «цифрові технології».

Методи: аналіз, синтез, порівняння, систематизація – для з'ясування особливостей і впливу освітньої екосистеми університету та цифрових технологій на професійну підготовку майбутніх учителів зі STEM-освіти; уточнення дефініцій – для розуміння цих понять відносно нашого дослідження; узагальнення як шлях вирішення проблеми й висновків.

Викладення основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Із початку 21 століття по всьому світу відбувається формування інноваційної екосистеми у закладах вищої освіти.

При створенні освітньої екосистеми враховується наступне:

- індивідуальний характер університету (визначаються унікальні риси, особливості простору, потенціалу, можливостей і викликів; розробляється стратегія інноваційної діяльності);

- довгострокове, перспективне бачення напрямів нових інноваційних шляхів використання потенціалу ЗВО (активне стимулювання створення нових інноваційних рішень і підходів в освітньому процесі та наукових дослідженнях);

- збільшення інвестицій в економіку знань (екосистема ЗВО спрямована на дослідження, розроблення та інновації, залучення додаткових фінансових ресурсів і партнерств із приватним сектором);

- передавання інновацій у комерційну сферу (екосистема сприяє прискореному передаванню інноваційних результатів від наукових досліджень до комерційної сфери; підтримка підприємницької активності та створення сприятливого середовища для технологічного трансферу);

- інноваційні наслідки (створення позитивних наслідків, що перевищують початкові інвестиції в економіку знань і науково-дослідницьку та інноваційну діяльність (R&D); зростання виробництва, покращення якості життя, створення нових робочих місць і сприяння сталому економічному розвитку [1, с. 28].

Необхідно зазначити, що модернізація, оптимізація шляхом трансформації закладів вищої освіти відбувається в Україні вже багато років, однак через війну цей процес пришвидшився. Об'єднання 4–5 ЗВО створює новий, унікальний за своїм змістом та еконаповненням університет. Таким став Український державний університет науки і технологій – потужний багатопрофільний регіональний центр вищої освіти, місією якого є підготовка висококваліфікованих фахівців, яких визнано в Україні та за її межами, для транспортного, інфраструктурного і металургійного комплексу України і шляхом надання високоякісних освітніх послуг [7]. Освітня екосистема університету спрямована на розвиток навчальних стратегій розвитку творчих здібностей, відкритості для технологічних інновацій і підприємництва її суб'єктів.

Спираючись на подане вище, уточнюємо поняття «освітня екосистема університету» – це тісний взаємозв'язок людини, освіти, її професійної діяльності через університет, місцеву культуру, виробництво, бізнес, співпрацю з громадою, альтернативні джерела освіти. Світова освітня спільнота опікується створенням такої екосистеми, яка має будуватися не директивно, а завдяки залученню тих, хто хоче мати екосистему знань для збереження майбутнього.

Відповідно до трансформаційних процесів у вищій освіті університет має виступати центром і провайдером інновацій в освіті, визначати ключові, зокрема й «екологічні» позиції освіти, спрямовані на добробут і безпечне життя громадян. Можна назвати три структурні рівні: освітня екосистема університету інтегрує взаємодію просторово-матеріально-інформаційних відносин, є сукупністю компонентів (факультет, кафедра, курс, група тощо), а також це міжсуб'єктна взаємодія, що лежить в основі професійно-особистісного становлення майбутнього фахівця, зокрема вчителя зі STEM-освіти. Від розвитку цих структурних рівнів розвивається й екосистема університету. Усі суб'єкти освітньої екосистеми – здобувачі вищої освіти, викладачі, ректорат – взаємодіють, користуються інноваційними технологіями, методиками навчання, через які визначаються як умови навчання, так і розвитку компетентностей здобувачів вищої освіти (ключова дія – обмін даними, знаннями, досвідом, як у природній екосистемі – обмін енергією).

Головним у професійній підготовці майбутніх учителів зі STEM-освіти є не тільки людина-фахівець із відповідними професійними характеристиками, яка спроможна прийняти креативне, ефективне, оптимальне рішення [8], але й її особистісні якості, наприклад, в управлінні безпекою розвитку підприємства. У зв'язку із цим зростає роль поєднання декількох складних наукових дисциплін щодо впровадження інноваційних трансформацій в екосередовищі.

В умовах економічної кризи, нестабільності й війни в Україні, непередбачуваності в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства опинилися й заклади вищої освіти, які не припиняють свою освітню діяльність. Авторами визначено, що для ефективної підготовки вчителів зі STEM-освіти повинні відбуватися інноваційні трансформації, і, перш за все, – в освітній екосистемі університету. Викладач є центральним суб'єктом освітнього процесу, тому має бути агентом-носієм новітніх знань, фасилітатором для студента, провідником у потоці інформації. За час перебування в університеті як освітній екосистемі студент, майбутній учитель зі STEM-освіти, має навчитися поєднувати основи наук з інтегрованими курсами через повне злиття предметів, чи широку міждисциплінарну інтеграцію, чи поєднання блоків знань з окремих предметів; навчитися приймати нестандартні рішення, розвинути креативність і глибину мислення. Для цього треба працювати й жити за певними принципами й підходами: системним, трансдисциплінарним, компетентнісним, синергетичним тощо [4]. Це можливо лише через поєднання різних наукових підходів. Трансдисциплінарну освітню екосистему університету можна розглядати у вигляді трикутника: сучасні *підходи* до функціонування системи, інформаційно-аналітичне *забезпечення* підготовки майбутніх фахівців зі STEM-освіти, *сама система та її суб'єкти*.

Дослідження підходів, компетенцій, кваліфікації і практичного досвіду майбутніх учителів зі STEM-освіти,

а також особливостей освітньої екосистеми університету в умовах цифровізації показали, що саме освітня екосистема університету є за своєю сутністю експериментальним майданчиком або науково-дослідною платформою для розвитку та підтвердження гіпотези дослідження, створює підстави для підготовки вчителів зі STEM-освіти засобами цифрових технологій.

Система цифрових технологій підготовки вчителів зі STEM-освіти є інтелектуальною, інтегрованою, динамічною, еволюційною, гнучкою, відкритою до інтеграції, надійною, індивідуальною для окремо взятого закладу.

Окремі університети тільки починають набір абітурієнтів на спеціальність 014 – середня освіта – учитель, наприклад, інформатики (математики, фізики), спеціалізація STEM-орієнтоване навчання. Автоматично освітня екосистема університету стає трансдисциплінарною. Це передбачає взаємодію багатьох дисциплін при вирішенні комплексних проблем природи і суспільства, диференціацію наук різних областей знання, розуміння реальності в її складності; дозволяє застосувати методи, характерні для однієї дисципліни в інших галузях знання, що сприяє ефективній професійній підготовці майбутніх учителів зі STEM-освіти через міждисциплінарний інструментарій.

Сутність STEM-освіти – у поєднанні міждисциплінарних практик, підходів до вивчення природничо-математичних дисциплін, дослідницько-проектної діяльності, інноваційних технологій, мистецьких дисциплін, LEGO-конструювання, робототехніки, співпраці та самореалізації. STEAM-навчання – застосування знань з різних областей: математики й інших точних наук, інженерії, дизайну, цифрових пристроїв та технологій [5]. Як, наприклад, доводять у своєму дослідженні Velarde-Camaqui Davis та ін. (2024), поєднання AR, STEAM та OER не лише збагачує процес навчання, а й готує студентів до розв'язання майбутніх завдань, розвиває ключові компетенції та комплексне мислення [15].

У табл. 1 подаємо вибіркового блоку фахових компонент практичного профілю (STEM-технології) та їх зв'язок із обов'язковими компонентами практичного блоку з освітньо-професійної програми підготовки майбутніх учителів зі STEM-освіти:

Як зрозуміло з табл. 1, вибіркового блоку фахових компонент практичного профілю (STEM-технології) тісно пов'язаний із обов'язковими компонентами практичного блоку з освітньо-професійної програми підготовки майбутніх учителів зі STEM-освіти, де ОК2.12 – методика викладання інформатики, ОК2.17 – комп'ютерна графіка, ОК2.20 – педагогічна практика, ОК2.21 – кваліфікаційна робота.

Вважаємо, що в освітній екосистемі університету наукова бібліотека з її цифровими технологіями має виступати як основний засіб освітнього процесу й професійної підготовки вчителів зі STEM-освіти, зокрема: студенти з 1 курсу знайомляться з просторами бібліотеки:

Вибірковий блок фахових компонент практичного профілю (STEM-технології) та їх зв'язок з обов'язковими компонентами ОПП

Вибірковий блок фахових компонент практичного профілю (STEM-технології)	Обов'язкові компоненти
STEM-технології на основі платформи ARDUINO	OK2.20, OK2.21
Віртуальна лабораторія природничих наук	OK2.20, OK2.21
Програмування в STEM-освіті	OK2.20, OK2.21
Основи 3D-моделювання	OK2.20, OK2.21
Основи Front-End (розробка)	OK2.12, OK2.17
Основи представлення знань, машинного навчання і штучного інтелекту	OK2.12
Основи захисту інформації та криптографія	OK2.20, OK2.21

візуальним (екскурсії-візуалізації); методичним (архів відеолекцій, відкриті підручники, охорона авторського права; лекції-інструкції щодо створення е-підручника); читальні зали онлайн тощо.

Нині важливо об'єднати зусилля наукової освіти й надбання практиків із метою створення інноваційних напрямів та ідей. Якщо в Європі спостерігається зниження допитливості студентів, то в Україні набирає обертів STEM-і STEAM-освіта. Так, у Європі є STEM-коаліція – мережа, яка формує політиків для економічного зростання добробуту, виховання. Наукова освіта з гуманітарним складником звернена до всіх. Під час підготовки вчителів зі STEM-освіти враховується ця стратегія – вміння майбутнього вчителя розвинути обдарованість в учня через допитливість, мотивацію, а потім секторально її розвивати (в університеті імені М. П. Драгоманова є кафедра наукової освіти, досвід якої є прикладом). Освітня екосистема сприймається як середовище обміну, засвоєння, передавання та продукування інформації [12]. Чим більше студент використовує можливості освітньої екосистеми та виховного простору, тим активніше відбувається його професійне становлення [13, с. 193].

Саме цифрові технології у підготовці майбутніх учителів зі STEM-освіти є надважливими, бо ця професійна підготовка включає знання й навички для майбутнього.

Освіта, й вища зокрема, опікується вирішенням питань щодо нових методів організації освітнього процесу, переходу до цифрових платформ і мереж. Сучасні технології змінюють доступ до інформації та взаємозв'язок із нею, що викликає зміну взаємовідносин між учасниками освітнього процесу, відбувається розширення освітньої структури, яка охоплює різні формальні, неформальні тренінги в контексті неперервного професійного розвитку.

Цифрові технології представляють собою широкий спектр інструментів і ресурсів, це об'єднання комп'ютерних, електронних, інформаційних, інформаційно-комунікаційних і телекомунікаційних технологій. Студентам, майбутнім учителям зі STEM-освіти, стануть у нагоді наступні цифрові освітні ресурси: електронні підручники; електронні навчальні посібники; довідники та словники; практичні та лабораторні системи;

електронні навчально-методичні комплекси; електронні видання контролю (тести, тестові завдання) тощо. Майбутні вчителі зі STEM-освіти за роки навчання в університеті мають на високому рівні володіти навичками пошуку інформації у глобальній і локальній мережах; умінням: її зберігати, обробляти й передавати; розробляти методичні й дидактичні матеріали; здійснювати автоматизований контроль навчальної діяльності; розробляти вебсайти навчального призначення; організовувати й проводити комп'ютерні експерименти тощо. У табл. 2 подаємо стисло інформацію про можливості цифрових технологій у професійній підготовці майбутніх учителів зі STEM-освіти.

Інформація у сучасному світі швидко перестає бути актуальною або правдивою, тому важливо навчити студентів учитися все життя. Концепція навчання впродовж усього життя (Lifelong learning). У процесі професійної підготовки майбутніх учителів цікавим і корисним буде знання про технології MBOK та платформи MBOK; про українські освітні платформи Prometheus, EdEra, ГО «Відкритий Університет Майдану», найпопулярніші світові MBOK: Coursera, edX, FutureLearn тощо [11].

Так, програма з професійної підготовки майбутніх учителів зі STEM-світи передбачає якісну підготовку вчителів Нової української школи, зокрема: здійснення міждисциплінарних наукових досліджень, участь у проєктній діяльності в контексті STEM-світи, використання в освітньому процесі інноваційних форм проведення занять, участь у міжнародних інноваційних проєктах; формування та розвиток професійних умінь і трансверсальних навичок, а саме: комунікативні навички, критичне та інноваційне мислення, толерантність до невизначеності, здатність до міжособистісної комунікації і командної роботи, до аналізу та синтезу, організації та планування часу. В основі підготовки – студентоцентризоване навчання, проблемно-орієнтоване навчання, електронне навчання в системі Moodle, самонавчання, навчання на основі досліджень. Викладання проводиться у формі: лекцій (у т. ч. мультимедійні та інтерактивні лекції з використанням інноваційних форм і методів), семінарів, практичних занять із розв'язуванням проблемних ситуацій і квазіпрофесійних ситуацій, лабораторних робіт дослідницького характеру, індивідуальних

Цифрові технології та їх можливості у професійній підготовці майбутніх учителів зі STEM-освіти

Цифрові технології	Можливості цифрових технологій	Професійні навички майбутніх учителів зі STEM-освіти
G Suite for Education	Корпоративний обліковий запис, корпоративна пошта, хмарні сервіси	Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
Google Workspace	Складник персонального освітнього середовища викладача	Здатність розробляти та управляти проектами, генерувати нові ідеї.
хмарні сервіси Google	(Google Диск, Google документи, Google таблиці, Google презентації, Google анкети та ін.	Здатність розробляти та управляти проектами, генерувати нові ідеї.
Google Classroom	Організація електронних навчальних курсів на основі платформи	Здатність до проєктування осередків навчання, виховання та розвитку учнів в освітньому екосередовищі
Хмарні сервіси Microsoft.	Можливості OneDrive. Microsoft Office 365	Здатність зорієнтуватися на рівні фахівця в певній вузькій області STEM-освіти, яка лежить поза межами обраної спеціалізації.
Google Meet, Microsoft Teams, Zoom, Skype, Webex Cisco та ін	Системи для організації відеоконференцій та їх використання в освітній діяльності	Володіння методикою викладання фізики, математики, інформатики та використання інноваційних та ІКТ-навчання.
(LearningApps, WorldWall та ін	Платформи для розроблення цифрових дидактичних матеріалів	Здатність застосовувати методи навчання, методичні прийоми, технології навчання, сучасні технології розвитку критичного мислення, мобільного навчання, компетентісно-орієнтовані технології навчання
Padlet Kahoot!	Віртуальна дошка Платформи для онлайн-тестування й опитування	Розвиток аналітичного мислення та навичок вирішення проблем;
Canva, Prezi	Візуалізація даних та інфографіка. Сервіси для створення інфографіки та онлайн-презентацій	Формування креативності та інноваційного мислення
Powtoon	Створення дидактичних матеріалів з анімацією.	Формування креативності та інноваційного мислення.
Trello	Сервіси для управління проектами	Здатність зорієнтуватися на рівні фахівця у певній вузькій області STEM-освіти, яка лежить поза межами обраної спеціалізації.
Moodle	Середовище системи дистанційного навчання, навчальна платформа	Підвищення мотивації до навчання

науково-дослідницьких завдань, самостійної роботи на основі електронних навчальних комплексів, консультацій із викладачами [9]. Особливо наголосимо на практичних уміннях студентів правильно використовувати можливості штучного інтелекту як екстрацифрової технології на цей час. І все це у співпраці зі структурними підрозділами, центрами освітньої екосистеми університету.

Освітній процес за програмою професійної підготовки майбутніх учителів зі STEM-освіти відбувається в аудиторіях і лабораторіях, обладнаних аудіовізуальною апаратурою і необхідними лабораторним обладнанням, технічними засобами та локальною мережею Ethernet. Навчальні заняття проводяться у 4-х фізичних лабораторіях, 2-х комп'ютерних класах і 2-х навчальних лабораторіях інформатики, які оснащені понад 30-ма комп'ютерами з ліцензійним програмним забезпеченням [9].

Освітні платформи, які використовують доповнену реальність, мають потенціал для значного покращення

навчання та викладання. Цей міждисциплінарний підхід не лише сприяє глибшому та інноваційному навчанню, а й готує студентів до майбутніх викликів із міцним фундаментом ключових компетенцій і комплексного мислення, підкреслюючи важливість дослідження та розроблення освітніх додатків на основі доповненої реальності. Наприклад, майбутні вчителі можуть навчитися доцільно використовувати відеоігри для продуктивного засвоєння учнями системи множення [16].

Досвід професійної підготовки майбутніх викладачів із професійної освіти дозволяє стверджувати, що у процесі підготовки майбутніх учителів зі STEM-освіти треба враховувати сучасні вимоги до вищої освіти та розвитку цифрових технологій: вивчення практичної цінності ефективних методів і практик упровадження STEM-освіти; необхідність розроблення методичних рекомендацій для викладачів, задіяних у професійній підготовці майбутніх учителів зі STEM-освіти; підвищення кваліфікації цих

викладачів у галузі STEM-освіти; розвиток STEM-освіти в умовах освітньої екосистеми університету через створення нових лабораторій, співпраці університету «з бізнесом та науковими установами» [3].

Для здійснення професійної підготовки майбутніх учителів важливо забезпечити цей процес дотриманням педагогічних умов, до яких відносимо: готовність майбутніх учителів до інтегративної професійної підготовки; підсилення мотивації майбутніх учителів до професійної підготовки; використання потенціалу екосистеми університету у підготовці вчителів зі STEM-освіти; використання цифрових технологій у підготовці майбутніх учителів зі STEM-освіти; нова роль викладача у процесі цієї підготовки.

Висновки з дослідження. Здійснивши аналіз щодо особливостей професійної підготовки майбутніх учителів зі STEM-освіти в умовах освітньої екосистеми університету засобами цифрових технологій, робимо висновки, що:

– професійна підготовка майбутніх учителів зі STEM-освіти є складним та багатогранним процесом, який потребує комплексного, міждисциплінарного, системного, компетентнісного, синергетичного, трансдисциплінарного підходів;

– головним у професійній підготовці майбутніх учителів зі STEM-освіти є не тільки людина-фахівець із відповідними професійними характеристиками, а й розвиток особистості, здатної діяти заради безпечного майбутнього;

– важливими у професійній підготовці майбутніх учителів зі STEM-освіти є зміна ролі викладача, які зможуть розвинути трансверсальні навички у підготовці майбутніх учителів зі STEM-освіти, здійснюючи інтегроване навчання;

– освітня екосистема університету є ефективною стратегією професійної підготовки майбутніх учителів зі STEM-освіти; вона є трансдисциплінарною, забезпечує взаємодію багатьох дисциплін, дозволяє застосувати методи, характерні для однієї дисципліни в інших галузях знань, що сприяє ефективній професійній підготовці майбутніх учителів зі STEM-освіти через міждисциплінарний інструментарій;

– у процесі професійної підготовки майбутніх учителів зі STEM-освіти відбувається обмін даними, знаннями, досвідом у середині освітньої екосистеми у процесі взаємодії її учасників;

– особливостями професійної підготовки майбутніх учителів зі STEM-освіти є: змістовне наповнення освітньої екосистеми університету як середовища обміну, засвоєння, передавання та продукування інформації; її трансдисциплінарність; перспективне бачення напрямів інноваційних шляхів використання потенціалу екосистеми на прикладі підготовки майбутніх учителів зі STEM-освіти в технічному університеті; бібліотека з її цифровими технологіями як основний засіб освітнього процесу й професійної підготовки вчителів зі STEM-освіти зокрема; розмаїття цифрових технологій, які сприяють розвитку у студентів креативності, критичного та інноваційного мислення, проєктної діяльності, вміння приймати рішення в умовах невизначеності.

Перспективи подальших досліджень. Вважаємо, що у процесі професійної підготовки майбутніх учителів зі STEM-освіти треба звернути увагу на розроблення нових STEM-програм і курсів, з'ясувати вплив STEM-освіти на розвиток особистості майбутнього учителя та дослідити не тільки педагогічні, а й дидактичні умови професійної підготовки таких учителів.

Список використаних джерел

1. Інноваційний розвиток ЗВО: Роль R&D та партнерства з бізнесом : навч. посіб. / за заг. ред.: Н. Ю. Подольчака, О. Г. Сокола, Ю. М. Дзюраха. Львів : Растр-7, 2023. 148 с.
2. Кириленко В., Крижановський А., Кириленко Н. та ін. Імплементация stem-освіти у процес фахової підготовки майбутніх учителів. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2024. № 71. С. 30–39. URL: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2024-71-30-39> (дата звернення 16.06.2024).
3. Лідери трансформації університетів задля відродження України. URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/leaders-of-university-transformation-for-ukraines-reinvention-programme> (дата звернення 7.03 2024).
4. Лучанинова О. П. Трансдисциплінарний підхід до підвищення кваліфікації викладачів вищої школи в умовах воєнного стану і повоєнного періоду. *Імідж сучасного педагога*: електрон. наук. фах. журн. (категорія «Б»). 2023. № 5 (212). С. 54–62. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-5\(212\)-54-62](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-5(212)-54-62)
5. Методичні рекомендації щодо впровадження STEM-освіти у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах України на 2017/2018 навчальний рік : лист ІМЗО № 21.1/10-1470 від 13.07.17 року. https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/56880/ (дата звернення 16.06.2024).
6. Микитюк О., Конечна Р., Швед О. та ін. Шляхи створення екологоорієнтованого освітнього середовища у закладах вищої освіти. *Молодь і ринок*. 2019. № 12 (179). С. 11–16. URL: [https://www.academia.edu/105226032/%D0%A8%D0%9B%D0%AF%D0%A5%D0%98_%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%9E%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%9D%D0%95%D0%9A%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%9E%D0%9E%D0%A0%D0%86%D0%84%D0%9D%D0%A2%D0%9E%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E_%D0%9E%D0%A1%D0%92%D0%86%D0%A2%D0%9D%D0%AC%D0%9E%D0%93%D0%9E_%D0%A1%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%94%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%A9%D0%90_%D0%A3_%D0%97%D0%90%D0%9A%D0%9B%D0%90%D0%94%D0%90%D0%A5_%D0%92%D0%98%D0%A9%D0%9E%D0%87_%D0%9E%D0%A1%D0%92%D0%86%D0%A2%D0%98?uc-sb-sw=56950218](https://www.academia.edu/105226032/%D0%A8%D0%9B%D0%AF%D0%A5%D0%98_%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%9E%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%9D%D0%9D%D0%95%D0%9A%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%9E%D0%9E%D0%A0%D0%86%D0%84%D0%9D%D0%A2%D0%9E%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E_%D0%9E%D0%A1%D0%92%D0%86%D0%A2%D0%9D%D0%AC%D0%9E%D0%93%D0%9E_%D0%A1%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%94%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%A9%D0%90_%D0%A3_%D0%97%D0%90%D0%9A%D0%9B%D0%90%D0%94%D0%90%D0%A5_%D0%92%D0%98%D0%A9%D0%9E%D0%87_%D0%9E%D0%A1%D0%92%D0%86%D0%A2%D0%98?uc-sb-sw=56950218)
7. Місія та стратегічні цілі Українського державного університету науки і технологій. URL: <https://ust.edu.ua/> (дата звернення 19.06.2024).
8. Мушнікова С. А. Трансдисциплінарна парадигма та інноваційні трансформації економічного середовища як фундаментальна основа управління безпекою розвитку металургійних підприємств. *Бізнес-інформ*. 2020. № 4 С. 446–453. URL: <https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/157608/%D0%90%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%20%D0%9C%D1%83%D1%88%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20CD%201277.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 14.05.2024).
9. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Фізика, математика та інформатика)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями) предметна спеціальність: 014.08 Середня освіта (Фізика та астрономія); 014.04 Середня освіта (Математика); 014.09 Середня освіта (Інформатика) спеціалізація STEM-орієнтоване навчання галузь знань 01 Освіта/Педагогіка кваліфікація Вчитель фізики, математики та інформатики. URL: <https://ust.edu.ua/> (дата звернення 19.06.2024).
10. Підоричева І. Ю. Розвиток інноваційних екосистем України в умовах глобалізації та європейської інтеграції : дис. ... д-ра економ. наук : 08.00.03. Київ, 2021.

11. Рамський Ю. С. (Уклад.). Навчальна програма навчальної дисципліни «Цифрові освітні технології» першого (бакалаврського) рівня освіти для усіх педагогічних спеціальностей / Міністерство освіти і науки України Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2022. 19 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/37992/Tsyfrovi%20osvitni%20tehnolohii.pdf?sequence=1> (дата звернення 14.06.2024).
12. Феномен університету в контексті «суспільства знань»: монографія / [В. П. Андрущенко, І. М. Предборська, Є. А. Пінчук, І. В. Степаненко та ін.]. Київ, 2014. 256 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32308902.pdf> (дата звернення 14.03.2024).
13. Хмельницька О. І. Сутність та характеристика елементів освітньо-виховного простору сучасного університету. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2012. Вип. 2 (49). С. 189–194.
14. Cabero Almenara J., Fernández Robles B. (2018). Las tecnologías digitales emergentes entran en la Universidad: RA y RV. *Rev. Iberoam. Educ. Distancia* 21:119. DOI: 10.5944/ried.21.2.20094.
15. Velarde-Camaqui Davis, Rosario Celaya-Ramírez, Yéssica Contreras-Fuentes, Jorge Sanabria-Z. Enhancing STEAM education through augmented reality: the EduAR open platform experience *Front. Educ. Leadership in Education*. 2024. Vol. 9. DOI: <https://doi.org/10.3389/feduc.2024.1391803>. URL: https://www.researchgate.net/profile/Davis-Velarde-Camaqui/publication/380976553_Enhancing_STEAM_education_through_augmented_reality_the_EduAR_open_platform_experience/links/6657fe98479366623a20ae58/Enhancing-STEAM-education-through-augmented-reality-the-EduAR-open-platform-experience.pdf
16. Rebollo C., Remolar I., Rossano V., Lanzilotti R. Multimedia augmented reality game for learning math. *Multimed. Tools Appl.* 2022. No. 81. P. 14851–14868. DOI: 10.1007/s11042-021-10821-3. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11042-021-10821-3>

References

1. Podolchak, N. І., Sokil, O. H., & Dziurakh, Yu. M. (Eds.). (2023). *Innovatsiyni rozvytok ZVO: Rol R&D ta partnerstva z biznesom [Innovative development of higher education institutions: The role of R&D and partnership with business]: navch. posibnyk*. Lviv: Rastr-7 [in Ukrainian].
2. Kyrylenko, V., Kryzhanovskiy, A., & Kyrylenko, N. et al. (2024). Implementatsiia stem-osvity u protses fakhovoi pidhotovky maibutnykh uchyteliv [Implementation of stem-education in the process of professional training of future teachers]. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 71, 30-39. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2024-71-30-39> [in Ukrainian].
3. *Lidery transformatsii universytetiv zadlia vidrodzhennia Ukrainy [Leaders of the transformation of universities for the revival of Ukraine]*. Retrieved from <https://www.britishcouncil.org.ua/leaders-of-university-transformation-for-ukraines-reinvention-programm-e> [in Ukrainian].
4. Luchaninova, O. P. (2023). Transdystyplinarnyi pidkhd do pidvyshchennia kvalifikatsii vykladachiv vyshchoi shkoly v umovakh voiennoho stanu i povoiennoho periodu [A transdisciplinary approach to improving the qualifications of higher school teachers in the conditions of martial law and the post-war period]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 5 (212), 54-62. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-5\(212\)-54-62](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-5(212)-54-62) [in Ukrainian]
5. *Metodychni rekomendatsii shchodo vprovadzhennia STEM-osvity u zahalno-osvitnikh ta pozashkilnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy na 2017/2018 navchalnyi rik [Methodological recommendations for the introduction of STEM education in general and extracurricular educational institutions of Ukraine for the 2017/2018 academic year]: lyst IMZO № 21.1/10-1470 vid 13.07.17 roku*. Retrieved from https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/56880/ [in Ukrainian].
6. Mykytiuk, O., Konechna, R., & Shved, O. et al. (2019). Shliakhy stvorennia ekoloohoorientovanoho osvitnoho seredovyschcha u zakladakh vyshchoi osvity [Ways of creating an ecologically oriented educational environment in institutions of higher education]. *Molod i rynek [Youth and the market]*, 12 (179), 11-16. Retrieved from https://www.academia.edu/105226032/%D0%A8%D0%9B%D0%AF%D0%A5%D0%98_%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%9E%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF_%D0%95%D0%9A%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%9E%D0%9E%D0%A0%D0%86%D0%84%D0%9D%D0%A2%D0%9E%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E_%D0%9E%D0%A1%D0%92%D0%86%D0%A2%D0%9D%D0%AC%D0%9E%D0%93%D0%9E_%D0%A1%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%94%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%A9%D0%90_%D0%A3_%D0%97%D0%90%D0%9A%D0%9B%D0%90%D0%94%D0%90%D0%A5_%D0%92%D0%98%D0%A9%D0%9E%D0%87_%D0%9E%D0%A1%D0%92%D0%86%D0%A2%D0%98%uc-sb-sw=56950218 [in Ukrainian].
7. *Misiia ta stratehichni tsili Ukrainskoho derzhavnoho universytetu nauky i tekhnolohii [Mission and strategic goals of the Ukrainian State University of Science and Technology]*. Retrieved from <https://ust.edu.ua/> [in Ukrainian].
8. Mushnykova, S. A. (2020). Transdystyplinarna paradyhma ta innovatsiini transformatsii ekonomichnoho seredovyschcha yak fundamentalna osnova upravlinnia bezpekoiu rozvytku metalurhiinykh pidpriemstv [Transdisciplinary paradigm and innovative transformations of the economic environment as a fundamental basis of safety management for the development of metallurgical enterprises]. *Biznes-inform [Business information]*, 4, 446-453. Retrieved from <https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/157608/%D0%90%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%20%20%D0%9C%D1%83%D1%88%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20CD%201277.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
9. *Osvitno-profesiina prohrama «Serednia osvita (Fizyka, matematyka ta informatyka)» pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity za spetsialnistiu 014 Serednia osvita (za predmetnymi spetsialnostiami) predmetna spetsialnist: 014.08 Serednia osvita (Fizyka ta astronomiia); 014.04 Serednia osvita (Matematyka); 014.09 Serednia osvita (Informatyka) spetsializatsiia STEM-orientovane navchannia haluz znan 01 Osvita/Pedahohika kvalifikatsiia Vchytel fizyky, matematyky ta informatyky [Educational and professional program «Secondary education (Physics, mathematics and informatics)» of the first (bachelor's) level of higher education in specialty 014 Secondary education (by subject specialties) subject specialty: 014.08 Secondary education (Physics and astronomy); 014.04 Secondary education (Mathematics); 014.09 Secondary education (Informatics) specialization STEM-oriented learning branch of knowledge 01 Education/Pedagogy qualification Teacher of physics, mathematics and informatics]*. Retrieved from <https://ust.edu.ua/> [in Ukrainian].
10. Pidorycheva, I. І. (2021). *Rozvytok innovatsiinykh ekosystem v Ukrainy vumovakh hlokalizatsii ta yevropeiskoi intehtatsii [The development of innovative ecosystems of Ukraine in the conditions of globalization and European integration]*. (D diss.). Kyiv [in Ukrainian].
11. Ramskyi, Yu. S. (Comp.). (2022). *Navchalna prohrama navchalnoi dystsypliny «tsyvrovi osvitni tekhnolohii» pershoho (bakalavrskoho) rivnia osvity dlia usikh pedahohichnykh spetsialnostei [Curriculum of the educational discipline «Digital educational technologies» of the first (bachelor's) level of education for all pedagogical specialties]*. Kyiv. Retrieved from <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/37992/Tsyfrovi%20osvitni%20tehnolohii.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].
12. Andrushchenko, V. P., Predborska, I. M., Pinchuk, Ye. A., & Stepanenko, I. V. et al. (2014). *Fenomen universytetu v konteksti «suuspilstva znan» [The phenomenon of the university in the context of the «knowledge society»]: monohrafiia*. Kyiv. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/32308902.pdf> [in Ukrainian].
13. Khmelnytska, O. I. (2012). *Sutnist ta kharakterystyka elementiv osvitno-vykhovnoho prostoru suchasnoho universytetu [The essence and characteristics of the elements of the educational space of a modern university]*. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka [Personal spirituality: methodology, theory and practice]*, 2 (49), 189-194 [in Ukrainian].
14. Cabero Almenara, J., & Fernández Robles, B. (2018). *Las tecnologías digitales emergentes entran en la Universidad: RA y RV. Rev. Iberoam. Educ. Distancia* 21:119. DOI: 10.5944/ried.21.2.20094.
15. Velarde-Camaqui, Davis, Rosario, Celaya-Ramírez, Yéssica, Contreras-Fuentes, & Jorge, Sanabria-Z (2024). Enhancing STEAM education through augmented reality: the EduAR open platform experience *Front. Educ. Leadership in Education*, 9. Retrieved from <https://doi.org/10.3389/feduc.2024.1391803> <https://www.researchgate.net/prof>
16. Rebollo, C., Remolar, I., Rossano, V., & Lanzilotti, R. (2022). Multimedia augmented reality game for learning math. *Multimed. Tools Appl.* 81, 14851–14868. DOI: 10.1007/s11042-021-10821-3 <https://link.springer.com/article/10.1007/s11042-021-10821-3>

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 19.06.2024

УДК 378.147:53(07)

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-13-18](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-13-18)

КУЗЬМЕНКО ГРИГОРІЙ МИХАЙЛОВИЧ,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної фізики і математики,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна

Hryhorii Kuzmenko,

PhD in Pedagogy, Associate Professor at the General Physics and Mathematics Department,
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Poltava, Ukraine

E-mail: kzgm@suite.pnpu.edu.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7985-146X>

РИЖКОВА ТЕТЯНА ЮРІЇВНА,

старша викладачка кафедри будівництва та професійної освіти,
Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна

Tetiana Ryzhkova,

Senior Lecturer at the Department of Civil Engineering and Professional Education,
Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine

E-mail: tetiana.ryzhkova@pdau.edu.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2403-6396>

РОБОТОТЕХНІКА У РОЗВИВАЛЬНОМУ НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ ФІЗИКИ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ STEM-ОСВІТИ

A Запропоновано методику реалізації STEM-освіти за допомогою технологій розвивального навчання з елементами робототехніки при підготовці з фізики студентів інженерних і педагогічних спеціальностей закладів вищої освіти. Розроблено технологію, що ґрунтується на застосуванні апаратно-програмного комплексу Arduino та онлайн-симулятора TinkerCAD, яка дозволяє комплексно формувати STEM-компетентності засобами розвивального навчання на засадах робототехніки у процесі навчання фізики здобувачів вищої інженерної та педагогічної освіти. У дослідженні обґрунтовано впровадження STEM-технологій в освітній процес закладів вищої освіти. Доведено, що технології розвивального навчання сприяють упровадженню STEM-освіти у вищій школі. Окреслено роль викладача у процесі впровадження STEM-технологій як ментора. Показано перспективи застосування робототехнічних систем під час вивчення фізики здобувачами вищої освіти.

Ключові слова: вища освіта; STEM-освіта; розвивальне навчання; робототехніка; апаратно-програмний комплекс Arduino; онлайн-симулятор TinkerCAD

ROBOTICS IN THE DEVELOPMENTAL TEACHING OF PHYSICS STUDENTS AS A TECHNOLOGY IMPROVING STEM EDUCATION

S This article proposes a methodology for implementing STEM education using developmental learning technologies and robotics elements in the training of physics students in engineering and the pedagogical specialties of higher education institutions. A technology has been developed based on the use of the Arduino hardware and software complex and the TinkerCAD online simulator, which allows for the comprehensive formation of STEM competencies through developmental learning based on robotics in the process of teaching physics to students of higher engineering and pedagogical education. This study confirms the introduction of STEM technologies into higher education institutions' educational processes. It is proved that developmental learning technologies contribute to the implementation of STEM education in higher education. The role of the teacher as a mentor in the process of implementing STEM technologies is also outlined. Prospects for the use of robotic systems in the study of physics by higher education students are presented.

Keywords: higher education; STEM education; developmental learning; robotics; Arduino hardware and software complex; TinkerCAD online simulator

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

Становлення сучасного освітнього простору вищої школи ґрунтується на постійній взаємодії викладача та студента. На перший план в освітньому процесі виступають індивідуальність студента, самосвідомість і набуті знання. Перед викладачем виникає проблема у створенні такої освітньої технології, що ефективно, швидко та якісно сприяє генерації нових фахівців, які вміють творчо адаптуватися до швидких змін у професійній діяльності, є самосвідомими у виборі своєї траєкторії успіху.

Підготовка майбутніх фахівців у галузі технічних і педагогічних наук у контексті реформування вищої освіти потребує комплексного підходу до відповідності європейським стандартам, переорієнтації змісту вищої освіти на цілі сталого розвитку.

У державній Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки наголошується на тому, що постійно змінювані життєві та виробничі ситуації потребують від особи з вищою освітою вміння бути компетентним фахівцем, який швидко реагує в нестандартних ситуаціях, вирішує проблеми у своїй професійній діяльності креативними шляхами [8].

STEM-освіта є освітньою системою, що поєднує природничі науки, зокрема, фізику, технології, інженерію й математику, та покликана всебічно формувати конкурентоспроможного фахівця інженерної спеціальності, починаючи зі шкільних років. Нині у вищій освіті України, на відміну від середньої освіти, питання впровадження технологій STEM-навчання потребує всебічного розвитку, хоча саме вища школа повинна спрямовувати свої зусилля на підготовку креативних фахівців, які здатні до створення нових інженерних рішень і застосування їх у виробництві. Державна Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) не обмежує область її застосування рівнем середньої освіти і закликає науково-педагогічних працівників до пошуку інновацій і практик міжпредметного навчання. Одним із принципів упровадження STEM-освіти Концепція називає використання технологій розвивального та проблемного навчання [3].

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Актуальними питаннями щодо впровадження технологій розвивального навчання у різний час займалися О. Антонова, П. Гальперін, С. Гончаренко, Р. Гуревич, В. Давидов, О. Дубасенюк, О. Дусавицький, Д. Ельконін, Л. Занков, І. Зязюн, Г. Костюк, О. Леонт'єв, О. Музика, Л. Нічуговська, С. Семенець, С. Сисоєва, О. Скафа, О. Скрипченко, З. Слєпкань та інші науковці.

Упровадження розвивального навчання в освітній процес, за дослідженнями В. Давидова, Д. Ельконіна, стимулює розвиток психічних функцій особистості через процес міжособистісної співпраці, через самостійні міркування, вміння відстоювати свою думку, переймати ініціативу під час одержання нових знань.

За міркуваннями С. Сисоєвої, роль розвивального навчання реалізується через генерування студентами нових ідей та одержання досвіду дослідницької діяльності, що сприяє особистісному їхньому зростанню та продукує власні практичні навички, які студенти втілюють потім у майбутній професійній діяльності [7].

Засвоєння навчального матеріалу в розвивальному навчанні проводиться через квазі-дослідницький метод, де не існує заздалегідь визначених правил і відсутні готові рішення, а засвоєння навчального матеріалу відбувається шляхом самостійної навчальної діяльності. Через дискусії в групі, висунення гіпотез, спільну розумову діяльність з одностудентськими, обговорення проблем у групах, студенти виробляють загальну точку зору та прагнуть пошуку нових ідей, а отже, інтелектуального розвитку [1].

Питання впровадження освітніх технологій на основі STEM-навчання розглянуто в роботах Т. Анісімової, Н. Балик, О. Барни, О. Буковської, О. Бутурліної, С. Бревус, Т. Вакалюк, Д. Васильєвої, В. Величко, С. Гальченко, Л. Глоби, С. Дзюби, О. Комової, Т. Крамаренко, О. Лісового, Л. Ніколенка, Р. Норчевського, В. Осадчого, О. Пилипенко, Н. Поліхун, М. Попової, В. Приходнюк, М. Рибалко, Ф. Сабірової, С. Семерікова, І. Сліпухіної, Є. Смірної-Трибульської, О. Стрижака, І. Чернецького, О. Шатунової, С. Баумера (С. Baumer), А. Карневала (А. Carnevale), Т. Корбета (Т. Corbett), С. Думареска (С. Dumaresq), Х. Фірмана (Н. Firman), Х. Джанга (Н. Jang), І. Каниавати (І. Kaniawati), П. Корбела (Р. Korbel), М. Мелтона (М. Melton), Б. Седжати (В. Sejati), Г. Сікманна (G. Siekmann), М. Сонга (М. Song) та ін.

Впровадження STEM-освіти забезпечує формування особистісного практичного досвіду за рахунок формування науково-практичних і соціальних навичок щодо вимог ринку праці у XXI столітті [5].

Важливим складником STEM є інженерія. Одним з найактуальніших напрямів інтеграції інженерних знань в освітній процес є вивчення робототехніки, яку досліджували Н. Морзе, О. Мартинюк, М. Бойко, Н. Бужинська, Н. Валько, Д. Гребнева, О. Задорожня, Ю. Ковальов, В. Корабльов, Н. Кушнір, Т. Мазурок, В. Осадчий, С. Пахачук, В. Черних, Д. Алімісич (D. Alimicic), А. Бреденфелд (А. Bredenfeld), Е. Егучі (А. Eguchi), М. Ернст (М. Ernst), С. Іоніта (S. Ionita), Ю. Цзянмей (Y. Jiangmei), Й. Лапеш (J. Lapeš), Л. Негріні (L. Negrini), А. Оптіз (А. Ortiz), К. Папаніколау (К. Papanikolaou), Б. Сісман (В. Sisman), С. Сміт (S. Smith), Г. Штайнбауер (G. Steinbauer), Д. Тохачек (D. Toháček) та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Упровадження елементів робототехніки в межах курсу фізики для здобувачів інженерної та педагогічної вищої освіти з позицій розвивального навчання у контексті реалізації STEM-освіти було висвітлено недостатньо.

Метою статті є розроблення методики реалізації STEM-освіти за допомогою технологій розвивального навчання з елементами робототехніки при підготовці

з фізики студентів інженерних і педагогічних спеціальностей закладів вищої освіти.

Викладення основного матеріалу. Упровадження технологій розвивального навчання ґрунтується на співробітництві між усіма учасниками освітнього процесу, в аспекті чого передбачається ініціативність та активність дій студента щодо вибору навчальної мети та шляхів її досягнення. У такому контексті педагог виступає як наставник (ментор) в освітньому процесі, де студент стає особистістю, яка здатна до самостійного пошуку та міркувань, не діє у межах окреслених викладачем шаблонів, стає ініціатором у набутті нових знань.

Сучасний інженер потребує знань у сфері робототехнічних інтелектуальних систем, механотроніки, автоматизованих систем технологічних процесів тощо. Водночас педагог має готуватись закладати основи інженерного мислення у своїх майбутніх учнів. Тому впровадження STEM-технологій на основі розвивального навчання фізики майбутніх інженерів і вчителів ми пропонуємо шляхом інтеграції з робототехнікою.

Можливості застосування апаратно-програмного комплексу Arduino дозволяють розробляти різноманітні проєкти та моделювати роботу різних електронних пристроїв і систем на заняттях з фізики та у позааудиторний час. Інтегроване середовище розроблення в Arduino є безкоштовним кроссплатформовим програмним забезпеченням із відкритим вихідним кодом, що працює із ОС Windows, Linux, Macintosh OSX та створене на мові програмування Java. Мова програмування роботи всіх пристроїв на основі Arduino побудована на основі синтаксису мов C/C++, що працює з бібліотекою AVR Libc [9].

Нині поширеною практикою є впровадження робото-технічних комплексів, зокрема і на основі платформи Arduino, у роботу гуртків для дітей і підлітків, а також активне використання в автоматизованих системах керування різноманітними технологічними процесами на виробництві. Застосування платформи Arduino у навчанні фізики студентів інженерних спеціальностей допомагає вже з перших курсів у закладі вищої освіти наближати їх до досягнення таких важливих результатів навчання, як-от: здатність проєктувати, готувати виробництво, експлуатувати вироби, застосовуючи автоматизовані системи підтримки життєвого циклу; розуміти сутність процесів, проводити аналіз, створювати алгоритми і схеми керування об'єктів. Для педагогічних спеціальностей – це занурення в інженерний світ, підготовка до викладання робототехніки і STEM у професійній діяльності.

Важливою перевагою застосування такого комплексу в організації розвивального навчання фізики є те, що він не вимагає від студентів глибоких знань мови програмування, це є важливим аспектом у підготовці майбутніх фахівців зі спеціальностей, де IT-технології не вивчаються на професійному рівні. Застосування набору доступних бібліотек, що пов'язують апаратну та програмну частини роботи плат Arduino з датчиками,

мікросхемами, електромеханічними елементами тощо, дозволяє розширити можливості студентів до творчого пошуку нових рішень і вдосконалення вже існуючих. Також перевагою роботи з таким комплексом є його модульність, тобто студенти навчаються читати та збирати електричні схеми, на базі Arduino. Робота з платами, датчиками, механізмами є доступною на рівні розуміння основ електроніки.

Одним із варіантів розвивального STEM-навчання фізики є залучення майбутніх інженерів до моделювання систем управління розумним будинком за допомогою апаратно-програмного комплексу Arduino. Продуктом творчої діяльності студентів може бути спроектована система управління освітленням, що включає в себе створення алгоритму роботи такої підсистеми, застосування візуальних графічних середовищ для написання необхідної програми на основі наявної бібліотеки функціональних блоків, конструювання системи освітлення на основі плати Arduino UNO та датчиків і механізмів, що використовуються у заявленій підсистемі відповідно до вимог та побудованого алгоритму [6].

Залучення студентів до подібних проєктів збагачує освітній процес з фізики активною проблемно-пошуковою роботою інноваційного характеру, в результаті чого реалізується розвивальне навчання засобами STEM-технологій. Презентація власних проєктів сприяє мотивації здобувачів освіти до наступних наукових і дослідницьких звершень.

На всіх етапах реалізації таких проєктів викладач повинен бути наставником, який, ініціювавши проблемні завдання, дає можливість студентам самостійно обирати межі пошукової діяльності. На кожному етапі розроблення викладач надає консультаційні поради, дозволяючи студентам обирати ті чи інші шляхи для їх слідування [4, с. 198]. Отже, сучасному викладачеві, як ментору, наставнику, необхідно формувати у себе нові компетентності, пов'язані з розвитком креативного, дослідницького підходу до викладацької діяльності, що потребує максимальної синергетичної взаємодії зі студентами.

Різнманітні проблемні завдання пошукового характеру із застосуванням елементів апаратно-програмного комплексу Arduino наші студенти виконують у межах лабораторних занять із фізики. Імітаційне моделювання під час лабораторних робіт, як етап підготовки до роботи з фізичним обладнанням Arduino, допомагає глибше вивчити різноманітні сфери застосування та уникнути можливих помилок у роботі фізичного обладнання. Одним із найкращих доступних емуляторів роботи на базі Arduino є безкоштовний онлайн-симулятор TinkerCAD [10], який забезпечений майже всіма базовими функціями компілятора, середовища редагування та наявними бібліотеками. Отже, здобувачі освіти виконують активну пошукову діяльність щодо вивчення апаратного складника, вивчають принципи роботи робототехнічних

систем, навчаються створювати чи удосконалювати нескладні програми для забезпечення функціональності елементів лабораторних робіт.

Така робота несе комплексний характер, вона містить не лише різні етапи підготовки та виконання роботи, але й може мати різний рівень складності в межах вивчення освітньої компоненти.

На першому рівні складності визначаються наступні кроки:

1. Вивчення теоретичних питань щодо будови та принципів роботи датчиків, їхні особливості використання у робототехнічних системах, правила їхнього підключення в електричних схемах.

2. Практична частина, де вивчаються можливі варіанти підключення датчиків у схемах, перевіряється працездатність одержаних підключень, окреслюються етапи експериментів.

3. Проведення імітаційних експериментів, виконання необхідних досліджень у напрямі покращення роботи датчиків.

Перший рівень передбачає одержання базових знань і вмінь здобувачами вищої освіти, тому він виконується за встановленою підготовчою схемою. За результатами імітацій здобувачі вищої освіти створюють у фізичному виконанні електричне коло та проводять тестування лабораторної установки.

Другий рівень складності передбачає пошукову діяльність у напрямі створення повноцінної робототехнічної системи з утіленням її у наочному обладнанні. Цей рівень передбачає супровід здобувачів вищої освіти з боку викладача-консультанта.

Розроблені лабораторні роботи з фізики, що спрямовані на вивчення принципів роботи різноманітних датчиків, створення приладів та устаткування для дистанційного вимірювання фізичних параметрів допомагають набути необхідних загальних і спеціальних компетентностей.

Попередньо розробки проєктуються та адаптуються до потреб дослідження в симуляторі TinkerCAD. Це дозволяє працювати з програмним кодом у вигляді графічних блоків, за умови, що здобувачі вищої освіти не мають глибоких знань мови програмування C/C++, що є важливим у підготовці майбутніх фахівців зі спеціальностей, де ІТ-технології не вивчаються на професійному рівні. Крім того, даний симулятор допомагає протестувати електричну схему на випадок помилок, що можуть призвести до пошкодження обладнання, та програмний код на працездатність і відповідність усім поставленим умовам [2, с. 118–119].

Робототехнічні системи з використанням датчиків застосовуються у різних напрямках, зокрема, в «розумних» пристроях та устаткуванні, в транспортних засобах, точному землеробстві тощо. Зокрема, в точному землеробстві має місце застосування датчиків відстані для вимірювання фактичних показників рихлення та глибини висіву, датчиків вимірювання вологості ґрунту для реєстрації миттєвих значень вологості у визначених

точках поля. Існують побутові потреби у використанні фоторезисторів для вимірювання рівня освітленості, для обрахунку кількості певних подібних об'єктів, реєстрації перешкод тощо. Наприклад, в умовах житлових та інших приміщень можливо регулювати жалюзі в залежності від освітленості, що реєструється датчиками фоторезисторами та датчиками терморезисторами, встановленими у відповідних контрольних точках приміщення.

Результати дослідження. У межах викладання курсу фізики пропонується лабораторна робота «Управління роботою датчиків».

Мета роботи: ознайомлення з принципами роботи датчиків і дослідження їхнього використання у практичній діяльності. Пристрої та обладнання: базовий набір Arduino, датчик терморезистор, датчик фоторезистор, ноутбук з доступом до мережі Internet, програмний продукт TinkerCAD (безкоштовна онлайн-версія).

Узагальнений алгоритм виконання роботи:

1. Вивчити будову та принцип роботи датчика.

2. Змодельовати в симуляторі TinkerCAD пристрій реєстрації на основі датчику (-ів) та плати Arduino.

3. Створити та скопіювати скетч для роботи датчиків із використанням графічних блоків або існуючих бібліотек. Перевірити працездатність системи та виявити можливі помилки.

4. Завантажити створену програму в Arduino IDE для подальшої компіляції у формат, що підтримує плата, зібрати схему в наочному обладнанні, перевірити безпомилковість роботи схеми.

5. Виконати вимірювання необхідних параметрів у лабораторних умовах.

Важливим аспектом у використанні подібних датчиків є їхня достовірність вимірювання та точність. Відповідно до цього перед виконанням основного лабораторного експерименту датчики потребують калібрування. Тому не менш важливою пізнавальною діяльністю стає пошук методів і засобів щодо проведення калібрування та використання в практичній діяльності. Відкалібрований датчик може використовуватися в реальних робототехнічних системах для функціонування розумних систем.

Виконання експериментальної частини роботи стає дослідницьким проєктом, утіленим у наочному обладнанні, що передбачає модернізацію програмного коду з метою створення керуючого пристрою для забезпечення управління температурою та освітленням в приміщенні.

Прикладом розроблення та моделювання в симуляторі TinkerCAD є датчик освітленості на основі фоторезистора та плати Arduino (рис.1; 2).

Висновки з даного дослідження. У результаті проведеного дослідження розроблено методику реалізації STEM-освіти за допомогою технологій розвивального навчання з елементами робототехніки при підготовці з фізики студентів інженерних і педагогічних спеціальностей закладів вищої освіти. Запропонована

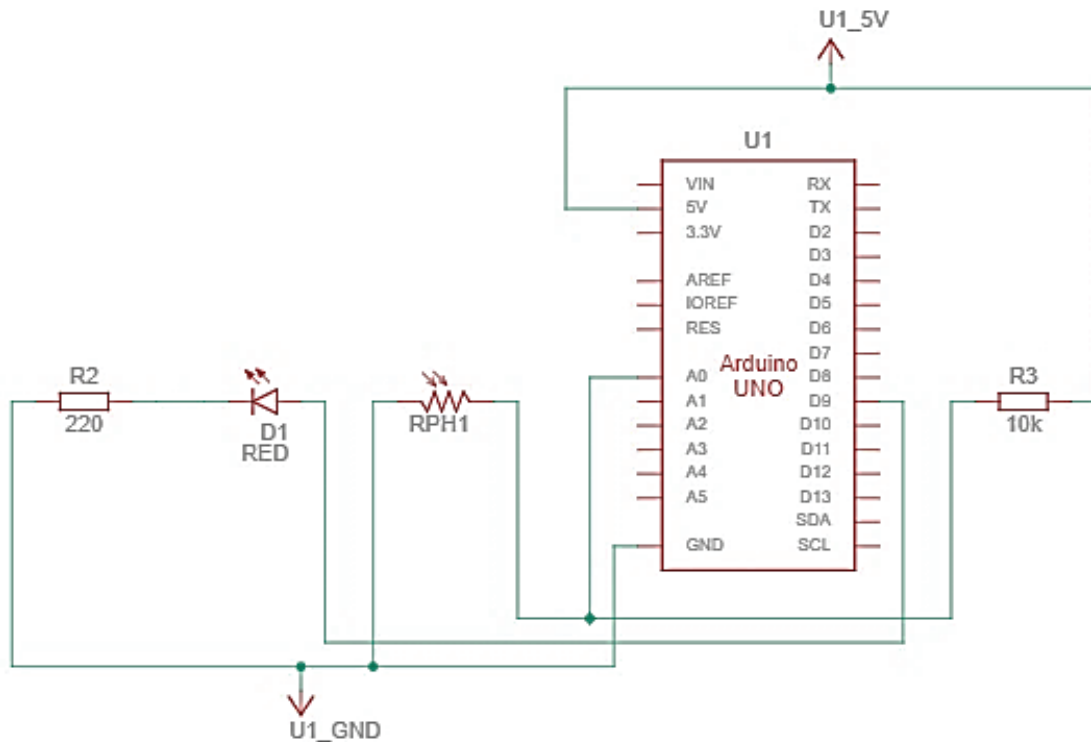

Рис. 1. Електрична схема датчика на основі фоторезистора та плати Arduino в симуляторі TinkerCAD

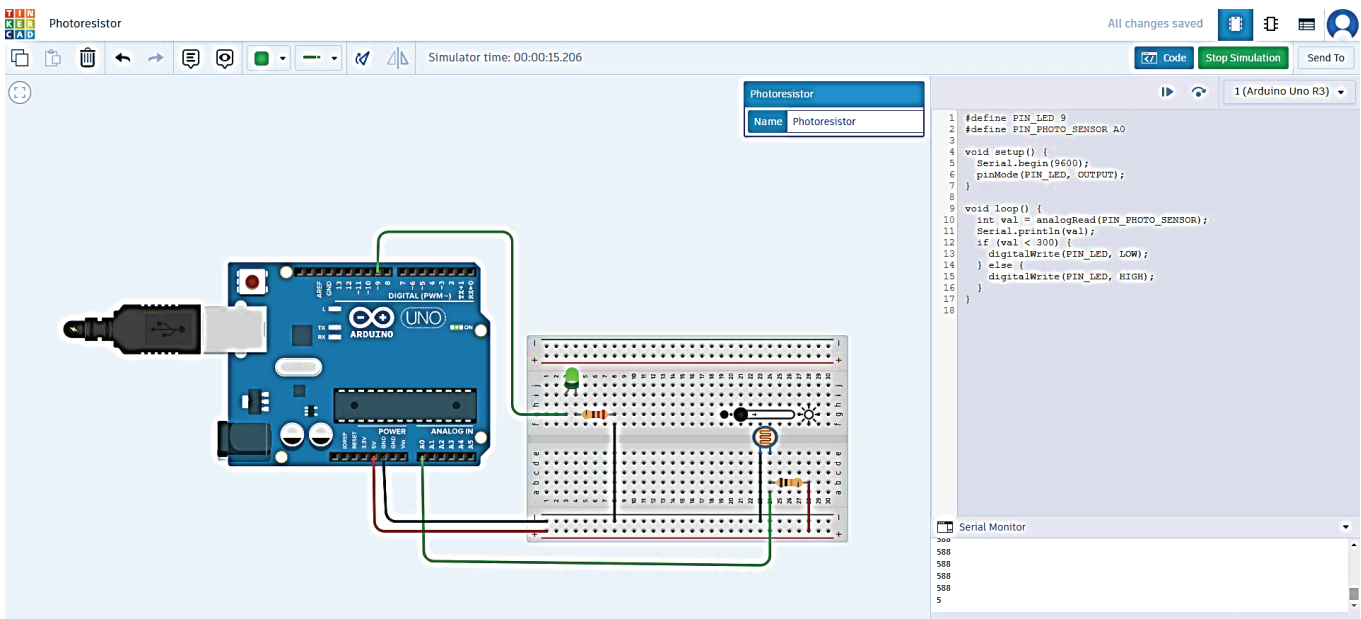

Рис. 2. Модельовання роботи датчика освітленості та програмний код у симуляторі TinkerCAD

технологія ґрунтується на застосуванні апаратно-програмного комплексу Arduino та онлайн-симулятора TinkerCAD. Вона дозволяє комплексно формувати STEM-компетентності засобами розвивального навчання на засадах такої інноваційної технології як робототехніка у процесі навчання фізики здобувачів вищої інженерної та педагогічної освіти. Цей підхід формує у студентів здатність до пошуку нестандартних рішень, активно включає їх у самостійну роботу, командна робота у групах на заняттях стимулює до пошуку нових ідей і формування

спільної думки. Така діяльність неминуче призводить до інтелектуального розвитку і забезпечує мотивацію до подальшої пізнавальної діяльності та саморозвитку.

Перспективи подальших розвідок. Апаратно-програмний комплекс Arduino та онлайн-симулятор TinkerCAD можуть бути використані також у роботі наукового гуртка чи проблемної групи з фізики як основи для науково-дослідних розвідок студентів, які здобувають інженерні та педагогічні спеціальності.

Список використаних джерел

1. Інноваційні технології навчання : навч. посіб. для студ. вищих технічних навчальних закладів / відп. ред. Х. Ш. Бахтіярова; наук. ред. А. В. Арістова. Київ : НТУ, 2017. 172 с.
2. Клаптенко В. В., Коротенко Я. О. Моделювання роботи ультразвукового датчика відстані засобами візуального програмування. *Матеріали студентської наукової конференції Полтавського державного аграрного університету*, 16-17 травня 2024 р. Полтава : РВВ ПДАУ, 2024. Т. II. С. 116–119.
3. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 960-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#n8>.
4. Кузьменко Г., Рижкова Т. Трансдисциплінарний підхід як один з дидактичних принципів STEM-навчання фізики. *Реформування вищої освіти в контексті забезпечення сталого розвитку суспільства : Дидаскал* : часопис : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 15–16 лист. 2022 р. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2022. № 23. С. 198–200.
5. Поліхун Н. І., Сліпухіна І. А., Чернецький І. С. Педагогічна технологія STEM як засіб реформування освітньої системи України. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2017. № 3 (58). С. 5–9.
6. Рижкова Т. Ю., Тронецький О. С. Особливості проектування системи автоматичного управління освітленням розумного будинку. *Новітні технології в агроінженерії: проблеми та перспективи впровадження* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 02-03 червня 2022 р. Полтава, 2022. С. 99–102. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/9650/zbirnykmaterialivkonferenciyitzmavpdau2-3chervnya2022.pdf>.
7. Сисоєва С. О. Технологізація освітньої діяльності в умовах неперервної професійної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи* : монографія / за ред. І. А. Зязюна. Київ : Віпол, 2000. С. 249–273.
8. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>.
9. Arduino – Home: офіційний сайт. URL: <https://www.arduino.cc/>.
10. AUTODESK TinkerCAD : офіційний сайт. URL: <https://www.tinkercad.com/>.

References

1. Bakhtiarova, Kh. Sh., & Aristova, A. V. (Eds.). (2017). *Innovatsiini tekhnologii navchannia [Innovative learning technologies]: navch. posib. dlia stud. vyshchykh tekhnichnykh navchalnykh zakladiv*. Kyiv: NTU [in Ukrainian].
2. Klaptenko, V. V., & Korotenko, Ya. O. (2024). Modeliuvannia roboty ultrazvukovoho datchyku vidstani zasobamy vizualnoho prohramuvannia [Modeling the operation of the ultrasonic distance sensor by means of visual programming]. In *Materialy studentskoi naukovoї konferentsii Poltavskoho derzhavnogo ahrarnoho universytetu [Materials of the student scientific conference of the Poltava State Agrarian University]* (Vol. II, pp. 116-119). Poltava: RVV PDAU [in Ukrainian].
3. *Kontseptsiia rozvytku pryrodnycho-matematychnoi osvity (STEM-osvity) [Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 960-r]*. (2020). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#n8> [in Ukrainian].
4. Kuzmenko, H., & Ryzhkova, T. (2022). Transdystyplinarnyi pidkhid yak ody z dydaktychnykh pryntsyviv STEM-navchannia fizyky [Transdisciplinary approach as one of the didactic principles of STEM physics education]. In *Reformuvannia vyshchoi osvity v konteksti zabezpechennia staloho rozvytku suspilstva : Dydaskal [Reforming higher education in the context of ensuring sustainable development of society: Didaskal]*: chasopys : zb. materialiv Mizhn. nauk.-prakt. konf. (Is. 23, pp. 198-200). Poltava: PNPU imeni V.H. Korolenka [in Ukrainian].
5. Polikhun, N. I., Slipukhina, I. A., & Chernetskyi, I. S. (2017). Pedahohichna tekhnolohiia STEM yak zasib reformuvannia osvitnoi systemy Ukrainy [STEM pedagogical technology as a means of reforming the educational system of Ukraine]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti [Education and development of a gifted personality]*, 3 (58), 5-9 [in Ukrainian].
6. Ryzhkova, T. Ju., & Tronevskyi, O. S. (2022). Osoblyvosti proektuvannia systemy avtomatychnoho upravlinnia osvittenniam rozumnoho budynku [Features of the design of the system of automatic lighting control of a smart house]. In *Novitni tekhnologii v ahroinzhenerii: problemy ta perspektyvy vprovadzhennia [Latest technologies in agricultural engineering: problems and prospects of implementation]*: materialy II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii (pp. 99-102). Poltava: PDAU. Retrieved from <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/9650/zbirnykmaterialivkonferenciyitzmavpdau2-3chervnya2022.pdf> [in Ukrainian].
7. Sysoieva, S. O. (2000). Tekhnolohizatsiia osvitnoi diialnosti v umovakh neperervnoi profesiinoi osvity [Technologization of educational activities in the conditions of continuous professional education]. In I. A. Ziazun (Ed.), *Neperervna profesiina osvita: problemy, poshuky, perspektyvy [Continuous professional education: problems, searches, prospects]*: monohrafiia. Kyiv: Vipol [in Ukrainian].
8. *Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky [Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 286-r]*. (2022). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
9. *Arduino – Home: Electronic resource*. Retrieved from <https://www.arduino.cc/>.
10. *AUTODESK TinkerCAD*: Electronic resource. Retrieved from <https://www.tinkercad.com/>.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 19.07.2024

УДК 378.011.3-051:53]:502:001

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-19-24](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-19-24)

ГРИНЬОВ РОМАН СТАНІСЛАВОВИЧ,

кандидат фізико-математичних наук, інженер та науковий дослідник кафедри фізики, викладач факультету природничих та інженерних наук, Аріельський університет, Ізраїль

Roman Gryunov,

Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Engineer and scientific researcher at the Department of Physics, speaker at the Faculty of Natural Sciences and Engineering, Ariel University, Israel

E-mail: romagrinev@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6500-5724>

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИКИ ЯК ОСНОВА ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

А Автор презентує розроблену й експериментально перевірену структурно-функціональну модель, яка складається із трьох взаємопов'язаних блоків: методологічно-цільового, змістово-процесуального та діагностико-результативного. Зазначено, що при реалізації моделі створено й апробовано дидактичні умови (провайдинг дослідницьких технологій для актуалізації позитивної мотивації майбутніх учителів фізики до природничо-наукових знань; упровадження спецкурсу «Технології формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики»; залучення студентів до виконання науково-дослідницьких завдань; створення середовища педагогічного супроводу майбутніх учителів фізики для формування природничо-наукової компетентності), що слугують ядром фундаменталізації фахової підготовки в педагогічному університеті. Ефективне використання педагогічних технологій, методів, форм, сучасних засобів навчання уможливило успішну реалізацію виокремлених дидактичних умов. Експериментальна перевірка ефективності впровадження структурно-функціональної моделі формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики та дидактичних умов засвідчує, що високий рівень в КГ зріс лише на 8,33%, у той час як в ЕГ він зріс на 25%; середній рівень в КГ та ЕГ зріс на 8,33%; низький рівень в КГ знизився на 16,67%, а в ЕГ – на 33,33%.

Ключові слова: фундаменталізація; фундаментальна підготовка; фахова підготовка; майбутній учитель фізики; природничі науки; природничо-наукова компетентність; педагогічний університет

STRUCTURAL AND FUNCTIONAL MODELS TO FORMATE NATURAL AND SCIENTIFIC COMPETENCE IN FUTURE PHYSICS TEACHERS AS THE BASIS OF FUNDAMENTAL TRAINING

С In this article, we present the developed and experimentally verified structural-functional model, which consists of three interconnected blocks: methodological-target, content-procedural, and diagnostic-resultative. It is noted that during the implementation of the model, didactic conditions were created and tested (providing research technologies to actualize the positive motivation of future physics teachers for natural and scientific knowledge; implementation of the special course "Technologies for the formation of natural and scientific competence of future physics teachers"; involving students in performing scientific and research tasks; creating an environment of pedagogical support for future physics teachers for the formation of natural and scientific competence), which serve as the core of professional training in a pedagogical university. Effective use of pedagogical technologies, methods, forms, and modern teaching aids made it possible to successfully implement the selected didactic conditions. The experimental verification of the effectiveness of the implementation of the structural-functional model of the formation of natural-scientific competence of future physics teachers and didactic conditions proves that the high level in CG increased by only 8.33%, while in EG it increased by 25%; the average level in CG and EG increased by 8.33%; the low level in CG decreased by 16.67%, and in EG – by 33.33%.

Keywords: fundamentalization; fundamental training; professional training; future physics teacher; natural sciences; natural and scientific competence; pedagogical university

Актуальність проблеми. Сучасний підхід до фундаменталізації педагогічної освіти включає орієнтацію на загальні та універсальні знання, розвиток загальної культури, а також формування узагальнених способів мислення і діяльності майбутніх учителів. Незалежно від спеціальності, основним завданням такої освіти є створення оптимальних умов для розвитку гнучкого і багатогранного мислення, засвоєння наукової

інформаційної бази та сучасних методологій розуміння реальності, вміння працювати з інформацією та цифровими технологіями, вміння провадити дослідження, а також формування внутрішньої потреби у саморозвитку і самоосвіті протягом усього життя.

Під час навчання майбутні вчителі фізики повинні розвивати навички критичного мислення з погляду сучасної природничо-наукової картини світу, проводити

самостійні дослідження, використовуючи нові дослідницькі методи, ефективно планувати навчальну та майбутню професійну діяльність, а також здобувати нові знання для особистого професійного росту.

Отже, підготовка майбутніх бакалаврів з фізики в педагогічних університетах, які після випуску можуть працювати вчителями фізики, спрямована не тільки на засвоєння фундаментальних і професійних знань, але й на розширення їхніх знань з природничих наук, оцінювання значення природничих наук і технологій для сталого розвитку суспільства та набуття навичок практичного застосування знань у нових ситуаціях. У контексті вищезгаданого особливої уваги набуває проблема формування *природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики* як основи фундаментальної підготовки, під якою розуміється здатність студента педагогічного університету ґрунтовно вивчати, досліджувати й вирішувати питання, пов'язані з природничими науками, науковими ідеями та їхнім впливом на повсякденне життя.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Не зважаючи на значну кількість праць (А. Бевз, 2020, В. Гайда, 2020, Т. Вакуленко, 2018, Т. Грановська, 2021, А. Дробін, 2020, Т. Засєкіна, 2020, О. Козленко, 2020, С. Ломакович, 2018, О. Ляшенко, 2020, С. Макєєв, 2021, 2023, В. Терещенко, 2018, О. Трифонова, 2020, О. Сидоренко, 2021, L. Baartman, 2011, J. Dolin, 2015 та ін.), присвячених формуванню природничо-наукової компетентності майбутніх учителів, учнів, студентів, проблематика формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики як основи фундаментальної підготовки й досі залишається маловивченим сегментом педагогічної науки.

Мета статті: розробити й цілісно представити компоненти структурно-функціональної моделі формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики як основи їхньої фундаментальної підготовки.

Методи дослідження: *теоретичні:* аналіз і узагальнення сучасної педагогічної, природничої, навчально-методичної літератури, освітніх програм для з'ясування стану розробленості проблеми формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики як основи їхньої фундаментальної підготовки; синтез, моделювання, що дали можливість систематизувати та узагальнити інформацію про процес формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики як основи їхньої фундаментальної підготовки, розробити структурно-функціональну модель; *емпіричні:* тестування, опитування, педагогічне спостереження у процесі навчальної діяльності студентів із метою діагностики рівня сформованості природничо-наукової компетентності; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний).

Викладення основного матеріалу. Концепція структурно-функціональної моделі формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів

фізики як основи їхньої фундаментальної підготовки ґрунтується на врахуванні наступних положень:

– компетентність у галузі природничих наук, техніки та технологій розглядається як складник загальної культури особистості та розвитку її творчого потенціалу, сформованість у здобувачів наукового світогляду, здатності та готовності застосовувати наукові знання для пояснення явищ природи, набутий досвід дослідження природи та формулювання обґрунтованих висновків на основі отриманої інформації, усвідомлення впливу діяльності людини на природу та відповідальність за її наслідки [2];

– загальнолюдські знання про природу, суспільство, культуру, географію, способи діяльності людини, засвоєння яких формує у свідомості майбутніх учителів фізики сучасну картину світу, озброєє правильним методологічними підходами до пізнавальної, науково-дослідницької та практичної діяльності, педагогічної комунікації та взаємодії у майбутній професійній діяльності [9];

– досвід здійснення відомих способів діяльності вчителя фізики, діяльності в галузі педагогіки, досліджень у природничих науках, успішно втілюється на основі знань, умінь і навичок особистості, яка засвоїла цей досвід на основі міжпредметних зв'язків [7];

– досвід творчої наукової діяльності з розв'язання нових проблем, що виникають перед суспільством у цілому, й зокрема, у галузі освіти і природничих наук, відбиває фундаментальні знання майбутнього вчителя фізики [1];

– досвід ціннісного ставлення до ролі вчителя фізики у процесі професійної діяльності, його прояви у ставленні до постійного оновлення знань у галузі природничих наук, до проведення самостійних досліджень, віддзеркалює аксіологічний підхід до фундаментальної підготовки студентів у педагогічному університеті;

– залучення до освітнього процесу у педагогічних університетах усіх ресурсів (кадрових, матеріально-технічних, дидактичних, інформаційних, організаційно-управлінських, експериментально-дослідницьких тощо), які можуть бути використані для формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики як основи їхньої фундаментальної підготовки [8; 12].

Під структурно-функціональною моделлю формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики як основи їхньої фундаментальної підготовки в нашому дослідженні постає схематичний опис і теоретичне обґрунтування структурних компонентів зазначеного процесу [5].

Модель структурно представлена трьома взаємопов'язаними блоками: *методологічно-цільовим, змістово-процесуальним, діагностико-результативним.*

У *методологічно-цільовому блоці* було враховано: мету моделі (формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики як основи їхньої фундаментальної підготовки); *методологічні*

підходи до процесу формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики як основи їхньої фундаментальної підготовки у ЗВО (компетентнісний, системний, діяльнісний, аксіологічний, інформаційний, індивідуальний, практико-орієнтований, ресурсно-орієнтований, інтегративний), принципи науковості, доступності, зв'язку теорії з практикою, оптимізації навчання, неперервності, навчання через відкриття,

інформаційної насиченості, фундаменталізації, що дають можливість оптимального досягнення мети розробленої моделі та досягнення її ефективності (підвищення рівня сформованості природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики як основи їхньої фундаментальної підготовки).

Досягнення мети пропонується здійснювати за схемою, визначеною Т. Засекіною (рис. 1):

Рис. 1. Процес досягнення мети

Змістово-процесуальний блок моделі містить реалізаційні механізми дидактичних умов формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики як основи їхньої фундаментальної підготовки, навчально-методичне забезпечення цього процесу, форми та методи навчання, які є найефективнішими у цьому контексті.

Навчально-методичне забезпечення процесу формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики як основи їхньої фундаментальної підготовки розглядається як сукупність матеріалів, які відображають теоретичні основи організації процесу формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики загальної педагогіки, дидактики, методики, теорії управління, та практичну реалізацію створення такого навчально-методичного забезпечення, що охоплює всі аспекти від теорії розроблення до практичних методик підготовки конкретних навчально-методичних матеріалів [3].

Навчально-методичне забезпечення процесу формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики як основи їхньої фундаментальної підготовки складається із традиційних освітніх ресурсів (спецкурсу «Технології формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики», методичних рекомендацій) і цифрових освітніх ресурсів (дистанційного курсу, електронних посібників та інших цифрових наративів) [6].

Важливим складником цього блоку моделі є дидактичні умови формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики як певний комплекс обставин, необхідних для забезпечення позитивної динаміки у рівнях розвитку досліджуваної компетентності:

1) провайдинг дослідницьких технологій для актуалізації позитивної мотивації майбутніх учителів фізики до природничо-наукових знань;

2) упровадження спецкурсу «Технології формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики»;

3) залучення студентів до виконання науково-дослідницьких завдань;

4) створення середовища педагогічного супроводу майбутніх учителів фізики для формування природничо-наукової компетентності.

У межах реалізації першої педагогічної умови запропоновано для імплементації в освітній процес дослідницьких технологій: міні-дослідження, підготовка наукових публікацій, навчально-наукові проекти тощо.

Спецкурс «Технології формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики» (його впровадження задекларовано другою педагогічною умовою) презентовано як синергію вивчення двох модулів «Дослідницькі технології» та «Інтегровані педагогічні технології», які сприятимуть формуванню природничо-наукової компетентності студентів.

Для реалізації третьої педагогічної умови – залучення студентів до виконання науково-дослідницьких завдань – передбачало активне включення здобувачів вищої освіти до наукової роботи викладачів кафедр ЗВО.

З'ясовано, що середовище педагогічного супроводу майбутніх учителів фізики для формування природничо-наукової компетентності є взаємодією учасників освітнього процесу в контексті надання допомоги студентам у вивченні природничих наук, виявленні міжпредметних зв'язків, єдність і система їхніх взаємовідносин у дослідницькій роботі (його створення є четвертою педагогічною умовою).

Діагностико-результативний блок моделі відображає критерії (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний і комунікаційний), показники та рівні (високий, середній, низький) сформованості природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики та результат

від упровадження моделі – позитивну динаміку формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики.

Когнітивний критерій розвитку сформованості природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики демонструє динаміку у набутті природничо-наукових знань, які є основними для успішного здійснення майбутньої професійної діяльності.

Мотиваційний критерій відображає систему мотивів, яка спонукає майбутніх учителів фізики до формування природничо-наукової компетентності.

Діяльнісний критерій віддзеркалює систему природничо-наукових знань для здійснення дослідницької діяльності, які є практичною реалізацією системи природничо-наукових знань на практиці.

Комунікаційний критерій характеризує здатність майбутніх учителів фізики до спілкування у межах роботи над дослідницькими завданнями у галузі природничих наук.

Послугуючись критеріальним підходом у педагогічних дослідженнях, доходимо висновку, що загальний рівень (ЗР) сформованості природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики можна формалізувати за допомогою наступної формули:

$ZP = f(K_1, K_2, K_3, K_4)$, де K_1 – когнітивний критерій, K_2 – мотиваційний, K_3 – діяльнісний, K_4 – комунікаційний.

Схематично структурно-функціональну модель формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики як основу фундаментальної підготовки представлено на рис. 2:

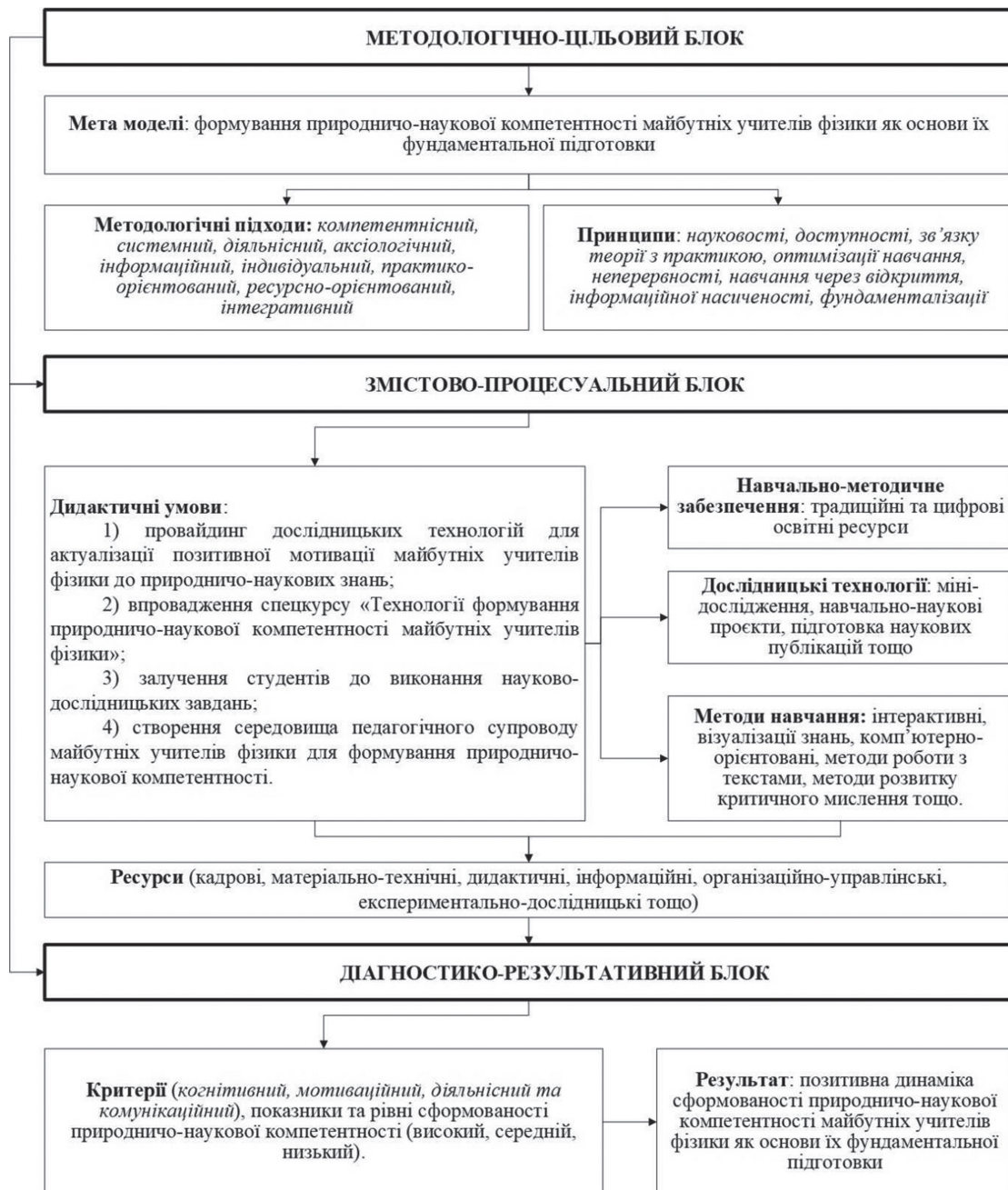

Рис. 2. Структурно-функціональна модель формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики як основа фундаментальної підготовки

Запропонована модель є методологічно-технологічним орієнтиром побудови і організації процесу формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики як основа фундаментальної підготовки, збагачує традиційну систему фахової підготовки студентів за рахунок структуризації змістового компоненту освітніх програм доповненням спецкурсу «Технології формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики», передбачає зміну акцентів у системі фахової підготовки здобувачів вищої освіти за рахунок упровадження визначених дидактичних умов та посилення уваги до створення навчально-методичного забезпечення формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики.

Результати дослідження. Для перевірки ефективності моделі формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики як основи фундаментальної підготовки організовано локальний педагогічний експеримент із залученням малої кількості студентів. Експериментальна перевірка моделі, що проводилася впродовж 2022/2024 н. р. у *Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка* (залучення студентів до експериментального упровадження моделі – 24 особи, 12 контрольної групи та 12 – експериментальної), засвідчила, що у цілому рівень розвитку природничо-наукової компетентності зріс після формувального експерименту, під час якого імплементовано цю модель. Результати експерименту відображено у табл. 1:

Таблиця 1

Результати експерименту з упровадження структурно-функціональної моделі формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики

Рівні	Констатувальний				Формувальний				Динаміка змін	
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	ЕГ
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%	%	%
високий	2	16,67	2	16,67	3	25,00	5	41,67	8,33	25,00
середній	4	33,33	5	41,67	5	41,67	6	50,00	8,33	8,33
низький	6	50,00	5	41,67	4	33,33	1	8,33	-16,67	-33,33
Усього	12	100	12	100	12	100	12	100		

Результати діагностики загального рівня сформованості природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики свідчать, що високий рівень

у КГ зріс лише на 8,33%, у той час як в ЕГ він зріс на 25%; середній рівень у КГ та ЕГ зріс на 8,33%; низький рівень у КГ знизився на 16,67%, а в ЕГ – на 33,33% (рис. 3):

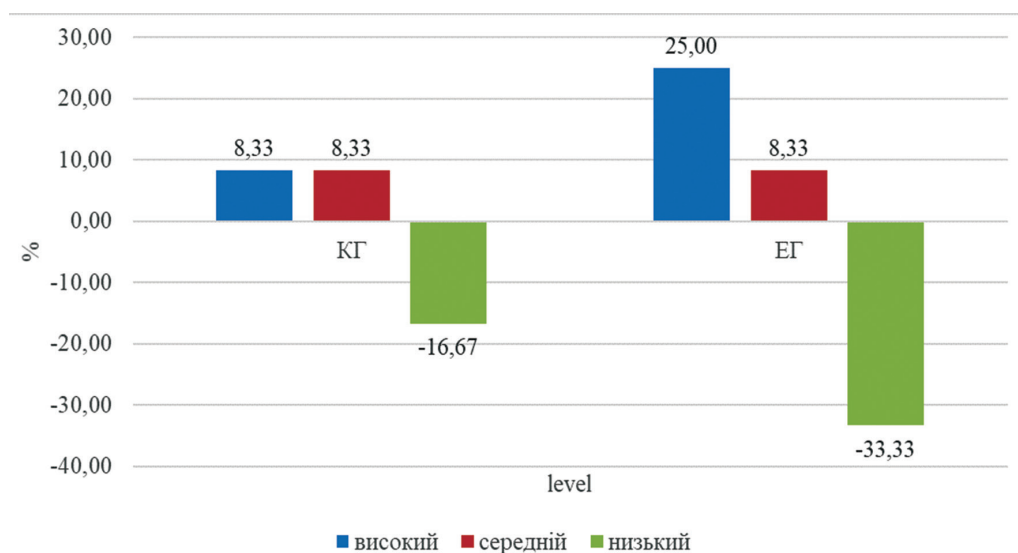

Рис. 3. Динаміка змін загального рівня сформованості природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики

Висновки. Для забезпечення ефективності процесу формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики розроблено структурно-функціональну модель, зокрема, створено дидактичні

умови: 1) провайдинг дослідницьких технологій для актуалізації позитивної мотивації майбутніх учителів фізики до природничо-наукових знань; 2) упровадження спецкурсу «Технології формування

природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики»; 3) залучення студентів до виконання науково-дослідницьких завдань; 4) створення середовища педагогічного супроводу майбутніх учителів фізики для формування природничо-наукової компетентності), які слугують ядром фундаменталізації фахової підготовки в педагогічному університеті. Ефективне використання педагогічних технологій, методів, форм, сучасних засобів навчання уможливило успішну реалізацію виокремлених дидактичних умов.

З урахуванням методологічних підходів (*компетентнісний, системний, діяльнісний, аксіологічний, інформаційний, індивідуальний, практико-орієнтований, ресурсно-орієнтований, інтегративний*) розроблено

структурно-функціональну модель, яка складається із трьох взаємопов'язаних блоків: методологічно-цільового, змістово-процесуального, діагностико-результативного. Експериментальна перевірка ефективності впровадження моделі засвідчує, що високий рівень у КГ зріс лише на 8,33%, у той час як в ЕГ він зріс на 25%; середній рівень у КГ та ЕГ зріс на 8,33%; низький рівень у КГ знизився на 16,67%, а в ЕГ – на 33,33%.

Отже, отримані позитивні результати стали наслідком упровадження ефективної структурно-функціональної моделі формування природничо-наукової компетентності майбутніх учителів фізики та створених дидактичних умов і навчально-методичного супроводу.

Список використаних джерел

- Вакулєнко Т. С., Ломакович С. В., Терещенко В. М. та ін. PISA: природничо-наукова грамотність. Київ: УЦОЯО, 2018. 119 с.
- Головко М. В., Стрельчук А. А. Сучасний підручник фізики як засіб формування та розвитку природничо-наукової грамотності здобувачів загальної середньої освіти. *Проблеми сучасного підручника*. 2023. № 30. С. 47–57.
- Дробін А. А., Гайда В. Я., Бевз А. В. Формування природничо-наукової та самоосвітньої компетентності на прикладі предметної компетентності з фізики та астрономії. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2020. Vol. VIII (94), iss. 236. С. 22–25.
- Засєкіна Т. М. Інтеграція в шкільній природничій освіті: теорія і практика: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2020. 400 с.
- Козленко О. Уроки PISA-2018: природничо-наукова грамотність і як її розвивати. *Біологія і хімія в рідній школі*. 2020. № 1. С. 2–11.
- Кононец Н. В. Етапи створення цифрових нарративів для дистанційного навчання. *Дидактика: часопис: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю «Університетська освіта в Україні у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»*, 17–18 листоп. 2020 р. / Кафедра загальної педагогіки та андрагогіки ПНПУ імені В. Г. Короленка. Полтава, 2021. № 21. С. 280–281.
- Ляшенко О. В., Трифонова О. М. Міжпредметні зв'язки як засіб формування наукового світогляду учнів. *Проблеми та інновації в природничо-математичній, технологічній і професійній освіті: матеріали X Міжнар. наук.-практ. онлайн-інтернет конф., м. Кропивницький, 25 трав. – 4 черв. 2020 р. Кропивницький: ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. С. 87–90.*
- Макеєв С. Ю., Грановська Т. Я., Сидоренко О. В. Формування природничо-наукової компетентності засобами ІКТ на уроках хімії у старшій школі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Теорія та методика навчання природничих наук*. 2021. № 1. С. 63–77.
- Макеєв С. Ю. Формування поняття про природничо-наукову компетентність на основі міжнародного дослідження PISA. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2023. № 1 (355). С. 9–19.
- Baartman L. K. J., de Bruijn E. Integrating knowledge, skills and attitudes: Conceptualising learning processes towards vocational competence. *Educational Research Review*. 2011. Vol. 6, iss. 2. P. 125–134.
- Dolin J. Competence in Science. In Gunstone R. (Ed.). *Encyclopedia of Science Education*. Springer, Dordrecht, 2015. P. 185–188.
- Kononets N., Nestulya S., Soloshych I., Zhamardiy V., Odokienko V. Investigating the Didactic System of Research Competence Formation for Prospective PE Instructors. *Journal of Research in Medical and Dental Science*. 2021. Vol. 9, iss. 7. P. 414–418.

References

- Vakulenko, T. S., Lomakovych, S. V., & Tereshchenko, V. M. et. al. (2018). *PISA: pryrodnycho-naukova hramotnist [PISA: scientific literacy]*. Kyiv: UTsOlaO [in Ukrainian].
- Holovko, M. V., & Strelchuk, A. A. (2023). Suchasnyi pidruchnyk fizyky yak zasib formuvannya ta rozvytku pryrodnycho-naukovoї hramotnosti zdobuvachiv zahalnoi serednoi osvity [Modern physics textbook as a means of formation and development of natural and scientific literacy of students of general secondary education]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka [Problems of the modern textbook]*, 30, 47-57 [in Ukrainian].
- Drobin, A. A., Haida, V. Ya., & Bevz, A. V. (2020). Formuvannya pryrodnycho-naukovoї ta samoosvitnoi kompetentnosti na prykladi predmetnoi kompetentnosti z fizyky ta astronomii [Formation of scientific and self-educational competence on the example of subject competence in physics and astronomy]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VIII (94), 236, 22-25 [in Ukrainian].
- Zasiekina, T. M. (2020). *Intehratsiia v shkilnii pryrodnychii osviti: teoriia i praktyka [Integration in school science education: theory and practice]: monohrafiia*. Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].
- Kozlenko, O. (2020). Uroky PISA-2018: pryrodnycho-naukova hramotnist i yak yii rozvyvaty [PISA-2018 lessons: natural and scientific literacy and how to develop it]. *Biolohiia i khimiia v ridnii shkoli [Biology and chemistry in native school]*, 1, 2-11 [in Ukrainian].
- Kononets, N. V. (2021). Etapy stvorennia tsyfrovyykh naratyviv dlia dystantsiinoho navchannia [Stages of creating digital narratives for distance learning]. In *Dydaskal [Didascal]: chasopys: materialy vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu «Universytetska osvita v Ukraini u konteksti intehtatsii do yevropeiskoho osvitnoho prostoru»* (Is. 21, pp. 280-281). Kafedra zahalnoi pedahohiky ta andrahohiky PNPU imeni V. H. Korolenka. Poltava [in Ukrainian].
- Liashenko, O. V., & Tryfonova, O. M. (2020). Mizhpredmetni zviazky yak zasib formuvannya naukovoho svitohliadu uchniv [Interdisciplinary connections as a means of forming the scientific outlook of students]. In *Problemy ta innovatsii v pryrodnycho-matematichnii, tekhnolohichnii i profesiinii osviti [Problems and innovations in science, mathematics, technology and professional education]: materialy X Mizhnar. nauk.-prakt. onlain-internet konf.* (pp. 87-90). Kropyvnytskyi: TsDPU im. V. Vynnychenka [in Ukrainian].
- Makieiev, S. lu., Hranovska, T. Ia., & Sydorenko, O. V. (2021). Formuvannya pryrodnycho-naukovoї kompetentnosti zasobamy IKT na urokakh khimii u starshii shkoli [Formation of natural and scientific competence by means of ICT in chemistry lessons in high school]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Teoriia ta metodyka navchannia pryrodnychkh nauk [Scientific notes of Mykhailo Kotsyubynskiy Vinnytsia State Pedagogical University. Theory and teaching methods of natural sciences]*, 1, 63-77 [in Ukrainian].
- Makieiev, S. lu. (2023). Formuvannya poniattia pro pryrodnycho-naukovu kompetentnist na osnovi mizhnarodnoho doslidzhennia PISA [Formation of the concept of natural and scientific competence based on the international PISA study]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky [Bulletin of Taras Shevchenko Luhansk National University. Pedagogical sciences]*, 1 (355), 9-19 [in Ukrainian].
- Baartman, L. K. J., & de Bruijn, E. (2011). Integrating knowledge, skills and attitudes: Conceptualising learning processes towards vocational competence. *Educational Research Review*, 6, 2, 125-134.
- Dolin, J. (2015). Competence in Science. In R. Gunstone (Ed.), *Encyclopedia of Science Education* (185-188). Springer, Dordrecht.
- Kononets, N., Nestulya, S., Soloshych, I., Zhamardiy, V., & Odokienko, V. (2021). Investigating the Didactic System of Research Competence Formation for Prospective PE Instructors. *Journal of Research in Medical and Dental Science*, 9, 7, 414-418.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 08.07.2024

УДК 004.8:[378.091.12:005.336.5

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-25-32](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-25-32)

КОЛЕСНИК ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА,

кандидатка історичних наук, доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та фізичної терапії, ерготерапії, ЗВО Полтавський інститут бізнесу «Міжнародний науково-технічний університет імені Юрія Бугая», м. Полтава, Україна

Olena Kolesnyk,

Candidate of Historical Sciences Associate Professor at the Department of Social Sciences and Humanities and Physical Therapy, Occupational Therapy, Poltava Business Institute Higher Educational Institution «Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University», Poltava, Ukraine

E-mail: kolesnik_o_v@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9140-9829>

ТЕРЕЩЕНКО АНЖЕЛА ВОЛОДИМИРІВНА,

старша викладачка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та фізичної терапії, ерготерапії, ЗВО Полтавський інститут бізнесу «Міжнародний науково-технічний університет імені Юрія Бугая», м. Полтава, Україна

Anzhela Tereshchenko,

Senior Lecturer at the Department of Social Sciences and Humanities and Physical Therapy, Occupational Therapy, Poltava Business Institute Higher Educational Institution «Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University», Poltava, Ukraine

E-mail: pib.nauka@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3541-4644>

ФАСТИВЕЦЬ АННА ВІТАЛІЇВНА,

докторка педагогічних наук, доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та фізичної терапії, ерготерапії, ЗВО Полтавський інститут бізнесу «Міжнародний науково-технічний університет імені Юрія Бугая», м. Полтава, Україна

Anna Fastivets,

Doctor of Pedagogical Sciences Associate Professor at the Department of Social Sciences and Humanities and Physical Therapy, Occupational Therapy, Poltava Business Institute Higher Educational Institution «Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University», Poltava, Ukraine

E-mail: anna_fast@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6333-5519>

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УДОСКОНАЛЕННІ ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

А Метою даного дослідження є вивчення впливу технологій штучного інтелекту на удосконалення викладацької діяльності. Встановлено, що викладачі, як наставники та експерти, сприяють інтелектуальному та професійному розвитку здобувачів вищої освіти, акцентуючи на критичному осмисленні інформації та формуванні навичок самостійного навчання. Дослідження показує, що інтерактивний підхід, що включає діалог, дискусії та критичний аналіз, сприяє глибшому розумінню матеріалу та розвитку аналітичних і комунікативних навичок. Інтеграція штучного інтелекту в освітній процес оптимізує управління програмами, підвищує якість взаємодії з його учасниками та дозволяє створювати інноваційні методи навчання. Це сприяє підготовці здобувачів вищої освіти до динамічного ринку праці та активної участі у наукових дослідженнях, забезпечуючи їх конкурентоспроможність і розвиток професійних й особистісних якостей.

Ключові слова: штучний інтелект; підготовка викладачів; здобувачі вищої освіти; сучасні технології; освітній процес; викладацька діяльність; заклади вищої освіти

PECULIARITIES OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES IN IMPROVING TEACHING ACTIVITIES

S The purpose of this study is to examine the impact of artificial intelligence technologies on improving teaching activities in higher education institutions. It has been established that teachers, as mentors and experts, play key roles in stimulating the intellectual and professional development of higher education students. Particular attention should be given to the critical comprehension of information and development of independent learning and research skills. This study shows that an interactive approach, including dialogue, discussion and critical analysis, contributes to a deeper understanding of the educational material and the development of analytical and communication skills.

The integration of artificial intelligence into the educational process allows for optimized curriculum management, improved quality of interaction with higher education students, and the introduction of innovative teaching methods. Artificial intelligence can analyze large amounts of data on the performance of higher education students, allowing teachers to adapt curricula to meet individual needs of each student. This makes learning more personalized and effective because teachers can pinpoint which aspects of the curriculum require additional attention or reinforcement.

In addition, artificial intelligence helps automate routine tasks such as grading and managing learning materials, thus freeing faculty members' time to engage more deeply with students. Teachers can use this time to conduct research, mentor, and develop innovative teaching methods that improve the quality of education. The use of artificial intelligence also contributes to more effective monitoring and evaluation of academic progress, allowing teachers to respond quickly to students' needs and provide them with the necessary support.

In general, the introduction of artificial intelligence technologies in the educational process helps prepare higher education students for a dynamic labor market, ensuring their competitiveness and the development of professional and personal qualities. It also stimulates students' active participation in research, enhancing their ability to think critically, analyze information, and become lifelong learners. Given these developments, teaching in higher education institutions is becoming more multifaceted and requires continuous professional development and skills improvement to meet the requirements of the modern educational environment.

Keywords: artificial intelligence; teacher training; students; modern technologies; educational process; teaching activity; higher education institutions

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

Викладання є основоположним елементом вищої освіти, відіграючи вирішальну роль у передаванні знань, розвитку критичного мислення та сприянні інтелектуальним дискусіям. Цей процес дозволяє викладачам ефективно транслювати складну інформацію значній аудиторії здобувачів вищої освіти, використовуючи власний досвід і знання.

Викладання є базовим засобом передавання складної інформації здобувачам вищої освіти. Досвідчені науковці використовують свої знання та вміння, щоб подати матеріал у зрозумілій і доступній формі, що сприятиме кращому засвоєнню знань, розвитку критичного мислення та навичок вирішення проблем, необхідних для успішного навчання і подальшої професійної діяльності. Варто зауважити, що процес викладання не лише передає знання, але й формує навички мислення та вирішення проблем. Викладачі показують методи аналізу та синтезу інформації, підходи до вирішення складних задач і критичну оцінку наукових даних. Разом з тим, вони не лише надають експертні знання зі свого предмета, а й навчають навичкам критичної оцінки, які необхідні у цифровому світі. Це сприяє розвитку у здобувачів вищої освіти навичок, необхідних для їхньої майбутньої наукової та професійної діяльності.

Інтеграція технологій штучного інтелекту (ШІ) в освітній процес створює нові можливості для покращення якості викладацької діяльності та забезпечення ефективного навчання. ШІ здатний змінити традиційні методи викладання, роблячи їх адаптивними, персоналізованими та інтерактивними. Вищезазначене актуалізує тематику проведеного нами дослідження.

Метою статті є дослідження особливостей використання технологій штучного інтелекту в удосконаленні викладацької діяльності. Не менш важливим є проведення аналізу їх впливу на освітній процес і викликів і подальших перспектив впровадження.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Значна кількість науковців займається дослідженням обраної

нами тематики. Аналізуючи публікації з тематики використання штучного інтелекту в освіті, можна виділити кілька ключових напрямів. Так, В. Дем'яненко досліджує механізми використання освітніх платформ з елементами ШІ для формування інформаційно-дослідницької компетентності, підкреслюючи їх потенціал у навчальному процесі. М. Мар'єнко, В. Коваленко акцентують увагу на ролі ШІ та відкритої науки в освіті, їх впливі на ефективність навчання та розвиток наукових досліджень. А. Мельник аналізує як потенціал, так і виклики застосування ШІ в освітньому середовищі, звертаючи увагу на етичні питання та проблеми конфіденційності.

О. Присяжнюк, І. Лупан, М. Кнідзе пропонують використовувати візуалізацію мурашиного алгоритму для навчання елементів штучного інтелекту у шкільному курсі інформатики, що допомагає учням краще розуміти складні концепції. Г. Розлуцька, Є. Гайович, В. Назаров розглядають ШІ як інноваційний дидактичний інструмент, здатний змінити традиційні методи навчання і підвищити якість взаємодії між учнями та викладачами. Д. Соменко, О. Трифонова, М. Садовий досліджують застосування ШІ та нейромереж в освітньому процесі студентів спеціальності «Професійна освіта (цифрові технології)», описуючи практичні аспекти впровадження цих технологій.

Аналіз публікацій показує, що інтеграція штучного інтелекту в освітній процес відкриває нові можливості для підвищення ефективності навчання, персоналізації освітніх програм і розвитку наукових досліджень. Однак зазначимо, що низка теорій і концепцій у контексті врахування саме технологій штучного інтелекту, й досі залишаються не розкритими повною мірою, що й зумовило вибір даної тематики, її сучасну актуальність.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття.

Незважаючи на значний прогрес у дослідженні викладацької діяльності, залишаються невирішеними питання, пов'язані з практичним застосуванням технологій штучного інтелекту. Це стосується як організації освітнього процесу, так і підготовки викладачів до використання нових технологій. Важливо досліджувати, як саме ШІ

може бути інтегрований у різні аспекти навчання та як він впливатиме на ефективність освітнього процесу.

Викладення основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Викладачі відіграють ключову роль у підготовці здобувачів вищої освіти до вирішення складних реальних проблем. Вони забезпечують всебічну освіту, що сприяє неперервному зростанню інтелектуального та наукового потенціалу країни. Їхня робота є незамінною для розвитку освітнього та наукового потенціалу, підготовки висококваліфікованих спеціалістів і підтримки науково-технологічного прогресу. Адже вони не лише передають знання, але й виховують критичне мислення, творчий підхід до вирішення задач і навичок самостійного навчання, що є необхідними для успішної професійної діяльності в сучасному світі. Завдяки викладачам здобувачі вищої освіти отримують змогу адаптуватися до швидкозмінного ринку праці, активно брати участь у наукових дослідженнях і вносити свій вклад у розвиток суспільства. Отже, викладачі є фундаментом освітньої системи, яка забезпечує сталість і процвітання національної економіки та культури.

До того ж, у сучасному світі, де інформація легко доступна у великих обсягах, роль викладачів стає ще важливішою. Вони допомагають здобувачам вищої освіти орієнтуватися в безмежному потоці даних, відрізнити надійні джерела від ненадійних і розвивати навички критичного мислення. Викладачі не лише передають експертні знання зі свого предмета, а й навчають критично оцінювати інформацію, що є необхідним у цифровому середовищі. Це дозволяє ефективніше використовувати інформаційні ресурси, приймати обґрунтовані рішення та бути конкурентоспроможними у сучасному світі [7].

Крім того, викладачі відіграють важливу роль у формуванні навичок самостійного навчання та дослідження. Вони допомагають зрозуміти здобувачам вищої освіти як здійснювати пошук, аналізувати і синтезувати інформацію з різних джерел. Викладачі також підтримують розвиток комунікативних навичок, сприяючи дискусіям, груповим проектам і презентаціям, що допомагає їх учасникам впевнено виражати власні думки та аргументи.

Сучасні освітні технології, а саме онлайн-курси, інтерактивні платформи та віртуальні лабораторії, надають нові можливості для навчання. Викладачі використовують вказані інструменти для створення інтерактивного та захоплюючого освітнього середовища, яке стимулює активне залучення його учасників до процесу навчання. Вони також адаптують навчальні програми до потреб кожного здобувача вищої освіти, забезпечуючи тим самим індивідуальний підхід і підтримку.

У сучасному цифровому світі викладачі виконують роль наставників і провідників, допомагаючи здобувачам вищої освіти розвивати не лише академічні знання, а й особистісні якості, такі як допитливість, наполегливість і здатність до саморозвитку. Вони готують студентів до

життя в умовах, де критичне мислення, аналіз інформації та неперервне навчання є ключовими для досягнення успіху. Отже, роль викладачів у сучасному суспільстві є надзвичайно важливою і багатогранною, охоплюючи як академічні, так і життєві аспекти розвитку особистості [11].

Викладацька діяльність у закладах вищої освіти передбачає складну взаємодію між викладачами та здобувачами, спрямовану на передавання знань, формування навичок і розвиток критичного мислення в рамках освітнього процесу.

Сучасний викладач повинен швидко адаптуватися до змін в освітніх технологіях і методах навчання. Це включає активне використання цифрових інструментів, онлайн-платформ та інтерактивних методів подання матеріалу, що робить освітній процес доступнішим і захоплюючим для здобувачів вищої освіти.

Викладач має зосереджуватися на потребах та інтересах здобувачів вищої освіти, сприяючи їхньому активному залученню в освітній процес. Це означає індивідуалізацію навчання, підтримку ініціатив і розвиток їхніх критичних мисленнєвих навичок і творчого потенціалу. Викладачі повинні бути гнучкими та відкритими до нових підходів, щоб забезпечити найкращі умови для навчання та розвитку кожного здобувача вищої освіти, стимулюючи їх до самостійного мислення та інноваційної діяльності.

Сучасний викладач зобов'язаний постійно вдосконалювати свою професійну майстерність, відвідуючи тренінги, конференції та семінари. Це дозволяє бути в курсі новітніх досліджень та інновацій у своїй галузі, що є надзвичайно важливим для підтримання високого стандарту навчання. Взаємодія з колегами, участь у спільних дослідницьких проектах й обмін знаннями допомагають підвищувати якість навчальних програм і формувати інтегроване та збагачене освітнє середовище [6].

Викладач виконує роль наставника та експерта, спрямовуючи освітній процес для стимулювання інтелектуального та професійного розвитку здобувачів вищої освіти. Відмінною рисою цієї діяльності є акцент на критичне осмислення інформації та формування навичок самостійного навчання і дослідження. Однією з ключових характеристик викладацької роботи є її інтерактивність. Викладач не просто передає знання, але й активно залучає здобувачів до діалогу, дискусій і критичного аналізу матеріалу. Такий підхід сприяє глибшому розумінню матеріалу та розвитку важливих аналітичних і комунікативних навичок.

Не менш важливою є роль викладача в особистісному та професійному розвитку здобувачів вищої освіти. Тобто він виступає в ролі ментора та вимагає раціонального вміння адаптувати освітній процес до потреб і можливостей його учасників [1]. Це означає індивідуальний підхід до кожного здобувача вищої освіти, з урахуванням його здібностей та інтересів, а також інтеграцію інноваційних методів навчання для забезпечення максимально ефективного освітнього процесу. При цьому мета викладацької

діяльності полягає не тільки у передаванні знань, але й у формуванні готовності здобувачів вищої освіти до майбутньої професійної діяльності, розвитку їхньої самостійності та здатності до системного професійного самовдосконалення.

У рамках освітнього процесу викладачі забезпечують актуалізацію та інтеграцію сучасних досліджень і практик в освітню програму, що допомагає здобувачам вищої освіти бути конкурентоспроможними в динамічному світі. Зазначимо, що саме викладацька діяльність у закладі вищої освіти відзначається своєю комплексністю та відповідальністю [13]. Серед важливих завдань викладачів є вміння надихати, мотивувати та підтримувати здобувачів вищої освіти в їхньому стремлінні до знань і професійного самовизначення. Успіх у цій діяльності значною мірою залежить від здатності викладача вдосконалюватись та відповідати високим стандартам освітнього процесу [8].

Окрім зазначеного, технології штучного інтелекту дозволяють проаналізувати значні обсяги інформації

відносно успішності здобувачів вищої освіти, їхніх пріоритетних наукових інтересів і можливих прогалин знань. Ураховуючи отриману інформацію, викладач отримує раціональні відомості для розроблення індивідуальних програм навчання. Варто зауважити, що за таких умов саме ШІ уможлиблює автоматизацію рутинних завдань, а саме: оцінювання робіт та управління предметними матеріалами, звільняючи час викладача для тіснішої взаємодії зі здобувачами вищої освіти. Викладачі можуть використовувати звільнений час для розроблення інноваційних освітніх методик. Зазначене впливає на підвищення якості освітнього процесу, оскільки викладач має більше можливостей для особистісного впливу на розвиток здобувачів вищої освіти.

Технології штучного інтелекту також змінюють сам спосіб викладання в закладах вищої освіти, впроваджуючи інструменти для створення віртуальних і доповнених реальностей, які можуть робити освітній процес інтерактивним і творчим (рис. 1):

ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ, які раціонально застосовувати викладачам

Рис. 1. Технології штучного інтелекту, які раціонально застосовувати викладачам

Системи застосовують алгоритми машинного навчання для аналізу даних про успішність здобувачів вищої освіти, що дозволяє викладачу адаптувати освітній процес до індивідуальних потреб кожного здобувача. ШІ допомагає визначити, які аспекти освітньої програми потребують більшої уваги, та здатен автоматизувати процес планування та розподілу навчальних матеріалів [2].

Штучний інтелект у форматі чат-ботів відкриває перед здобувачами вищої освіти можливість отримувати миттєві відповіді на звичайні запитання стосовно освітньої програми, графіку занять, вимог до курсів тощо. Це оптимізує доступність підтримки для здобувачів вищої освіти та зменшує навантаження на викладачів,

що дозволяє їм зосередитися на складніших аспектах освітнього процесу. Разом з тим, ці технології допомагають викладачам аналізувати успішність студентів на основі великої кількості даних і виявляти закономірності та тенденції, що можуть вказувати на потенційні проблеми в навчанні або потребу у зміні підходів в освітньому процесі.

Це дозволяє викладачеві ефективніше планувати навчальні втручання та коригувати освітню програму для підвищення її ефективності та актуальності. Однак зростання використання штучного інтелекту створює для викладачів виклики, пов'язані з етичними питаннями, такими як конфіденційність даних і заміщення людського контакту між студентом та здобувачами вищої освіти.

Викладачі повинні бути обізнані про потенційні ризики та здатні критично оцінювати вплив технологій на освітній процес, забезпечуючи, щоб використання ШІ сприяло, а не перешкоджало особистісному та академічному розвитку здобувачів вищої освіти.

Інтеграція технологій штучного інтелекту в освітню програму відкриває нові можливості для міждисциплінарних досліджень та співпраці між різними факультетами та закладами вищої освіти. Це створює більше можливостей для викладачів залучати здобувачів вищої освіти до передових дослідницьких проєктів, що збагачує їхній академічний досвід і зміцнює професійні навички в глобальному контексті.

Водночас важливо зауважити, що використання технологій штучного інтелекту у закладах вищої освіти відкриває нові можливості для розвитку креативних здібностей її здобувачів. ШІ-системи здатні аналізувати індивідуальні потреби студентів і адаптувати навчальні матеріали відповідно до їхніх знань, умінь та інтересів, що створює персоналізовані навчальні траєкторії. Це сприяє розвитку креативного мислення, оскільки здобувачі вищої освіти мають можливість отримувати завдання, що відповідають їхньому рівню підготовки та інтересам [12].

Інтерактивні платформи та віртуальні асистенти, що базуються на ШІ, надають здобувачам можливість взаємодіяти з різноманітними завданнями, вправами та симуляціями, що стимулюють розвиток креативності. Віртуальні асистенти, а саме: чат-боти, можуть надавати консультації та відповіді на питання, що заохочує здобувачів вищої освіти до пошуку нових рішень і підходів.

Разом з тим технології штучного інтелекту здатні обробляти значні обсяги даних і визначати патерни в навчальній діяльності здобувачів вищої освіти, що допомагає викладачам виявляти сильні та слабкі сторони кожного. Це дозволяє визначити області, в яких потрібна додаткова увага або підтримка для розвитку креативних здібностей. Автоматизовані системи оцінювання, що використовують ШІ, можуть надавати швидкий та об'єктивний зворотний зв'язок, який дозволяє здобувачам вищої освіти своєчасно коригувати власні підходи та стратегії, стимулюючи процес постійного вдосконалення та пошуку нових творчих рішень.

Технології віртуальної та доповненої реальності, керовані ШІ, створюють імерсивні навчальні середовища, які стимулюють креативність та інноваційне мислення. Здобувачі вищої освіти мають можливість експериментувати з різними сценаріями та моделями, розвиваючи свої навички вирішення проблем у віртуальному просторі. Використання елементів гри у навчанні за допомогою ШІ підвищує мотивацію та залученість їхніх учасників. Гейміфіковані завдання часто вимагають від здобувачів креативного підходу до вирішення проблем та активного залучення в освітній процес [3].

Платформи на базі ШІ також сприяють полегшенню співпраці між здобувачами вищої освіти, надаючи

інструменти для спільної роботи над проєктами та обміну ідеями. Це сприяє розвитку командного духу та стимулює креативне мислення через обговорення та співпрацю.

Заслуговує на увагу один із відомих інструментів на базі штучного інтелекту – це «SlideBot», який дозволяє автоматично створювати презентації на основі введеного тексту. Завдання викладача полягає в тому, щоб підібрати короткий опис матеріалу, який необхідно опрацювати здобувачам вищої освіти. «SlideBot» аналізує наданий текст і автоматично підбирає відповідні зображення, графіку та дизайн. Використання даного інструменту значно спрощує процес підготовки до заняття, дозволяючи тим самим більше уваги зосередити на методиках викладання. Додатково, система пропонує оптимальний порядок слайдів для найкращого засвоєння матеріалу учасниками освітнього процесу.

Якщо викладач має на меті створити відеоурок, «SlideBot» може інтегруватися з іншими програмами для автоматичного генерування відео на основі готової презентації. Отже, використання штучного інтелекту у створенні навчальних матеріалів робить процес ефективнішим і зручним для викладача.

Одним із корисних інструментів у частині перевірки знань та аналізу вивченого матеріалу є система на базі ШІ під назвою «Quizlet». Викладач має можливість використовувати «Quizlet» для створення наборів карток із питаннями та відповідями. Завдяки алгоритмам штучного інтелекту система може автоматично генерувати тестові завдання на основі цих карток. «Quizlet» також пропонує інтерактивні ігри та завдання, що допомагають здобувачам вищої освіти успішно закріплювати знання. Після проходження тесту система автоматично перевіряє відповіді, аналізує їхні результати та представляє отримані результати. Викладачі отримують можливість отримувати докладний аналіз продуктивності кожного учасника тестування, що дозволяє зрозуміти, які теми потребують додаткового вивчення. Штучний інтелект «Quizlet» також пропонує рекомендації щодо подальшого навчання, базуючись на результатах тестів. Отже, використання ШІ в системі «Quizlet» не лише підвищує ефективність процесу створення та перевірки тестів, але й допомагає викладачу краще розуміти потреби здобувачів вищої освіти [10].

Не менш важливим для вдосконалення діяльності викладача є інструменти для створення зображень і відео з використанням штучного інтелекту – це «DALL-E» від OpenAI. «DALL-E» може генерувати зображення та відео на основі текстового опису. Наприклад, викладач історії України прагне показати здобувачам вищої освіти як виглядав Богдан Хмельницький. Викладач формує текстовий запит, а «DALL-E» створює візуалізацію. Додатково, можливо інтегрувати аудіоопис, використовуючи інший інструмент від OpenAI, званий «GPT», для генерації голосового супроводу. Педагог може задати системі завдання створити відеоролик, де Богдан Хмельницький розповідає про своє життя та політичну діяльність. Використовуючи ці технології, викладач

може допомогти учасникам освітнього процесу краще зрозуміти історичний контекст і зануритися в епоху. Також це стає чудовим інструментом для педагогів, які намагаються перетворити освітній процес у захоплюючий. Використання ШІ в цьому контексті забезпечує глибше

занурення здобувачів вищої освіти у навчальний матеріал і стимулює їхній інтерес до предмета. Особливо цінними для розвитку креативних здібностей здобувачів вищої освіти та їхнього вміння використовувати технології ШІ є наступні форми роботи (рис. 2):

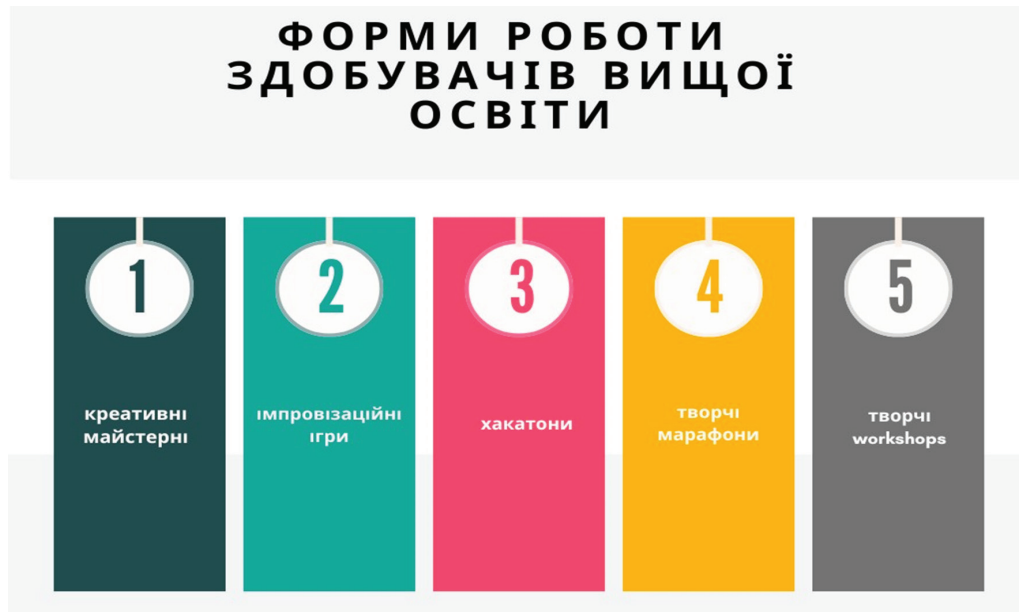

Рис. 2. Форми роботи здобувачів вищої освіти

1. Креативні майстерні – це інтерактивні заняття, де здобувачі вищої освіти працюють у групах для вирішення творчих завдань. Кожна майстерня має певну тему або проблему, яку необхідно вирішити, використовуючи різні підходи та методи.

Вказана форма роботи розрахована на 10–20 осіб і може тривати 2–3 години. Серед інструментарію необхідно мати матеріали для малювання, лепбук, ноутбуки, генеративні моделі ШІ та інтерактивні дошки [4].

Робота починається з огляду теми майстерні та постановки завдань. Наступним етапом є брейнштормінг – генерація ідей у групах, де кожен вносить власні пропозиції. Далі проходить вибір найперспективніших ідей та їхнє розроблення у вигляді концепцій або прототипів. Після цього кожна група презентує свої ідеї та концепції. Завершальним етапом є обговорення ідей, надання зворотного зв'язку та вибір найкращих рішень.

Результатом проведення такої форми роботи є розвиток навичок командної роботи та комунікації; здатність генерувати нові ідеї та підходи до вирішення завдань і покращення презентаційних навичок.

2. Імпровізаційні ігри стимулюють швидке мислення та креативність через непередбачувані ситуації, коли здобувачі вищої освіти мають знайти нові рішення або створити унікальні сценарії на ходу.

Формат даного виду передбачає тривалість 1–2 години за кількістю учасників від 10 до 15 здобувачів вищої освіти.

Робота розпочинається з розминки, яка включає легкі вправи на зняття напруги та налаштування на креативний лад. Наступним етапом є серія імпровізаційних ігор:

«Запитання та відповіді», «Сцена на ходу», «Рольова зміна», де учасники виявляють власні творчі здібності. Завершується робота проведенням аналізу виконаних завдань, обговоренням труднощів та успіхів.

Результатом проведення імпровізаційних ігор є розвиток швидкого мислення та креативності; здатність адаптуватися до нових і несподіваних ситуацій; покращення комунікативних навичок і самовираження.

3. Хакатони – це інтенсивні заходи, які передбачають роботу здобувачів вищої освіти над розробленням креативних рішень для заданих проблем протягом обмеженого часу. Вони включають у себе як технологічні, так і творчі завдання.

Тривалість даного заходу від однієї доби з кількістю учасників від 30 до 50. Серед інструментарію мають бути в наявності ноутбуки, програми для розроблення, генеративні моделі ШІ, інструменти для дизайну та створення прототипів.

Хакатон розпочинається з оголошення теми та його правил. Далі учасники формують команди по 4–6 осіб і починають обговорювати ідеї. Впродовж 8–40 годин триває інтенсивна робота над проектами з регулярними перервами для відпочинку та харчування. Після цього кожна команда презентує своє рішення журі та іншим учасникам. Завершується даний формат оцінкою проектів і нагородженням переможців.

Результатом проведеної роботи є розвиток навичок комунікації в інтенсивному середовищі, здатність швидко генерувати та реалізовувати нові ідеї, покращення командної роботи та навичок презентації [9].

4. Творчі марафони – це тривалі заходи, коли здобувачі вищої освіти працюють над креативними проєктами у різних галузях мистецтва, дизайну та технологій. Вони можуть включати створення художніх творів, музики, відео тощо.

Тривалість творчих марафонів зазвичай один тиждень із залученням від 20 до 30 осіб. Серед інструментарію необхідно використовувати художні матеріали, музичні інструменти, комп'ютери, програми для дизайну та монтажу.

Даний формат роботи передбачає вступну частину, яка починається з оголошення теми марафону та правил участі. Після цього здобувачі вищої освіти формують групи та розробляють концепції своїх проєктів. Далі розпочинається робота над проєктами, яка триває близько чотирьох діб. Звичайно, вона передбачає регулярні перерви для відпочинку та харчування. Результати проведеної роботи – кожна група презентує свої проєкти журі та іншим учасникам. Наступним етапом є оцінка представлених проєктів і нагородження переможців.

За результатами проведеної роботи здобувачі вищої освіти відпрацьовують навички роботи над тривалими проєктами, здатність реалізовувати креативні ідеї у різних сферах та отримують покращення навичок презентації та роботи в команді.

5. Творчі воркшопи із залученням професіоналів – це заняття, коли передбачено формат роботи здобувачів вищої освіти під керівництвом досвідчених митців, дизайнерів або технологів. Вони мають змогу навчитися нових технік і підходів від професіоналів. Формат воркшопів включає тривалість від 3 до 4 годин, участь 10–15 студентів, і використання різних інструментів залежно від теми воркшопу, таких як художні матеріали, програми для дизайну, музичні інструменти тощо [5].

Структура воркшопу складається з кількох етапів: вступ (15 хвилин), де відбувається ознайомлення з темою воркшопу та представлення професіонала; демонстрація технік (30–45 хвилин), коли професіонал показує техніки та підходи, які будуть використовуватися; практична частина (2–3 години), під час якої здобувачі вищої освіти працюють над власними проєктами під керівництвом професіонала, отримуючи індивідуальні поради та зворотний зв'язок; презентація та обговорення (30–45 хвилин), коли здобувачі вищої освіти презентують власні напрацювання та обговорюють їх із професіоналом. Очікувані результати включають розвиток нових навичок і технік в обраній сфері, можливість отримати професійний зворотний зв'язок, а також натхнення та мотивацію для подальшого розвитку.

Вказані форми роботи сприятимуть розвитку креативних здібностей здобувачів вищої освіти, допоможуть їм навчитись новим підходам і методам, а також забезпечать підтримку та мотивацію для подальшого самовдосконалення.

Результати дослідження. У процесі дослідження було визначено кілька ключових особливостей і переваг використання технологій штучного інтелекту у діяльності викладача. Використання ШІ дозволяє створювати

індивідуальні навчальні траєкторії для здобувачів вищої освіти. ШІ-системи можуть аналізувати дані про процес навчання та надавати викладачам детальні звіти про прогрес здобувачів вищої освіти, виявляючи їхні слабкі місця в розумінні матеріалу. Це дозволяє викладачам своєчасно втручатися і коригувати навчальні плани для покращення результатів навчання.

Використання ШІ відкриває нові можливості для міждисциплінарних досліджень і співпраці між різними факультетами і закладами вищої освіти. Це сприяє залученню здобувачів вищої освіти до передових дослідницьких проєктів, збагачуючи їхній академічний досвід і зміцнюючи професійні навички у глобальному контексті.

Висновки з даного дослідження. Підсумовуючи опрацьований матеріал, маємо підстави стверджувати, що вдосконалення викладацької діяльності з використанням технологій ШІ відкриває значні перспективи для наукового та інноваційного розвитку майбутніх поколінь. Інтеграція штучного інтелекту в освіту здатна кардинально змінити методи подання та оброблення інформації, перетворюючи освітній процес на адаптований та ефективний. Аналітика на основі штучного інтелекту допомагає викладачам розуміти моделі навчання здобувачів вищої освіти в режимі реального часу, дозволяючи відповідним чином коригувати темп і складність матеріалу. Така персоналізація забезпечує, що здобувачі вищої освіти не відчуватимуть труднощів і не будуть перевантажені, оптимізуючи результати навчання.

Використання технологій ШІ також розширює можливості для досліджень. Автоматизація оцінювання за допомогою платформ Gradescope та Turnitin дозволяє викладачам зосередитися на творчих аспектах навчання, забезпечуючи точність та об'єктивність оцінювання. Це сприяє обґрунтованішому підходу до викладацької діяльності, коли дані в реальному часі використовуються в обговореннях, заохочуючи емпіричний підхід до навчання та досліджень.

Також упровадження технологій штучного інтелекту у вищу освіту сприяє формуванню динамічних, адаптивних і стимулюючих навчальних середовищ, що сприяють розвитку креативних здібностей у здобувачів вищої освіти. Використання ШІ дозволяє викладачам ефективніше підтримувати студентів у їхньому освітньому процесі, сприяючи формуванню інноваційних навичок і творчого мислення у майбутніх фахівців.

Перспективи подальших розвідок у використанні технологій штучного інтелекту для вдосконалення викладацької діяльності включають персоналізацію навчання, аналіз значних даних, інтерактивні освітні платформи, віртуальних асистентів, автоматизацію оцінювання, емоційний інтелект ШІ, а також етичні та правові аспекти використання ШІ.

Персоналізація навчання може здійснюватися за допомогою адаптивних навчальних систем Knewton або DreamBox, що створюють індивідуальні навчальні плани для кожного здобувача вищої освіти, враховуючи їхні потреби та інтереси. Аналіз великих даних (Big Data)

через платформи Learning Analytics дозволяє викладачам виявляти моделі успішного навчання та коригувати освітні програми. Інтерактивні освітні платформи Edmodo, Classcraft, інтегруючи ШІ, підвищують залученість й ефективність освітнього процесу.

Віртуальні асистенти IBM Watson Education або Google's Dialogflow підтримують здобувачів і викладачів, надаючи індивідуальні поради та допомогу в організації освіт-

нього процесу.

Автоматизація оцінювання за допомогою платформ Gradescope або Turnitin дозволяє викладачам зосередитися на творчих аспектах навчання, забезпечуючи точність й об'єктивність оцінювання.

Подальші дослідження у зазначених напрямках можуть значно підвищити ефективність, персоналізацію та доступність сучасної освіти.

Список використаних джерел

1. Дем'яненко В. Механізми використання освітніх платформ з елементами штучного інтелекту для формування інформаційно-дослідницької компетентності. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2020. № 4. С. 93–100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipuss_2020_4_11 (дата звернення: 28.05.2024).
2. Мар'єнко М., Коваленко В. Штучний інтелект та відкрита наука в освіті. *Фізико-математична освіта*. 2023. Т. 38, № 1. С. 48–53. DOI: <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2023-038-1-0075>.
3. Мельник А. В. Застосування штучного інтелекту в освітньому середовищі: потенціал та виклики. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., 7 квітня 2023 р. Глухів, 2023. С. 250–253.
4. Присяжнюк О. В., Лупан І. В., Кнідзе М. І. Використання візуалізації мурашиного алгоритму для дослідження елементів штучного інтелекту у шкільному курсі інформатики. *Наукові записки. Проблеми природничо-математичної, технологічної та професійної освіти*. 2023. № 1. С. 29–34. DOI: <https://doi.org/10.32782/cusu-pmtp-2023-1-49>.
5. Розлутська Г. М., Гайович Є. Ф., Назаров В. С. Штучний інтелект як інноваційний дидактичний засіб. *Інформаційно-комунікаційні технології в освіті*. 2023. Вип. 63. С. 203–206. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.2.41>.
6. Соменко Д., Трифонова О., Садовий М. Використання штучного інтелекту та нейромереж в освітньому процесі з фахових дисциплін студентами спеціальності «Професійна освіта (цифрові технології)». *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Педагогіка*. 2023. № 1. С. 45–55.
7. Aktay S. The usability of Images Generated by Artificial Intelligence (AI) in Education. *International technology and education journal*. 2022. № 6 (2). P. 51–62.
8. Borova T., Chekhratova O., Marchuk A., Pohorielova T., Zakharova A. Fostering Students' Responsibility and Learner Autonomy by Using Google Educational Tools. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. No. 13(3). P. 73–94.
9. Borova T., Pohorielova T. Leadership for Sustainability as a Reflection of Students' Professional Responsibility. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Ad Didacticam Biologiae Pertinentia*. 2019. No. 9. P. 30–34.
10. Dogan M. E., Goru Dogan T., Bozkurt A. The Use of Artificial Intelligence (AI) in Online Learning and Distance Education Processes. *A Systematic Review of Empirical Studies. Applied Sciences*. 2023. № 13 (5). P. 3056. DOI: <https://doi.org/10.3390/app13053056>.
11. Halchenko V., Skoryk T., Bartienieva I., Nozdrova O., Shtainer T., Snyatkova T. The Technology of Forming the Professional Culture of Future Teachers: from Reflection to Creativity. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. No. 14 (4 Sup.1). P. 36–57.
12. Halchenko V., Snyatkova T., Semencha L., Bilozerska S., Tryfonova O., Ahiliar Tukler V. The Concept of Forming the Foundations of the Future Teacher's Professional Culture in the Context of Higher Education in Ukraine. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2023. No. 15 (4). P. 219–236.
13. Liu L. M. Analysis on class participation based on artificial intelligence. *Revue d'Intelligence Artificielle*. 2020. № 3. P. 369–375.

References

1. Demianenko, V. (2020). Mekhanizmy vykorystannia osvitynih platform z elementamy shtuchnoho intelektu dlia formuvannia informatsiino-doslidnytskoi kompetentnosti [Mechanisms of using educational platforms with elements of artificial intelligence for the formation of information and research competence]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyimi systemamy [Theory and practice of social systems management]*, 4, 93-100. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipuss_2020_4_11 [in Ukrainian].
2. Marienko, M., & Kovalenko, V. (2023). Shtuchnyi intelekt ta vidkryta nauka v osviti [Artificial intelligence and open science in education]. *Fizyko-matematychna osvita [Physical and mathematical education]*, 38, 1, 48-53. DOI: <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2023-038-1-0075> [in Ukrainian].
3. Melnyk, A. V. (2023). Zastosuvannia shtuchnoho intelektu v osvith'omu sere dovshchi: potentsial ta vyklyky [Application of artificial intelligence in the educational environment: potential and challenges]. In *Rozvytok pedahohichnoyi maysternosti maybutn'oho pedahoha v umovakh osvith'nykh transformatsiy [The development of pedagogical skill of the future teacher in the conditions of educational transformations]: materialy III Vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoji konferentsiyi* (pp. 250-253). Hlukhiv [in Ukrainian].
4. Prysazhnyuk, O.V., Lupan, I.V., & Knidze, M.I. (2023). Vykorystannia vizualizatsiyi murashynoho alhorytmu dlya doslidzhennia elementiv shtuchnoho intelektu u shkil'nomu kursy informatyky [Using Ant Algorithm Visualization to Explore Elements of Artificial Intelligence in a School Computer Science Course]. *Naukovi zapysky. Problemy pryrodnycho-matematychnoyi, tekhnolohichnoyi ta profesijnoyi osvity [Proceedings. Problems of science, mathematics, technology and professional education]*, 1, 29-34. DOI: <https://doi.org/10.32782/cusu-pmtp-2023-1-49> [in Ukrainian].
5. Rozluts'ka, H. M., Hayovych, Ye. F., & Nazarov, V. S. (2023). Shtuchnyy intelekt yak innovatsiynyy dydaktychnyy zasib [Artificial Intelligence as Innovative Didactic Tool]. *Informatsiyno-komunikatsiyni tekhnolohiyi v osviti [Information and communication technologies in education]*, 63, 203-206. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.2.41> [in Ukrainian].
6. Somenko, D., Tryfonova, O., & Sadovyi, M. (2023). Vykorystannia shtuchnoho intelektu ta neyromerezh v osvith'omu protsesi z fakhovykh dystyplin studentamy spetsial'nosti «Profesina osvita (tsyfrovi tekhnolohiyi)» [The use of artificial intelligence and neural networks in the educational process of professional disciplines by students of the specialty «Professional education (digital technologies)»]. *Naukovi zapysky Ternopil's'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka. Pedahohika [Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Pedagogy]*, 1, 45-55 [in Ukrainian].
7. Aktay, S. (2022). The usability of Images Generated by Artificial Intelligence (AI) in Education. *International technology and education journal*, 6 (2), 51-62.
8. Borova, T., Chekhratova, O., Marchuk, A., Pohorielova, T., & Zakharova, A. (2021). Fostering Students' Responsibility and Learner Autonomy by Using Google Educational Tools. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13 (3), 73-94.
9. Borova, T., & Pohorielova, T. (2019). Leadership for Sustainability as a Reflection of Students' Professional Responsibility. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Ad Didacticam Biologiae Pertinentia*, 9, 30-34.
10. Dogan, M. E., Goru Dogan, T., & Bozkurt, A. (2023). The Use of Artificial Intelligence (AI) in Online Learning and Distance Education Processes. *A Systematic Review of Empirical Studies. Applied Sciences*, 13 (5), 3056. DOI: <https://doi.org/10.3390/app13053056> [In English].
11. Halchenko, V., Skoryk, T., Bartienieva, I., Nozdrova, O., Shtainer, T., & Snyatkova, T. (2022). The Technology of Forming the Professional Culture of Future Teachers: from Reflection to Creativity. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 14 (4 Sup.1), 36-57.
12. Halchenko, V., Snyatkova, T., Semencha, L., Bilozerska, S., Tryfonova, O., & Ahiliar Tukler, V. (2023). The Concept of Forming the Foundations of the Future Teacher's Professional Culture in the Context of Higher Education in Ukraine. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 15 (4), 219-236.
13. Liu, L. M. (2020). Analysis on class participation based on artificial intelligence. *Revue d'Intelligence Artificielle*, 3, 369-375.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 18.07.2024

УДК 614.253(063)
DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-33-36](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-33-36)

СОШЕНКО СВІТЛАНА МИХАЙЛІВНА,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри лінгводидактики та журналістики, Кременчуцький національний
університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна
Svitlana Soshenko,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department
of Linguistics and Journalism, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University,
Kremenchuk, Ukraine
E-mail: svetlana.soshenko1973@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6718-7733>

ДНІПРОВСЬКИЙ АНДРІЙ СЕРГІЙОВИЧ,
здобувач вищої освіти,
Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця, м. Київ, Україна
Andrii Dniprovskiy,
Student,
Bogomolets National Medical University,
Kyiv, Ukraine
E-mail: dneprovskaya401@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0006-4136-6422>

ЗДОРОВ'Я ЯК ПРІОРИТЕТНА ЦІННІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

А Розглядається вплив російсько-української війни на цінності та світоглядні орієнтири здобувачів вищої освіти. Аналіз результатів опитування в межах емпіричного дослідження показав, що порівняно з 2016 роком, цінність здоров'я для студентської молоді значно зросла. Здобувачі освіти усвідомлюють важливість його збереження, адже без здоров'я важко жити повноцінним життям. Результати опитування здобувачів вищої освіти щодо забезпечення якості освіти в аспекті збереження здоров'я виявили, чого очікує молодь від університету. Найзатребуванішими виявилися налагодження роботи університетської психологічної служби з метою забезпечення вчасної психологічної допомоги і проведення інформаційно-просвітницьких і практичних заходів із проблем збереження здоров'я (зокрема, тренінгів і терапевтичних занять). Результати опитування показали, що психологічну підтримку в сучасних реаліях здобувачі освіти вважають найактуальнішим заходом збереження здоров'я. Друге місце за пріоритетністю посіли інформаційно-просвітницькі та практичні заходи з проблем збереження здоров'я. Серед здобувачів освіти спостерігається попит на отримання додаткових знань і вмінь, які б допомогли у кризових ситуаціях. Зазначено, що ці заходи сприяють формуванню додаткових компетентностей і полегшують процес соціалізації молоді.

Ключові слова: цінності; здоров'я; здоров'язбережувальна компетентність; здоровий спосіб життя; вища освіта; російсько-українська війна; якість освіти

HEALTH AS A PRIORITY VALUE FOR HIGHER EDUCATION STUDENTS IN WAR CONDITIONS

С This article examines the impact of the Russian-Ukrainian war on higher education students' values and worldview. Formation of students' values and worldview orientations is one of the most important tasks of higher education. This is especially important in the context of the Russian-Ukrainian war, which has been ongoing for three years. Health is a universal value because it is the basis of human life. The study of changes in the attitudes of higher education students toward health under the influence of the war, which led to significant negative losses in terms of health and forced them to reconsider their attitudes toward health, is among the urgent tasks of modern pedagogical science. The analysis of the survey results within the empirical study revealed that compared with 2016, the value of health for students has increased significantly. Students realize the importance of maintaining it because it is difficult to live a full life without health. The results of a survey of higher education students on ensuring the quality of education in terms of health revealed what young people expect from university education. The most popular were the establishment of a university psychological service to provide timely psychological assistance and conduct awareness-raising and practical activities on health issues (including trainings and therapy sessions). The survey results revealed that psychological support is considered by students the most relevant health care measure in modern realities. In terms of priority, informational, educational and practical measures on health issues. There is a demand among students for additional knowledge and skills that can help during crises. These measures contribute to the formation of additional competencies and facilitate the socialization of young people.

Keywords: values; health; health care competence; healthy lifestyle; higher education; Russian-Ukrainian war; quality of education

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

Формування цінностей і світоглядних орієнтирів у здобувачів освіти належить до найважливіших завдань вищої освіти. Особливої актуальності це набуває в умовах російсько-української війни, яка триває вже третій рік. Здоров'я належить до загальнолюдських цінностей, адже воно є базою, яка забезпечує життя людини. Дослідження змін, які відбулися у ставленні здобувачів вищої освіти до здоров'я під впливом війни, яка призвела до значних негативних втрат в аспекті здоров'я і змусила переглянути ставлення до нього, входить до кола актуальних завдань сучасної педагогічної науки.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Здоров'я в системі цінностей знаходиться у центрі уваги українських учених. Завдяки значущості феномена він є об'єктом вивчення різних наукових галузей. С. Путров, розглядаючи аксіологічні виміри здоров'я у філософській парадигмі, наголошує на тому, що саме «разом зі ставленням людини до здоров'я вибудовується система її ціннісних орієнтацій, переваг, цілей, без яких людське існування позбавляється сенсу» [8, с. 120]. Учений зазначає, що «до змісту поняття «здоров'я» як цінності належить безліч субцінностей, що мають важливе значення для людини» [там само].

Н. Рингач і Л. Власик розглядають цінність здоров'я з точки зору соціології та демографії. Дослідниці зауважують, що «ціннісно-соціальна модель здоров'я позиціонує здоров'я як цінність та передумову повноцінних життя, праці і соціальної реалізації, задоволення матеріальних і духовних потреб, а також здійснення економічної, політичної, наукової, культурної діяльності та виконання життєвих планів» [9, с. 75].

Педагогічна наука розглядає здоров'я як основний складник у системі життєвих цінностей студентської молоді [3]. О. Любовець наголошує на ролі вищої освіти в трансляції цінностей, які трансформуються в конкретні ціннісні уявлення і орієнтації [7, с. 39]. Освіта у закладах вищої освіти, на думку вченої, «виводить студента на новий рівень, вводить до світу культури, у процесі навчання йому передаються знання про цінності, у нього формуються вміння і навички, а виховання формує його ціннісні ставлення до світу» [там само, с. 39]. А. Єрмоленко та Є. Єрмоленко пропонують розглядати систему ціннісних орієнтацій особистості «як підсистему ширшої системи – «життєвого світу людини», що має, у свою чергу, складний і багаторівневий характер» [4, с. 110].

О. Дубовой, В. Саєнко зосереджуються на культурі здоров'я молоді як умови ефективного розвитку держави [2]. Учені визначають культуру здоров'я здобувача освіти «як інтеграційне формування особистості, що включає спрямованість активності на створення безпечних для власного здоров'я і здоров'я оточуючих людей умов життєдіяльності, на ретрансляцію цінностей здоров'я, здорового способу життя і способів збереження, зміцнення і формування здоров'я, валеологічну освіту, ціннісне відношення до здоров'я, володіння методами

самоконтролю фізичного, соціального і духовного стану, здоров'язбережувальними засобами виконання професійної діяльності» [там само, с. 19].

Із цією думкою солідаризується Р. Гах, який вважає, що виховання культури здоров'я є важливим результатом навчання. Дослідник акцентує на тому, що «головним завданням вищої школи повинно стати формування знань, цінностей, практичних умінь, що забезпечують ефективно управління життєвими силами організму при максимальній реалізації соматичних і фізіологічних можливостей» [1, с. 14].

У зв'язку із цим закладам вищої освіти необхідно формувати освітнє середовище, яке буде забезпечувати формування усвідомлення першочергового значення здоров'я, а також системи поглядів і моделей поведінки, спрямованих на його збереження, адже, як зазначає С. Захарін, «середовище, в якому живе і розвивається здобувач освіти, має великий вплив на мотивацію та результати навчання» [6, с. 525].

Особливу актуальність в аспекті нашого дослідження мають наукові розвідки, присвячені змінам у вищій освіті, що відбулися внаслідок війни, зокрема, праці Г. Жили [5], О. Щотки та В. Маслова [11].

Мета статті полягає у розгляді змін, що відбулися у ставленні здобувачів вищої освіти до здоров'я як пріоритетної цінності в умовах повномасштабної війни.

Викладення основного матеріалу. Дослідження цінностей української молоді, що проводилося у 2016 р. на замовлення Міністерства молоді і спорту України, засвідчило, що здоров'я належить до пріоритетних цінностей. Згідно з результатами соціологічного дослідження «для більшості молоді сьогодні насамперед є найважливішим здоров'я (55,8%), матеріальний добробут (53,8%), досягнення поставленої мети (44,3%). У другу чергу, молодь найважливішим вважає для себе мир і спокій на українській землі (39,9%), досягнення соціального статусу/кар'єри (37,9%), наявність хороших і вірних друзів (35,2%), народження та виховання дітей (34,3%), пошук коханої людини та створення сім'ї (32,3%). У третю чергу – отримання задоволень від життя (28,2%), пошук роботи за фахом (20,4%) та будь-якої роботи (19,3%), власне самовдосконалення (20%)» [10, с. 7].

Із метою перевірки змін у ціннісній системі студентської молоді, що відбулися внаслідок повномасштабної війни, у 2024 р. на базі Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського було проведено опитування, у якому брали участь 614 здобувачів вищої освіти. Опитуваним пропонувалося визначити пріоритетність цінностей, а потім відповісти на запитання опитувальника, який стосувався забезпечення якості вищої освіти в аспекті збереження здоров'я.

Результати дослідження. Згідно з результатами емпіричного дослідження, здоров'я (своє і близьких) визначили якнайпріоритетнішу цінність 61,8% опитуваних, що суттєво більше, ніж дані загальноукраїнського соціологічного дослідження [там само], що склали

55,8%. На першому місці опинилася позиція «мир та спокій на українській землі» (95,7%). Інші позиції не перебільшували 40%.

Абсолютна цінність миру для молоді, яка живе і навчається в умовах воєнного стану, є цілком зрозумілою. У свою чергу, зростання цінності здоров'я, на нашу думку, теж відбувається під впливом негативних наслідків війни. Смерть, травмування, втрата здоров'я, інформаційні атаки, руйнування інфраструктури, погіршення стану навколишнього середовища змушують молодь замислитися над цінністю життя, усвідомити,

як важливо зберігати фізичне і ментальне здоров'я під час війни.

Питання опитувальника щодо забезпечення якості вищої освіти в аспекті збереження здоров'я були спрямовані на те, щоб визначити, як саме має заклад вищої освіти має сприяти формуванню культури здоров'я.

Респондентам пропонувалося визначити пріоритетність заходів, а потім, за бажанням, додати власні пропозиції. Результати опитування здобувачів освіти щодо забезпечення якості вищої освіти в аспекті збереження здоров'я подано у табл. 1:

Таблиця 1

Результати опитування щодо забезпечення якості вищої освіти в аспекті збереження здоров'я, %

Пріоритет	Захід	Учасники
1	Налагодження роботи університетської психологічної служби, забезпечення вчасної психологічної допомоги	64,8
2	Проведення інформаційно-просвітницьких і практичних заходів із проблем збереження здоров'я (зокрема, тренінгів і терапевтичних занять)	51,2
3	Розвиток спортивної інфраструктури університету, урізноманітнення спортивних секцій, забезпечення безперешкодного доступу до неї всіх здобувачів освіти	48,4
4	Розвиток медичної інфраструктури університету, безперешкодний доступ здобувачів освіти до медичних послуг	42,5
5	Розвиток системи харчування, забезпечення доступу здобувачів освіти до здорового і збалансованого харчування	31,2
6	Уведення в усі ОП, що реалізуються в університеті, ОК «Основи здорового способу життя»	28,3
7	Проведення виховних годин зі здоров'язбережувальної тематики	21,1

Результати опитування показали, що психологічна підтримка у сучасних реаліях вважається здобувачами освіти найактуальнішим заходом збереження здоров'я. Тривога за рідних, яка знаходиться на фронті, обстріли і повітряні тривоги, блекаути тощо занурюють здобувачів освіти у стресовий стан, посилюють тривожність і депресивні настрої.

Друге місце за пріоритетністю посіли інформаційно-просвітницькі та практичні заходи з проблем збереження здоров'я. Серед здобувачів освіти спостерігається попит на отримання додаткових знань і вмінь, які б допомогли у кризових ситуаціях. Проведення лекцій і тренінгів, арт-терапевтичних занять є затребуваними серед молоді. Варто зазначити також, що ці заходи сприяють формуванню додаткових компетентностей і полегшують процес соціалізації.

Спорт і медицина опинилися на третій і четвертій позиціях відповідно. Те, що вони поступилися психологічним послугам, говорить про усвідомлення молоддю взаємозв'язку між ментальним і фізичним здоров'ям, розумінням того, що без врівноваженого спокійного психічного стану людина не може вважати себе здоровою.

На п'ятому місці знаходиться харчування. Така позиція може бути пояснена тим, що здорове харчування можна забезпечити поза межами університету.

Уведення до освітніх програм, що реалізуються в університеті, освітнього компонента «Основи здорового способу життя» вважається не досить важливим, так саме, як і проведення виховних годин зі здоров'язбережувальної тематики.

Серед пропозицій, поданих здобувачами освіти самостійно, є:

- запровадження конкурсу «Я за ЗСЖ»;
- облаштування спеціальних зон для релаксації;
- організація марафонів і велопробігів;
- організація виїздів на природу і екскурсій;
- створення спеціального коворкінгу.

Висновки. Війна суттєво вплинула не лише на емоційний стан і настрої, а й на світоглядні орієнтири молоді. Вона змусила переглянути цінності, визначити нові пріоритети. Опитування показало, що порівняно з 2016 роком, цінність здоров'я для студентської молоді значно зросла. Здобувачі освіти усвідомлюють важливість його збереження, адже без здоров'я важко жити повноцінним життям.

Результати опитування здобувачів вищої освіти щодо забезпечення якості освіти в аспекті збереження здоров'я наочно показали, чого очікує молодь від університету. Найзатребуванішими виявилися налагодження роботи університетської психологічної служби з метою забезпечення вчасної психологічної допомоги і проведення інформаційно-просвітницьких і практичних

заходів із проблем збереження здоров'я (зокрема, тренінгів і терапевтичних занять).

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в аналізі зворотного зв'язку від здобувачів освіти після реалізації програми підтримки здоров'я, створеної за результатами опитування.

Список використаних джерел

1. Гах Р. Виховання культури здоров'я студентів першого та другого років навчання. *Молода спортивна наука*. 2014. Т. 4. С. 12–15.
2. Дубовой О. В., Саенко В. Г. Збереження здоров'я студентської молоді – запорука ефективного розвитку держави. *Aktualne problemy nowoczesnych nauk – 2013: Materialy IX Miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji*. Przemysl : Nauka i studia, 2013. S. 17–22.
3. Єжова О. Здоров'я у системі життєвих цінностей студентів. *Рідна школа*. 2020. № 1. С. 16–20.
4. Єрмоленко А. О., Єрмоленко І. В. Проблема цінностей та ціннісних орієнтацій особистості в сучасних умовах. *Молодий вчений*. 2017. № 9 (49). С. 109–113.
5. Жила Г. Вища освіта в умовах війни: виклики, проблеми, перспективи для студентів та науковців. *Молодь і ринок*. 2023. № 2 (210). С. 141–145.
6. Захарін С. В. Освіта під час воєнного стану: виклики та сучасний стан. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 6 (12). С. 521–530. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-6\(12\)-521-530](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-6(12)-521-530)
7. Любовець О. Вища освіта як чинник формування ціннісних орієнтацій української молоді. *Освітологія*. 2021. № 10. С. 37–44. DOI: <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2021.104>
8. Путров С. Ю. Цінність здоров'я особистості як об'єкт філософського пізнання. *Нова парадигма*. 2012. Вип. 112. С. 116–122.
9. Рингач Н. О., Власик Л. Й. Цінність здоров'я в Україні: від декларації до реалізації. *Демографія та соціальна економіка*. 2021. Т. 2 (44). С. 74–91. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2021.02.074>
10. Цінності української молоді. Результати репрезентативного соціологічного дослідження становища молоді. Київ: Міністерство молоді та спорту, 2016. 90 с.
11. Щотка О. П., Маслов В. І. Організаційні стратегії підтримки психологічного благополуччя здобувачів та персоналу закладів освіти в умовах війни в Україні. *Психологічні особливості переживання ситуації невизначеності: збірник матеріалів XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 березня 2023 р., м. Ніжин) / за ред. М. В. Папучі. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. С. 157–159.*

References

1. Gakh, R. (2014). Vykhovannia kultury zdorovia studentiv pershoho ta druhoho rokiv navchannia [Nurturing of culture of health of students-ekonomists, students of first and second year of study young sport science of Ukraine]. *Moloda sportyvnna nauka [Young sports science]*, 4, 12-15 [in Ukrainian].
2. Dubovoi, O. V., & Saienko, V. H. (2013). Zberezhennia zdorovia studentskoi molodi – zaporuka efektyvnoho rozvytku derzhavy [Preserving the health of students is the key to effective development of the state]. In *Aktualne problemy nowoczesnych nauk – 2013: materialy IX Miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji* (pp. 17-22). Przemysl: Nauka i studia [in Ukrainian].
3. Yezhova, O. (2020). Zdorovia u systemi zhyttievykh tsinnostei studentiv [Health in the life values system of students]. *Ridna shkola [Native school]*, 1, 16-20 [in Ukrainian].
4. Yermolenko, A. O., & Yermolenko, I. V. (2017). Problema tsinnostei ta tsinnisnykh orientatsii osobystosti v suchasnykh umovakh [The problem of values and value orientations of the individual in modern conditions]. *Molodyi vchenyi [Young scientist]*, 9 (49), 109-113 [in Ukrainian].
5. Zhyla, G. (2023). Vyshcha osvita v umovakh viiny: vyklyky, problemy, perspektyvy dlia studentiv ta naukovtsiv [Higher education in the conditions of war: challenges, problems, prospects for students and scientists]. *Molod i rynek [Youth & market]*, 2 (210), 141-145 [in Ukrainian].
6. Zakharin, S. V. (2023). Osvita pid chas voiennoho stanu: vyklyky ta suchasnyi stan [Education during material status: challenges and current state]. *Aktualni pytannia u suchasni nauki [Current issues in modern science]*, 6 (12), 521-530. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-6\(12\)-521-530](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-6(12)-521-530) [in Ukrainian].
7. Lyubovets, O. (2021). Vyshcha osvita yak chynnyk formuvannia tsinnisnykh orientatsii ukrainskoi molodi [Higher education as a factor in the development of value orientations of Ukrainian youth]. *Osvitoholohiya [Educational science]*, 10, 37-44. DOI: <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2021.104> [in Ukrainian].
8. Putrov, S. (2012). Tsinnist zdorovia osobystosti yak obiekt filosofskeho piznannia [Value a person's health as an object of philosophical knowledge]. *Nova paradyhma [New paradigm]*, 112, 116-122 [in Ukrainian].
9. Ryngach, N. O., & Vlasys, L. Y. (2021). Tsinnist zdorovia v Ukraini: vid deklaratsii do realizatsii [The value of health in Ukraine: from declaration to implementation]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika [Demography and social economy]*, 2 (44), 74-91. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2021.02.074> [in Ukrainian].
10. *Tsinnosti ukraïnskoi molodi. Rezultaty reprezentativnogo sociologichnogo doslidzhennia stanovisha molodi [Values of Ukrainian youth. Results of a representative sociological survey of the situation of young people]*. (2016). Kyiv: Ministry of Youth and Sports [in Ukrainian].
11. Shchotka, O. P., & Maslov, V. I. (2023). Orhanizatsiini stratehii pidtrymky psykholohichnogo blahopoluchchia zdobuvachiv ta personalu zakladiv osvity v umovakh viiny v Ukraini [Organisational strategies to support the psychological well-being of students and staff of educational institutions in the context of war in Ukraine]. In M. V. Papucha (Ed.), *Psykholohichni osoblyvosti perezhyvannia sytuatsii nevyznachenosti [Psychological features of experiencing a situation of uncertainty]: zbirnyk materialiv XIII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 157-159). Nizhyn: NDU im. M. Hoholia [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 28.06.2024

УДК 373.5:004

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-37-41](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-37-41)

ГРИЦАЙ ЯНА ГРИГОРІВНА,

аспірантка кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
м. Харків, Україна

Yana Hrytsai,

Phd student of the department of pedagogy, Foreign Philology and Translation,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics,
Kharkiv, Ukraine

E-mail: hrytsai.yana@hneu.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0006-8422-2322>

СТАН ЦИФРОВОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

A Висвітлено актуальність проблеми розвитку цифрового освітнього середовища закладів загальної середньої освіти в умовах стрімкого цифрового розвитку суспільства та зазначено важливість цього питання під час формату дистанційного навчання. Проаналізовано результати попередніх досліджень і публікацій науковців із питання формування та розвитку цифрового освітнього середовища. Наведено результати опитування, проведеного серед керівників закладів загальної середньої освіти щодо стану сформованості цифрового освітнього середовища у підпорядкованих їм закладів, і, спираючись на ці дані, сформовано ключові питання, над якими необхідно працювати для успішного вирішення проблеми. Зазначено фактори, що негативно впливають на процес навчання з використанням цифрових технологій у закладах загальної середньої освіти. Проаналізовано, скільки відсотків закладів керуються стратегією цифрового розвитку та використовують у своїй діяльності платформи дистанційної освіти, що включають у себе електронний журнал та електронний щоденник.

Ключові слова: цифрове освітнє середовище; цифровий розвиток закладів загальної середньої освіти; цифрова грамотність; електронний журнал; електронний щоденник

DIGITAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

S This article highlights the relevance of the problem of the development of the digital educational environment of general secondary education institutions in the context of the rapid digital development of society and indicates the importance of this issue in the context of distance learning. The results of previous studies and publications of scientists on the issue of the formation and development of the digital educational environment were analyzed. The results of a survey conducted among heads of institutions of general secondary education regarding the formation of the digital educational environment in institutions subordinate to them are presented. Diagrams of the distribution of heads of general secondary education institutions by age, gender and teaching experience are presented, as well as the distribution of educational institutions by settlement type. Factors that negatively affect the learning process using digital technologies in general secondary education institutions are identified. This study analyzed how many institutions were guided by their digital development strategy and use in their distance education platforms, which include an electronic magazine and an electronic diary. Data are given on the periodicity of conducting an analysis of the effectiveness of the use of digital technologies in the educational process by the heads of general secondary education institutions. The percentage of technical devices used by all participants in the educational process is indicated. The importance of a high level of digital literacy for pedagogical workers and the need for continuous professional development in this direction are highlighted. The forms of educational activity and at which stages of the educational session do pedagogical workers use digital technologies. The importance of respect for copyright in students is emphasized, and examples of activities carried out in educational institutions regarding this issue are provided. Conclusions have been drawn, which indicate the key issues that need to be worked on to successfully solve the problems.

Keywords: digital educational environment; digital development of general secondary education institutions; digital literacy; electronic magazine; electronic diary

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. У сучасному світі, де інформаційні технології стрімко розвиваються та проникають у всі сфери життя,

питання розвитку цифрового освітнього середовища у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) стає дедалі актуальнішим. У закладах освіти України вже понад 5 років упроваджується дистанційне навчання,

яке неможливе без успішного розвитку цифрового освітнього середовища. Традиційні методи навчання дедалі більше не відповідають вимогам сучасного суспільства. На думку вчених [7, с. 3] інформаційно-цифрове навчальне середовище закладу загальної середньої освіти потрібно розглядати, як системно організовану сукупність інформаційного, технічного, навчально-методичного забезпечення ЗЗО, спрямованих на організацію взаємодії учнів, учителів, керівників шкіл і громадськості, а також на здійснення навчально-виховних впливів, що підтримуються цифровими засобами збору та передаванням даних, апаратно-програмним і навчально-методичним забезпеченням. Цифрове освітнє середовище може допомогти зробити освітній процес динамічним, інтерактивним і персоналізованим. Цифрове освітнє середовище може допомогти подолати географічні бар'єри, надавши доступ до якісної освіти учням із віддалених населених пунктів. У Проєкті Концепції цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року [8, с. 1] зазначено, що у майбутньому планується використання цифрових технологій для трансформації процесів у системі освіти і науки з метою їх спрощення, автоматизації та зручності для користувачів.

Отже, вивчення проблеми розвитку цифрового освітнього середовища у ЗЗО є актуальним і перспективним напрямом досліджень, яке може мати значний вплив на розвиток освітньої системи України.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Значний вклад у дослідження проблематики зробили В. Биков, В. Зайчук, О. Овчарук, А. Гуржій, В. Лапінський, Л. Карташова, І. Пліш, І. Іванюк, С. Ніколаєнко та ін.

Досліджуючи цифровізацію, науковці зазначають, що її досягнення передбачає реалізацію трьох завдань – факторів успіху побудови цифрової системи освіти [1, с. 43]:

1. Стимулювання процесів проникнення технологій у програми навчання.

2. Поглинання цифрових технологій системою освіти та адаптація традиційних методик навчання до вимог високотехнологічного, постіндустріального суспільства, дотримуючись стратегії збалансованого використання традиційних і неформальних інструментів забезпечення освітніх процесів.

3. Інтенсифікація практичного використання технологій в освіті.

На думку науковців [3, с. 193] пріоритетами при побудові інформаційно-освітнього середовища мають бути: широке використання в освітньому процесі комп'ютерно-орієнтованих засобів та ІКТ-навчання, практичне впровадження технологій дистанційного навчання, забезпечення ІКТ-підтримки науково-дослідної роботи, широке впровадження ІКТ в управлінні освітою на різних рівнях, у різних галузях, для всіх типів закладів освіти.

Вчені зазначають [4, с. 11], що нова галузь педагогічної науки – електронна педагогіка потребує:

розроблення теорії навчання у відкритих педагогічних комп'ютерно-орієнтованих системах; формування педагогічно виважених методичних систем відкритої освіти, структурування змісту освіти, його подання в освітньому інформаційному просторі; формування складу і структури відкритого комп'ютерно-орієнтованого навчального середовища, електронних освітніх ресурсів, мультимедійних засобів, віртуальних предметних лабораторій, засобів мас-медіа, дидактичних елементів відкритих педагогічних систем; підготовки вчителів і учнів до роботи у комп'ютерно-орієнтованому навчальному середовищі; створення методик використання комп'ютерно-орієнтованих педагогічних систем.

Мет статті: проаналізувати стан цифрового розвитку закладів загальної середньої освіти, використовуючи дані проведеного нами опитування їхніх керівників.

Результати дослідження. В опитуванні брали участь 28 керівників. На рис. 1 зображено діаграми розподілу керівників ЗЗО за віком, статтю і педагогічним стажем.

Зклади освіти розташовані в місті (32,1%), селищі (35,7%), селі (32,1%).

Серед опитуваних керівників 53,6% одними із перших починають застосовувати нові цифрові технології, коли бачать у тому очевидні переваги; 32,1% починають використовувати нові цифрові технології разом із більшістю своїх колег; 10,7% зазвичай серед новаторів, які випробовують нові цифрові технології першими; 3,6% починають використовувати нові цифрові технології після того, як більшість колег уже їх запровадили.

На використання цифрових технологій впливає безліч зовнішніх факторів. Фактори, які негативно впливають на процес навчання з використанням цифрових технологій у закладі освіти розподілилися наступним чином:

- невідповідне комп'ютерне обладнання – 50%;
- ненадійне підключення до Інтернету або його низька швидкість – 50%;
- обмеженість або відсутність технічної підтримки – 32,1%;
- брак часу для вчителів – 25%;
- низька цифрова компетентність учителів – 17,9%;
- брак фінансування – 14,3%;
- обмеженість шкільного простору – 14,3%.

На нашу думку, у розвитку цифрового освітнього середовища важливим моментом є наявність стратегії цифрового розвитку. Щодо наявності стратегії в опитуваних респондентів 42,9% зазначили, що в їхніх закладах розроблено стратегію цифрового розвитку, 42,9% – знаходиться на стадії розроблення, 14,3% – не розроблено.

Усе більше ЗЗО запроваджують електронні журнали й щоденники. 78,6% керівників зазначили, що в закладі запроваджено електронний журнал та електронний щоденник, 10,7% – знаходяться на стадії запровадження, 10,7% – не запроваджено. Із тих, хто вже повністю або частково застосовують електронні

Рис. 1. Діаграми розподілу керівників ЗЗСО за віком, статтю, педагогічним стажем

журнали та щоденники, 62,4%, користуються платформою «Нові знання», 25,1% – «Eddy», 8,3% – «Єдина школа», 4,2% – «Human». Більшість керівників, а саме 44,4%, зазначили, що у закладі затверджено положення про електронний класний журнал, 40,7% – знаходиться на стадії розроблення, 14,8% респондентів відповіли, що зазначеного положення у закладі немає. Інструкцію з ведення електронного класного журналу затверджено у 46,4% опитуваних керівників, на стадії розроблення – 39,3%, не затверджено – 14,3%.

На нашу думку, недостатньо просто запровадити електронні платформи в закладі освіти, важливо розуміти, на скільки ефективно вони працюють, які переваги та недоліки їх використання та яким чином можна ліквідувати недоліки. Тому доцільно час від часу проводити аналіз ефективності використання цифрових технологій в освітньому процесі. З опитуваних нами керівників раз на півроку такий аналіз проводять 37%, раз на квартал – 33,3%, раз на місяць – 14,8%, раз на рік – 11,1%, частіше одного разу на місяць – 3,7%. Обговорення переваг і недоліків викладання з використанням цифрових технологій відбувається на засіданні педагогічної ради (55,6%), під час обміну досвідом між учителями (44,4%).

Одним із ключових моментів у розвитку цифрового освітнього середовища є наявність цифрових пристроїв як у педагогічних працівників, так і в здобувачів освіти. Щодо даної проблематики 46,4% керівників зазначили, що заклад повністю забезпечений цифровими пристроями для вчителів, 50% – пристрої є, але не всім вистачає,

3,6% – цифрових пристроїв для вчителів у закладі немає. На запитання щодо наявності у закладі освіти цифрових пристроїв для здобувачів освіти 59,3% керівників зазначили, що цифрові пристрої надано в користування тим здобувачам освіти, хто гостро цього потребує, 22,2% – можуть працювати з пристроями як у закладі освіти, так і брати додому, 11,1% – пристрої є, але працювати з ними можна тільки в закладі освіти, 7,4% – цифрових пристроїв для учнів немає.

Актуальним нині є й проблема доступу до допоміжних/інклюзивних цифрових технологій здобувачам освіти, які потребують спеціальної підтримки. 66,6% керівників дали ствердну відповідь на це запитання, 33,3% – доступу до таких технологій немає.

Не менш важливим питанням є й наявність надійного доступу до Інтернету. 46,4% опитуваних керівників зазначили, що в закладі є стабільний доступ до Інтернету, 39,3 – доступ до Інтернету є, але нестабільний, 14,3% – доступу до Інтернету у закладі освіти немає зовсім.

Дедалі актуальнішим для закладів освіти стає питання захисту інформації в Інтернеті. Вчені зазначають [6, с. 3], що кількість здобувачів освіти, які стикаються з різними видами кібербулінгу зростає. На запитання «Чи є у закладі освіти система захисту інформації та персональних даних?» 53,6% відповіли ствердно, 46,4% – такої системи немає. 92,6% опитуваних проводять заходи щодо безпечного поведіння в Інтернеті, 7,4% – проводять за потреби. До них відносяться бесіди під час годин спілкування, перегляд відеороликів, розміщення матеріалів на сайті

закладу, тренінги, вебінари, уроки безпеки, заняття з кібербезпеки, участь у Всеукраїнському марафоні з кібербезпеки, квести, вікторини.

Кількість цифрових технологій, які можна використовувати в освітній діяльності зростає щоденно. Для того, щоб доцільно їх використовувати, вчителям необхідно постійно підвищувати кваліфікацію з даної проблематики.

За Н. Морзе [5, с. 50], поняття «цифрова компетентність педагога» – складне динамічне цілісне інтегративне утворення особистості, яке є його багаторівневою професійно-особистісною характеристикою у сфері цифрових технологій і досвіду їхнього використання, що обумовлене, з одного боку, потребами та вимогами цифрового суспільства, а з іншого – появою цифрового освітнього простору, який змінює освітню (навчально-виховну) взаємодію всіх її учасників, характеризується широким залученням мережі Інтернет, цифрових систем зберігання та первинної систематизації даних, а також автоматизованих цифрових аналітичних систем (на основі нейромереж і штучного інтелекту), що дозволяє ефективніше здійснювати професійну діяльність і водночас вимагає (можливо стимулює або потребує) постійного професійного саморозвитку.

Компоненти цифрової компетентності педагогів пов'язують із: інформаційною компетентністю та медіаграмотністю (опрацюванням, пошуком, зберіганням інформації, розробленням матеріалів за допомогою цифрових ресурсів); комунікативним компонентом (онлайн-комунікаціями: соціальними мережами, блогами, чатами, електронною поштою тощо); технічним компонентом (застосування комп'ютера для вирішення проблемних завдань); споживацьким компонентом (виконання щоденних професійних обов'язків) [10, с. 4].

Усі керівники, які брали участь в опитуванні, відповіли, що в учителів є можливість брати участь у тренінгах і курсах підвищення кваліфікації з методики використання цифрових технологій в освіті.

Вважаємо, що для позитивного впровадження цифрових технологій в освіту важливо весь час проводити заходи з обміну досвідом між учителями щодо кращих методик їхнього застосування. У 75% респондентів такі заходи проходять постійно, у 25% – за потреби. Більшість учителів користуються чужими розробками, але за потреби можуть створити власні цифрові продукти – 82,1%, постійно створюють власні цифрові продукти – 10,7%, користуються виключно чужими розробками – 7,1%.

На нашу думку, цифрові технології доцільно використовувати і для професійного спілкування в закладі освіти. Більшість керівників (92,9%) зазначили, що використовують цифрові технології для професійного спілкування, решта (7,1%) зазначили, що використовують, але не часто.

Цифрові технології можна використовувати для різних форм навчальної діяльності та на різних етапах

навчального заняття. Як зазначають дослідники [9, с. 5] під впливом цифровізації професійні ролі та завдання педагога наповнюються новим смислом, висуваючи на передній план такі види його діяльності, як наставництво, тьюторство, супровід здобувачів освіти в сучасному цифровому освітньому середовищі та відсувають на задній план його традиційно ключову професійну роль носія і транслятора знань.

З проведеного нами опитування маємо наступні результати:

- для організації пізнавальної активності учнів, яка сприяє розвитку їхньої творчості, – 82,1%;
- для надання миттєвого зворотного зв'язку учням – 78,6%;
- для оцінювання компетентностей учнів – 71,4%;
- для організації співпраці учнів – 64,3%;
- щоб адаптувати власні форми та методи навчання до індивідуальних потреб учнів – 53,6%;
- для залучення учнів до участі або організації міжпредметних проєктів – 50%;
- для саморефлексії навчальної діяльності учнів – 35,7%.

Кількість матеріалів, доступних для використання у своїй діяльності як для здобувачів освіти, так і для вчителів є дуже великою. Тому важливо формувати у здобувачів освіти повагу до авторського права. Щоб ефективно захистити цифровий контент, педагог повинен поважати та дотримуватись конфіденційності та авторського права; розуміти правила використання та створення відкритих ліцензій на цифрові продукти та відкритих освітніх ресурсів, включаючи дотримання правил належного посилання та цитування [2, с. 111]. Серед опитуваних респондентів у 46,4% закладів заходи щодо дотримання авторського права проводять регулярно, у 28,6% – за потреби, у 25% – не проводять взагалі.

До таких заходів і форм роботи можна віднести: бесіди під час класних годин, нагадування правил академічної доброчесності, тижні доброчесності, хвилинки доброчесності на навчальних заняттях, перевірка робіт на плагіат, онлайн-конференції, обговорення даної проблематики на засіданнях педагогічної ради, роз'яснювальна робота серед учасників освітнього процесу щодо необхідності зазначення авторів використаних матеріалів, висвітлення на сайті пам'яток.

У сучасному світі, де цифрові технології відіграють усе більшу роль, уміння створювати власний цифровий контент стає все важливішим для здобувачів освіти. Це не лише допомагає їм краще засвоїти навчальний матеріал, але й розвиває цілу низку навичок, які будуть корисними їм у майбутньому. У 81,5% закладів здобувачі освіти навчаються створювати власний цифровий контент на заняттях інформатики, у 48,1% – під час участі в конкурсах і проєктах, 3,7% керівників вважають це зайвим.

На думку керівників ЗЗСО, правильна організація цифрового освітнього середовища є дуже важливим компонентом організації освітнього процесу. Але поряд

з такими перевагами, як розвиток цифрової грамотності всіх учасників освітнього процесу, можливість організації якісного освітнього процесу під час дистанційного формату навчання, швидкість оброблення даних, можливість зробити навчання цікавішим, є й певні недоліки. До них можна віднести відсутність доступу до цифрового освітнього середовища через брак електропостачання, обмеження соціалізації в суспільстві, слабка швидкість Інтернет-зв'язку, недостатня кількість або застаріле обладнання, недостатня готовність педагогів до цифрових трансформацій тощо.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки: розвитку цифрового освітнього середовища приділяється значна увага; необхідно розвивати цифрову грамотність усіх учасників освітнього процесу; необхідно приділяти більше уваги створенню стратегії цифрового розвитку закладів загальної середньої освіти; важливим питанням є система захисту інформації та персональних даних; розвиток цифрового освітнього середовища гальмує невідповідне комп'ютерне обладнання та невідповідна швидкість Інтернету.

Список використаних джерел

1. Аханова А. Цифрове освітнє середовище: проблеми та перспективи. *Digital transformation and technologies for sustainable development all branches of modern education, science and practice* : materials International Scientific and Practical Conference Proceeding, January 26, 2023. International Academy of Applied Sciences in Lomza (Poland), State Biotechnological University (Ukraine). Lomza, Poland, 2023. Part 1. P. 42–46. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/29041>
2. Бехта І. А., Ковалевська Т. І. Цифрова компетенція освітян в умовах невідкладної цифровізації освіти. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Філологія*. 2022. Вип. 14 (82). С. 109–112.
3. Биков В., Спірін О., Пінчук О. Проблеми та завдання сучасного етапу інформатизації освіти. *Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України)*. Київ : ВД «Сам», 2017. С. 191–198.
4. Гуржій А. М., Карташова Л. А., Лапінський В. В. Інформатизація загальної середньої освіти в Україні. *Modern achievements of science and education* : зб. пр. XIII Міжнар. наук. конф. Хмельницький : ХНУ, 2018. С. 9–13.
5. Морзе Н. Опис цифрової компетентності педагогічного працівника. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2019. С. 1–53. URL: <https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/263/pdf>
6. Найдюнова Л. А. Цифрові ризики в умовах дистанційної освіти в часи пандемії. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2021. № 3 (1). С. 1–4.
7. Овчарук О. В. Інформаційно-цифрове середовище закладу загальної середньої освіти: аналіз поняття у контексті цифровізації. *Цифрова трансформація освіти України в умовах воєнного стану* : зб. матеріалів звітної наук. конф. Інституту цифровізації освіти НАПН України. Київ, 2023. С. 50–52. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735064/1/Ovcharuk_zvitna%202023.pdf
8. Проект Концепції цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/koncepciya-cifrovoyi-transformaciyi-osviti-i-nauki-mon-zaproshuye-do-gromadskogo-obgovorennja>
9. Сторонська О. Особливості професійної діяльності педагога в умовах цифрової трансформації освіти. *Академічні візії*. 2023. Вип. 24. С. 1–6.
10. Толочко С. В. Цифрова компетентність педагогів в умовах цифровізації закладів освіти та дистанційного навчання. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки*. 2021. Т. 169, № 13. С. 28–35. URL: <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/358>

References

1. Akhanova, A. (2023). Tsyfrove osvitnie seredovyshe: problemy ta perspektyvy [Digital educational environment: problems and prospects]. In *Digital transformation and technologies for sustainable development all branches of modern education, science and practice: materials International Scientific and Practical Conference Proceeding* (Part 1, pp. 42-46). International Academy of Applied Sciences in Lomza (Poland), State Biotechnological University (Ukraine). Lomza, Poland. Retrieved from <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/29041> [in Ukrainian].
2. Bekhta, I. A., & Kovalevska, T. I. (2022). Tsyfrova kompetentsiia osvityan v umovakh nevidkladnoi tsyfrovizatsii osvity [Digital competence of educators in conditions of urgent digitization of education]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka aka-demii». Filolohiia [Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Philology]*, 14 (82), 109-112 [in Ukrainian].
3. Bykov, V., Spirin, O., & Pinchuk, O. Problemy ta zavdannia suchasnoho etapu informatyzatsii osvity [Problems and tasks of the modern stage of informatization of education]. In *Naukove zabezpechennia rozvytku osvity v Ukraini: aktualni problemy teorii i praktyky (do 25-richchia NAPN Ukrainy) [Scientific support for the development of education in Ukraine: topical problems of theory and practice (to the 25th anniversary of the National Academy of Sciences of Ukraine)]* (pp. 191-198). Kyiv: VD «Sam» [in Ukrainian].
4. Hurzhii, A. M., Kartashova, L. A., & Lapynskiy, V. V. (2018). Informatyzatsiia zahalnoi serednoi osvity v Ukraini [Informatization of general secondary education in Ukraine]. In *Modern achievements of science and education*: zб. пр. XIII Mizhнар. наук. конф. (pp. 9-13). Khmelnytskyi: KhNU [in Ukrainian].
5. Morze, N. (2019). Opys tsyfrovoyi kompetentnosti pedahohichnoho pratsivnyka [Description of the digital competence of the pedagogical worker Description of the digital competence of the pedagogical worker]. *Vidkryte osvitnie e-seredovyshe sучasnoho universytetu [Open educational e-environment of a modern university]*, 1-53. Retrieved from <https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/263/pdf> [in Ukrainian].
6. Naidonova, L. A. (2021). Tsyfrovii ryzyky v umovakh dystantsiinoi osvity v chasy pandemii [Digital risks in the conditions of distance education during the pandemic]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy [Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine]*, 3 (1), 1-4 [in Ukrainian].
7. Ovcharuk, O. V. (2023). Informatsiino-tyfrove seredovyshe zakladu zahalnoi serednoi osvity: analiz poniattia u konteksti tsyfrovizatsii [Information and digital environment of the institution of general secondary education: analysis of the concept in the context of digitalization]. In *Tsyfrova transformatsiia osvity Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Digital transformation of education in Ukraine under martial law]*, zbirnyk materialiv zvitna naukova konferentsiia Instytutu tsyfrovizatsii osvity NAPN Ukrainy (pp. 50-52). Kyiv. Retrieved from https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735064/1/Ovcharuk_zvitna%202023.pdf [in Ukrainian].
8. *Proiekt Kontseptsii tsyfrovoyi transformatsii osvity i nauky na period do 2026 roku [Project Concept of digital transformation of education and science for the period until 2026]*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/koncepciya-cifrovoyi-transformaciyi-osviti-i-nauki-mon-zaproshuye-do-gromadskogo-obgovorennja> [in Ukrainian].
9. Storonska, O. (2023). Osoblyvosti profesiinoi diialnosti pedahoha v umovakh tsyfrovoyi transformatsii osvity [Peculiarities of a teacher's professional activity in the conditions of digital transformation of education]. *Akademichni vizii [Academic visions]*, 24, 1-6 [in Ukrainian].
10. Tolochko, S. V. (2021). Tsyfrova kompetentnist pedahohiv v umovakh tsyfrovizatsii zakladiv osvity ta dystantsiinoho navchannia [Digital competence of teachers in the conditions of digitization of educational institutions and distance learning]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Chernihiv's'kyi kolehium" imeni T.H. Shevchenka. Pedahohichni nauky [Bulletin of the Chernihiv Collegium National University named after T.G. Shevchenko. Pedagogical sciences]*, 169, 13, 28-35. Retrieved from <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/358> [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 02.07.2024

УДК 37.014.3

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-42-46](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-42-46)

ДУДКО СЕРГІЙ ГРИГОРОВИЧ,

кандидат педагогічних наук, заступник директора,
Полтавська академія неперервної освіти
ім. М. В. Остроградського, м. Полтава, Україна

Serhiy Dudko,

Candidate of Pedagogical Sciences, Deputy Director,
M. V. Ostrohradskyi Poltava Academy
of Continuous Education, Poltava, Ukraine

E-mail: dydco-s@i.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2560-0825>

ПАРАДИГМАЛЬНЕ МОДЕЛЮВАННЯ СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНСЬКИХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

A У руслі ідей гуманістично-компетентнісної парадигми освіти та Концепції «Нова українська школа» обґрунтовано сутність і значення технології моделювання середовища сучасного закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО).

Розглянуто моделювання в освіті як систему поглядів і дій опосередкованого пізнання дійсності за допомогою штучних і природних об'єктів, які зберігають певні загальні особливості типового об'єкта дослідження (середовища ЗЗСО) та створюють додаткові можливості його вдосконалення і вивчення.

Доведено, що використання технології парадигмального моделювання середовища сучасного ЗЗСО дозволяє реалізувати суттєві внутрішні зв'язки між його компонентами (система управління, контингент учнів, професійно-педагогічний ресурс) і гармонізувати зовнішні впливи суспільства, держави, громади.

Ключові слова: гуманістично-компетентнісна парадигма освіти; заклад загальної середньої освіти; технологія моделювання; зорово-розвивальне освітнє середовище; чинники і компоненти освітнього середовища

PARADIGMATIC SIMULATION IN ENVIRONMENTS OF UKRAINIAN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

S In the article, in line with the ideas of the humanistic-competence paradigm of education and the Concept "New Ukrainian School", the essence and significance of the environment modeling technology of modern general secondary education institution (GSEI) is substantiated.

Modeling in education is considered a system of views and actions of mediated knowledge of reality with the help of artificial and natural objects that preserve certain general features of a typical research object and create additional opportunities for its improvement and study. It has been proven that the use of paradigmatic modeling of the educational environment of modern secondary education institutions allows for the realization of essential internal connections between its components (management system, student contingent, professional and pedagogical resource) and the external influences of society, the state and the community.

Thus, in the composition of the factors necessary to be considered when modeling GSEI environment, the following can be distinguished: the management component, which forms the organizational structures of the management of the educational institution and determines and sets specifics of the organization of the educational process in the direction of the selected problem, is introduced in GSEI; the regulatory component, which includes legislative and regulatory support, which regulates training, education, and training processes at the level of the selected GSEI (including curricula and programs); the student component, which forms the composition of the contingent of the educational institution; and the target component, which determines the purpose and task of the functioning of GSEI as a health and development environment; the psychological-pedagogical component, which forms the technologies, methods and means of educational activity and which characterizes and specifies the specifics of the educational process carried out in GSEI; resource component, which consists of personnel (teachers, lecturers, educators, group leaders, auxiliary staff of the educational institution), energy and financial capabilities of the educational institution, as well as the system of basic funds and means of education and equipment of the educational institution and technologies for ensuring their suitability, safe use and improvement.

Keywords: humanistic-competency paradigm of education; institution of general secondary education; modeling technology; health-developmental educational environment; factors and components of the educational environment

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

Актуальність проблеми дослідження зумовлена тим, що на сучасному етапі розвитку й модернізації системи освіти України відбувається перехід і переорієнтація від традиційної парадигми освіти, що базувалась

на передаванні знань, умінь і навичок від покоління до покоління учнів до освіти на гуманістично-компетентнісних засадах, коли в центрі освітніх процесів знаходиться, з одного боку, учень, а з іншого – суспільство, педагоги, громада як рівноправні партнери. Питаннями реалізації гуманістично-компетентнісної

парадигми освіти займаються відомі міжнародні організації (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація Європейського співробітництва і розвитку, Міжнародний департамент стандартів тощо); в Україні в рамках цієї парадигми розвитку як моделі системи освіти загалом створено Концепцію «Нова українська школа» як нормативно визначеної моделі закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО) [6]. Ця модель органічно поєднує провідні компоненти процесу освіти: навчання учнів на засадах компетентнісного підходу; якісна підготовка вчителів; середовище закладу, створене для безпеки, комфорту, здоров'я, розвитку дітей і підлітків. Зазначене акцентує на потребах і можливостях застосування наукових основ і технологічних механізмів парадигмального моделювання середовища кожного ЗЗСО, яке відповідатиме визначеним нормативним засадам і водночас матиме власні, самобутні риси, що зумовлюватимуть конкурентоспроможність школи й педагогічного колективу на ринку освітніх послуг, громади зокрема, і країни загалом.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Комплексний аналіз сукупності різнопланових джерел дослідження свідчить, що проблема моделювання нині розглядається у різних наукових напрямках, насамперед, у теорії моделювання (В. Міхеєв, А. Уйюмов, В. Штофф та ін.); у загальній теорії систем (Р. Акофф, Л. Берталанфі, В. Лекторський, В. Садовський, У. Ешбі та ін.); у синергетиці (І. Добронравова, С. Курдюмов, І. Пригожин, Г. Хакен та ін.); у теорії інформації (А. Братко, І. Мелік-Гайказян, Д. Чернавський та ін.), у загальній і педагогічній інноватиці (К. Ангеловські, А. Кочетов, Л. Подимова, С. Степанов, А. Субетто та ін.); у теорії проектування освітніх систем і педагогічному проектуванні (Н. Алексеєва, В. Дудченко, В. Лазарєв, Є. Лодатко, М. Поташник та ін.); у теорії професійної компетентності (Н. Білик, С. Дудко, Л. Кравченко, О. Овчарук, О. Пометун та ін.); в управлінській діяльності в освіті (В. Афанасьєв, В. Бондар, О. Мороз, В. Оніпко, В. Пікельна, С. Сисоєва, О. Цокур та ін.). Детальніше питання моделювання в педагогічних дослідженнях висвітлене в роботах С. Архангельського, Ю. Конаржевського і багатьох інших дослідників; у концептуальній побудові педагогічних моделей варто користуватися працями М. Бахтіна, В. Безпалька, М. Кагана, А. Бурова, Є. Квятковського, Н. Киященко, видатними досягненнями психолого-педагогічної думки (В. Біблер, Л. Виготський, С. Рубінштейн, Б. Теплов та ін.).

Теоретичні підходи до моделювання в освіті висвітлені в працях В. Арнольда, С. Гончаренка, В. Краєвського, В. Полонського, Р. Шеннона та ін. Моделі та моделювання у професійній діяльності менеджера та вчителя розглядаються в дослідженнях таких науковців, як Н. Волкова, К. Гнезділова, С. Касярум, Л. Кравченко, О. Пехота, В. Пікельна, Є. Смирнова, П. Хоменко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Водночас з'ясовано, що аспекти парадигмального

моделювання середовища сучасного українського ЗЗСО потребують оновлення наукових підходів у руслі Концепції «Нова українська школа».

Метою статті обрано з'ясування сутності і значення технології моделювання в діяльності громадсько-управлінських освітніх структур як інструменту реалізації зовнішніх і внутрішніх зв'язків між компонентами освітнього середовища ЗЗСО.

Викладення основного матеріалу дослідження.

За означенням, прийнятим ХХ сесією Генеральної конференції ЮНЕСКО, під освітою розглядається процес і результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, за яким вона досягає соціальної зрілості та індивідуального зростання; в освіті завжди присутній як формальний аспект, тобто духовна діяльність або духовна здатність, так і матеріальний, тобто зміст освіти. Освіта, на думку С. Гончаренка, це – духовне обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола, а також процес виховання, самовиховного впливу, шліфування, тобто процес формування образу людини; при цьому головним є не обсяг знань, а поєднання останніх з особистісними якостями, вміннями самостійно розпоряджатися своїми знаннями; а навчання – це цілеспрямований процес передавання та засвоєння знань, умінь навичок і способів пізнавальної діяльності людини [4, с. 223–224, 241–242].

Середню освіту як соціальне явище нині розглядають у кількох аспектах: як систему, що її забезпечує (освітній менеджмент); як процес засвоєння індивідом узагальненого суспільного досвіду, норм, цінностей, здобуття знань (та інших кінцевих продуктів процесу освіти) її здобувачами (процес опанування освіти учнями); як професійний рівень тих, хто реалізує її завдання (вчителі, психологи, персонал ЗЗСО); як форму (очна, дистанційна), за якою учні опановують програмовий матеріал; як цінність (притаманна окремій людині, що її опанувала; суспільства, що відображає рівень освіченості його членів, характеризує його людський потенціал; соціально-економічної структури – закладу освіти, що характеризує його спрямованість). Кожному із цих аспектів освіти властиві відповідні об'єкти і взаємозв'язки, різна глибина їхнього відображення, тому середню освіту виражають різними моделями, які відображають як окремі її складники розгляду, так і їх сукупності, формуючи й виокремлюючи суттєві чинники як проблеми розвитку середовища кожного конкретного закладу. Поглиблене моделювання систем освіти не лише розвиває теорію побудови і функціонування цих систем, але й дозволяє практично з'ясувати такі істотні їх властивості, які визначально впливають на якісні характеристики ЗЗСО, дозволяють сформулювати вимоги до провідних освітніх процесів з урахуванням актуальних досягнень науки і практики (методів і засобів традиційного навчання та інформаційно-комунікаційних технологій, е-дистанційних технологій навчання, прогресивних психолого-педагогічних методів навчання і виховання

тощо). Сучасний парадигмальний підхід, основою якого є гуманістично-компетентнісне усвідомлення системи освіти загалом, закладає теоретико-методологічний фундамент, забезпечує необхідні науково-методичні умови побудови оригінальних зразків середовищ навчання й освіти на сучасному етапі розвитку ідеї вітчизняного ЗЗСО.

У педагогічній науці вже доведено, що засобами моделювання вдається звести вивчення складного до простого, небаченого й невідчутного до видимого й відчутного, незнайомого до знайомого тощо, тобто зробити будь-яке явище дійсності доступним для пізнання.

Використання технологій моделювання в науках про освіту дає можливість детально проаналізувати та оцінити основні етапи освітнього процесу, його елементи та поведінку суб'єктів; така діяльність завжди спрямована на побудову «ідеальної моделі», завдання якої – оптимізувати освітній процес, підвищити його результативність. Тому моделювання в освіті вже тривалий період розглядають як систему поглядів і дій опосередкованого пізнання за допомогою штучних і природних об'єктів, які зберігають деякі особливості конкретного об'єкта дослідження та створюють можливість репрезентувати цей об'єкт у певних внутрішніх і зовнішніх взаємопов'язаних відношеннях з метою отримати про нього нові знання. Розробляючи системну модель середовища ЗЗСО з увиразненням обраного основного аспекту діяльності, потрібно враховувати загально визнані в сучасній науці особливості: наукові істини перестали сприйматися як абсолютні та тлумачитися як інструменти здобуття нових знань; наука пізнає світ засобом створення моделей – цілісних відображень об'єкта в ідеальній формі, забезпечених набором наукових понять (категорій); сучасна наука має модельність як інтегральну якість – жодний метод емпіричних або теоретичних досліджень не може бути реалізований без наявності моделі як цілісного уявлення про предмет дослідження; реалізація пізнавальних функцій сучасної науки призводить до створення моделей об'єкта, технологій і конкретних методик діяльності; моделі й технології можна передавати іншим суб'єктам діяльності, методики поширювати, попередньо адаптувавши до нових умов [7].

Моделювання в сучасній педагогіці розглядається в різних аспектах. Використання парадигмального моделювання у створенні сучасних схем (моделей) середовища ЗЗСО дозволяє реалізувати суттєві зв'язки між компонентами системи освіти (СО), прогнозувати перспективні напрями її розвитку тощо. До моделювання звертаються тоді, коли неможливо одразу приступити до пізнання сутності об'єкта й не існує умов для безпосереднього оволодіння ним; педагогічний зміст моделі виявляється в тому, що вона дозволяє виокремити актуальні та перспективні завдання освітнього процесу, виявити, вивчити та науково обґрунтувати умови можливого зближення між вірогідними, очікуваними та бажаними змінами об'єкта [8, с. 4].

Отже, моделювання припускає побудову й вивчення моделей реально існуючих предметів і явищ та конструйованих об'єктів для визначення або поліпшення їх характеристик, раціоналізації способів їх побудови, управління ними тощо. Використання в дослідженнях моделей об'єктів пізнання знаходиться в основі педагогічного моделювання; різними дослідниками по-різному трактуються питання просвітнього моделювання і проектування. Модель у педагогіці – це створена або обрана дослідником система, відтворювальна для мети пізнання характеристик (компоненти, елементи, етапи розвитку, властивості, відносини, параметри) досліджуваного об'єкта, яка внаслідок цього перебуває з ним у такому відношенні заміщення і схожості, що її дослідження слугує опосередкованим способом отримання знання про цей об'єкт і ті дані, що однозначно перетворюються в інформацію про об'єкт пізнання та допускають експериментальну перевірку. Склад моделі залежить від мети дослідження і має забезпечити можливість простежити будь-які сторони або характеристики об'єкта дослідження – середовища ЗЗСО.

Незаперечним тут вважаємо той факт, що моделювання дозволяє глибше проникнути у сутність об'єкта дослідження за допомогою моделі цього об'єкта, тобто, аналітичного чи графічного опису того, що розглядається в конкретному педагогічному дослідженні. Класичне педагогічне моделювання орієнтується на лінійну екстраполяцію в майбутні процесів, які відбуваються в обраний час. Однак переважна більшість педагогічних процесів є нелінійними, що обумовлено можливістю несподіваних змін. В. Вихор, розглядаючи нелінійні моделі в педагогіці, акцентує увагу на тому, що хоча в науках про освіту вже давно використовується поняття моделі, проте й досі спостерігається прагнення будувати жорсткі лінійні моделі, для яких зумовлений єдино можливий шлях розвитку. Однак система освіти має справу з людськими відносинами, які мають край нелінійний характер, саме нелінійність педагогічних процесів робить принципово ненадійними й недостатніми їх прогнози – екстраполяції від наявного, існуючого до нового, незвичного, нестандартного [2].

У дослідженні, присвяченому використанню парадигмального моделювання діяльності вчителів, А. Семенова розробляє теоретичні та методичні засади застосування парадигмального моделювання в освітньому просторі (середовищі) як відкритої нелінійної системи, що самоорганізується, на ґрунті постнекласичної методології; обґрунтовує переосмислення цільових орієнтацій освітнього процесу зі знаннево центрованих на плюралістичні, здатні забезпечити ефективність професійної діяльності вчителів; представляє функціонування особистісно-професійної парадигми суб'єкта освітнього простору ЗЗСО як феномена, що відображає особливості й ціннісні орієнтації сучасного вчителя [10]. Вчена переконливо доводить перспективність використання

парадигмального моделювання в педагогічних дослідженнях, зокрема, пов'язаних із професією вчителя; нею визначено організаційно-методичні засади такого виду моделювання, що реалізуються в моделях-концептах: прогностичній, особистісно-професійній; функціональній моделі моніторингу; процесуальній моделі освітнього маршруту учня; інтеграційній моделі освітнього середовища тощо. Першочергової уваги надано моделі системного управління ЗЗСО (інтеграційна модель освітнього простору), яка опирається на чинники системного управління (дієвий педагогічний гуманізм, соціально-економічні, правові, загальнопрофесійні знання й уміння; знання, вміння та здібності, що забезпечують особистісно-орієнтоване спілкування та педагогічну фасилітацію; соціальний інтелект, наднормативну професійно-педагогічну активність; соціально-психологічну толерантність; педагогічну рефлексію, організованість; соціальну відповідальність, сенсомоторні здібності) вчителя та відповідні принципи ефективного менеджменту організації (об'єктивної і суб'єктивної новизни; цілісності та гнучкості освітнього середовища; активності та внутрішньої мотивації суб'єктів; особистісного самовизначення) [там само, с. 20–24].

Відповідно до мети дослідження значущими вважаємо положення, запропоновані В. Пікельною, за яких моделювання може тлумачитися як: основа розроблення нової теорії; метод наукового дослідження; механізм визначення перспективи розвитку [9, с. 248]. Дослідницею запропоновано класифікацію функцій освітніх моделей: нормативна (дає змогу порівнювати явище (процес) з іншим, дослідженим); систематизувальна (уможливорює розгляд дійсності в сукупності явищ); конкретизувальна (забезпечує змогу розробити й обґрунтувати теорію); пізнавальна (спрямована на розгляд наукових і прикладних завдань конкретної моделі) [там само, с. 263]. У руслі цієї наукової позиції для нашого дослідження нормативною буде модель Нової української школи; систематизувальною – сукупність традиційних вимог до ЗЗСО в суспільстві; конкретизувальні й пізнавальні чинники будуть відображені відповідно до проблеми роботи в перспективах дослідження.

У ході системно-проблемного аналізу сукупності наукових праць з'ясовано, що ідеальні (мисленеві) моделі об'єктів, явищ, процесів використовуються в більшості педагогічних досліджень; за своєю метою педагогічні моделі диференціюють на структурно-системні, структурно-функціональні, програмно-цільові; виокремлюють також схематичні моделі та моделі-проекти. Під час розроблення моделей особлива увага звертається вченими не на визначення підструктур з погляду цілісної системи, а на пошук оптимальних зв'язків між ними, тому для освітнього менеджменту, котрий розглядаємо як процес діяльності управлінської команди ЗЗСО, вагомим аспектом застосування технології моделювання стане є розроблення статуту, положення про функціонування навчального закладу, а з позицій

специфіки середовища – різних програм і навчально-тематичних планів; необхідною стане також модель професійних якостей учителя, його професіограми, а також аспектів методичної підготовки до реалізації парадигмальних і конкретизувальних (спрямованих на здоров'ярозвивальне середовище ЗЗСО) завдань закладу освіти. Для менеджменту ЗЗСО необхідною стане побудова концептуальної моделі, яка враховуватиме логіко-семантичні елементи – твердження та факти; структурно-функціональні компоненти (технології, методики, методи і форми, етапи реалізації проблеми); причинно-наслідкові зв'язки, складниками яких є певні чинники освітнього процесу [3, с. 14]. У гуманітарній сфері, до якої належить освіта, подібні дослідження зазвичай потребують побудови концептуальної моделі та роботи з нею.

Подальший розгляд проблеми дослідження зумовлює конкретизувальне введення нами низки понять, необхідних для побудови менеджментом ЗЗСО концептуальної моделі здоров'ярозвивального середовища закладу.

Система освіти – цілісна скінчена множина об'єктів (елементів) і відношень (взаємозв'язків) між ними, що виділені з середовища суспільства за ознакою їх належності до реалізації парадигмальних цілей освіти. Отже, функціонування системи освіти відбувається в деякому зовнішньому середовищі, що включає інші системи суспільства, які не входять до освітніх структур. Зовнішнє середовище – це все те, що не входить до системи освіти, однак серед його об'єктів є такі, які не лише мають вплив на функціонування системи, але й на які ця система впливає сама. Іншими словами, з деякими складниками зовнішнього середовища система освіти тим або іншим чином пов'язана (може бути пов'язаною); тому в зовнішньому середовищі необхідно виділити деяке його підсередовище – оточуюче ЗЗСО середовище, з об'єктами якого заклад безпосередньо взаємопов'язаний. Оточуюче ЗЗСО середовище – це та сукупність об'єктів і взаємозв'язків між ними (з їхніми властивостями), що не входять до системи освіти, зміна властивостей яких може змінювати стан чи властивості яких самі можуть змінюватись під впливом усієї системи або окремого закладу.

Нині, не зважаючи на складні соціально-економічні умови, українська система середньої освіти продовжує реформуватися, спираючись на вітчизняний і зарубіжний досвід, що, безумовно, сприяє інтеграції до європейського освітнього простору. До позитивних тенденцій періоду реформування шкільної освіти можна віднести: децентралізацію й демократизацію управління і фінансування освіти; деідеологізацію та зміну мети й змісту гуманітарного аспекту освіти; розроблення стандартів у змісті середньої освіти; прагнення до самоврядування ЗЗСО; скасування монополії держави на створення програм і підручників; надання першочергової уваги викладанню державною мовою; забезпечення свободи для педагогічної творчості.

Як суттєві внутрішні структури ЗЗСО виділимо: систему управління навчальним закладом, що забезпечує цілеспрямоване функціонування і розвиток навчального закладу; учнівський компонент, який становить склад і якості контингенту навчального закладу; педагогічний колектив, методами і засобами якого здійснюється освітній процес, зорієнтований на реалізацію завдань моделювання здоров'язрозвивального середовища закладу загальної середньої освіти і результати реалізації цієї моделі [1]. В умовах сучасного розвитку вітчизняної освіти керівник ЗЗСО має стати ефективним менеджером і, відповідно, достатньо володіти професійними компетентностями [5, с. 61]. Керівник закладу освіти повинен працювати над створенням безпечного здоров'язбережувального освітнього середовища, яке забезпечить зміцнення та збереження здоров'я учасників освітнього процесу, що допоможе учням/ученицям різнобічно розвиватися [там само].

Висновки з даного дослідження. Отже, у складі чинників, необхідних для врахування при моделюванні середовища ЗЗСО, можна виділити: управлінський

складник, який утворюють організаційні структури управління закладом освіти і який визначає та задає специфіку організації освітнього процесу в руслі обраної проблеми, що запроваджена в ЗЗСО; нормативний складник, який включає законодавчо-правове і нормативно-інструктивне забезпечення, що регулює процеси навчання, виховання й освіти на рівні обраного ЗЗСО (зокрема, навчальні плани і програми); учнівський компонент, який утворює склад контингенту закладу освіти; цільовий складник, що визначає мету і завдання функціонування ЗЗСО як здоров'язрозвивального середовища; психолого-педагогічний складник, який утворюють технології, методи і засоби навчальної діяльності та який характеризує та задає специфіку освітнього процесу, що здійснюється в ЗЗСО; ресурсний складник, який становлять кадрові (вчителі, викладачі, вихователі, керівники гуртків, допоміжний персонал закладу освіти), енергетичні та фінансові його спроможності, а також система основних фондів і засобів навчання та оснащення закладу освіти, технології забезпечення їх придатності, безпечного використання та вдосконалення.

Список використаних джерел

- Биков В. Ю. Відкрите навчальне середовище та сучасні мережні інструменти систем відкритої освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*. 2010. № 9. С. 9–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_2_2010_9_4.
- Вихор В. Г. Моделювання підготовки майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 108.2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_2_108_24.
- Гнезділова К. М., Касярум С. О. Моделі та моделювання у професійній діяльності викладача вищої школи: навч. посіб. Черкаси: Вид-ць Чабанеко Ю.А., 2011. 124 с.
- Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 373 с.
- Дудко С. Компетентність керівника закладу загальної середньої освіти у формуванні безпечного та здоров'язбережувального освітнього середовища. *Acta Paedagogica Volyniensis*. 2022. № 1. С. 56–62, DOI: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.2.9>
- Концепція «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf>
- Осадчий І. Г. Педагогічне моделювання: що важливо знати педагогу? *Народна освіта*. 2016. Вип. 1. С. 60–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NarOsv_2016_1_10.
- Павлютенков Є. М. Моделювання в системі освіти (у схемах і таблицях). Харків: Основа, 2008. 128 с.
- Пікельна В. С. Теорія та методика моделювання управлінської діяльності (школознавчий аспект): дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Кривий Ріг, 1993. 374 с.
- Семенова А. В. Теоретичні та методичні засади застосування парадигмального моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2009. 42 с.

References

- Bykov, V. Y. (2010). Vidkryte navchalne sere dovys hche ta s uchasni merezhni instrumenty system vidkrytoi osvity [Open educational environment and modern network tools of open education systems]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova. Seriya 2: Kompiuterno-orientovani systemy navchannia* [Scientific journal of M.P. Dragomanov National Pedagogical University. Series 2: Computer-oriented learning systems], 9, 9-15. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_2_2010_9_4 [in Ukrainian].
- Vykhov, V. H. (2013). Modeliuvannia pidhotovky maibutnikh uchyteliv do upravlinnia navchalnoiui diialnistiu uchniv [Modeling the preparation of future teachers for managing students' educational activities]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Pedahohichni nauky* [Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University. Pedagogical sciences], 108.2. URL: Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_2_108_24 [in Ukrainian].
- Hnezdilova, K. M., & Kas yarum, S. O. (2011). *Modeli ta modeliuvannia u profesinii diialnosti vykladacha vyshchoi shkoly* [Models and modeling in the professional activities of higher education teachers]. Cherkasy: Chabaneko Yu.A. [in Ukrainian].
- Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Dudko, S. (2022). Kompetentnist' kerivnyka zakladu zahal'noyi sere dnoyi osvity u formuvanni bezpechnoho ta zdorovya"zberezhuval'noho osvithnoho sere dovys hcha [Competence of the head of a general secondary education institution in creating a safe and healthy educational environment]. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 1, 56-62. DOI: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.2.9> [in Ukrainian].
- Kontseptsiiia «Nova ukrainska shkola» [Concept of "New Ukrainian School"]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
- Osadchyi, I. H. (2016). Pedahohichne modeliuvannia: shcho vazhlyvo znaty pedahohu? [Pedagogical modeling: what teachers need to know?]. *Narodna osvita* [People's education], 1, 60-68. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/NarOsv_2016_1_10 [in Ukrainian].
- Pavlyutenkov, Y. M. (2008). *Modeliuvannia v systemi osvity (u skhemakh i tablytsiakh)* [Modeling in the education system (in schemes and tables)]. Kharkiv: Osnova [in Ukrainian].
- Pykel'naya, V. S. (1993). *Teoriya ta metodyka modeliuvannia upravlins'koyi diyal'nosti (shkoloznavchyy aspekt)* [Theory and methodology of modeling managerial activities (educational aspect)]. (D diss.). Kryvyi Rih [in Ukrainian].
- Semenova, A. V. (2009). *Teoretychni ta metodychni zasady zastosuvannia paradyhmalnoho modeliuvannia u profesinii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv* [Theoretical and methodological foundations of paradigmatic modeling application in professional training of future teachers]. (Extended abstract of D diss.). Ternopil [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 15.07.2024

УДК 331.54:[378.04:005.95:37

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-47-51](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-47-51)

ВЕЛИЧКО РУСЛАНА МИКОЛАЇВНА,

здобувачка вищої освіти ступеня доктора філософії,

Полтавський національний педагогічний

університет імені В. Г. Короленка,

м. Полтава, Україна

Ruslana Velychko,

Ph.D. student, Poltava V.G. Korolenko National

Pedagogical University, Poltava. Ukraine

E-mail: rvelicko98@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8122-473X>

ПРОФЕСІОГРАМА МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД

А Авторка презентує практико-орієнтований підхід до професіограми майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО). Професіограма майбутнього керівника ЗЗСО позиціонується як науково-теоретична модель професійного портрету освітнього менеджера, яку магістрант динамічно досліджує у процесі навчання у магістратурі педагогічного університету. Виокремлено дидактичні умови реалізації практико-орієнтованого підходу до професіограми майбутнього керівника ЗЗСО у системі професійної підготовки магістрантів:

- 1) доповнення освітнього компонента «Освітній менеджмент» магістерської програми «Управління навчальним закладом» модулем «Професіограма керівника закладу загальної середньої освіти»;
- 2) проведення для магістрантів практикумів «Організаційно-педагогічна діяльність керівника закладу загальної середньої освіти» на базі закладів із залученням освітніх менеджерів;
- 3) розроблення професіограми майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти за допомогою технології мейндремпінгу у контексті «теорія-практика».

Ключові слова: професійна підготовка; магістрант; керівник закладу загальної середньої освіти; професіограма; технологія мейндремпінгу; дидактичні умови; практико-орієнтований підхід

PROFESSION CHART OF FUTURE HEAD OF A GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTION: A PRACTICE-ORIENTED APPROACH

С In this article, the author presents a practice-oriented approach to the professional profiles of future heads of general secondary education institutions. The professional profile of the future head of an institution of general secondary education is positioned as a scientific and theoretical model of the professional portrait of an educational manager, which a master's student dynamically examines during the process of studying for a master's degree at a pedagogical university. The didactic conditions for the implementation of a practice-oriented approach to the professional profile of future heads of general secondary education institutions in the professional training of master's students are highlighted:

- 1) addition of the educational component "Educational Management" of the master's program "Management of an educational institution" with the module "Professional program of the head of a general secondary education institution";
- 2) conducting workshops for master's students "Organizational and pedagogical activity of the head of a general secondary education institution" on the basis of institutions with the involvement of educational managers;
- 3) develop the professional profile of the future head of a general secondary education institution using mind mapping technology in the context of "theory-practice".

Keywords: professional training; master's student; head of a general secondary education institution; professional profile; mind mapping technology; didactic conditions; practice-oriented approach

Постановка проблеми. На нинішній день професійна підготовка майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти спрямована на вирішення комплексу освітніх та управлінських завдань. Вона передбачає орієнтацію професійної підготовки в педагогічному університеті на усвідомлене ставлення магістрантів до себе як суб'єкта майбутньої професійної діяльності, до самореалізації, самовдосконалення, усвідомлення

ними своєї професійної спроможності досягти успіху та стати ефективним сучасним освітнім менеджером. Крім цього, важливо формувати в магістрантів систему знань про зміст і структуру професії освітнього менеджера, сучасні вимоги соціуму до освітніх менеджерів на ринку праці, про стратегію планування й подальшої реалізації власного кар'єрного становлення й росту. Під час навчання магістранти знайомляться з основами

менеджменту та освітнього менеджменту, із сучасними науково обґрунтованими й перевіреними практикою методиками прийняття управлінських рішень у майбутній професії та отримують практичний досвід у пошуку інформації для розроблення або вдосконалення стратегії професійного зростання. Вочевидь, актуалізується проблема дослідження професіограми майбутнього керівника ЗЗСО з позиції практико-орієнтованого підходу.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблему формування й розвитку професійної компетентності сучасного керівника закладу загальної середньої освіти, розроблення його професіограми досліджують різні вчені (О. Виговська, І. Жерносек, В. Синявський, В. Юрченко та ін.), що констатує факт актуальності складників професійної компетентності освітнього менеджера, визначення професійних функцій, необхідності постійного розвитку цієї компетентності для успішності педагогічної й управлінсько-організаційної діяльності освітнього менеджера. Дослідження різних аспектів цієї проблеми здійснюється з позиції професіографічного підходу, який акцентує увагу на розробленні професіограми фахівця, оскільки професіографічна інформація має відображати компетентність спеціаліста в обраному виді діяльності. Науковці наголошують, що професіограма менеджера освіти не лише відображає окремі аспекти та якості спеціаліста, але й виступає як еталон, якого варто прагнути досягнути в процесі діяльності освітнього закладу. Разом із тим, саме професіограма дає змогу чітко уявити, яким має бути керівник сучасного закладу освіти, а також допомагає визначити шляхи дослідження складників професіограми, розробити зміст, дидактичний інструментарій і визначити найоптимальніші підходи й шляхи підготовки майбутніх управлінців [10]. Разом із тим, бракує досліджень професіограми майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти з позиції практико-орієнтованого підходу.

Мета статті: детально проаналізувати професіограму майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти з позиції практико-орієнтованого підходу.

Викладення основного матеріалу дослідження. Дослідження праць учених (О. Дубасенюк, В. Луначек, І. Найдьонов та ін.) дає можливість краще зрозуміти сутність поняття професійної компетентності освітніх менеджерів через їхню професіограму – своєрідний професійний портрет, науково-теоретична модель управлінця, що відображає сукупність необхідних знань, умінь і навичок, а також важливих особистісних якостей. Загалом, професіограма об'єднує три взаємопов'язані комплекси вимог до особистості фахівця:

- 1) загальногромадянські якості;
- 2) якості, що визначають специфіку професії;
- 3) спеціальні знання, вміння та навички з освітнього менеджменту.

У своїх дослідженнях В. Синявський дає чітке й розгорнуте визначення поняття професіограми, яка

«є повним описанням виробничо-технічних, технологічних, соціально-психологічних, медико-гігієнічних умов професійної діяльності та психологічних і психофізіологічних вимог, які професія пред'являє людині. У повній професіограмі вказуються функції даної професії й утруднення в її освоєнні, пов'язані з певними індивідуально-психологічними особливостями людини. Вона включає психограму – портрет ідеального або типового професіонала, сформульований у термінах психологічно вимірюваних властивостей. Психологічна психограма складається в результаті психологічного вивчення професійної діяльності» [9, с. 8].

Учені О. Виговська та І. Жерносек виокремили такі складники професіограми керівника закладу освіти, які відбивають його якості та властивості [1; 4] (рис. 1).

Нам імponує позиція А. Єрмоленка, який визначає чотири ключових складники професіограми педагога (психологічний, педагогічний, предметний, науково-дослідницький), кожний з яких включає теоретичний (знання) та практичний (уміння) компоненти. Ця позиція, на нашу думку, розкриває сутність практико-орієнтованого підходу до професіограми керівника ЗЗСО. Відтак, можемо доповнити вищезгадані ключові складники у процесі розроблення професіограми керівника ЗЗСО, п'ятим, організаційно-управлінським складником:

1. *Психологічний:* теоретичний компонент охоплює знання вікової психології та фізіології учнів відповідного віку, а практичний – виховні вміння.

2. *Педагогічний:* теоретичний компонент включає знання загальної дидактики та методики викладання, а практичний – уміння викладати предмет (кожен керівник ЗЗСО, як правило, викладає предмет і виконує роль учителя-предметника).

3. *Предметний:* теоретичний компонент складається зі спеціальних знань учителя-предметника, а практичний – з конкретно-предметних спеціальних умінь.

4. *Науково-дослідницький:* теоретичний компонент містить цілісне уявлення про педагогіку як науку, систему знань і методів пізнання, а практичний – науково-дослідницькі та експериментаторські вміння, а також уміння самовдосконалюватися, займатися самоосвітою і саморозвитком.

5. *Організаційно-управлінський:* теоретичний компонент містить цілісне уявлення про освітній менеджмент як науку, систему знань і методів пізнання, а практичний – організаторські, управлінські вміння, а також уміння бути лідером у педагогічному та учнівському колективах.

Варто звернути увагу на дослідження Н. Грицай, яка визначила ідентифікатори професіограми (вимоги) сучасного вчителя біології та створила його професійний портрет. Ці індикатори, на нашу думку, можуть слугувати основою й для професіограми керівника ЗЗСО, адже його професійна діяльність тісно пов'язана з педагогічною. Відтак, можемо орієнтуватися на наступні складники професіограми з доповненнями стосовно організаційно-управлінської діяльності (рис. 2).

<p><i>Гностичні (аналітичні)</i> – включають здатність аналізувати психолого-педагогічну літературу, умови освітнього процесу, завдання, що стоять перед керівником закладу освіти, педагогічні ситуації та знаходити гуманні способи їх вирішення; також це здатність аналізувати та оцінювати результати управлінської діяльності, використовуючи передовий педагогічний досвід.</p>	<p><i>Проектувальні</i> – включають здатність прогнозувати розвиток педагогічного колективу, передбачати власну систему педагогічної діяльності, моделювати цілі, завдання, зміст та засоби управлінської діяльності.</p>
<p><i>Конструктивні</i> – включають здатність планувати особисту діяльність для керівництва; впроваджувати різні підходи, (рольовий, діяльнісний, творчий, діалогічний, гуманістичний, особистісно-орієнтований, комплексний, науковий, системний, національний, технологічний) шляхом використання ефективних змісту, засобів, методів форм та технологій управлінської діяльності; передбачати труднощі в освітньому процесі; розробляти нові засоби та прийоми взаємодії з підлеглими.</p>	<p><i>Комунікативні</i> – включають здатність формувати гуманні відносини на рівні співробітництва і співтворчості; створювати сприятливе виховне середовище для розвитку інтересів, використовуючи власний авторитет.</p>
<p><i>Організаторські</i> – включають здатність стимулювати розвиток учнівського та педагогічного колективів; спільно з педагогами та здобувачами освіти організувати їхню щоденну життєдіяльність; сприяти накопиченню соціального досвіду здобувачів, позитивних рис, контролювати і допомагати педагогам в організації освітнього процесу; сприяти самовихованню і саморозвитку здобувачів освіти та створенню умов для самореалізації.</p>	<p><i>Координаційні</i> – включають здатність планувати діяльність закладу; налагоджувати постійні педагогічні стосунки з батьками здобувачів освіти та громадськістю, об'єднувати виховні зусилля педагогів, соціальних педагогів, психологів; вести педагогічну пропаганду.</p>
<p><i>Прикладні</i> – включають здатність малювати, співати, грати на музичних інструментах, виразно читати, танцювати, користуватися технічними засобами навчання.</p>	<p><i>Педтехніка</i> – включає здатність спілкуватися, володіння комунікативним впливом, керування власними емоціями; здатність зацікавити, переконувати, навіювати, стримувати, надихати, чітко передавати свої настрій, почуття і думки словом, мімікою та жестами; володіння своїм голосом</p>

Рис. 1. Складники професіограми керівника закладу освіти (за О. Виговською та І. Жерносек)

Вартує уваги думка О. Дубасенюк, яка виділяє кілька ступенів професійної придатності як складників професіограми фахівця: 1) непридатність – стан здоров'я не дозволяє працювати в даній сфері; 2) придатність до професії – відсутні протипоказання для виконання цієї роботи; 3) відповідність певній галузі діяльності – наявність особистих якостей, що відповідають вимогам професії; 4) покликання – найвищий рівень професійної придатності, що включає безсумнівну відповідність усім аспектам професійної діяльності [8].

Отже, у дослідженні професіограма майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти позиціонується як науково-теоретична модель професійного портрету освітнього менеджера, яку магістрант динамічно досліджує у процесі навчання у магістратурі педагогічного університету.

Досліджуючи професіограму майбутнього керівника ЗЗСО з позиції практико-орієнтованого підходу у системі професійної підготовки магістрантів виокремлюємо дидактичні умови його реалізації:

1) доповнення освітнього компонента «Освітній менеджмент» магістерської програми «Управління

навчальним закладом» модулем «Професіограма керівника закладу загальної середньої освіти»;

2) проведення для магістрантів практикумів «Організаційно-педагогічна діяльність керівника закладу загальної середньої освіти» на базі закладів із залученням освітніх менеджерів;

3) розроблення професіограми майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти за допомогою технології майндмепінгу у контексті «теорія-практика».

Отже, доповнення освітнього компонента «Освітній менеджмент» магістерської програми «Управління навчальним закладом» модулем «Професіограма керівника закладу загальної середньої освіти» передбачає реалізацію таких практичних завдань: студенти мають зрозуміти сутність професіограми керівника ЗЗСО та його статутної діяльності; розвинути вміння ефективно виконувати управлінську діяльність у рамках нормативно-правових засад; сформувати та вдосконалити практичні навички для якісного виконання різних управлінських функцій у стандартних і нестандартних ситуаціях; спроектувати свій професійний розвиток; усвідомити правову та соціальну відповідальність за результати

<i>Предмет діяльності:</i> організація освітнього процесу школярів за допомогою педагогів школи.	<i>Особливості професії:</i> соціальна значущість роботи, відповідальність перед суспільством, творчий підхід до роботи, велика зайнятість, необхідність встановлення позитивних стосунків з учнями та їхніми батьками, виховання любові до природи, України.
<i>Особистісні якості:</i> любов до дітей, гуманізм, патріотизм, ерудованість, інтелігентність, цілеспрямованість, доброзичливість, висока моральність та загальна культура, чесність, терплячість, рішучість, відповідальність, справедливість, повага до людей, комунікабельність, креативність, врівноваженість, самокритичність, адекватна самооцінка.	<i>Професійно значущі якості:</i> позитивне ставлення до професії, психологічна готовність, вміння контактувати з учнями та їхніми батьками, професійна мобільність, емоційна стійкість, культура професійного спілкування, прагнення до самоосвіти та самовдосконалення, орієнтація на професійні цінності, грамотне мовлення, індивідуальний стиль, а також педагогічні якості.
<i>Педагогічні здібності:</i> гностичні, академічні, мовленнєві, організаційні, дидактичні, перцептивні, комунікативні, сугестивні, дослідницькі, проектувальні, рефлексивні.	<i>Знання:</i> загальнокультурні, психолого-педагогічні, природничо-математичні, біологічні, дидактичні, методичні.
<i>Уміння:</i> конструктивно-проектувальні, прогностичні, комунікативні, організаційні, управлінські, діагностичні, аналітичні, прикладні.	<i>Компетенції:</i> організаційна, проектувальна, комунікативна, діагностична, рефлексивна, дослідницька, гностична, технологічна.
<i>Протипоказання до вибору професії:</i> вади мовлення, емоційна черствість, невміння налагоджувати контакт із людьми, відсутність інтересу до управлінської діяльності, неухважність, слабо виражені педагогічні та управлінські здібності.	<i>Домінуючі види діяльності:</i> викладання, виховна робота, організація роботи закладу освіти.

Рис. 2. Складники професіогарми керівника закладу освіти (за Н. Грицай)

свої роботи; реалізовувати нормотворчу функцію на локальному рівні; організувати власну працю раціонально, запобігаючи перевантаженням.

Проведення для магістрантів практикуму «Організаційно-педагогічна діяльність керівника закладу загальної середньої освіти» на базі закладів із залученням освітніх менеджерів передбачає: застосування розгорнутих бесід магістрантів із керівниками ЗЗСО; спостереження за їх роботою; відвідування адміністративних нарад; розбір професійних кейсів; проведення ділових ігор типу «Мотивація педагогічної діяльності вчителів»; мозкові штурми «Проблема чи ситуація?»; проведення творчих міні-досліджень на тему, узгоджену з керівником ЗЗСО; презентацію та обговорення творчих робіт на педагогічних радах тощо. Процес розроблення професіограми майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти за допомогою технології майндмепінгу у контексті «теорія-практика» візуалізовано на рис. 3.

Обрання технології майндмепінгу у контексті «теорія-практика» під час розроблення професіограми майбутнього керівника ЗЗСО уможливує вирішення наступних завдань у процесі професійної підготовки магістрантів:

1. Створення ідей, їх аналіз для знаходження рішення, узгодження та впровадження можливого рішення.

2. Систематизація інформації у вигляді послідовного ланцюжка подій, ідей і фактів.

3. Оброблення інформації, оскільки майндмепінг допомагає читати швидше, запам'ятовувати більше та краще зосереджуватися.

4. Стратегічне мислення: здатність охопити проблему повністю, враховуючи всі її особливості. Планування, усвідомлення своїх цілей, опис напрямів діяльності.

5. Вихід за межі власних стереотипів та обмежень.

Доцільно застосовувати технологію майндмепінгу за допомогою цифрових технологій і спеціального програмного забезпечення (наприклад, програм офісного пакету), інтернет-сервісів класу concept-mapping, що уможливить створення ментальних карт яскравішими, естетичнішими, динамічнішими, гнучкішими, виразнішими [5].

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Отже, потрактовуючи професіограму майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти як науково-теоретичну модель професійного портрету освітнього менеджера, яку магістрант динамічно досліджує у процесі навчання у магістратурі педагогічного університету, виокремлюємо дидактичні умови реалізації практико-орієнтованого підходу до професіограми майбутнього керівника ЗЗСО у системі професійної підготовки магістрантів (доповнення освітнього компонента «Освітній менеджмент» магістерської програми «Управління навчальним закладом» модулем «Професіограма керівника закладу загальної середньої

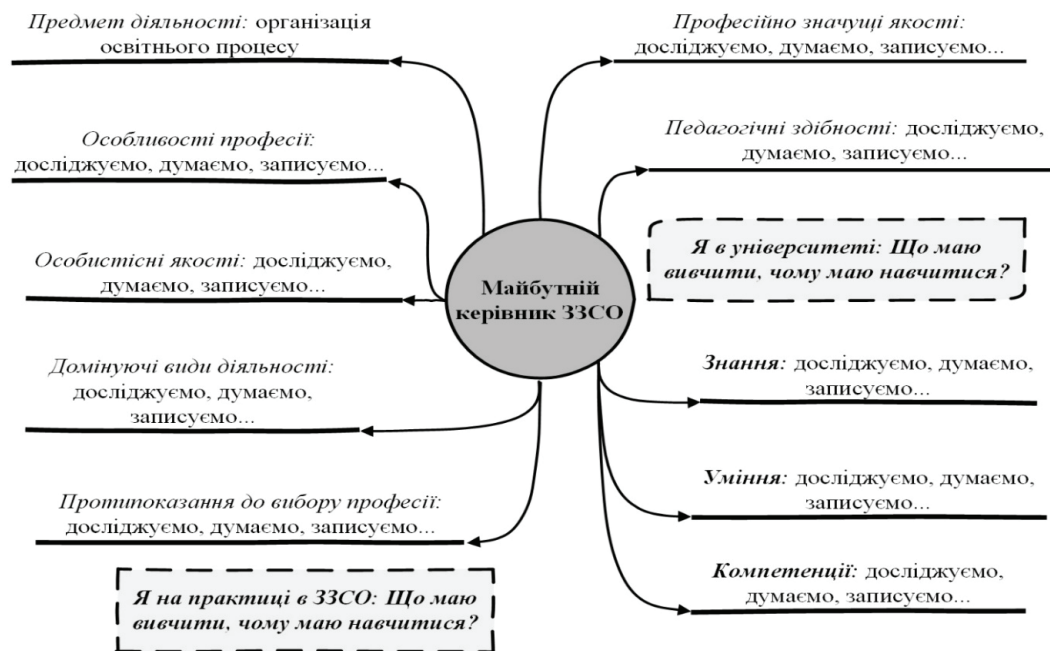

Рис. 3. Розроблення професіограми майбутнього керівника ЗЗСО за допомогою технології майндмепінгу у контексті «теорія-практика»

освіти»; проведення для магістрантів практикумів «Організаційно-педагогічна діяльність керівника закладу загальної середньої освіти» на базі закладів із залученням освітніх менеджерів; розроблення професіограми майбутнього керівника ЗЗСО за допомогою технології

майдмепінгу у контексті «теорія-практика»).

Перспективи подальших досліджень убачаємо у розширенні спектру педагогічних технологій для реалізації практико-орієнтованого підходу до професійної підготовки майбутніх керівників ЗЗСО.

Список використаних джерел

1. Виговська О. Місія директора. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2002. № 1/2. С. 95–110.
2. Грицай Н. Професійний портрет сучасного вчителя біології. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2014. № 3. С. 39–48.
3. Ермоленко А. О. Професіограма й професійний портрет сучасного вчителя історії. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 124. С. 78–81.
4. Жерносек І. Професіограма директора школи нового типу: ліцею, гімназії, колегіуму. *Управління освітою*. 2004. № 92. С. 8–9.
5. Кононець Н. В. Технологія майдмепінгу як педагогічна технологія ресурсно-орієнтованого навчання інформатики в коледжі. *Наукові праці ДонНТУ. Педагогіка, психологія і соціологія*. 2013. № 2 (14). С. 125–131.
6. Луначек В. Е. Педагогічний менеджмент : навч. посіб. 2-ге вид., випр. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2015. 512 с.
7. Найдьонов І. М. Основи освітянського менеджменту : навч. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. Ч. 2. 270 с.
8. Професіографічний підхід у системі вищої освіти : монографія / колектив авторів, за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во О. О. Євенок, 2019. 328 с.
9. Синявський В. В. Професіограми і психограми професій педагогічного спрямування : метод. посіб. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 84 с.
10. Юрченко В. Професіограма сучасного керівника закладу освіти. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. 2021. DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-14.05.2021.v2.30>

References

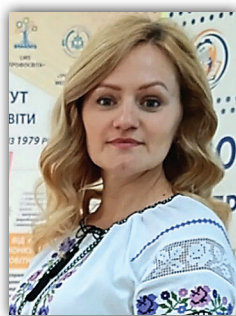
1. Vyhovska, O. (2002). Misiya dyrektora [Director's mission]. *Dyktor shkoly, litseiu, himnazii* [Director of a school, lyceum, gymnasium], 1/2, 95-110 [in Ukrainian].
2. Hrytsai, N. (2014). Profesiyniy portret suchasnoho vchytelia biolohii [Professional portrait of a modern biology teacher]. *Pedahohika i psykhohohiia profesiynoi osvity* [Pedagogy and psychology of professional education], 3, 39-48 [in Ukrainian].
3. Iermolenko, A. O. (2015). Profesiogramy u profesiyniy portret suchasnoho vchytelia istorii [Professional profile and professional portrait of a modern history teacher]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Pedahohichni nauky* [Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University. Pedagogical sciences], 124, 78-81 [in Ukrainian].
4. Zhernosek, I. (2004). Profesiogramy dyrektora shkoly novoho typu: litseiu, himnazii, kolehiumu [Profile of the director of a new type of school: lyceum, gymnasium, collegium]. *Upravlinnia osvitoiu* [Management of education], 92, 8-9 [in Ukrainian].
5. Kononets, N. V. (2013). Tekhnolohiia maindmeppinhu yak pedahohichna tekhnolohiia resursno-orientovanoho navchannia informatyky v koledzhi [Mind mapping technology as a pedagogical technology of resource-oriented teaching of informatics in college]. *Naukovi pratsi DonNTU. Pedahohika, psykhohohiia i sotsiolohiia* [Scientific works of DonNTU. Pedagogy, psychology and sociology], 2 (14), 125-131 [in Ukrainian].
6. Lunyachek, V. E. (2015). *Pedahohichni menedzhment* [Pedagogical management]: navchalnyi posibnyk. Kharkiv: Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr» [in Ukrainian].
7. Naidonov, I. M. (2019). *Osnovy osvitiyanskoho menedzhmentu* [Basics of educational management]: navch. posib. (Vol. 2). Kyiv: DP «Vyd. dim «Personal» [in Ukrainian].
8. Dubaseniuk, O. A. (Ed.). (2019). *Profesiografnichnyi pidkhd u systemi vyshchoi osvity* [Professional approach in the system of higher education]: monohrafiia. Zhytomyr: Vyd-vo O. O. Yevenok [in Ukrainian].
9. Syniavskiy, V. V. (2014). *Profesiogramy i psykhohramy profesii pedahohichnoho spriamuvannia* [Profesiograms and psychograms of pedagogical professions]: metod. posibnyk. Kirovohrad: Imeks-LTD [in Ukrainian].
10. Iurchenko, V. (2021). Profesiogramy suchasnoho kerivnyka zakladu osvity [Profile of a modern head of an educational institution]. *Zbirnyk naukovykh prats LОГОС* [Collection of scientific papers LOGOS]. DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-14.05.2021.v2.30> [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 15.07.2024

УДК 377.1

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-52-56](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-52-56)

ОЛИФЕРЧУК ОКСАНА МИХАЙЛІВНА,

*старша викладачка кафедри методики професійної освіти
та соціально-гуманітарних дисциплін,*

Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти

ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, м. Біла Церква, Україна

Oksana Oliferchuk,

Senior Teacher at the Department of Pedagogy, Psychology and Management,

Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education, Bila Tserkva, Ukraine

E-mail: omp_7@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0764-9438>

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА У БІЛОЦЕРКІВСЬКОМУ ІНСТИТУТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

A Висвітлено теоретичне обґрунтування моделі професійно-особистісного розвитку педагога. Здійснено аналіз і виявлено зовнішні та внутрішні ризики, які можуть впливати на рівень професійно-особистісного розвитку педагога в умовах неформальної та інформальної освіти. Обрано модель структурно-функціонального типу, яка допомагає відстежити роль інформаційно-аналітичного ресурсу «Методична скарбничка» та вплив на професійно-особистісний розвиток педагога у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (БІНПО). Акцентовано увагу на методичному супроводі професійного розвитку педагога засобами інформаційно-аналітичного ресурсу у міжкурсовий період.

Ключові слова: професійно-особистісний розвиток; індивідуальна освітня траєкторія; неперервна освіта; інформальна освіта; інформаційно-аналітичний ресурс

THEORETICAL GROUNDING OF THE PROFESSIONAL AND PERSONAL DEVELOPMENT MODEL OF A TEACHER AT THE BILA TSERKVA INSTITUTE OF CONTINUOUS PROFESSIONAL EDUCATION

S The theoretical justification of the model of professional and personal development of the teacher is highlighted. The analysis was carried out and external and internal risks that could affect the level of professional and personal development of a teacher in the conditions of informal and informal education were identified. A model of the structural-functional type was chosen, which helps to track the role of the informational and analytical resource "Methodical Treasury" and its influence on the professional and personal development of the teacher at BТІСРО. The emphasis is placed on the methodical support of the teacher's professional development through information and analytical resources during the inter-course period.

Keywords: professional and personal development; individual educational trajectory; continuous education; informal education; information and analytical resource

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими практичними завданнями.

Виклики сьогодення та рівень внутрішньої мотивації й психоемоційного стану впливають на процес професійно-особистісного розвитку педагога. Реалізація програми великої трансформації «Освіта 4.0: український світанок» передбачає персоналізацію навчання, розширення можливостей дистанційного та змішаного навчання, використання безлічі освітніх інструментів, розвиток нових функцій педагога. Саме тому постає актуальне питання створення індивідуальної освітньої траєкторії професійного розвитку педагога у цифровому середовищі закладу освіти.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

У сучасній педагогічній теорії питаннями підготовки і професійного розвитку педагогів займалися О. Абдулліна, І. Зязюн, М. Євтух, Л. Петухова, В. Сластьонін, Н. Слюсаренко, Н. Хміль та ін. Професійно-особистісний розвиток педагога вивчають Н. Клокар, В. Олійник, З. Рябова, О. Савченко, Т. Сорочан; проблеми розвитку професійної компетентності педагогічних кадрів на курсах підвищення кваліфікації розглядають М. Войцехівський, І. Воронцова, Н. Ничкало, О. Пехота, Л. Сергеева. Питання підвищення кваліфікації й неперервної освіти педагогічних кадрів у системі післядипломної педагогічної освіти досліджують В. Бондар, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, А. Кузьмінський,

Л. Лук'янова, В. Маслов, Н. Протасова, Л. Пуховська, С. Сисоєва, Т. Шамова [3; 5].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Дослідження передбачає теоретичне обґрунтування моделі професійно-особистісного розвитку педагога з метою побудови власної траєкторії неперервного розвитку в умовах неформальної та інформальної освіти України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Для відновлення та розвитку якісної української освіти в умовах європейської інтеграції перед педагогами закладів професійної освіти постає завдання побудови індивідуальної освітньої траєкторії неперервного розвитку в умовах неформальної та інформальної освіти впродовж життя, реалізація якого сприяє підготовці висококваліфікованого конкурентоспроможного робітника, затребуваного на ринку праці.

Викладення основного матеріалу дослідження. Результати визначення особливостей організації процесу професійно-особистісного розвитку педагога у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти та ролі інформаційно-аналітичного ресурсу «Методична скарбничка» свідчать про необхідність розроблення та апробації моделі професійно-особистісного розвитку педагога у БІНПО засобами інформаційно-аналітичного ресурсу «Методична скарбничка» [5].

Аналіз використання моделі професійно-особистісного розвитку педагога у БІНПО засобами інформаційно-аналітичного ресурсу «Методична скарбничка» здійснювався в ході експериментальної роботи із коригуванням процесу професійного вдосконалення педагога.

Єдиної схеми чи шаблону не існує для побудови експеримента певної окресленої проблеми чи педагогічного завдання. Тип і конкретний план його проведення

визначається виявленою науковою проблемою. Для здійснення педагогічного експерименту варто знати його основні етапи та компоненти, вміти враховувати й вимірювати всі фактори, які можуть вплинути на його хід і результат. Планування експерименту розпочинається зі складання плану його проведення. У ньому формуються мета і завдання експерименту; окреслюється об'єкт, що підлягає експериментальній перевірці; обґрунтовується обсяг експерименту, послідовність реалізації та кількість дослідів; враховуються фактори впливу на об'єкт дослідження та у якій послідовності вони будуть змінюватись у процесі експерименту; обґрунтовуються засоби вимірювань; визначаються способи оброблення та аналізу експериментальних матеріалів [1; 2; 3; 4].

Як правило, педагогічний експеримент складається з певних етапів: констатувального, формувального та контрольного, під час яких використовуються методи дослідження для досягнення поставленої мети: аналіз та/або синтез, моделювання, дедукція та/або індукція, узагальнення тощо. Поєднання різноманітних методів на певних етапах й визначає методику дослідження [3; 4].

Констатування наявного стану функціонування предмета дослідження, а саме виявлення й фіксація відповідного рівня професійно-особистісного розвитку педагога, рівня розвитку чи сформованості відповідних особистісних якості (якостей), психічних процесів, моральних уявлень, знань, умінь тощо, що будуть формуватися у педагога в подальшій експериментальній роботі й передбачає констатувальний етап педагогічного експерименту.

При виконанні педагогічного експерименту враховані зовнішні та внутрішні ризики, які можуть впливати на рівень професійно-особистісного розвитку педагога (рис. 1):

Рис. 1. Вплив зовнішніх і внутрішніх ризиків на рівень професійно-особистісного розвитку педагога

У ході першого етапу, констатувального, здійснено аналіз професійно-особистісного розвитку педагога у середовищі закладу освіти. Під час аналізу накопиченого досвіду організації та функціонування єдиної освітньо-цифрової екосистеми та методичних засад професійно-особистісного розвитку педагога у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти констатовано функціонування всіх ланок екосистеми. Проте існує низка питань, пов'язаних із наданням науково-методичного супроводу, підтримки та фасилітативної, коучингової допомоги (особливо у міжтестастійний період професійної діяльності педагога в умовах інформальної освіти). На основі аналізу теоретичного та практичного стану проблеми, що досліджується, нами визначена мета та завдання дослідження.

З'ясовано роль інформаційно-аналітичного ресурсу «Методична скарбничка» у загальній системі професійно-особистісного розвитку педагога у БІНПО.

Визначено, що використання інформаційного методично-аналітичного ресурсу є актуальним засобом, оскільки однією з її функцій є об'єднання та збереження практико-орієнтованих методичних напрацювань, пошук і надання інформації педагогам згідно з їх запитом, поширення кращих освітніх практик передового педагогічного досвіду. Ресурс є складником функціонування єдиної освітньо-цифрової екосистеми неперервного розвитку педагога у БІНПО, а тому здійснює вплив на розвиток ключових, загальних і фахових компетентностей педагога.

У ході другого етапу, формувального, визначено мету та завдання експерименту.

Метою є теоретичне обґрунтування, розроблення, апробація та експериментальна перевірка дієвості використання моделі професійно-особистісного розвитку педагога у БІНПО засобами інформаційно-аналітичного ресурсу «Методична скарбничка».

Для реалізації поставленої мети ми визначили завдання дослідження:

- 1) визначити модель професійно-особистісного розвитку педагога у БІНПО засобами інформаційно-аналітичного ресурсу «Методична скарбничка»;
- 2) здійснити апробацію розробленої моделі;
- 3) провести аналіз результатів експериментальних досліджень упровадження розробленої моделі.

Ураховуючи наведені тлумачення у попередніх дослідженнях щодо неперервного розвитку педагога в системі закладу післядипломної освіти, зазначимо, що професійний та особистісний розвиток педагога передбачає постійне оновлення ним як системи взаємодії в освітньому середовищі, так і навчально-методичного забезпечення предметів. Нині в умовах трансформації системи освіти, під впливом величезного потоку інформації варто зорієнтуватись на достовірності джерел. Тому самоосвіта педагога набуває неабиякої актуальності. Інформальна освіта беззаперечно є обов'язковим складником неперервного професійного та особистісного

розвитку педагога в умовах закладу післядипломної освіти.

Ураховуючи вищезазначене, нами було обрано модель структурно-функціонального типу, яка допомагає відстежити роль інформаційно-аналітичного ресурсу «Методична скарбничка» та вплив на професійно-особистісний розвиток педагога в БІНПО [6; 7; 8] (рис. 2).

Модель професійно-особистісного розвитку педагога у БІНПО засобами інформаційно-аналітичного ресурсу «Методична скарбничка» складається із цільового, змістового та результативного блоків.

Цільовий блок відображає актуальність професійно-особистісного розвитку педагога у БІНПО засобами інформаційно-аналітичного ресурсу «Методична скарбничка» у міжкурсовий і міжтестастійний періоди.

Головною метою використання інформаційно-аналітичного ресурсу «Методична скарбничка» у БІНПО є підвищення рівня професійно-особистісного розвитку педагога.

Для реалізації мети варто визначити такі завдання: ознайомлення із складниками професійного та особистісного розвитку педагога в системі післядипломної освіти у БІНПО; із можливостями, завданнями, цінностями інформаційно-аналітичного ресурсу; розвиток мотивації; формування особистісних якостей для побудови вдалої індивідуальної освітньої траєкторії.

Змістовий блок моделі відображає зміст, структуру професійно-особистісного розвитку педагога у БІНПО, у якій важливу роль відіграє інформаційно-аналітичний ресурс, який ми визначили як засіб, що дає можливість реалізувати мету моделі та виконати завдання професійно-особистісного розвитку, що реалізується через упровадження форм, методів і діяльності Консалтингового центру «Новітні виробничі технології».

Розвиток когнітивно-рефлексивного складника змістовного блоку моделі передбачає врахування недостатнього рівня обізнаності групи опитування педагогів щодо знань проблеми професійного та особистісного розвитку та недостатній рівень саморозуміння, саморефлексії. Розвиток ціннісно-мотиваційного складника пов'язаний зі зниженням рівня цінності та мотивації педагога як внутрішньої, так і зовнішньої щодо професійного та особистісного розвитку особливо у міжкурсовий період. Недостатній рівень прагнення до самодисципліни, побудови власної траєкторії розвитку вмінь і навиків із урахуванням своїх здібностей і побажань. Для розвитку діяльнісно-продуктивного складника враховано недостатній рівень комунікативних здібностей, загальноорганізаційних умінь і навиків, проблеми проведення аналізу продуктивності професійної діяльності, здатності до самореалізації [5].

Підвищення рівня професійно-особистісного розвитку педагога реалізується такими формами, як-от: консультація, самостійна робота, онлайн-тренінг. Планово згідно із затвердженим графіком здійснюється проведення онлайн-тренінгу надання можливостей

Цільовий блок	<p>Актуальність науково-методичний супровід неперервного професійного розвитку педагогів в умовах неформальної та інформальної освіти; надання дорадницької, консультативної, фасилітативної, коучингової допомоги щодо впровадження педагогічних інновацій, узагальнення перспективного педагогічного досвіду, оволодіння новітніми виробничими технологіями; поширення кращих освітніх практик.</p> <p>Мета: підвищення рівня професійно-особистісного розвитку педагога у БІНПО засобами інформаційно-аналітичного ресурсу «Методична скарбничка».</p> <p>Завдання: ознайомлення зі складниками професійного та особистісного розвитку педагога в системі післядипломної освіти у БІНПО; із можливостями, завданнями, цінностями інформаційно-аналітичного ресурсу; розвиток мотивації; формування особистісних якостей для побудови вдалої індивідуальної освітньої траєкторії.</p>	
	<p>Компоненти професійно-особистісного розвитку педагога: когнітивно-рефлексивний, діяльнісно-продуктивний, ціннісно-мотиваційний.</p>	
Змістовий блок	<p>Засоби: Інформаційно-аналітичний ресурс «Методична скарбничка», Консалтинговий Центр «Новітні виробничі технології»</p>	<p>Засоби: курси підвищення кваліфікації, віртуальні рубрики, електронно-цифрова бібліотека</p>
	<p>Форми: консультація, самостійна робота, онлайн-тренінг</p>	<p>Форми: інтернет-лекція, семінарські заняття, майстер-класи, конференції, семінари</p>
	<p>Методи: індивідуальна робота, «мозковий штурм», робота у парах, робота у групах, метод демонстрації</p>	
Результативний блок	<p>Критерії: когнітивно-рефлексивний, діяльнісно-продуктивний, ціннісно-мотиваційний</p>	
	<p>Рівні розвитку: високий, середній, низький</p>	
	<p>Результат професійно-особистісного розвитку педагога у БІНПО засобами інформаційно-аналітичного ресурсу «Методична скарбничка»: педагог з високим рівнем професійно-особистісного розвитку із вмінням побудови індивідуальної освітньої траєкторії</p>	

Рис. 2. Модель професійно-особистісного розвитку педагога у БІНПО засобами інформаційно-аналітичного ресурсу «Методична скарбничка»

опрацювання методичних розробок банку передового досвіду педагогів, що згруповані за рубриками інформаційно-аналітичного ресурсу «Методична скарбничка». Консультації проходять в індивідуальному порядку з метою надання методичної, дорадницької, коучингової допомоги щодо професійно-особистісного зростання у міжкурсовий період. Педагоги мають можливість самостійного аналітичного опрацювання освітніх практик у зручний час, маючи відкритий доступ до ресурсу.

Підсумковий *результативний блок* простежує ефективність і динаміку професійно-особистісного розвитку педагога у БІНПО засобами інформаційно-аналітичного ресурсу «Методична скарбничка» за високим, середнім і низьким рівнями і поступовим наближенням до досягнення мети: педагог із високим

рівнем професійно-особистісного розвитку з умінням побудови індивідуальної освітньої траєкторії.

Третій узагальнювальний етап педагогічного дослідження пов'язаний з підведенням підсумків експериментальної роботи. Відповідність виконанню сформованих завдань і досягнення мети, отримання результатів експерименту з подальшими рекомендаціями.

Для досягнення сформованих завдань і поставленої мети та перевірки дієвості розробленої моделі професійно-особистісного розвитку педагога у БІНПО засобами інформаційно-аналітичного ресурсу «Методична скарбничка» нами використано такі методи дослідження:

– теоретичні: дослідження педагогічно-психологічної, навчальної та науково-методичної літератури, аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення;

– педагогічний експеримент: для розроблення, перевірки ефективності, дієвості використання інноваційної моделі професійно-особистісного розвитку педагога у БІНПО.

Висновки з даного дослідження. Отже, у ході теоретичного обґрунтування моделі професійно-особистісного розвитку педагога у БІНПО засобами інформаційно-аналітичного ресурсу «Методична скарбничка» представлено значний вплив ресурсу та взаємодію всіх складників на розвиток педагога у БІНПО

шляхом формування індивідуальної освітньої траєкторії в системі формальної, неформальної, інформальної освіти.

Перспективним щодо результативності функціонування моделі професійно-особистісного розвитку педагога у БІНПО засобами інформаційно-аналітичного ресурсу «Методична скарбничка» є взаємодія та розширення вмісту цільового, змістового та результативного блоків.

Список використаних джерел

1. Закон України №2145-VIII «Про освіту» (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 06.06.2024).
2. Концепція цифровізації Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти на 2022-2026 роки / уклад. В. Сидоренко. Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. 28 с.
3. Кулішов В. С. Сучасні підходи до професійно-особистісного розвитку педагога закладу професійної (професійно-технічної) освіти. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2020. Вип. 12. С. 263–272.
4. Освітньо-професійна програма підвищення кваліфікації майстрів виробничого навчання закладів професійної освіти «Розвиток фахової компетентності майстрів виробничого навчання закладів професійної освіти в умовах інноваційних освітніх викликів» / уклад.: В. Сидоренко, О. Юденкова, С. Шевчук. Біла Церква, 2023. 78 с.
5. Петрушак О. М. Роль інформаційно-аналітичного ресурсу «Методична скарбничка» Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти для професійно-особистісного розвитку педагога. *Імідж сучасного педагога* : електрон. наук. фах. журн. (категорія «Б»). 2023. № 4 (211). С. 62–69. URL: <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/282572>. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/735848/> (дата звернення: 06.06.2024).
6. Положення про організацію освітнього процесу в умовах змішаного навчання у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти / уклад.: В. Сидоренко, В. Кулішов. Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2021. 24 с.
7. Професійний стандарт «Майстер виробничого навчання» : наказ Міністерства економіки України від 17 серпня 2021 року, № 430-21. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/346-430_majster_virobnicogo_navcanna.pdf (дата звернення: 06.06.2024).
8. Сидоренко В. В. Стратегія розвитку Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти на 2020–2025 роки. Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2020. 52 с.

References

1. *Zakon Ukrainy №2145-VIII "Pro osvitu" [Law of Ukraine No. 2145-VIII "On Education"]*. (2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
2. Sydorenko, V. (Comp.). (2022). *Kontseptsiiia tsyfrovizatsii Bilotserkivskoho instytutu nepererвної profesiinoi osvity na 2022-2026 roky [The concept of digitization of the Belotserk Institute of Continuing Professional Education for 2022-2026]*. Bila Tserkva: BINPO DZVO «UMO» NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
3. Kulishov, V. S. (2020). Suchasni pidkhody do profesiino-osobystisnoho rozvytku pedahoha zakladu profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity [Modern approaches to the professional and personal development of a teacher of a professional (vocational and technical) education institution]. *Profesionalizm pedahoha: teoretychni y metodychni aspekty [Teacher professionalism: theoretical and methodical aspects]*, 12, 263-272 [in Ukrainian].
4. Sydorenko, V., Yudenkova, O., & Shevchuk, S. (Comps.). (2023). *Osvitno-profesiina prohrama pidvyshchennia kvalifikatsii maistriv vyrobnychoho navchannia zakladiv profesiinoi osvity «Rozvytok fakhovoi kompetentnosti maistriv vyrobnychoho navchannia zakladiv profesiinoi osvity v umovakh innovatsiinykh osvitnikh vyklykiv» [Educational and vocational training program for industrial training masters of vocational education institutions "Development of professional competence of industrial training masters of vocational education institutions in the conditions of innovative educational challenges"]*. Bila Tserkva [in Ukrainian].
5. Petrushak, O. M. (2023). Rol informatsiino-analitychnoho resursu «Metodychna skarbnyhka» Bilotserkivskoho instytutu nepererвної profesiinoi osvity dlia profesiino-osobystisnoho rozvytku pedahoha [The role of the information and analytical resource "Methodical treasury" of the Bila Tserkva institute of continuous professional education for the professional and personal development of a teacher]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 4 (211), 62-69. Retrieved from <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/282572>. <http://lib.iitta.gov.ua/735848/> [in Ukrainian].
6. Sydorenko, V., & Kulishov, V. (Comps.). (2021). *Polozhennia pro orhanizatsiiu osvitnoho protsesu v umovakh zmishanoho navchannia u Bilotserkivskomu instytutu nepererвної profesiinoi osvity [Regulations on the organization of the educational process in the conditions of mixed education at the Belotserk Institute of Continuing Professional Education]*. Bila Tserkva: BINPO DZVO «UMO» NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
7. *Profesiinyi standart «Maister vyrobnychoho navchannia» [Professional standard "Master of industrial training"]*: nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy vid 17 serpnia 2021 roku, № 430-21. Retrieved from https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/346-430_majster_virobnicogo_navcanna.pdf [in Ukrainian].
8. Sydorenko, V. V. (2020). *Stratehiia rozvytku Bilotserkivskoho instytutu nepererвної profesiinoi osvity na 2020–2025 roky [Development strategy of the Belotserk Institute of Continuing Professional Education for 2020–2025]*. Bila Tserkva: BINPO DZVO «UMO» NAPN Ukrainy [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 08.06.2024

УДК 377.091.12:005.963:159.943.71"364"

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-2\(215\)-57-61](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-2(215)-57-61)**КУЛИШОВ ВОЛОДИМИР СЕРГІЙОВИЧ,**

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки, психології та менеджменту, Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, м. Київ, Україна

Volodymyr Kulishov,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Pedagogy, Psychology and Management, Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education SIHE «UEM» NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine

E-mail: kulishov_04@ukr.net**ORCID iD:** <https://orcid.org/0000-0003-3262-796X>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАБУТТЯ ПЕДАГОГІЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ЗП(ПТ)О SOFT SKILLS В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

А Присвячено питанням формування та розвитку soft skills у педагогічних працівників ЗП(ПТ)О – майстрів виробничого навчання та викладачів професійно-теоретичної підготовки. Уточнено сутність і зміст поняття «soft skills» у вітчизняній педагогічній теорії та практиці, розкрито визначальну роль соціальних навичок за результатами аналізу ринку праці та запитів роботодавців. Обґрунтовано значення соціальних (м'яких) навичок для успішної професійної діяльності сучасного фахівця, проаналізовано рейтинг найактуальніших серед педагогів ЗП(ПТ)О soft skills в умовах воєнного стану. Наведено досвід Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти з питань формування та розвитку soft skills педагогічних працівників ЗП(ПТ)О у міжкурсовий період (неформальна та інформальна освіта) в умовах воєнного стану.

Ключові слова: soft skills; педагогічні працівники ЗП(ПТ)О; професійна діяльність; ринок праці; роботодавці; міжособистісна взаємодія; воєнний стан

ENSURING THE ACQUISITION OF SOFT SKILLS BY TEACHERS OF VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS UNDER THE MARTIAL LAW CONDITIONS

С This article is devoted to issues of the formation and development of soft skills among the teachers of vocational education institutions (masters of industrial training and teachers of professional and theoretical training). The essence and content of the concept of "soft skills" in the domestic pedagogical theory and practice are clarified. All interpretations of the concept of "soft skills" can be reduced to a single definition: soft skills are a universal set of skills that are of primary importance in any field of activity and are responsible for the successful interaction of people in society. The role of social skills is determined based on the results of an analysis of the labor market and employers' requests. The importance of possessing soft skills is determined by a number of indicators: successful interaction in a team, the need for hiring, the universal nature of soft skills for any field, and opportunities for career growth. The most relevant soft skills ratings among the teachers of vocational education institutions under martial law conditions are analyzed. The most relevant soft skills for teachers at vocational education institutions are: the ability to communicate, critical thinking, emotional intelligence, teamwork, and adaptability. This article presents the experience of Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education on the formation and development of soft skills for teachers at vocational education institutions in non-formal and informal education. Opportunities for the formation and development of teachers' soft skills are provided through short-term advanced training courses, participation in conferences and seminars of the Institute, guest lectures, participation in the work of studio schools and virtual rubrics for non-formal education, and the attainment of a master's level of pedagogical education.

Keywords: soft skills; teachers of vocational education institutions; professional activity; labor market; employers; interpersonal interaction; martial law

Актуальність проблеми. В умовах ґрунтовних змін в освітній сфері, зумовлених низкою викликів і кризових ситуацій, адаптаційними процесами висуваються нові, жорсткіші вимоги до якості здобутих знань, сформованих умінь у фахівців. Тенденції, що нині впливають на вітчизняний ринок праці, визначають перелік навичок, яких першочергово потребує суспільство для забезпечення поточних потреб.

Поряд із профільними фаховими навичками (hard skills) роботодавці все частіше звертають увагу на розвиток у майбутнього працівника соціальних (м'яких) навичок (soft skills), необхідних для успішного виконання

поставлених завдань, адаптації в колективі, професійної комунікації тощо. Практика доводить, що приймаючи на роботу нового працівника, роботодавець звертає увагу не тільки на наявність диплому про освіту, а й на вміння працювати в команді, вести переговори, вміння працювати в стресових ситуаціях, критичне мислення, лідерські навички, креативність тощо.

Низка досліджень [1; 3; 5] доводить, що особливо важливими соціальні навички є у практичній діяльності педагогічних працівників, функціонал яких значно розширився за останні роки. Як зазначає Н. Степанова, окрім знань і умінь навчати інших, сучасний педагог має

володіти цілим набором soft skills («м'яких» навичок), які сприятимуть налагодженню комунікації в колективі, створенню команди однодумців, креативно вирішувати поставлені завдання, бути ініціативним, критично мислячим, медіаграмотним тощо [5, с. 36].

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Теоретичні і практичні аспекти професійної підготовки педагогічних працівників у своїх працях досліджували Л. Артемова, І. Бех, Н. Бібік, А. Богуш, І. Зимня, І. Зязюн, О. Пометун, І. Прокопенко, О. Савченко та ін. Професійне становлення педагога закладу професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О) є предметом дослідження І. Андрощук, В. Ковальчука, Н. Ничкало, Л. Пуховської, В. Радкевич, Л. Сергєєвої, В. Сидоренко та ін. Проблема розвитку soft skills («м'яких» навичок) у педагогічних працівників знаходить місце в наукових доробках як вітчизняних учених (О. Абашкіна, Ю. Браїлко, Є. Гайдученко, Є. Єгоров, Н. Жадько, Л. Коваль, А. Кошель та ін.), так і зарубіжних (Р. Болстад, С. Бойд, К. Двек, Г. Клекстон, Г. Пауелл, Р. Хіпкінс, М. Чамберс та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак малодослідженим залишається питання розвитку soft skills у педагогічних працівників ЗП(ПТ)О – викладачів професійно-теоретичної підготовки та майстрів виробничого навчання.

Мета статті: проаналізувати основні шляхи розвитку soft skills у педагогів ЗП(ПТ)О і можливості, що створені сьогодні у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти, для забезпечення набуття педагогічними працівниками ЗП(ПТ)О soft skills в умовах воєнного стану.

Викладення основного матеріалу. Про важливість розвитку soft skills у сучасних фахівців і необхідність доповнення ними hard skills сьогодні говорять роботодавці та вчені, що займаються цією проблематикою. Спробуємо розглянути сутність поняття «soft skills» детальніше.

Так, К. Коваль розглядає soft skills як перелік особистісних характеристик, які пов'язані зі здатністю успішно взаємодіяти з оточенням. Поняття «soft skills» учений пов'язує з тим, яким чином люди взаємодіють між собою та доводить, що «м'які» навички рівною мірою необхідні як для повсякденного життя, так і для роботи [2, с. 163]. С. Наход обґрунтовує «м'які» навички як комплекс неспеціалізованих надпрофесійних «гнучких компетентностей», що впливають на успішне виконання професійних обов'язків будь-якого профілю [3]. Що стосується педагогів, то Л. Фамілярська визначає soft skills як соціологічний термін, що характеризує перелік особистих характеристик, які певним чином пов'язані з ефективною взаємодією у процесі професійної діяльності: вмінням переконувати, знаходити підхід до людей, міжособистісним спілкуванням, веденням переговорних процесів, роботою в команді, особистісним розвитком, ерудованістю, креативністю, комунікаційною взаємодією, високим рівнем самоорганізації тощо [6].

Отже, в цілому, всі трактування поняття «soft skills» можна звести до єдиного визначення: soft skills – це універсальний набір навичок, який є першочерговим у будь-якій сфері діяльності та відповідає за успішність взаємодії людей у суспільстві.

Чому ж саме soft skills є сьогодні такими важливими для успішної реалізації у професії? Аналіз ринку праці та запитів роботодавців визначив кілька важливих причин для цього:

1) за переліком soft skills можна зробити висновок як працівник взаємодіятиме з колективом, як зможе реагувати на стресові моменти, справлятися з неприємними ситуаціями, вирішувати різні завдання або дізнатися, чи має вона професійний потенціал;

2) роботодавці зазначають, що soft skills навіть найважливіші, ніж професійні, коли справа доходить до найму відповідної людини на роботу;

3) soft skills є універсальними по своїй сутності. Навчившись вибудовувати комунікацію та справлятися зі стресом, людина може просунути практично у будь-якій сфері: у найманій праці, підприємстві, творчій діяльності, особистому розвитку тощо;

Ефективне спілкування в умовах кризових ситуацій, співпереживання чи заохочення члена команди, який може зазнавати труднощів, і командна робота, щоб виконати все вчасно – це приклади навичок, які мають першочергове значення для будь-якої організації;

На робочому місці та на ринку праці, які змінюються сьогодні з високою швидкістю через технічний прогрес, це той тип навичок, який поки що не може бути відтворений за допомогою штучного інтелекту. Це лише підвищить їхнє значення в майбутньому.

Результати дослідження. У Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України питанням розвитку soft skills у педагогічних працівників ЗП(ПТ)О та у здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти приділяється особлива увага. На системній основі здійснюється моніторинг найзатребуваніших соціальних навичок серед слухачів курсів підвищення кваліфікації – викладачів професійно-теоретичної підготовки та майстрів виробничого навчання. Так, за результатами останнього опитування, проведеного упродовж січня-лютого 2024 року, визначено рейтинг найактуальніших серед педагогів ЗП(ПТ)О soft skills в умовах воєнного стану (рис. 1):

- вміння комунікувати;
- критичне мислення;
- емоційний інтелект;
- командна робота;
- адаптивність.

На нашу думку, це не випадково, адже саме професійна комунікація, медіаграмотність, яку сьогодні пов'язують з критичним мисленням, емоційна врівноваженість педагога, здатність працювати в команді та швидко адаптуватися до змін і є необхідним набором навичок,

Вміння комунікувати. Спілкування є життєво важливою частиною успіху у всіх сферах життя. Одна справа знати, що правильно чи розуміти, що робити, але зовсім інша мати можливість чітко донести інформацію до людей. Розвиток сильних комунікативних навичок, як усних, так і письмових, є важливим для будь-якого професіонала.

Критичне мислення — це здатність розмірковувати та ефективно аналізувати інформацію. На робочому місці критичне мислення включає процес збору інформації або проблем і їх обробки найбільш логічним способом для отримання цінності й пошуку рішень.

Емоційний інтелект — це вміння керувати своїми емоціями, відчувати їх, розуміти, що з тобою відбувається, відстежувати свої реакції та адекватно реагувати в різних ситуаціях. Коли у людини низький емоційний інтелект, вона не може зберігати самовладання на робочому місці або починає під час обговорення якоїсь теми агресувати.

Командна робота. Здатність добре працювати з іншими у групі чи команді — ще одна важлива навичка у сучасному діловому світі. Тут є спільні пастки, починаючи від того, що ви надто сором'язливі, щоб брати участь, до того, щоб надто легко розчаровуватись через недоліки інших. Поліпшення емоційного інтелекту також часто призводить до покращення здатності працювати у команді. Ви не повинні боятися проявляти себе.

Адаптивність. Є люди, які терпіти не можуть, коли щось іде не плану, вони втрачають рівновагу і не можуть зібратися як наслідок — зірвані дедлайни, проблеми на роботі тощо. Це приклад поганої пристосованості до обставин. Навпаки, людина з високою адаптивністю може легко справлятися з ударами, пристосовуючись за необхідності до будь-яких обставин, що можуть виникнути.

Рис. 1. Рейтинг найбільш затребуваних soft skills серед педагогів ЗП(ПТ)О в умовах воєнного стану

що забезпечують успішну професійно-педагогічну діяльність в умовах воєнного стану.

Політика Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти щодо формування та розвитку soft skills відкриває різновекторні можливості педагогічним працівникам ЗП(ПТ)О. Зупинимося на цьому детальніше.

По-перше, для розвитку soft skills педагогам ЗП(ПТ)О Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти пропонує пройти короткострокові тематичні курси підвищення кваліфікації, які забезпечать:

- набуття додаткових фахових компетентностей, які відповідають суспільним, особистим потребам і викликам ринку праці;
- подолання розриву між професійно-кваліфікаційним дисбалансом попиту на професійні кваліфікації і компетентності та пропозиції;
- підвищення кваліфікації здобувачів професійних кваліфікацій, працюючого та незайнятого населення;
- розвиток затребуваних соціальних навичок.

Тематика короткострокових курсів сьогодні об'єднує низку актуальних питань, що стосуються: трудових відносин та охорони праці в ЗП(ПТ)О; застосування цифрових інструментів для інтерактивного онлайн-навчання; технологій навчання та підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами; особливостей організації навчання дорослого населення; практичних аспектів застосування штучного інтелекту в освітньому процесі; інноваційних технологій профілактики та подолання конфліктів учасників освітнього процесу; формування підприємницької компетентності у майбутніх кваліфікованих робітників; соціально-психологічної допомоги учасникам освітнього процесу в стресових ситуаціях під час війни; психологічної підтримки учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану, тощо.

По-друге, для розвитку soft skills педагогів ЗП(ПТ)О у щорічному Плані роботи Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти передбачено проведення низки масових науково-практичних заходів, зокрема: Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 3-х Всеукраїнських науково-практичних інтернет-конференцій, циклу регіональних науково-практичних семінарів спільно з обласними Навчально-методичними центрами професійно-технічної освіти [4].

Кафедрою педагогіки, психології та менеджменту 26 квітня 2024 року було проведено регіональний науково-практичний семінар «Психолого-педагогічні чинники формування професійної компетентності кваліфікованих робітників в умовах воєнного стану» сумісно з Навчально-методичним центром професійно-технічної освіти у Черкаській області. Участь у семінарі брали понад 200 осіб (*педагогічні працівники та адміністрація закладів професійної (професійно-технічної) освіти, представники навчально-методичних центрів професійно-технічної освіти, науково-педагогічні працівники та здобувачі освіти*) з 17 областей України: Київської, Миколаївської, Одеської, Донецької, Житомирської, Черкаської, Дніпропетровської, Полтавської, Кіровоградської, Луганської, Запорізької, Хмельницької, Херсонської, Вінницької, Рівненської, Харківської та Закарпатської областей. Наукова тематика семінару була досить широкою і включала низку актуальних питань, пов'язаних з: психологічним супроводом формування соціально успішної особистості майбутнього кваліфікованого робітника в умовах воєнного стану; педагогічними чинниками формування професійних компетентностей кваліфікованих робітників в умовах воєнного стану; особливостями організації та проведення виховної роботи в закладах професійної (професійно-технічної) освіти; психологічною підтримкою учасників освітнього

процесу в умовах воєнного стану; підвищенням мотивації здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти до навчання в умовах воєнного стану; створенням інноваційного освітнього середовища в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

По-третє, розвиток soft skills педагогів ЗП(ПТ)О забезпечується шляхом участі в гостьових лекціях за участі відомих фахівців, роботодавців та експертів у галузі, які регулярно проводяться у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти.

Так, упродовж 2023–2024 рр. проведено гостьові лекції: «Використання генеративного штучного інтелекту в повсякденному житті (М. Пацан, інвестор, підприємець, експерт); «Інноваційний університет Східної Азії» (А.Олексієнко, проф. Гонконзького університету); «Напрями інклюзивного та сталого зростання: підхід орієнтований на місію (Mariana Mazzucato, професорка, Університетський коледж Лондона (UCL); «Хібукі-терапія як метод роботи з посттравмою», «Дитина – тіло і стрес» (Д. Шарон-Максимів (Ізраїль), освітня психологиня, Міжнародний експерт із роботи з травмою); «Коли близькі «зникли»: психосоціальна допомога у період розпачу», «Страх: коли він буває корисним, а коли перетворюється на проблему?», «Горювання за втратами як необхідність» (Барбара Прайтлер, к. псих. н., Віденський центр допомоги жертвам катувань і війни); «Стратегії протидії професійному вигоранню» (Олена Бобир, практичний психолог, спеціаліст з кризового консультування, сертифікований тренер), «Ефективна комунікація та управління конфліктами» (Павло Горбенко, психолог), «Превенція суїциду. Гейткіпінг» (Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) тощо.

По-четверте, додатково Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти пропонує постійно діючі школи-студії для формування soft skills як здобувачів, так і педагогічних працівників ЗП(ПТ)О. Це, зокрема:

- 1) Школа-студія «Мистецтво мовної комунікації»;
- 2) «Школа педагогічного коучингу»;
- 3) «Студія корпоративного тимбілдингу»;
- 4) «Онлайн-академія цифрових технологій»;
- 5) «Школа лідерів професійної освіти»;
- 6) «Онлайн-школа корекції деструктивної поведінки учнів»;
- 7) Відкритий онлайн-лекторій «Кваліфікаційний розрив на ринку праці України». У плані роботи Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти є графік роботи Шкіл, студій, теми майстер-класів, методологічних семінарів, коуч-сесій, тематичних зустрічей для формування soft skills.

По-п'яте, на офіційному сайті Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти (<https://binpo.com.ua/iedyna-osvitno-tsyfrova-ekosystema/>) створено віртуальні рубрики для неформальної освіти та професійного розвитку здобувачів освіти і педагогів ЗП(ПТ)О. Це, зокрема, рубрики: «Професійний дидактикум», «Менеджмент як мистецтво управління», «Марафон

безпеки», онлайн-центр психологічної підтримки «ReVita», «Академічна доброчесність», «Віртуальна книжкова полиця».

Так, науково-педагогічні працівники кафедри педагогіки, психології та менеджменту є засновниками онлайн-центру психологічної підтримки «ReVita». Мета діяльності онлайн-центру:

- створення умов для соціального та інтелектуального розвитку педагогів, охорони психічного здоров'я, надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей і завдань системи освіти;
- підвищення ефективності освітнього процесу засобами практичної психології;
- практична допомога постраждалим від насильства, булінгу чи мобінгу тощо;
- сприяння створенню оптимальних умов для гармонійного та різнобічного розвитку, самореалізації та самоактуалізації, а також професійного становлення учасників освітнього процесу.

По-шосте, розвиток soft skills педагогів ЗП(ПТ)О може здійснюватися у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти в процесі здобуття педагогічної освіти на другому (магістерському) рівні вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Педагогіка вищої школи». Така можливість представлена для педагогів системи професійної (професійно-технічної) освіти – викладачів професійно-теоретичної підготовки та майстрів виробничого навчання, які не мають профільної педагогічної освіти, але повинні її здобути згідно сучасних нормативних вимог.

На ОПП «Педагогіка вищої школи» зафіксований перелік загальних і фахових компетентностей, а також програмних результатів навчання, частина яких співвідноситься із набуттям соціальних навичок здобувачами вищої освіти (ЗК 2,6,8, СК 6,7, РН 3,4,9). Йдеться про вміння самостійно шукати інформацію, обробляти її та аналізувати, виявляти, критично осмислювати та розв'язувати проблеми, управляти командною роботою, вміння налагоджувати комунікацію та формувати відповідну міжособистісну взаємодію.

Виробленню соціальних навичок також сприяють практичні заняття з дисциплін, що мають спрямованість на формування умінь успішної діяльності, лідерських якостей, комунікативних умінь, умінь попереджувати конфлікти й управляти ними без шкоди для психічного здоров'я (обов'язкові компоненти: «Іноземна мова професійного спрямування», «Педагогічна майстерність та професійна етика», «Педагогічна та професійна психологія»; вибіркові компоненти: «Педагогічна риторика», «Українська мова за професійним спрямуванням», «Комунікативна культура викладача вищої школи», «Соціалізація особистості», «Основи медіаграмотності» тощо).

Застосовуються форми і методи навчання, які сприяють набуттю соціальних навичок: критичне мислення (дискусії, виступи на семінарах, конференціях); креативне

мислення (моделювання, кейси); соціальний інтелект (командні методи навчання, проєкти).

Набуття соціальних навичок (уміння презентувати себе, розвиток ораторських здібностей, лідерських якостей) також реалізується під час виступів здобувачів з доповідями на звітних наукових конференціях, круглих столах, наукових семінарах тощо.

Висновки. Отже, у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти питання формування та розвитку soft skills у педагогічних працівників ЗП(ПТ)О є одним з пріоритетних. Для цього створено низку можливостей у рамках формальної, неформальної та інформальної освіти.

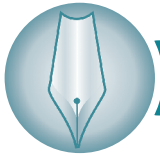
Список використаних джерел

1. Безлюдна Н., Дудник Н. Формування soft skills у майбутніх педагогів як умова реалізації професійного стандарту вчителя. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2021. Вип. 2 (6). С. 137–143.
2. Коваль К. О. Розвиток «soft skills» у студентів – один із важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162–167.
3. Наход С. А. Значущість «soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців соціально-педагогічних професій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. Вип. 63. С. 131–136.
4. План роботи Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти на 2024 рік /наукова ред., упоряд. В. Сидоренко. Біла Церква : БІНПО, 2023. 164 с. URL: <https://binpo.com.ua/wp-content/uploads/2023/12/план-роботи-БІНПО-на-2024-рік.pdf>
5. Степанова Н. М. Розвиток soft skills майбутніх педагогів під час викладання громадянсько-педагогічних курсів у закладі вищої освіти. *Імідж сучасного педагога: електрон. наук. фах журн.* (категорія «Б»). 2023. № 1 (208). С. 35–38.
6. Фамілярська Л. Особливості розвитку сучасного педагога в системі післядипломної освіти. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2017. № 6 (14). С. 43–47.

References

1. Bezliudna, N., & Dudnyk, N. (2021). Formuvannya soft skills u maybutnikh pedahohiv yak umova realizatsiyi profesijnogo standartu vchytelia [Formation of soft skills in future teachers as a condition for the implementation of the teacher's professional standard]. *Psykhologo-pedahohichni problemy suchasnoyi shkoly [Psychological and pedagogical problems of the modern school]*, 2 (6), 137-143 [in Ukrainian].
2. Koval, K. O. (2015). Rozvytok «soft skills» u studentiv odyn iz vazhlyvykh chynnykiv pratsevlashtuvannya [The development of "soft skills" among students is one of the important factors of employment]. *Visnyk Vinnyts'koho politekhnichnoho instytutu [Bulletin of the Vinnytsia Polytechnic Institute]*, 2, 162-167 [in Ukrainian].
3. Nakhod, S. A. (2018). Znachushchist' «soft skills» dlia profesijnogo stanovlennia maibutnikh fakhivtsiv sotsionomichnykh profesiy [The importance of "soft skills" for the professional development of future specialists in socio-economic professions]. *Naukovyi chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu im. M.P. Drahomanova. Seriy 5; Pedahohichni nauky: realiyi ta perspektyvy [Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. Seriy 5: Pedagogical sciences: realities and prospects]*, 63, 131-136 [in Ukrainian].
4. Sydorenko, V. V. (2023). *Plan roboty Bilotserkivsk'oho instytutu neperervnoyi profesijnoyi osvity na 2024 rik [Work plan of Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education for 2024]*. Bila Tserkva. Retrieved from <https://binpo.com.ua/wp-content/uploads/2023/12/план-роботи-БІНПО-на-2024-рік.pdf> [in Ukrainian].
5. Stepanova, N. M. (2023). Rozvytok soft skills maybutnikh pedahohiv pid chas vykladannia hromadianoznavchykh kursiv u zakladi vyshchoyi osvity [Development of soft skills of future teachers during the teaching of civics courses in a higher education institution]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 1 (208), 35-38 [in Ukrainian].
6. Familyars'ka, L. (2017). Osoblyvosti rozvytku suchasnoho pedahoha v systemi pisladyplomnoyi osvity [Peculiarities of the development of a modern teacher in the system of postgraduate education]. *ScienceRise: Pedagogical Education*, 6 (14), 43-47 [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 17.06.2024

УДК 378.018.43:004(477)

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-62-66](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-62-66)

ЛИСЕНКО АЛЛА ВАСИЛІВНА,

кандидатка педагогічних наук, доцентка, викладачка вищої категорії,
Фаховий медико-фармацевтичний коледж Полтавського державного медичного
університету, м. Полтава, Україна

Alla Lysenko,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Lecturer of the Higher Category,
Professional College of Medicine and Pharmacy of Poltava State Medical University,
Poltava, Ukraine

E-mail: alisenko28@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8521-9383>

ЯКИМЕНКО НАТАЛІЯ ОЛЕГІВНА,

кандидатка педагогічних наук, учителька-методист,
Науковий ліцей №3 Полтавської міської ради,
м. Полтава, Україна

Natalia Yakymenko,

Candidate of Pedagogical Sciences, Teacher-Methodist,
Scientific Lyceum No. 3 of Poltava City Council,
Poltava, Ukraine

E-mail: n_o_ja@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0370-3073>

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАСАД ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

A Проаналізовано сучасні педагогічні умови, особливості впровадження технології дистанційного навчання в освітній процес закладів освіти в умовах викликів сьогодення, оскільки дистанційне навчання є невід'ємним складником функціонування сучасного соціуму й ґрунтується як на використанні раніше набутих знань, так і на їх трансформації, генеруванні нових ідей у навчанні й виробничій діяльності. Перелічено та схарактеризовано організаційно-педагогічні й дидактичні умови, особливості навчально-методичного наповнення ресурсу дистанційного навчання; окреслено питання важливості розвитку емоційних навичок учасників освітнього процесу в нинішніх умовах. Розвинений емоційний інтелект є помічним у навчанні, здатності керувати власними емоціями й розуміти емоції інших, будувати соціальні стосунки, демонструвати адаптивність, мати системне і критичне мислення, проявляти толерантність й емпатію.

Ключові слова: дистанційне навчання; освітнє середовище; педагогічний процес; освітні ресурси; здобувачі освіти; емоційні навички

TRANSFORMATION OF THE FOUNDATIONS OF DISTANCE LEARNING IN THE CONDITIONS OF TODAY'S CHALLENGES

S This article analyses the current pedagogical conditions and peculiarities of introducing distance learning technology into the educational process of educational institutions in the context of today's challenges, since distance learning is an integral part of the functioning of modern society and is not so much based on the use of previously acquired knowledge as on its transformation and generation of new ideas in the process of learning and production activities. Such a form of cooperation between a teacher and a pupil/student makes it possible to continue acquiring knowledge and competencies in Ukraine regardless of the current location of the participants in the educational process, including abroad; the organizational, pedagogical, and didactic conditions, as well as the peculiarities of the educational and methodological content of the distance learning resource, are listed and characterized; the importance of developing the emotional skills of participants in the educational process under the current conditions is outlined. Developed emotional intelligence comprehensively shapes the well-being of participants in the educational process both in the present and in the future, is helpful in learning, the ability to manage one's own emotions and understand the emotions of others, building social relationships, demonstrating adaptability, forming systemic and critical thinking, promotes tolerance and empathy, empathy for oneself and others, and resilience. Psychological traumas experienced during the COVID-19 and post-covid periods and the imposed martial law have a negative impact on cognitive ability and the social and emotional component of individuals. The conditions under which all participants in the educational process live are specific and create a constant emotional burden. In addition, some students are forced to stay abroad. All these factors should be considered when organizing educational processes, including distance learning.

Keywords: distance learning; educational environment; pedagogical process; educational resources; students; emotional skills

Актуальність проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими практичними завданнями.

Актуальність упровадження дистанційного навчання спирається на розвиток сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій, а також в умовах воєнного стану вирішує багато викликів, яких зазнала освіта в Україні. Нині дистанційне навчання є невід'ємним складником функціонування сучасного соціуму й ґрунтується не стільки на використанні раніше набутих знань, скільки на їх трансформації, генеруванні нових ідей у процесі навчання й виховання.

Окрім того, вважаємо, що дистанційне навчання уможлиблює підвищення ефективності освітнього процесу загалом, оскільки враховує ідеї гуманізації, демократизації, диференціації й індивідуалізації освітнього середовища. Запровадження воєнного стану в Україні у зв'язку із повномасштабною збройною агресією спричинило значні виклики для системи освіти. Тому закономірним, на наш погляд, є пошук інтересу наукової спільноти до проблем організації, впровадження й методичного забезпечення цієї інтерактивної форми навчання як актуальної освітньої технології, оскільки така форма роботи забезпечує можливість продовжувати здобувати освіту в Україні незалежно від місця поточного перебування учасників освітнього процесу, зокрема за кордоном.

Вибираючи форму організації освітнього процесу, необхідно враховувати одну із глобальних цілей сталого розвитку на період до 2030 р., проголошених резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1, яка вимагає забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх [12].

Окрім того, у нинішніх умовах надзвичайно важливим є питання розвитку емоційних навичок здобувачів освіти, яке з кожним роком стає дедалі актуальнішим. Йдеться про певний «перетин» взаємопов'язаних соціально-емоційних навичок, як-от: здатність керувати власними емоціями й розуміти емоції інших, будувати соціальні стосунки й поводитися в ситуації конфлікту, демонструвати адаптивність, мати системне та критичне мислення, проявляти толерантність й емпатію, співпереживати собі та іншим, виявляти стійкість. Розвинений емоційний інтелект комплексно формує благополуччя учасника освітнього процесу в сьогоденні та в майбутті, допомагає побудові соціальних відносин, виявляється помічним у навчанні, сприяє підвищенню конкурентоспроможності в професії. Ці та інші соціально-емоційні навички (їх ще називають м'якими, гнучкими, навичками для життя, навичками XXI століття) можна розвивати впродовж усього життя людини, вони є вкрай важливими для особистісного розвитку підростаючого покоління. Особливої актуальності вони набули ще у постковідні часи, коли під загрозою опинилося ментальне та фізичне здоров'я учасників освітнього процесу (як учнів, так і педагогів). Нині війна загострила цю проблему. Пережиті психологічні потрясіння негативно впливають

на когнітивні здатності, на стан соціально-емоційних складників особистості. Умови, в яких перебувають усі учасники освітнього процесу, – специфічні, вони створюють постійне емоційне навантаження. Усі ці чинники варто враховувати під час організації освітнього процесу, передбачаючи дистанційну форму навчання.

Особливістю дистанційного навчання є те, що всі учасники освітнього процесу мають певний обсяг особистого, а почасти й професійного досвіду роботи із залучення електронних ресурсів, а отже, й навички самоорганізації, самодисципліни, самомотивації, самоосвіти, певний рівень сформованості ціннісно-мотиваційної, знанневої (інтелектуальної), функціонально-діяльній сфер.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Науковці Ю. Зубань, С. Іванець, В. Любчак, М. Мазур зазначають, що дистанційне навчання в Україні часто ототожнюють із електронним навчанням (E-learning), проте, на думку вчених, «поняття E-learning ширше й передбачає застосування електронних засобів для навчання в різних формах (денній, вечірній, заочній, індивідуальній, екстернатній для забезпечення окремих навчальних занять, підвищення кваліфікації всіх рівнів, індивідуальної, самостійної роботи тощо), тоді як дистанційне – це навчання, що віддалені від викладача і взаємодіють із ним електронними засобами у синхронному та асинхронному режимах (засобами чату, аудіо-, відеоконференції, електронної пошти, форумів, соціальних мереж тощо)» [6, с. 7].

Відповідно до пункту 1.2 «Положення про дистанційне навчання», затвердженого Наказом МОН України № 466 від 25 квітня 2013 р. «під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [11].

Варто підкреслити, що категорії «дистанційне навчання» й «дистанційна освіта» не є тотожними, зокрема, потрібно наголосити, що освіта – ширше поняття, що охоплює: освіту як цінність; освіту як систему; освіту як процес; освіту як результат. Процес навчання – основа навчально-виховного процесу, який характеризується, в першу чергу, інтерактивністю. Дистанційна форма навчання розглядається як різновид системи безперервної освіти [8].

Окремо в науково-педагогічній літературі аналізується поняття «технологія навчання», «навчальна технологія», «освітня технологія» та «педагогічна технологія». Так, у монографії колективу науковців під загальною редакцією М. Смульсон зазначено, що «термін "навчальна технологія" ... адекватніший змісту, ніж такий широко вживаний, як "технологія навчання", оскільки навчання як процес є спільною діяльністю вчителя та учнів» [13, с. 21]. Поділяємо думку науковців щодо розуміння терміну «освітня технологія», який, за переконанням авторів монографії,

«охоплює як суто навчальну діяльність вчителя, так і технологію як певну галузь знань про навчання» [4, с. 21]. При цьому термін «педагогічна технологія» «є не зовсім вдалим: з одного боку, педагогічна діяльність не обмежується навчанням, а з іншого, навчальна технологія спирається не лише на педагогіку» [4, с. 21].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Опрацювання наукової, психолого-педагогічної літератури свідчить про значну увагу та інтерес освітян до проблеми дистанційного навчання й особливостей її впровадження. У той же час нові виклики, які ставить перед нами світ, вимагають нових підходів до організації та методичного забезпечення впровадження технологій дистанційного навчання в освітній процес.

Мета статті полягає в аналізі теоретичних джерел із досліджуваної проблеми, а також особливостей упровадження технологій дистанційного навчання в освітній процес в умовах сьогодення.

Викладення основного матеріалу. У колективній монографії за загальною редакцією М. Смульсон [4] охарактеризовано психологічні засади дистанційного навчання, викладено концепцію, технологію, теоретико-методологічні засади проектування дистанційного навчального середовища, приділено увагу особливостям створення дистанційного курсу навчання психологічних компетенцій життєвої успішності, наголошено на розвивальному потенціалі дистанційного навчання.

3. Мотилькова, досліджуючи можливості й результати впровадження дистанційного навчання в інклюзивній освіті (для осіб із вадами слуху) зазначає, що використання такої актуальної освітньої технології надає «можливості для розвитку: соціальної і пізнавальної активності дітей..., компетентності школяра як учня..., здатності дитини до самореалізації..., гармонійної індивідуальності, співвідношення практичного і вербального інтелекту, співвідношення гуманітарних інтересів й інформаційних потреб..., компенсаторних можливостей учнів з вадами слуху» [9, с. 197]. Дійсно, потенціал дистанційного навчання в інклюзивній освіті переоцінити важко.

А. Чміль, В. Розмариця, В. Олійник, В. Примакова, О. Тюрікова, Н. Чепурна розглядають особливості застосування дистанційного навчання в системі післядипломної освіти педагогів.

У науковому доробку О. Блажук, С. Кубіцького проаналізовано засади впровадження дистанційного навчання в систему підготовки офіцерів Збройних Сил України. При цьому О. Блажук уважає, що «при використанні дистанційної освіти засоби навчання значно ширші в порівнянні з традиційною формою навчання» [1, с. 14]. Науковець також пропонує власне бачення структури навчально-методичного комплексу у процесі організації дистанційного навчання [1, с. 15].

О. Давискіба, О. Поплавська розглядають у цілому проблему впровадження дистанційного навчання в процес професійної підготовки фахівців. О. Брикіна характеризує вихідні концептуальні положення змісту й організації дистанційного навчання, акцентує увагу на забезпеченні високого рівня інтерактивності навчання

й на нових дидактичних принципах, які воно зумовлює: принцип педагогічної доцільності, використання нових інформаційних технологій тощо, науковець розкриває основну ідею синергетичного підходу до освіти – «пошук механізмів вживання» засобами освіти, формулює загальні застереження щодо системи «людина – технології» у зв'язку з певною залежністю особистості від інформаційних технологій, висвітлює тенденції до трансформації викладача з лектора у консультанта, закладу вищої освіти – у заклад-провайдер, розглядає переваги дистанційного навчання, його співвідношення з денною і заочною системами навчання [2].

І. Кулага, Д. Ільницький, С. Стрельник наголошують, що «дистанційне навчання може бути настільки ж ефективним, як і аудиторне навчання, якщо методи й технології відповідають завданням, є взаємодія між студентами, є вчасний зворотний зв'язок між викладачем і студентом» [13].

Окрім того, як слушно наголошує Р. Шаран, «це нова, самостійна, прогресивна форма навчання, яка володіє більшими потенційними можливостями. Сфера можливого застосування дистанційного навчання у ВНЗ досить широка: від цілісної підготовки фахівців до окремих курсів і фрагментів дидактичного забезпечення під час різних видів занять» [14, с. 221].

І. Оксенюк, розглядаючи очно-дистанційну форму навчання, під терміном «дистанційне навчання» розуміє «індивідуалізований процес передання і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини. Він відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання у спеціалізованому середовищі, яке створене на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [10, с. 37]. Науковець також слушно зауважує, що «говорячи про очно-дистанційну форму навчання, необхідно говорити про створення єдиного інформаційно-освітнього простору, куди треба включити всілякі електронні джерела інформації, віртуальні бібліотеки, електронні посібники» [10, с. 37].

Варта зауваги диференціація понять «технологія навчання» і «форма навчання». Окремі науковці позиціонують дистанційне навчання як технологію: Я. Задорожкіна, С. Кубіцький, Л. Ляхоцька, О. Самойленко, В. Топольський, О. Тюрікова. У науковому доробку О. Блажук, І. Оксенюк, О. Поплавської, Ю. Савченко дистанційне навчання охарактеризовано як форму навчання.

Під *технологією навчання* розуміємо прогнозовану педагогічну діяльність щодо проектування, організації, впровадження освітнього процесу для досягнення поставленої мети з урахуванням індивідуальних особливостей здобувачів освіти й професійного та методичного рівня викладача.

Форма навчання нами розглядається як категорія дидактики, що окреслює зовнішній вияв, структуру організації навчання та реалізується через індивідуальну, парну, групову, фронтальну, колективну співпрацю у формі аудиторних і позааудиторних занять у визначеній послідовності.

Отже, дистанційне навчання має ознаки й технології, і форми навчання, тому потрактуємо дистанційне навчання як термін, що є симбіотичною єдністю двох категорій: «форма навчання» і «технологія навчання».

Зазначимо, що на разі розширення інструментарію середовища дистанційного навчання уможлиблює не лише закріплення й тестування, а й якісне викладання нового матеріалу, поглиблення, систематизацію знань, набуття фахових компетенцій шляхом виконання практико-орієнтованих чи творчих завдань.

Тому саме дистанційне навчання, на наш погляд, уможлиблює більшу ефективність процесу навчання, дає змогу підвищувати й удосконалювати освітній рівень протягом усього життя, тобто тяжіє до сучасної концепції освітнього простору: не освіта на все життя, а освіта протягом усього життя.

Під час дистанційного навчання маємо широкі можливості використання Інтернет-ресурсів і хмарних технологій, які замінюють традиційні форми організації освітнього процесу.

Дистанційне навчання, засноване на телекомунікаційних технологіях, ресурсах інтернету й відповідних сервісах, впливає на методи вибору й структурування освітнього контенту, а також на методи й організаційні форми навчання, що суттєво впливає на функціонування всієї системи навчання. Як підкреслює Н. Гуц, «цифрові освітні ресурси – інформаційні освітні ресурси, що зберігаються і передаються в цифровій формі, найзагальніше поняття, що належить до інформаційного об'єкта, призначеного для використання в освіті» [3, с. 2]. Цифрові ресурси для дистанційного навчання охоплюють широкий спектр інструментів і платформ, які спрямовано на забезпечення якісної освіти через використання інтернет-технологій. Серед них можна виокремити такі цифрові ресурси як Moodle – «безкоштовна відкрита система управління дистанційним навчанням, яка дає змогу використовувати широкий 150 набір інструментів для освітньої взаємодії викладача й студентів» [5, с. 22].

Система надає змогу використовувати різні формати навчального матеріалу й здійснювати оцінювання, зокрема має інструменти моніторингу активності здобувачів освіти в освітньому процесі.

З метою активізації здобувачів освіти до навчання, поглиблення знань і реалізації освітніх завдань доречно використовувати різні сайти для створення інтерактивних плакатів та ігор, ментальних карт і хмаринок слів, ребусів та QR-кодів.

Робота у додатку Google Classroom – це одна з форм дистанційного навчання. Google Клас допомагає зекономити час, ефективно спілкуватися. Основною функціональністю цієї платформи є можливість завантажувати, зберігати й обмінюватися різними видами навчального матеріалу, як-от: тексти, аудіо-, відеоматеріали, презентації тощо. Сучасні онлайн-сервіси дозволяють дуже швидко провести опитування та отримати миттєві результати у вигляді таблиць або діаграм. Такі сервіси створюють атмосферу гри, вікторини й дозволяють не тільки перевірити знання учнів, а й

організувати будь-яке опитування чи голосування з різноманітних питань.

Одним із таких онлайн-сервісів є Classflow, який пропонує різні режими роботи: інтерактивна дошка, робота з підручником, швидке опитування, ігрові завдання та тестування.

Платформа Zoom – інноваційний цифровий освітній ресурс, який став необхідним складником сучасної освітньої парадигми, дає змогу здійснювати віддалену взаємодію незалежно від місця перебування здобувачів освіти. За допомогою Zoom учасники освітнього процесу можуть обмінюватися знаннями, використовуючи інтерактивні інструменти, що сприяє розвитку сучасного цифрового навчання й підвищує доступність освіти.

Одним із засобів активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти у процесі дистанційного навчання є створення ментальних карт – це спосіб зображення процесу мислення за допомогою схем. Карти пам'яті можна використовувати для візуалізації матеріалу, що передбачає кращому запам'ятовуванню навчального матеріалу. Карта пам'яті реалізується у вигляді схеми, на якій зображено слова, ідеї, завдання або інші поняття.

Під час дистанційного навчання можна активно застосовувати на всіх етапах QR-коди: домашнє завдання; індивідуальні, парні, групові форми роботи. QR-код об'єднує реальні параметри з віртуальними й може використовуватися не тільки в електронному вигляді, але й у форматі роздаткового матеріалу.

Сучасна молодь не уявляє себе без Інтернету з його соціальним спілкуванням та інформаційними ресурсами. Сьогодні росте покоління візуалів, для яких головним джерелом інформації є зоровий ряд. Все це пояснює необхідність використання нових інформаційних розробок в освітній діяльності.

Ми вважаємо, що завдяки систематичній і системній роботі з дистанційним освітнім ресурсом формується низка компетенцій, що є фахово значущими для майбутніх спеціалістів, а цифрові ресурси стають важливим інструментом для сучасної освіти, що сприяє її доступності, інтерактивності та індивідуалізації. Усвідомлення значущості й постійне дослідження цифрових ресурсів у сфері освіти є важливими кроками на шляху до удосконалення навчальних практик і забезпечення якісної освіти.

Висновки. Отже, дистанційне навчання уможлиблює досягнення основоположних цілей навчання – вчить вчитися й ефективно взаємодіяти як у процесі викладання та навчання, так і в процесі практичної діяльності, «сформувати здатність цілеспрямовано оволодівати професійними навичками, знаходити необхідну інформацію, розвивати вміння співпрацювати в колективі, формувати цілісний світогляд і світосприйняття, мати активну життєву позицію, прагнути до духовної і фізичної гармонії». З огляду на викладене вище стверджуємо, що дистанційне навчання базується на ідеї філософії конструктивізму [15], яка прагне формувати творче й водночас критичне мислення, спираючись на активну діяльність, самоорганізованість, самомотивованість студента (учня).

Відтак, використання ресурсу дистанційного навчання дає змогу сформувати відповідний рівень освітньої компетентності здобувачів освіти, що базується на низці інтегральних, загальних і спеціальних компетенцій. У процесі дистанційного навчання ми прослідковуємо формування як особистісних, так і фахових якостей.

Перспективи подальших розвідок. Проведений аналіз не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми, оскільки він не обмежується окресленими питаннями впровадження дистанційного навчання в освітній процес. Незважаючи на достатню практику й досвід

дистанційного навчання в закладах освіти впродовж останніх років, залишається багато проблемних питань, на які варто звернути увагу й ужити теоретико-прикладних заходів: невміння (небажання) здобувачів освіти вчитися самостійно, брак живого спілкування з однолітками, відсутність Інтернету та/або слабе його з'єднання, відсутність технічних засобів у здобувачів освіти, зниження результатів навчання здобувачів освіти. Наступні дослідження вбачаємо в розробленні та представленні ширшого кола питань означеної проблеми.

Список використаних джерел

- Блажук О. Організація дистанційного навчання майбутніх офіцерів-прикордонників з використанням інформаційних технологій. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2011. Вип. 22. С. 14–16.
- Бриккіна О. Синергетичні засади моделювання дистанційної освіти майбутнього педагога. *Рідна школа*. 2006. № 6. С. 36–38.
- Гуц Н., Ячменник М., Руда О. Дистанційні платформи для навчання і саморозвитку здобувачів вищої освіти в умовах воєнного часу. *Академічні візії*. 2023. № 16. С. 1–8. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/156/> (дата звернення: 12.06.2024)
- Дистанційне навчання: психологічні засади : монографія / М. Смольсон, Ю. Машбиць, М. Жалдак та ін.; за ред. М. Смольсон. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 240 с.
- Звиняцьківська З., Коберник І. Організація дистанційного навчання в школі : метод. рекомендації. Київ : ГО «Смарт освіта», 2020. 71 с.
- Інформаційне, методичне та організаційне забезпечення дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України : монографія / М. Мазур, Ю. Зубань, С. Іванець та ін. Суми : Сумський державний університет, 2013. 152 с.
- Кудіна Т. Дистанційні форми навчання української мови як іноземної. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 6. С. 217–227. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2015_6_29
- Маятіна Н., Лисенко Т., Дмитрієнко О. Сучасні моделі дистанційного навчання. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 2. С. 84–95.
- Мотилькова З. Аналіз впровадження дистанційної освіти в спеціальній школі (для осіб із вадами слуху). *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2013. № 6. С. 196–206.
- Оксенюк І. Упровадження очно-дистанційної форми навчання в освітню діяльність інституту. *Педагогічний пошук*. 2014. № 4 (84). С. 35–37.
- Положення про дистанційне навчання : затверджене Наказом міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> (дата звернення: 22.06.2024)
- Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <http://surl.li/cmwad> (дата звернення: 02.06.2024).
- Світовий досвід організації та розвитку університетської системи дистанційного навчання / уклад.: І. Кулага, Д. Ільницький, С. Стрельник та ін. Київ : Інститут вищої освіти КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2013. 38 с.
- Шаран Р. Провідні тенденції розвитку дистанційної освіти в Україні. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2012. № 5. С. 220–224.
- Piaget J. *The construction of reality in the child*. New York : Basic Books, 1954.

References

- Blazhuk, O. (2011). Orhanizatsiia dystantsiinoho navchannia maibutnix ofitseriv-prykordonnykiv z vykorystanniam informatsiinykh tekhnolohii [Organization of remote training of future border guards using information technologies]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu [Scientific Bulletin of Uzhhorod University]*, 22, 14-16 [in Ukrainian].
- Brykina, O. (2006). Synerhetychni zasady modeliuвання dystantsiinoi osvity maibutnogo pedahoha [Synergistic principles of modeling distance education of the future teacher]. *Ridna shkola [Native school]*, 6, 36-38 [in Ukrainian].
- Huts, N., Yachmenyk, M., & Ruda, O. (2023). Dystantsiini platformy dlia navchannia i samorozvytku zdobuvachiv vyshchoi osvity v umovakh voiennoho chasu [Remote platforms for training and self-development of higher education seekers in wartime conditions]. *Akademichni vizii [Academic visions]*, 16, 1-8. Retrieved from <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/156/> [in Ukrainian].
- Smulson, M. (Ed.). (2012). *Dystantsiine navchannia: psykholohichni zasady [Distance learning: psychological foundations]*: monohrafiia. Kirovohrad: Imeks-LTD [in Ukrainian].
- Zvyniatskivska, Z., & Kobernyk, I. (2020). *Orhanizatsiia dystantsiinoho navchannia v shkoli [Organization of distance learning at school]*: metodychni rekomendatsii. Kyiv: HO «Smart osvita» [in Ukrainian].
- Mazur, M., Zuban, Yu., & Ivanets, S. et al. (2013). *Informatsiine, metodychne ta orhanizatsiine zabezpechennia dystantsiinoho navchannia u vyshchyykh navchalnykh zakladakh Ukrainy [Informational, methodical and organizational support for distance learning in higher educational institutions of Ukraine]*: monohrafiia. Sumy: Sumskyi derzhavnyi universytet [in Ukrainian].
- Kudina, T. (2015). Dystantsiini formy navchannia ukrainskoi movy yak inozemnoi [Distance forms of learning the Ukrainian language as a foreign language]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii [Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies]*, 6, 217-227. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2015_6_29 [in Ukrainian].
- Maiatina, N., Lysenko, T., & Dmytriienko, O. (2021). Suchasni modeli dystantsiinoho navchannia [Modern models of distance learning]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal [Ukrainian Pedagogical Journal]*, 2, 84-95 [in Ukrainian].
- Motytkova, Z. (2013). Analiz vprovadzhennia dystantsiinoi osvity v spetsialnii shkoli (dlia osib iz vadamy slukhu) [Analysis of the implementation of distance education in a special school (for people with hearing impairments)]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia [Information technologies and teaching aids]*, 6, 196-206 [in Ukrainian].
- Okseniuk, I. (2014). Uprovadzhennia ochno-dystantsiinoi formy navchannia v osvitu dialnist instytutu [Implementation of face-to-face and distance education in the educational activities of the institute]. *Pedahohichnyi poshuk [Pedagogical search]*, 4 (84), 35-37 [in Ukrainian].
- Polozhennia pro dystantsiine navchannia [Regulations on distance learning]: zatverdzhene Nakazom ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 25 kvitnia 2013 r. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> [in Ukrainian].
- Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku [About the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period until 2030]: Ukaz Prezydenta vid 30.09.2019 № 722/2019. Retrieved from <http://surl.li/cmwad> [in Ukrainian].
- Kulaha, I., Ilnytskyi, D., & Strelnyk, S., et al. (Comps.). (2013). *Svitovyi dosvid orhanizatsii ta rozvytku universytetskoj systemy dystantsiinoho navchannia [World experience in the organization and development of the university distance learning system]*. Kyiv: Instytut vyshchoi osvity KNEU imeni Vadyma Hetmana [in Ukrainian].
- Sharan, R. (2012). Providni tendentsii rozvytku dystantsiinoi osvity v Ukraini [Leading trends in the development of distance education in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu «Ukraina» [Collection of scientific works of the Khmelnytskyi Institute of Social Technologies of the University "Ukraine"]*, 5, 220-224 [in Ukrainian].
- Piaget, J. (1954). *The construction of reality in the child*. New York: Basic Books.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 04.07.2024

УДК 378.091:[005.591.8+37.015.31]

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-67-72](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-67-72)

РОЖНОВА ТЕТЯНА ЄВГЕНІВНА,

кандидатка педагогічних наук, доцентка, професорка кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти, Навчально-науковий інститут менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, м. Київ, Україна

Tetiana Rozhnova,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of Pedagogy, Administration and Special Education, State Institution of Higher Education University of Education Management National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

E-mail: Rognova_TE65@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3608-8943>

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧИМ РОЗВИТКОМ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ВИМІРІ

А Обґрунтовано особливості інноваційних підходів до управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей. Здійснено аналіз трактування понять: «управління», «інноваційний підхід», «професійний розвиток», «творчий потенціал», «європейський вимір». Виокремлено основні наукові дослідження щодо інноваційних підходів до управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей. Підтверджено, що інноваційний підхід забезпечує умови для внесення системних змін в управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей в європейському вимірі, які спрямовані на його розвиток і покращення роботи, сприяють запровадженню нового змісту і форм управлінської діяльності на рівні ЗВО, удосконалюють організаційну і професійну культуру ЗВО. Це дозволяє проводити педагогічні експериментальні дослідження змісту управлінського процесу, технологій навчання і виховання здобувачів вищої освіти, наслідком яких є суттєве підвищення результативності діяльності ЗВО. Здійснений аналіз не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми і засвідчує необхідність подальшого вивчення сучасного стану управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей.

Перспективами подальших досліджень можуть бути такі проблеми: значення штучного інтелекту для управління науково-дослідною роботою здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей; історичні передумови становлення управління ЗВО в країнах Європи; використання інноваційних технологій для управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей.

Ключові слова: інноваційний підхід; управління; професійний розвиток; творчий потенціал; професійно-творчий розвиток; управління професійно-творчим розвитком; педагогічні спеціальності; європейський вимір

INNOVATIVE APPROACHES TO MANAGEMENT OF PROFESSIONAL AND CREATIVE DEVELOPMENT IN HIGHER EDUCATION: TEACHING SPECIALIZATIONS IN THE EUROPEAN DIMENSION

S The peculiarities of innovative approaches to the management of professional and creative development of students in higher education, particularly in pedagogical specialties, are substantiated. An analysis of the interpretation of the concepts of "management", "innovative approach", "professional development", "creative potential" and "European dimension" was conducted. The main scientific research on innovative approaches to the management of professional and creative development of students in higher education within pedagogical specialties has been clarified.

It has been confirmed that the innovative approach provides conditions for introducing systemic changes in the management of the professional and creative development of students in higher education, particularly in pedagogical specialties, within the European dimension. These changes are aimed at development and improvement of work, contribute to the introduction of new content and forms of management activity at the level of higher education institutions, and improve the organizational and professional culture of these institutions.

This approach makes it possible to conduct pedagogical experimental studies on the content of the management process, training technologies, and the education of higher education students. The result is a significant increase in the effectiveness of higher education activities. The analysis carried out does not exhaust all aspects of the investigated problem and highlights the need for further study on the current state of management of professional and creative development of higher education students in pedagogical specialties.

Prospects for further research include the following problems: the importance of artificial intelligence in managing the scientific research of students of higher education in pedagogical specialties; historical prerequisites for the establishment of higher education institutions' management in European countries; and the use of innovative technologies to manage the professional and creative development of students in higher education in pedagogical specialties.

Keywords: innovative approach; management; professional development; creative potential; professional and creative development; management of professional and creative development; pedagogical specialties; European dimension

Вступ. У процесі докорінної зміни соціально-економічного укладу формування конкурентоспроможних, мобільних педагогічних працівників є визначальним чинником економічних перетворень у країні і важливою умовою її переходу до управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей у європейському вимірі. З іншої сторони, спираючись на набутий досвід, професійно-освітній простір України має витримати конкуренцію з відповідними зарубіжними системами. Тому нині Україна прагне створити ефективні механізми підготовки фахівців педагогічних спеціальностей у системі вищої освіти, які б відповідали міжнародним стандартам та оптимально діяли на ринку праці.

Необхідно також урахувати, що базова професійна підготовка молоді виконує соціальну функцію у формуванні творчої, ініціативної, гармонійно розвиненої особистості, адаптованої до продуктивної професійної діяльності в сучасному суспільстві. За цих вимог кожна людина повинна вміти застосовувати нові професійні знання, творчо мислити, приймати сміливі нестандартні рішення з урахуванням нових умов і змісту професійної діяльності.

Для успішного управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей із застосуванням інноваційних підходів необхідно, по-перше, навчитися застосовувати інноваційний підхід, серед яких застосування інноваційних технологій в управлінні, по-друге, створити освітнє середовище, що забезпечить ефективний розвиток професійної компетентності кожного викладача і працівника [14].

Як зазначають науковці, вирішити соціальні, екологічні, економічні і культурні проблеми, характерні для сьогоденної дійсності, потрібні активні, творчо мислячі особистості, здатні жити і працювати в нових соціально-економічних умовах.

У зв'язку з цим виникає потреба розроблення нової концепції освіти, яка передбачає зовсім інші форми дидактичної й міжособистісної взаємодії, зорієнтованої на стимулювання творчості, на формування творчої активності як базової підстави особистості. Іншими словами, можна говорити про потребу в народженні нової креативної педагогіки, яка робить установку на творчість у широкому сенсі.

Актуальність дослідження і постановка проблеми. Дослідження проблематики управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей спрямована використання інноваційних підходів.

В умовах, що склалися, проблема розвитку творчої особистості набуває особливої актуальності і стає найважливішим напрямом сучасних емпіричних пошуків і науково-теоретичних досліджень.

Актуальність теми дослідження зумовлено також і тим, що, враховуючи воєнний стан в Україні, наразі визначальним чинником якісної підготовки майбутніх фахівців є врахування творчого потенціалу здобувачів вищої освіти, а також створення належних умов для їхнього професійного розвитку в умовах євроінтеграції.

Як стверджує М. Дяченко, «курс на модернізацію вищої освіти зумовлює інтенсивний пошук шляхів і методів оптимізації професійної підготовки майбутніх фахівців і забезпечення умов для особистісного розвитку, адже метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості й найвищої цінності суспільства, розвиток її здібностей, виховання високих моральних якостей для формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу» [8, с. 140].

Виділення невирішених раніше частин проблеми. Незважаючи на вагомий досягнення в теорії управління освітою, питанню творчого потенціалу, професійного розвитку здобувачів вищої освіти відводилась значна увага, проте, управління професійно-творчим розвитком майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук в європейському вимірі не вивчалось науковцями. Інноваційні підходи до вивчення даного питання дозволять керівникам закладів вищої освіти адаптувати освітній процес до сучасних тенденцій, технологій і вимог ринку праці; мобілізувати та мотивувати персонал для спільної реалізації професійно-творчого розвитку майбутніх магістрів; забезпечити інноваційність освітнього процесу.

Мета статті: розкрити сутність інноваційних підходів управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей, окреслити основні фактори впливу на професійно-творчий розвиток здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей в європейському вимірі.

Методи дослідження: аналіз для окреслення наукових здобутків управління професійно-творчим розвитком майбутніх магістрів; виокремлення принципу такого управління; абстрактно-логічний метод для узагальнення ключових понять і формулювання висновків.

Викладення основного матеріалу. Нові погляди на управління освітою запропонували у своїх дослідженнях В. Бондар, Л. Ващенко, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, Л. Калініна, В. Маслов, Н. Ничкало, С. Ніколаєнко, В. Пікельна, В. Олійник та ін. Ми підтримуємо позицію цих науковців, які розглядають управління освітою в контексті соціальних

трансформацій як особливий вид людської діяльності, що відбувається в умовах постійних змін внутрішнього та зовнішнього середовища і цілеспрямовано впливає на керовану систему для забезпечення її стабільного функціонування й послідовної реалізації мети в межах заданих параметрів на основі закономірностей дії механізмів управління й самоуправління [1].

Питання професійно-творчого розвитку та само-реалізації майбутніх фахівців, зокрема педагогічних працівників, а також окремі аспекти управління цим процесом вивчали багато українських і зарубіжних учених. Зокрема: М. Дяченко [8] (творчий саморозвиток у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців); І. Драч [6] (розвиток творчих здібностей студентів – важлива складова підготовки майбутніх фахівців); О. Остапчук [13] (професійний саморозвиток і самопроєктування в системі педагогічної освіти); Г. Полоз [14] (педагогічні умови професійного саморозвитку); С. Сисоєва [17] (основи педагогічної творчості); А. Харківська [18] (теоретичні та методичні засади управління інноваційним розвитком педагогічного закладу вищої освіти); М. Гриньова, Т. Рожнова [5] (управління процесом збагачення досвіду професійно-творчої самореалізації майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук); Т. Рогова [15] (теоретичні і методичні основи персоналізованого підходу в управлінні педагогічним колективом середньої загальноосвітньої школи) та ін.

Серед зарубіжних науковців виокремлюємо Д. Сімонтон [20] (творчість: когнітивні, особистісні, розвивальні та соціальні аспекти), С. Тейлор [21] (різні підходи та визначення творчості та її природа по відношенню до особистості), Е. Торренс [22] (навчання творчих та обдарованих учнів).

Здобувачі вищої освіти педагогічних спеціальностей повинні бути творчими особистостями. На думку С. Сисоєвої, «творча особистість із високим ступенем розвиненості мотивів, характерологічних особливостей і творчих умінь, які сприяють успішній творчій педагогічній діяльності, яка внаслідок спеціальної професійної підготовки та постійного самовдосконалення набуває знань, умінь і навичок педагогічної праці, оволодіває вміннями формування творчої особистості учня у навчально-виховному процесі» [17, с. 96].

Незважаючи на широкий розгляд у психолого-педагогічній літературі проблеми професіоналізму, майстерності менеджера, педагога, варто наголосити на недостатній теоретичній і методично-практичній розробленості проблеми управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей. Погляди авторів стосовно того, що являє собою управління закладом вищої освіти в європейському вимірі, різняться, а питання саме управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей не розглядалось й досі науковцями. Проте, саме це питання є предметом нашого дослідження. Тому спершу розглянемо трактування базових понять.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» дається таке визначення управління: «спрямовувати діяльність, роботу кого-, чого-небудь; бути на чолі когось, чогось; спрямовувати хід, перебіг якогось процесу; впливати на розвиток, стан чого-небудь» [4, с. 518].

У теорії менеджменту термін «управління» визначається як «цілеспрямований вплив на процес, об'єкт, систему з метою збереження їх стійкості або переведення з одного стану в інший» [7, с. 11].

В. Маслов трактує управління як «сукупність взаємозв'язаних, взаємодіючих елементів, скоординованих заходів, спрямованих на досягнення певної мети» [11, с. 26].

Г. Єльнікова стверджує, що «управління – це особливий вид людської діяльності в умовах постійних змін внутрішнього та зовнішнього середовища, який забезпечує цілеспрямований вплив на керовану систему для збереження і впорядкування її в межах заданих параметрів на основі закономірностей її розвитку та дії механізмів самоуправління» [9].

За Н. Білик, «управління адаптивно-педагогічним проєктуванням регіональної освітньої системи підвищення кваліфікації – цілеспрямований процес, який сприяє розвитку інноваційного потенціалу педагогічних працівників за певний інтервал часу при обмежених ресурсах шляхом чіткого визначення цілей управління, розроблення механізмів їх реалізації; термінів і стану проміжних етапів процесу, зв'язки планованих цілей із ресурсами» [2, с. 30].

Також наголосимо на визначенні наукових підходів до управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей в умовах застосування освітніх інновацій, серед яких пріоритетне місце посідають: глобалістичний (І. Зязюн, В. Луговий, В. Кремень), системний (В. Бондар, Ю. Конаржевський, Н. Кузьміна, В. Маслов), синергетичний (Г. Єльнікова), технологічний (В. Безпалько, Г. Селевко, В. Олійник, О. Пехота, С. Сисоєва), інноваційний (Л. Ващенко, Л. Даниленко, В. Паламарчук), гуманістичний (І. Бех, О. Бондарчук, І. Зязюн, Л. Карамушка, О. Савченко).

Коротко розкриємо зміст інноваційного підходу.

Інноваційний підхід забезпечує умови для внесення системних змін в управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей, які спрямовані на розвиток і покращення роботи, сприяють запровадженню нового змісту і форм управлінської діяльності на рівні закладу освіти, вдосконалюють організаційну і професійну культуру ЗВО. Це дозволяє проводити психолого-педагогічні експериментальні дослідження змісту управлінського процесу, технологій навчання і виховання здобувачів вищої освіти, наслідком яких є суттєве підвищення результативності діяльності ЗВО.

Із урахуванням логіки дослідження розкриємо тлумачення понять «новація», «нововведення», «інновація», «педагогічна інновація».

У науковій літературі розрізняють поняття «новація», «нововведення» та «інновація». Новація трактується як засіб (новий метод, методика, технологія); інновація («інновація» – лат., *in* – в, *novus* – новий, трактується як нововведення) – це процес освоєння цього засобу.

Із часу прийняття новації до розповсюдження вона переходить в інший стан, стає інновацією. Поняття «інновація» ввійшло в науку ще в XIX ст. і вживалось при вивченні змін у культурі на противагу поняттю «традиція». Інновація, за позицією С. Ніколаєнка, є економічною категорією, яку було введено в науковий обіг у першій половині XX ст. Вона передбачає використання нової техніки, технологічних процесів, нового ринкового забезпечення виробництва; упровадження продукції з новими властивостями; використання нової сировини; зміни в організації виробництва та його матеріально-технічного забезпечення; появу нових ринків збуту [12].

Багатогранність поглядів на сутність понять «нововведення» та «інновація» відображають такі тлумачення: нововведення – це процес, що об'єднує науку, техніку, економіку й управління (Б. Твісс); впровадження будь-чого нового в організацію чи її безпосереднє оточення (К. Найт); процес виникнення, розвитку, поширення і зміни науково-технічних новацій у різних сферах людської діяльності (П. Друкер); перетворення ідей на конкретні предмети (К. Роджерс); процедура постійного оновлення освітнього процесу (Л. Даниленко).

На основі зазначеного важливо виокремити значущі наукові ідеї, які покладені в основу інновацій в управлінському процесі: особистісно-орієнтована організація навчально-виховного процесу в ЗЗСО (М. Гузик), громадсько-державне управління системою освіти в регіоні (П. Хобзей), адаптивне управління системою освіти (Г. Єльнікова), управління адаптивно-педагогічним проектуванням регіональних освітніх систем підвищення кваліфікації педагогічних працівників (Н. Білик) [2], проектно-інвестиційне управління освітніми закладами (Л. Даниленко), управління інноваційним розвитком ЗЗСО в регіоні (Л. Ващенко), модель професійної компетентності керівника закладу освіти (В. Маслов), цільове управління освітою на основі кваліметричного підходу (Г. Дмитренко), інноваційні моделі підвищення кваліфікації управлінських і педагогічних кадрів освіти (В. Олійник), управління інноваційним розвитком системи освіти (С. Ніколаєнко) [12], впровадження моделі управління ПТНЗ на засадах інноваційних технологій (Т. Рожнова) [16].

У контексті нашого дослідження ми також з'ясували, що професійний розвиток здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей означає постійне набуття нових компетентностей і вдосконалення раніше набутих, які знадобляться йому в майбутньому для роботи в закладі освіти. Творчий потенціал – це сукупність індивідуальних здібностей, знань, навичок та особистісних характеристик, які дозволяють здобувачу вищої освіти успішно виявляти творчість у різних сферах діяльності.

Р. Богачев, Г. Костроміна, Т. Руденко [3] у своїх дослідженнях неодноразово зазначають, що творчий потенціал особистості є особистісною характеристикою людини, а не множиною її особистісних рис, людська індивідуальність є унікальною та неповторною, а її реалізація передбачає створення нового, неіснуючого раніше. Характеристикою творчого потенціалу є виявлення власної індивідуальності, яка виражається в емоціях, почуттях. У творчості завжди задіяні оригінальні та нестандартні засоби, їх поєднують з уже існуючими, створюють нові варіанти, які потім застосовують на практиці. Погоджуємося з такою думкою, адже для майбутніх педагогів саме творчий потенціал є запорукою його успіху та якісної освіти для учнів.

Європейський вимір в освіті розглядаємо як певний стандарт загальноєвропейських вимог до освітньо-педагогічної діяльності та комплексних знань про Європу, зорієнтований на формування у молоді європейської ідентичності.

Нашим завданням є представлення інноваційних підходів управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей в європейському вимірі. Тому підтримуємо думку І. Драч, яка зазначає, що з метою підвищення ефективності управління процесом збагачення досвіду професійно-творчої самореалізації майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук необхідно сприяти розвитку творчих здібностей, уяви, пам'яті, нестандартного мислення, фантазії, інтуїції здобувачів освіти та їхніх характерологічних особливостей (активності, ініціативності, впевненості, наполегливості, працездатності, комунікативності, самостійності тощо) [6].

Одним із важливих досягнень теорії управління є обґрунтування принципів, про які пише Дж. Коттер. Він звертає увагу на те, що найважливішим принципом управління є віра в те, що люди змінюються тільки тоді, коли вони самі бачать сенс змін і відчувають переваги від них [19]. А особливо це є актуальним у процесі професійно-творчого розвитку майбутніх фахівців. Ми пропонуємо виокремити такі принципи в управлінні професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей із застосуванням інноваційних підходів в європейському вимірі: стимулювання у здобувачів вищої освіти власного переконання безумовної необхідності професійно-творчого розвитку в європейському вимірі; створення команди науково-педагогічних працівників, яка здатна переконати майбутніх магістрів педагогічних спеціальностей у необхідності їх професійно-творчого розвитку в європейському вимірі та реалізувати їх творчий потенціал; розроблення візії та стратегії (формування візії та стратегії ЗВО, де охарактеризоване майбутнє ЗВО, як творчі ідеї та як саме професійний розвиток науково-педагогічних працівників, а також здобувачів вищої освіти можуть бути реалізовані; комунікація візії (інформування про майбутнє магістрів педагогічних спеціальностей, а також всіх учасників освітнього процесу; делегування повноважень (доручення науково-педагогічним

працівникам виконання певних завдань задля вивільнення часу для реалізації ректором, директором, завідувачем кафедрою управлінських функцій, залучення викладачів до спільної роботи, формування відносин довіри щодо виконання доручених завдань); формування перемог у короткостроковій перспективі (відстеження і фіксація показників проміжних результатів професійно-творчого розвитку в освітньому процесі, оскільки особливістю освітніх систем є віддаленість якісних результатів у часі відносно запроваджених нововведень); використання результатів і підтримка інших творчих проєктів; закріплення інноваційних підходів до організаційної культури ЗВО; усвідомлення учасниками освітнього процесу значущості запроваджених творчих проєктів та ініціатив, а також результатів їхнього професійного розвитку у підвищенні якості освітнього процесу. Отже, сутність управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей в освітньому процесі полягає в систематичному і цілеспрямованому керуванні процесом такого розвитку змін із метою підвищення якості освіти. Нині є багато спроб зарубіжних дослідників визначити основні етапи реалізації такого управління.

Пропонуємо використати ідеї Дж. Коттер [19], Е. Тернбулла [23] які позиціонують технологію восьми-ступеневої моделі впровадження змін, а змінами і буде професійно-творчий розвиток майбутніх фахівців, а також і професійно-творчий розвиток усіх учасників освітнього процесу. Алгоритм запровадження змін у теорії управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей пропонуємо реалізувати, застосовуючи, а точніше адаптуючи етапи, які висвітлені у наукових дослідженнях І. Жорової [10]: дестабілізацію; аналіз та прийняття рішень; планування; імплементацію; рефлексію; стабілізацію та... можливу дестабілізацію.

Висновки. Управління професійно-творчим розвитком здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей в європейському вимірі є важливим і необхідним складником підготовки конкурентоспроможних педагогічних працівників в умовах євроінтеграції. Сутність управління полягає у забезпеченні актуальної керованості процесу запровадження інноваційних творчих проєктів, сприяння професійному розвитку всіх учасників освітнього процесу на всіх етапах (дестабілізація, аналіз та прийняття рішень, планування, імплементація, рефлексія, стабілізація); зменшенні силового поля опору інноваціям; дотриманні принципів інноваційного та адаптивного менеджменту; стимулювання в усіх учасників освітнього процесу власного переконання безумовної необхідності інноваційного підходу до управління професійно-творчим розвитком майбутніх магістрів педагогічних спеціальностей; створення команди підтримки та реалізації інноваційних творчих проєктів; розроблення і комунікація візії та стратегії інновацій; делегування повноважень; відстеження і фіксація показників проміжних результатів запровадження інновацій в освітньому процесі; використання результатів нововведень і підтримка інших інноваційних професійно-творчих проєктів; закріплення нових інноваційних підходів до такого управління.

Перспективами подальших досліджень можуть бути вивчення сучасного стану управління професійно-творчим розвитком майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук; значення штучного інтелекту для управління науково-дослідною роботою здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей; історичні передумови становлення управління ЗВО в країнах Європи; використання інноваційних технологій для управління професійно-творчим розвитком майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук.

Список використаних джерел

1. Базелюк В. Г. Формування дослідницьких умінь керівників ЗНЗ в системі післядипломної педагогічної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2008. 247 с.
2. Білик Н. І. Теоретичні і методичні засади управління адаптивно-педагогічним проектуванням регіональних освітніх систем підвищення кваліфікації педагогічних працівників : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.06 / Черкаський нац. пед. ун-т ім. Богдана Хмельницького. Черкаси : Бізнес-інновац. центр Черкаського нац. пед. ун-т ім. Богдана Хмельницького, 2016. 40 с.
3. Богачев Р., Костроміна Г., Руденко Т. Творчий потенціал особистості у сучасному соціально-культурному просторі: особливості розвитку та реалізації. URL: <https://www.journal-discourse.com/uk/kataloh-statei/2021/2021-r-346/tvorchyi-potentsial-osobystosti-u-suchasnomu-sotsialno-kulturnomu-prostor-i-osoblyvosti-rozvytku-ta-realizatsii>.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
5. Гриньова М. В., Рожнова Т. Є. Управління процесом збагачення досвіду професійно-творчої самореалізації майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук. *Витоки педагогічної майстерності*. 2024. № 33.
6. Драч І. І. Розвиток творчих здібностей студентів – важлива складова підготовки майбутніх фахівців. *Нові технології навчання* : наук.-метод. зб. /М-во освіти і науки України, Наук.-метод. центр вищої освіти. Київ, 2000. Вип. 28. С. 83–90.
7. Даниленко Л. І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах : монографія. Київ : Міленіум, 2004. 358 с.
8. Дяченко М. Д. Орієнтація майбутнього вчителя на творчий саморозвиток у процесі професійної підготовки як педагогічна проблема. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах*. 2014. Вип. 38 (91). С. 140–148.
9. Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні : монографія. Київ : ДАККО, 1999. 303 с.
10. Жорова І. Я. Принципи та специфіка алгоритму управління в освітньому процесі ЗЗСО. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 4 (211). С. 5–12.
11. Маслов В. І. Моделювання педагогічних систем: сутність та технологія. *Післядипломна освіта в Україні*. 2013. № 1 (22). С. 15–18.
12. Ніколаєнко С. М. Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком системи освіти України : монографія. Київ : Нац. торг.-екон. ун-т, 2008. 419 с.
13. Остапчук О. Професійний саморозвиток і самопроєктування в системі педагогічної освіти. *Шлях освіти*. 2007. № 4. С. 13–18.
14. Полоз Г. М. Педагогічні умови професійного саморозвитку курсантів-пілотів в процесі вивчення авіаційної психології : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2011. 217 с.
15. Рогова Т. В. Теоретичні і методичні основи персоналізованого підходу в управлінні педагогічним колективом середньої загальноосвітньої школи : дис. ... д-ра наук : 13.00.01. Харків : Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, 2006. 498 с.

16. Рожнова Т. Є. Науково-методичні рекомендації щодо впровадження моделі управління ПТНЗ на засадах інноваційних технологій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2011. Вип. 16 (69). С. 234–242.
17. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
18. Харківська А. А. Теоретичні та методичні засади управління інноваційним розвитком вищого навчального педагогічного закладу : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.06 / Держ. заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Луганськ, 2012. 596 с.
19. Kotter John P. *Leading Change*. Harvard Business School Press, 1996. 187 p.
20. Simonton D. K. Creativity: Cognitive, personal, developmental and social aspects. *American Psychologist*. 2000. Vol. 55, № 1. P. 151–158.
21. Taylor C. W., Sternberg R., Tardif T. Various approaches to and definitions of creativity. *The nature of creativity*. New York : Cambridge University Press, 1988. 312 p.
22. Torrance E. P. Teaching Creative and Gifted Learners. *Handbook of Research on Teaching* / M. C. Wittrock. 3rd ed. New York : Macmillan Press, 1986. P. 630–647.
23. Turnbull Andy. *Change Management for Leaders and Managers: a guide to managing change in organizations*. Bookbonn.com, 2018.

References

1. Bazeliuk, V. H. (2008). *Formuvannya doslidnytskykh umin kerivnykiv ZNZ v systemi pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity [Formation of research skills of heads of scientific research institutes in the system of postgraduate pedagogical education]*. (PhD diss.). Kyiv [in Ukrainian].
2. Bilyk, N. I. (2016). *Teoretychni i metodychni zasady upravlinnia adaptivno-pedahohichnym proektuvanniam rehionalnykh osvityukh system pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh pratsivnykiv [The theoretical and methodical principles of managing of adaptive-pedagogical designing of regional educational systems of professional development of pedagogical workers]*. (Extended abstract of D diss.). Cherkasy [in Ukrainian].
3. Bogachev, R., Kostromina, G., & Rudenko, T. (2021). *Tvorchyi potentsial osobystosti u suchasnomu sotsialno-kulturnomu prostori: osoblyvosti rozvytku ta realizatsii [The creative potential of the individual in the modern socio-cultural space: features of development and implementation]*. Retrieved from <https://www.journal-discourse.com/uk/kataloh-statei/2021/2021-r-346/tvorchyi-potentsial-osobystosti-u-suchasnomu-sotsialno-kulturnomu-prostori-osoblyvosti-rozvytku-ta-realizatsii>. [in Ukrainian].
4. Busel, V. T. (Ed.). (2001). *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]*. Kyiv; Irpin: VTF "Perun" [in Ukrainian].
5. Hryniova, M. V., & Rozhnova, T. E. (2024). *Upravlinnia protsesom zbahachennia dosvidu profesiino-tvorchoi samorealizatsii maibutnykh mahistriv osvityukh, pedahohichnykh nauk [Management of the process of enriching the experience of professional and creative self-realization of future masters of educational and pedagogical sciences]. Vytoky pedahohichnoi maisternosti [Origins of pedagogical mastery]*, 33 [in Ukrainian].
6. Drach, I. I. (2000). *Rozvytok tvorchykh zbidnostei studentiv – vazhlyva skladova pidhotovky maibutnykh fakhivtsiv [The development of students' creative abilities is an important component of training future specialists]*. In *Novi tekhnologii navchannia [New learning technologies]: nauk.-metod. zb.* (Vol. 28, pp. 83-90). Kyiv [in Ukrainian].
7. Danylenko, L. I. (2004). *Upravlinnia innovatsiinoiu diialnistiu v zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladakh [The management of innovative activities in general educational institutions]*: monograph. Kyiv: Millennium [in Ukrainian].
8. Diachenko, M. D. (2014). *Orientatsiia maibutnoho vchytelia na tvorchyi samorozvytok u protsesi profesiinoi pidhotovky yak pedahohichna problema [The orientation of a future teacher on creative self-development in the process of professional training as a pedagogical problem]*. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnykh shkolakh [Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools]*, 38 (91), 140-148 [in Ukrainian].
9. Yelnikova, G. V. (1999). *Naukovi osnovy rozvytku upravlinnia zahalnoiu serednoiu osvitoiu v rehioni [The scientific basis of the development of management of general secondary education in the region]*: monograph. Kyiv: DAKKO [in Ukrainian].
10. Zhorova, I. Ya. (2023). *Pryntsypy ta spetsyfika alhorytmu upravlinnia v osvitnomu protsesi ZZSO [Principles and specifics of the management algorithm in the educational process of ZZSO]*. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 4 (211), 5-12 [in Ukrainian].
11. Maslov, V. I. (2013). *Modeliuvannia pedahohichnykh system: sutnist ta tekhnologii [Modeling of pedagogical systems: essence and technology]*. *Pisliadyplomna osvita v Ukraini [Postgraduate education in Ukraine]*, 1 (22), 15-18 [in Ukrainian].
12. Nikolaienko, S. M. (2008). *Teoretyko-metodolohichni osnovy upravlinnia innovatsiynym rozvytkom systemy osvity Ukrainy [The theoretical and methodological bases of management of innovative development of the education system of Ukraine]*: monograph. Kyiv: Nat. trade and economy University [in Ukrainian].
13. Ostapchuk, O. (2007). *Profesiyni samorozvytok i samoproektuvannia v systemi pedahohichnoi osvity [The professional self-development and self-design in the system of pedagogical education]*. *Shliakh osvity [The way of education]*, 4, 13-18 [in Ukrainian].
14. Poloz, H. M. (2011). *Pedahohichni umovy profesiinoho samorozvytku kursantiv-pilotiv v protsesi vyvchennia aviatsiinoi psykholohii [The pedagogical conditions of professional self-development of cadet pilots in the process of studying aviation psychology]*. (PhD diss.). Cherkasy [in Ukrainian].
15. Rogova, T. V. (2006). *Teoretychni i metodychni osnovy personalizovanoho pidkhodu v upravlinni pedahohichnym kolektyvom serednoji zahalnoosvitnoi shkoly [The theoretical and methodological foundations of a personalized approach in the managing of teaching staff of a secondary comprehensive school]*. (PhD diss.). Kharkiv: Kharkiv National Pedagogical University named after H. S. Skovoroda [in Ukrainian].
16. Rozhnova, T. E. (2011). *Naukovo-metodychni rekomendatsii shchodo vprovadzhennia modeli upravlinnia PTNZ na zasadakh innovatsiynykh tekhnologii [The scientific and methodological recommendations for the implementation of the management model of vocational training on the basis of innovative technologies]*. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitni shkolakh [Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools]*, 16 (69), 234-242 [in Ukrainian].
17. Sysoieva, S. O. (2006). *Osnovy pedahohichnoi tvorchosti [The basics of pedagogical creativity]: a textbook*. Kyiv: Millennium [in Ukrainian].
18. Kharkivska, A. A. (2012). *Teoretychni ta metodychni zasady upravlinnia innovatsiynym rozvytkom vyshchoho navchalnoho pedahohichnoho zakladu [The theoretical and methodological principles of management of innovative development of a higher educational pedagogical institution]*. (D diss.). Luhansk [in Ukrainian].
19. Kotter John, P. (1996). *Leading Change*. Harvard Business School Press.
20. Simonton, D. K. (2000). *Creativity: Cognitive, personal, developmental and social aspects*. *American Psychologist*, 55, 1, 151-158.
21. Taylor, C. W., Sternberg, R., & Tardif, T. (1988). *Various approaches to and definitions of creativity. The nature of creativity*. New York: Cambridge University Press.
22. Torrance, E. P. (1986). *Teaching Creative and Gifted Learners*. In M. C. Wittrock, *Handbook of Research on Teaching* (pp. 630-647). New York: Macmillan Press.
23. Turnbull, Andy. (2018). *Change Management for Leaders and Managers: a guide to managing change in organizations*. Bookbonn.com.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 20.07.2024

УДК 374.7-028.46(7)

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-73-79](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-73-79)

ТЕРЕНКО ОЛЕНА ОЛЕКСІЇВНА,

докторка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри іноземних мов,
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка, м. Суми, Україна

Olena Terenko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Foreign Languages Department,
Sumy State Pedagogical University named after A.S.Makarenko, Sumy, Ukraine

E-mail: scienceukraine@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1427-921X>

МОДЕЛІ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ У ПІВНІЧНОАМЕРИКАНСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

A Наголошено, що у процесі навчання дорослих, із позиції андрагогіки, провідна роль у навчанні належить дорослому учню, який є рівноправним суб'єктом навчання. З'ясовано, що функціонування моделей навчання базується на положеннях і принципах андрагогіки, що були сформульовані М. Ноулзом на основі врахування особливостей дорослої людини, яка навчається: усвідомленість цінності та користі навчання; самосвідомість і самоспрямованість дорослого учня; використання суб'єктного досвіду як основи і джерела навчання; контекстність навчання – тісний взаємозв'язок із проблемами сьогодення; практикоорієнтованість та актуалізація результатів навчання; мотивація навчання. Систематизовано етапи навчання дорослої людини: етап підготовки, створення сприятливого навчального середовища; забезпечення умов для спільного планування; визначення освітніх потреб; формулювання мети; здійснення планування; реалізації; оцінювання. Особливістю окреслених етапів навчання дорослих стало залучення дорослого учня до реалізації кожного етапу. Встановлено, що андрагогічна модель Д. Генрі відображає взаємозв'язок і взаємозумовленість ключових ідей андрагогіки, андрагогічних принципів, етапів навчання. Подано класифікацію типології мотиваційних стилів навчання: ціле-орієнтований, діяльнісно-орієнтований, навчально-орієнтований і самоорієнтований.

Ключові слова: північноамериканський освітній простір; андрагогіка; освіта дорослих; принципи; модель

MODELS OF TEACHING ADULTS IN NORTHERN AMERICAN EDUCATIONAL SPACE

S It is stressed that in the process of adult teaching, on the basis of andragogy, the main role is the adult pupil, who is an equal subject of the educational process. It was found that the functioning of models of teaching is based on the principles of andragogical, which were formed by M. Knowles, considering the peculiarities of adult pupils who study: understanding the value of study; self-realization and self-direction of adult pupils; usage of subject's experience as a source and basis of knowledge; context of learning: tight relations with current problems; practice-orientation and actualization of results of learning motivation. The stages of adult learning are systematized as follows: stage of preparation, creation of a positive learning environment; creation of conditions for joint planning; definition of educational needs; formation of aim; making of planning; and assessment. It was found that the model of D. Henry reflects the interconnection and self-determination of key ideas in andragogy, principles, and stages. Clarification of the typology of motivation styles is presented: aim-oriented, action-oriented, study-oriented, and self-oriented.

It is stressed that self-orientation in adult education forms the basis for M. Knowles' andragogical conception. Inclination to self-direction is a peculiar feature of adult education compared with children's education. The primary aim of adult education is to develop self-orientation.

It was found that self-oriented learning is a process in which the initiative in diagnostics of one's educational needs, pointing out of educational aims, defining resources for study, planning, conducting educational processes, and evaluating results moves to students who can obtain help from teachers or study independently. Self-oriented study is viewed as independent rather than learning with the help of others. Every adult studies every year and plans to study independently.

It was found that the model of self-directed learning is oriented at creating conditions for motivation of person to critical reflexion and defining of personal sense and educational needs. Critical reflexion is a mechanism to determine the effectiveness of self-directed learning models. To attain the highest level of motivation, it is important to perform self-diagnostics of one's educational needs. It helps the person to understand one's educational needs and the forces for their fulfillment. Self-directed learning concerns changes in consciousness that presuppose evaluation of contextuality and understanding values and needs. The aims of critical reflexion are not in pointing out reasons and consequences but in the perfection of the process of understanding values of study and self-understanding. Self-oriented learning brings a person into the state of self-actualization, in which the person begins to develop, search alternative ways, building interrelations between self-directed learning and conceptions of humanism and liberalism, paying attention to the necessity of evaluation of adult education experience and help in obtaining control of study.

The uniqueness of the self-directed learning model presupposes that the process of learning is based on the experience of the person who studies it and its usage in the process of learning. When an experience was ignored or under evaluation, it was perceived as a low level

of respect to the experience and to the individual, i.e., the person was ignored. Therefore, experience should be perceived seriously during the study process.

The main aims of self-directed learning were singled out: development of students' self-actualization skills during the process of studies; establishment of transformative learning; establishment of social actions. The first aim is associated with conceptions of Humanism, according to which learning must be self-initiated and personality must be researched. Therefore, developing self-direction skills is important. The first aim is associated with the conception of humanism, according to which learning should be self-initiated and according to the needs of a person to research the nature of a person. In this context, internal motivation is more important than external motivation. Internal motivation is more powerful and effective; coincides with an independent motivation to learn and change. The second aim of self-directed learning is to consider the process of critical reflexiveness as an internal and critical component that leads to transformative learning.

Critical reflexiveness and transformative learning support the aims and facilitate emancipated learning and social actions. The third aim of transformative learning is to teach students how to relax and engage in positive social actions.

Keywords: adult education; USA; Canada; function; college; program; structure; content

Вступ. На початку XXI століття заклади вищої освіти США і Канади почали розглядати навчання дорослих як один із пріоритетних напрямів їхньої діяльності. Високий рівень освіти дорослих забезпечується потужним науково-методичним потенціалом, сучасними технічними засобами навчання та комунікації, висококваліфікованим професорсько-викладацьким складом, науково-теоретичними розробками у цій сфері та значним досвідом практичної роботи із дорослими. В умовах трансформацій сучасного суспільства, впливу глобалізації, інтеграції, цифровізації, переходу до суспільства знань і знанневої економіки, старіння населення, освіта дорослих визнається важливим стратегічним ресурсом держави, детермінантою її економічного розвитку; рушійною силою технологічного прогресу; засобом вирішення широкого спектру соціально-економічних, соціально-культурних проблем; інструментом подолання бідності, покращення добробуту; основою саморозвитку та самореалізації дорослої людини; механізмом розбудови демократичного громадянського суспільства [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8].

Актуальність дослідження і постановка проблеми.

Актуальність зазначеної проблеми знайшла висвітлення у міжнародних документах (Белемські рамки дій «Життя і навчання впродовж життя для успішного майбутнього – сила навчання дорослих» (UNESCO, CONFITEA VI, 2009); «Кваліфікована робоча сила – основа інтенсивного, стійкого та збалансованого зростання. Група двадцяти: стратегія в галузі професійної підготовки кадрів» (МОП, 2011); «Освіта впродовж життя: політика і стратегія» (UNESCO, 2014); Інчхонська декларація «Освіта 2030: на шляху до інклюзивної та справедливої якісної освіти та навчання впродовж усього життя» (World Education Forum, 2015); Рекомендації щодо навчання та освіти дорослих (UNESCO, 2016); Глобальний звіт стосовно навчання та освіти дорослих «Не залишати нікого позаду: участь, рівність, інклюзія» (UNESCO, 2019); «Отримання необхідних навичок: готовність системи освіти дорослих до майбутнього» (OECD, 2019); у державних законодавчих і нормативно-правових документах, насамперед у законах України: «Про професійний розвиток працівників» (2012), «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020) тощо; Стратегії інноваційного розвитку на 2010–2020 рр. в умовах

глобалізаційних викликів (2009); Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року» (2013); Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (2015) тощо.

Проте аналіз освітньої практики засвідчує, що реформування освіти дорослих в Україні відбувається досить повільно й недостатньо ефективно, не повною мірою відповідає сучасним, швидко змінюваним запитам із боку особистості та суспільства, потребам економіки та ринку праці, світовим тенденціям.

Виділення невирішених раніше частин проблеми.

Аналіз актуальних досліджень. Зарубіжні науковці А. Александер, С. Брукфілд, Е. Ліндемман, Ш. Мерріам, К. Роджерс досліджували проблему освіти дорослих у європейських та англійських країнах. Серед українських науковців проблемами освіти дорослих активно займаються С. Архипова, Л. Вовк, Т. Десятов, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, О. Огієнко, С. Сисоєва. Вітчизняними компаративістами Н. Бідюк, І. Литовченко, Н. Терьохіна та ін. досліджувались особливості функціонування американської системи освіти. Особливості функціонування канадської системи освіти стали досліджувати М. Борисова, В. Жуковський, Н. Муқан, І. Руснак та ін.

Різні аспекти освіти дорослих у США та Канаді були предметом аналізу у зарубіжних науковців: процесуальні особливості освіти дорослих (П. Бергевін, М. Ноулз), базова освіта дорослих (М. Блум, Р. Брокет, Д. Емстетц, М. Коуді, Б. Лесетер), грамотність дорослих (Е. Асков, П. Бартон, С. Брукфілд, Р. Мелетест, Дж. Томпкінс, Е. Фінгерет, Е. Фітцпетрік). Вітчизняні дослідники активно аналізували особливості розвитку освіти дорослих у різних країнах, а саме: у Франції (К. Онушкіна), Великобританії (С. Коваленко), скандинавських країнах (О. Огієнко), США (Н. Горук).

Однак моделі навчання дорослих у північноамериканському освітньому просторі не стали предметом окремого дослідження. Не були окреслені визначальні характеристики моделей навчання у північноамериканському просторі. Принципи навчання дорослих, які лежать в основі функціонування освітніх моделей північноамериканського простору не стали предметом ґрунтовної систематизації. Андрагогічна модель і модель самоспрямованого навчання не

були предметом компаративного аналізу. Цілі само-спрямованого навчання не стали предметом окремої систематизації.

Мета дослідження: дослідити моделі навчання дорослих у північноамериканському освітньому просторі.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використовувалася низка теоретичних методів, а саме: дедукція, індукція, аналіз, синтез, аналогія, що дають можливість з'ясувати стан розроблення проблеми, сформулювати вихідні положення і висновки; конкретно наукових методів, а саме: термінологічного аналізу, який дозволяє уточнити визначення, розкрити сутність основних понять, історико-генетичного аналізу, який уможлиблює простежити генезу освіти дорослих; соціологічних – систематизація та аналіз вихідних даних джерел і фактів; історичних методів (порівняльно-історичного, проблемно-хронологічного).

Викладення основного матеріалу. Зауважимо, що розкриваючи сутність моделей навчання дорослих, необхідно виокремлювати основні закономірності діяльності того, хто навчається і того, хто навчає. Хоча у кожній моделі навчання особливе місце займають форми, методи, зміст навчання, проте, визначальним є саме діяльність суб'єктів навчання, їхня взаємодія.

У процесі навчання дорослих, із позиції андрагогіки, провідна роль у навчанні належить дорослому учню, якій є рівноправним суб'єктом навчання. Це є провідною характеристикою моделей навчання дорослих, функціонування яких базується на положенні і принципах андрагогіки, що були сформульовані

М. Ноулзом [18] на основі врахування особливостей дорослої людини, яка навчається, та розвинені іншими вченими: усвідомленість цінності та користі навчання; самосвідомість і самоспрямованість дорослого учня; використання суб'єктного досвіду як основи і джерела навчання; контекстність навчання – тісний взаємозв'язок із проблемами сьогодення; практикоорієнтованість та актуалізація результатів навчання; мотивація навчання. Ш. Мерріам відзначала, що саме ці принципи пояснюють особливості андрагогічної моделі навчання та механізм її реалізації в освіті дорослих [21].

Привертає увагу визначення самим М. Ноулзом андрагогічної моделі навчання як сукупності певних елементів, які здатні взаємодіяти між собою та адаптуватися до конкретної ситуації у процесі навчання. Вчений її представив у вигляді порівняльної таблиці андрагогічної та педагогічної моделей навчання за певними критеріями: самосвідомість, досвід, готовність й орієнтація в навчанні, мотивація, психологічний клімат, планування процесу навчання, визначення потреб, формулювання мети, побудова процесу навчання. Її аналіз дозволив педагогічну модель навчання назвати змістовою моделлю, оскільки вона спрямована на передавання знань, а андрагогічну – процесуальною моделлю, тому, що вона дає можливість дорослому учню набути вмінь і навичок для самостійного навчання [17, с. 418].

Важливим доробком М. Ноулза стало виокремлення етапів навчання дорослих, які стали основою як для здійснення процесу навчання, так і для розроблення освітніх програм для дорослих (рис. 1):

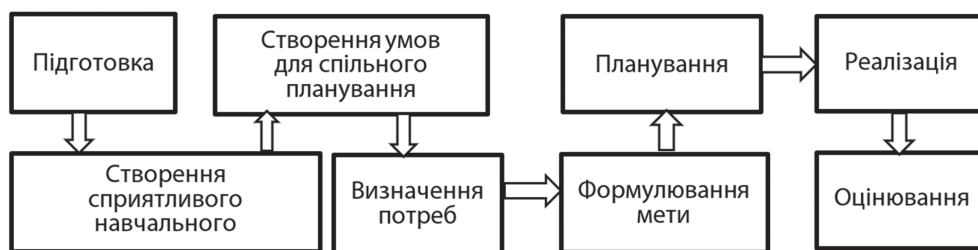

Рис. 1. Етапи навчання дорослих в андрагогічній моделі за М. Ноулзом [17; 18, с. 50]

Вчений запропонував виділяти етапи підготовки, створення сприятливого навчального середовища; забезпечення умов для спільного планування; визначення освітніх потреб; формулювання мети; здійснення планування; реалізації; оцінювання. Особливістю окреслених етапів навчання дорослих стало залучення дорослого учня до реалізації кожного етапу. Саме залучення дорослих у планування та організацію процесу навчання Д. Хеншке [13, с. 19] назвав гаслом андрагогічної моделі Ноулза. На наш погляд, заслуговує на увагу андрагогічна модель Д. Генрі, у якій відображено взаємозв'язок та взаємозумовленість ключових ідей андрагогіки, андрагогічних принципів, етапів навчання [там само, с. 55].

Як переконують результати наших досліджень, у США і Канаді широко використовується модель

самоспрямованого навчання дорослих, що ґрунтується на основних положеннях андрагогіки.

Зауважимо, що на самоспрямованому навчанні дорослих наголошував Е. Ліндемман [19, с. 16]. Він писав, що мотивація до навчання з'являється у дорослих тоді, коли вони розуміють, що саме в процесі навчання вони зможуть задовольнити свої потреби та інтереси. Дослідник зазначив, що дорослі мають потребу у «саморежисурі», звідси, роль учителя полягає у створенні умов та відповідного освітнього середовища.

Водночас науковці вважають, що ідею розвитку самоспрямованої особистості можна знайти ще в працях Сократа і Аристотеля. На думку Г. Лонга, самоврядування як прояв самоспрямованості широко застосовувалося у процесі навчання в Колоніальній Америці [20]. Дж. Кідд

у своїх працях використовував термін «навчальна сила», який за своєю сутністю відповідає самоспрямованості учнів [16, с. 90].

Суттєвий внесок до обґрунтування сутності самоспрямованого навчання зробив С. Хоул [15], який запропонував типологію мотиваційних стилів навчання:

ціле-орієнтований, діяльнісно-орієнтований, навчально-орієнтований і самоорієнтований.

На думку М. Ноулза, модель самоспрямованого навчання є універсальною у навчанні дорослих, оскільки у дорослої людини з віком зростає прагнення до самоспрямованості (рис. 2.):

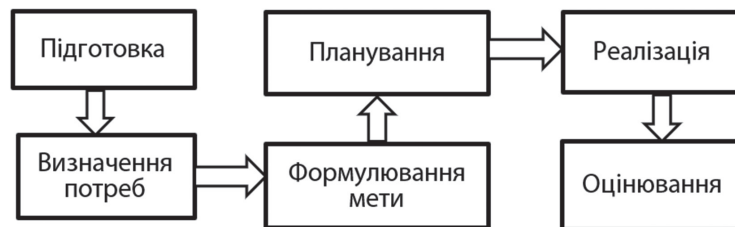

Рис. 2. Модель самоспрямованого навчання за Ноулзом [18, с. 80]

Якщо порівняти андрагогічну модель, яка містить вісім етапів із моделлю самоспрямованого навчання, то стає зрозумілим, що вона складається тільки з шести етапів. Відсутні етапи стосовно створення сприятливого клімату та спільного планування. Це зумовлюється тим, що застосування моделі самоспрямованого навчання можливо тільки за умов наявності яскраво вираженої мотивації дорослого до навчання та його прагнення задовольнити освітні потреби [17]. Зауважимо, що самоспрямованість у навчанні дорослих стала основою концепції андрагогіки М. Ноулза, який стверджував, що саме схильність до самоспрямованості є унікальним явищем, яке відрізняє дітей від дорослих. На його думку, саме розвиток самоспрямованості дорослого повинний стати основною метою освіти дорослих.

М. Ноулз визначає самоспрямоване навчання як процес, у якому ініціатива у діагностуванні своїх навчальних потреб, формулюванні навчальних цілей, визначенні ресурсів для навчання, плануванні, здійсненні навчання, оцінки результатів переходить до учнів, які можуть отримувати допомогу з боку викладачів чи навчатися самостійно [там само, с. 18].

Отже, самоспрямоване навчання можна розглядати як навчання себе самим собою (автоформування) на відміну від навчання за допомогою дій інших (гетероформування) (P. Carré, L. Cosnefroy) [11].

К. Кросс на основі результатів проведеного дослідження зробив висновок про те, що майже кожна доросла людина навчається щороку, і більшість такого навчання планується самостійно [12].

Як зазначає С. Брукфілд, важливим у використанні моделі самоспрямованого навчання є створення умов щодо мотивації людини до критичної рефлексії та визначення особистісного сенсу та можливостей навчання [10, с. 15]. Саме критична рефлексія є механізмом забезпечення ефективності моделі самоспрямованого навчання. За Ноулзом, для досягнення найвищого рівня індивідуальної мотивації, надзвичайно важливо, самостійно діагностувати свої навчальні потреби [17, с. 227]. Це дає можливість усвідомити людині власні

потреби, прагнення і сили для їх задоволення (Mezirow) [22]. Водночас самоспрямоване навчання стосується внутрішньої зміни свідомості, що передбачає оцінку контекстуальності та усвідомленості переконань і цінностей. При цьому цілі критичної рефлексії полягають не у встановленні причин і наслідків, а в тому, щоб покращити процес осмислення цінностей навчання та розуміння себе.

Самоспрямоване навчання переводить людину у самоактуалізований стан, у якому людина прагне розвиватися, шукати альтернативні шляхи тощо. С. Брукфілд, обґрунтовуючи зв'язок самоспрямованого навчання з концепціями гуманізму та лібералізму, акцентує увагу на необхідності оцінки досвіду дорослих та допомоги їм в отриманні контролю над навчанням [10].

У контексті андрагогічного підходу зазначимо, що унікальність моделі самоспрямованого навчання в тому, що процес навчання базується на досвіді людини, яка навчається та використанні його в процесі навчання. Акцент на досвіді людини робиться у працях Е. Ліндемана, який метою освіти дорослих вважав виявлення сенсу власного досвіду [19, с. 58]; М. Ноулза з твердженням про те, що для дорослого досвід є індикатором його самого [18]. Тому коли досвід дорослих ігнорується або знецінюється, вони сприймають це не тільки як неповагу до їхнього досвіду, а й як неповагу до них самих, ігнорування їх як людей [19, с. 59]. М. Ноулза підтримують М. Horton, P. Freire, вони зазначають, що не можна поважати людину та не поважати її досвід [14, с. 188]. Тому вчений закликає сприймати досвід людини досить серйозно у процесі навчання.

На наш погляд, американські вчені досить чітко визначили цілі самоспрямованого навчання (SDL): розвиток здатності учнів до самовизначення під час навчання; сприяння трансформаційному навчанню; сприяння емансипаційному навчанню та соціальним діям [21].

Перша мета співвідноситься з концепцією гуманізму, за якою бажано, щоб навчання було самоініційованим, із прагненням людини до відкриття, що надходить ізсередини (C. Rogers) [23]. Тому метою SDL є розвиток

здатності учня бути самоспрямованим (С. Merriam) [21]. У цьому контексті особливе місце займає не стільки зовнішня, скільки внутрішня мотивація дорослого учня. Як зазначав М. Ноулз, внутрішня мотивація, як правило, потужніша та ефективніша; відповідає справді незалежному, мотивованому бажанню вчитися та змінюватися [17].

Друга ціль самоспрямованого навчання розкрита у роботах С. Брукфілда [10], Дж. Мезірова [22], які вважали, що процес критичної рефлексії як внутрішній і критичний компонент SDL, призводить до трансформаційного навчання. Крім того, критична рефлексія та трансформаційне навчання підтримують мету – сприяння емансипаційному навчанню та соціальним діям [21].

Зазначимо, що третя мета ґрунтується на критичній рефлексії та SDL, коли дорослі учні можуть по-справжньому розкритися та здійснювати позитивні соціальні дії.

Самоспрямованості та самовизначеності можна досягти лише тоді, коли віддається перевага проблематичній освіті, за якою ефективні знання не передаються від однієї людини (викладача) іншій (дорослому учню), а замість цього набуваються через критичне мислення та діалог між ними.

Проведений нами аналіз наукових джерел показав, що дослідники, розглядаючи модель самоспрямованого навчання, виокремлюють три підходи до її побудови: лінійний, інтерактивний та інструментальний. Лінійний підхід використовував канадський вчений А. Таф, який конкретизував 13 етапів здійснення самоспрямованого навчання при виконанні проєктів [24, с. 117].

Прикладом лінійної побудови моделі самоспрямованого навчання є модель Р. Брокетта, Р. Хіемстра, яка вирізняється послідовністю етапів навчання (рис. 3):

Рис. 3. Модель самоспрямованого навчання з орієнтацією на персональну відповідальність (PRO) [9, с. 35]

Інтерактивний підхід до розбудови моделі самоспрямованого навчання враховує вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на процес навчання, що змінює його в залежності від ситуації, певних обставин. Прикладом застосування інтерактивного підходу до розроблення моделі самоспрямованого навчання є модель орієнтації на персональну відповідальність Р. Брокетта й Р. Хіемстра. Сутнісною відмінністю даної моделі є введення до її структури персональної відповідальності за власні дії та навчання, що є умовою для здійснення самоспрямованого навчання. Саме персоналізована відповідальність за свій вибір, дії та наслідки дозволяє бути незалежним і самостійним.

Р. Брокетт, Р. Хіемстра [9, с. 35] особливу роль відводять факторам соціального контексту, які є важливим компонентом моделі. Водночас критики моделі самоспрямованого навчання дорікають надмірним акцентом на особистості, тоді як соціальний контекст ураховується недостатньо. У моделі PRO хоча дорослий учень займає провідне місце у самоспрямованому

навчанні, проте навчальна діяльність не відокремлена від соціального контексту. Дослідники з метою обґрунтування рівнозначності таких складників моделі як дорослий учень (person), навчальний процес (process) та соціальний контекст (context), запропонували тривимірну модель самоспрямованого навчання PPC.

Отже, вчені вважають, що самоспрямованість не є панацеєю від усіх проблем у навчанні дорослих, але якщо є можливість надати більший контроль над навчанням, то необхідно допомогти учням у цьому [20; 22; 23; 24].

Висновки. Хоча у кожній моделі навчання особливе місце займають форми, методи, зміст навчання, проте визначальним є саме діяльність суб'єктів навчання, їхня взаємодія. У процесі навчання дорослих, із позиції андрагогіки, провідна роль у навчанні належить дорослому учню, який є рівноправним суб'єктом навчання. Це є провідною характеристикою моделей навчання дорослих, функціонування яких базується на положенні та принципах андрагогіки, що були сформульовані М. Ноулзом на основі врахування особливостей

дорослої людини, яка навчається та розвинені іншими вченими: усвідомленість цінності та користі навчання; самосвідомість і самоспрямованість дорослого учня; використання суб'єктивного досвіду як основи і джерела навчання; контекстність навчання – тісний взаємозв'язок із проблемами сьогодення; практикоорієнтованість та актуалізація результатів навчання; мотивація навчання. Вчений запропонував виділяти етапи підготовки, створення сприятливого навчального середовища; забезпечення умов для спільного планування; визначення освітніх потреб; формулювання мети; здійснення планування; реалізації; оцінювання.

У США і Канаді широко використовується модель самоспрямованого навчання дорослих, що ґрунтується на основних положеннях андрагогіки. Суттєвий внесок до обґрунтування сутності самоспрямованого навчання зробив С. Хоул, який запропонував типологію мотиваційних стилів навчання: цілеорієнтований, діяльнісно-орієнтований, навчально-орієнтований і самоорієнтований.

Якщо порівняти андрагогічну модель, яка містить вісім етапів із моделлю самоспрямованого навчання, то стає зрозумілим, що вона складається тільки з шести етапів, однак відсутні етапи стосовно створення сприятливого клімату та спільного планування. Це зумовлюється тим, що застосування моделі самоспрямованого навчання можливо тільки за умов наявності яскраво вираженої мотивації дорослого до навчання та його прагнення задовольнити освітні потреби. Водночас самоспрямоване навчання стосується внутрішньої зміни свідомості, що передбачає оцінку контекстуальності та усвідомленості переконань і цінностей. При цьому цілі критичної рефлексії полягають не в установленні причин і наслідків, а у тому, щоб покращити процес осмислення цінностей навчання та розуміння себе. Основними цілями самоспрямованого навчання є: розвиток здатності учнів до самовизначення під час навчання; сприяння трансформаційному навчанню; сприяння емансипаційному навчанню та соціальним діям.

Перспективним вбачається дослідження моделей навчання дорослих у країнах Євросоюзу.

Список використаних джерел

- Литовченко І. М. Теорія і практика корпоративної освіти у Сполучених Штатах Америки : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Київ, 2018. 559 с.
- Лук'янова Л. Підготовка педагогічного персоналу для роботи з дорослими: теоретичний і методичний аспекти. Київ : ІПООД НАПН України, 2016. 265 с.
- Лук'янова Л. Законодавче забезпечення освіти дорослих: зарубіжний досвід. Київ : ТОВ «ДКС-Центр», 2017. 5 с.
- Лук'янова Л. Б. Розвиток освіти дорослих: сучасні реалії, тенденції і перспективи. *Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи* / ред. В. Г. Кремень, Н. Г. Ничкало. Київ, 2018. С. 21–30.
- Лук'янова Л., Аніщенко, О. Освіта дорослих : короткий термінологічний словник. Київ ; Ніжин : Вид-ць ПП Лисенко М.М., 2014. 110 с.
- Ничкало Н. Г. Ідея суспільства знань і праці в наукових пошуках. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2010. № 3. С. 22–28.
- Ничкало Н. Г., Зязюн І. А., Лук'янова Л. Б., Радкевич В. О. Освіта дорослих – невід'ємна складова освіти впродовж життя. *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні* / за заг. ред. В. Г. Кременя ; НАПН України. Київ : Пед. думка, 2011. С. 105–116.
- Ничкало Н. Г. Андрагогіка в системі педагогічних наук. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2009. № 1. С. 7–20.
- Brockett R., Hiemstra R. Self-direction in adult learning: perspectives on theory, research, and practice. London ; New York : Routledge, 1994. 189 p.
- Brookfield S. Adult Learning: An overview. *International encyclopedia of adult education and training* / editor A. Tuijnman. Oxford, England : Pergamon Press, 1996. P. 175–380.
- Carré P., Cosnefroy L. Self-determined, self-regulated and self-directed learning: paper presented at the 6 th Self Biennial International Conference. Laval, Quebec, Canada, 2011. 200 p.
- Cross K. Adults as Learner: Increasing Participation and Facilitation Learning. San Francisco, California : Jossey-Bass, 1981. 200 p.
- Henshke J. A. Beginnings of the history and philosophy of andragogy 1833–2000. *Integrating adult learning and technology for effective education: strategic approaches* / editor V. Wang. Hershey, PA: IGI Global, 2009. P. 1–30.
- Horton M., Freire P. We make the road by walking: Conversations on education and social change / editor B. Bell, J. Gaventa, & J. Peters. Philadelphia, PA : Temple University Press, 1990. 200 p.
- Houle C. O. The education of adult education leaders. *Handbook of adult education in the United States* / editor M. S. Knowles. Chicago : Adult Education Association of the USA, 1960. P. 117–137.
- Kidd J., Selman G. Coming of Age: Canadian Adult Education in the 1960. Toronto : Canadian Association for Adult Education, 1978. 200 p.
- Knowles M. The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy. Englewood Cliffs : Prentice Hall Cambridge, 1980. 205 p.
- Knowles M. The adult learner: a neglected species. 4th ed. Houston ; London ; Paris ; Zurich ; Tokyo : Gulf Publishing Company, 1990. 300 p.
- Lindeman E. The Meaning of Adult Education. New York : New Republic, 1926. 309 p.
- Long H. Continuing education of adults in Colonial America. Syracuse, NY : Syracuse University Publications in Continuing Education, 1976. 255 p.
- Merriam S. An update on adult learning theory. San Francisco : Jossey-Bass Publishers, 1993. 278 p.
- Mezirow J. A Critical Theory of Self-Directed Learning. *Self-directed learning: from theory to practice* / editor S. Brookfield. San Francisco : Jossey-Bass, 1985. P. 17–30.
- Rogers C. Freedom to learn for the 80s. Columbus, OH : Merrill, 1983. 100 p.
- Tough A. The adult's learning projects: A Fresh Approach to Theory and Practice in Adult Learning. Toronto : OISE Press, 1979. 189 p.

References

- Lytovchenko, I. M. (2018). *Teoriia i praktyka korporatyvnoi osvity u Spoluchenykh Shhtatakh Ameryky [Theory and Practice of Corporate Education in the United States of America]*. (D. diss.). Institute of pedagogical education and adult education NAPS Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].
- Lukyanova, L. B. (2016). *Pidhotovka pedahohichnoho personalu dlia roboty z doroslymy: teoretychnyi i metodychnyi aspekty [Training of pedagogical staff for work with adults: theoretical and methodological aspect]*. Kyiv: IPEAE NAPS Ukraine [in Ukrainian].
- Lukyanova, L. B. (2017). *Zakonodavche zabezpechennia osvity doroslykh: zarubizhnyi dosvid [Legislative provision of adult education: foreign experience]*. Kyiv: DKSCenter [in Ukrainian].
- Lukyanova, L. B. (2018). Rozvitok osvity doroslykh: suchasni realii, tendencii i perspektyvy [Development of adult education: modern realities, tendencies and perspectives]. In V. H. Kremin, N. H. Nychkalo (Eds.), *Kontseptualni zasady rozvytku osvity doroslykh: svitovyi dosvid, ukraïnski realii i perspektyvy [Conceptual basis of development of adult education: world experience, ukrainian realities and perspectives]* (pp. 21–30). Kyiv [in Ukrainian].
- Lukyanova, L. B., & Anishenko, O. V. (2014). *Osvita doroslykh : korotkyi terminolohichnyi slovnyk [Adult education: brief terminological dictionary]*. Kyiv; Nizhyn: Lysenko M.M. [in Ukrainian]
- Nychkalo, N. (2010). Idea suspilstva znan i pratsi v naukovykh poshukakh [Idea of knowledge society and work in scientific research]. *Teoriia i praktyka*

- upravlinnia sotsialnyimi systemamy [Theory and Practice of Social Systems Management], 3, 22-28 [in Ukrainian].
7. Nychkalo, N. H., Ziaziun, I. A., Lukyanova, L. B., & Radkevych, V. O. (2011). Osvita doroslykh – nevid'iemna skladova osvity vprodovzh zhyttia [Adult education is an integral part of lifelong education]. In V. H. Kremen (Ed.), *Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini [National report on the state and prospects of the development of education in Ukraine]* (pp. 105-116). Kyiv: Ped. dumka [in Ukrainian].
 8. Nychkalo, N. G. (2009). Andrahohika v systemi pedahohichnykh nauk [Andragogy in the system of pedagogical sciences]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy [Adult education: theory, experience, perspectives]*, 1, 7-20 [in Ukrainian].
 9. Brockett, R. B., & Hiemstra R. (1994). *Self-direction in adult learning: perspectives on theory, research, and practice*. London; New York: Routledge.
 10. Brookfield, S. (1996). Adult learning: An overview. In A. Tuijnman (Ed.), *International encyclopedia of adult education and training* (pp. 175-380). Oxford, England: Pergamon Press.
 11. Carré, P., & Cosnefroy, L. (2011). *Self-determined, self-regulated and selfdirected learning: Unrelated kin?: paper presented at the 6 th Self Biennial International Conference*. Laval, Quebec, Canada.
 12. Cross, K. P. (1981). *Adults as Learner: Increasing Participation and Facilitation Learning*. San Francisco, California: Jossey-Bass.
 13. Henschke, J. A. (2009). Beginnings of the history and philosophy of andragogy 1833–2000. In V. Wang (Ed.), *Integrating adult learning and technology for effective education: Strategic approaches* (pp. 1-30). Hershey, PA: IGI Global.
 14. Horton, M., & Freire, P. (1990). *We make the road by walking: Conversations on education and social change* (B. Bell, J. Gaventa, & J. Peters, Eds.). Philadelphia, PA: Temple University Press.
 15. Houle, C. O. (1960). The education of adult education leaders. In M. S. Knowles (Ed.), *Handbook of adult education in the United States* (pp. 117-137). Chicago: Adult Education Association of the USA.
 16. Kidd, J. R., & Selman, G. R. (1978) *Coming of Age: Canadian Adult Education in the 1960*. Toronto: Canadian Association for Adult Education.
 17. Knowles, M. S. (1980). *The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy*. Englewood Cliffs: Prentice Hall/Cambridge.
 18. Knowles, M. S. (1990). *The adult learner: a neglected species* (4th ed.). Houston; London; Paris; Zurich; Tokyo: Gulf Publishing Company.
 19. Lindeman, E. C. (1926). *The Meaning of Adult Education*. New York: New Republic.
 20. Long, H. B. (1976). *Continuing education of adults in Colonial America*. Syracuse, NY: Syracuse University Publications in Continuing Education.
 21. Merriam, S. B. (1993). *An update on adult learning theory*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
 22. Mezirow, J. (1985). A Critical Theory of Self-Directed Learning. In S. Brookfield (Ed.), *Self-Directed Learning: From Theory to Practice* (pp. 17-30). San Francisco: Jossey-Bass.
 23. Rogers, C. R. (1983). *Freedom to learn for the 80s*. Columbus, OH: Merrill.
 24. Tough, A. (1979). *The adult's learning projects: A Fresh Approach to Theory and Practice in Adult Learning*. Toronto: OISE Press.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 19.07.2024

УДК 378.6:355+378.147

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-80-86](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-80-86)

ДРОБ НАТАЛІЯ ЧЕСЛАВІВНА,

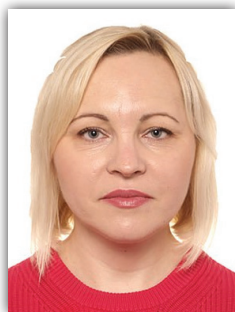
старша наукова співробітниця навчально-наукового центру мовної підготовки, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків, Україна

Natalia Drob,

Senior Researcher at Research and Training Linguistic Center, Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University, Kharkiv, Ukraine

E-mail: nataliadrob@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9849-2976>

МІСАЙЛОВА КСЕНІЯ ВАЛЕНТИНІВНА,

наукова співробітниця навчально-наукового центру мовної підготовки, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків, Україна

Kseniia Misailova,

Researcher at Research and Training Linguistic Center, Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University, Kharkiv, Ukraine

E-mail: kseniamis@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5444-6823>

ТРОФИМОВА МАРИНА ЛЕОНІДІВНА,

наукова співробітниця навчально-наукового центру мовної підготовки, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, м. Харків, Україна

Maryna Trofymova,

Researcher at Research and Training Linguistic Center, Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University, Kharkiv, Ukraine

E-mail: mariamarc2707@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4466-168X>

ЛІНГВІСТИЧНИЙ КОУЧІНГ ЯК ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КУРСАНТІВ ВІЙСЬКОВОГО ЗВО ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

A Лінгвістичний коучинг відображається як передова педагогічна технологія у військових закладах освіти, та спрямована на підвищення самоосвітньої компетентності курсантів у процесі вивчення іноземної мови. Стаття досліджує ефективність цієї інноваційної технології, фокусуючись на методах та інструментах, що сприяють активному індивідуальному навчанню, саморозвитку та саморегуляції учнів. Автори надають переваги лінгвістичного коучингу як засобу підтримки навчання у військовому навчальному середовищі, стимулюючи збільшення професійних компетенцій і культури самостійної освіти серед майбутніх офіцерів.

Ключові слова: лінгвістичний коучинг; педагогічна технологія; самоосвітня компетентність; індивідуальне навчання

LANGUAGE COACHING AS AN INNOVATIVE PEDAGOGICAL TECHNOLOGY FOR SELF-EDUCATIONAL COMPETENCE DEVELOPMENT OF MILITARY CADETS IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING

S Language coaching represents a progressive approach to pedagogy, particularly significant in the context of military universities where the development of self-educational competence among cadets is crucial. This article explores how language coaching serves as an innovative pedagogical technology aimed at fostering autonomous learning and enhancing language proficiency within military education settings.

Traditional language teaching methods often fall short in meeting the diverse learning needs and rigorous training schedules of military personnel. In response to these challenges, language coaching emerges as a promising alternative that aligns closely with the self-directed learning capabilities expected of military officers. Language coaching differs from traditional teaching paradigms by placing a strong emphasis on personalized learning experiences and learner autonomy. The key aspect of language coaching is its focus on active learner engagement. Cadets are encouraged to participate actively in their learning, seeking opportunities to practice language skills both within and outside formal instructional settings. This approach not only enhances linguistic competence but also cultivates critical thinking, problem-solving, and communication skills – essential attributes for military officers operating in diverse and challenging environments.

Language coaching supports the development of self-regulated learning strategies among cadets. By promoting reflection, goal-setting, and continuous assessment of progress, coaching enables cadets to monitor their own learning effectively. This self-regulatory approach is particularly beneficial in the military context, where individuals must often learn quickly and adapt to changing operational demands.

Research indicates that cadets who undergo language coaching show higher levels of motivation, improved language proficiency, and greater confidence in using the target language in professional contexts.

Critically, language coaching aligns with the broader goals of military education, which include developing adaptable and resilient officers capable of leading in diverse cultural and linguistic environments. Language coaching represents a transformative pedagogical approach for military universities seeking to enhance the self-educational competence of cadets in foreign language acquisition. By promoting learner autonomy, active engagement, and self-regulated learning, coaching equips cadets with the linguistic skills and cognitive abilities necessary for success in military and civilian contexts alike.

Keywords: *linguistic coaching; pedagogical technology; self-educational competence; individual learning*

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

Актуальність упровадження лінгвістичного коучингу у процес вивчення іноземної мови курсантами військових закладів вищої освіти (ЗВО) важлива з кількох аспектів.

У першу чергу, сучасний світ вимагає від майбутніх офіцерів знання іноземних мов для ефективної комунікації в міжнародних військових операціях і співпраці з партнерами інших країн. Лінгвістичний коучинг сприяє формуванню високого рівня мовленнєвої компетентності та культури мовлення, що є критично важливим для успішного виконання службових обов'язків.

Другий аспект полягає в розвитку самостійності у навчанні. Лінгвістичний коучинг сприяє активізації самостійного вивчення мови, дозволяючи їм самостійно встановлювати цілі, аналізувати свої успіхи і регулювати процес навчання відповідно до особистих потреб і темпу навчання.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Публікації з теми, що досліджується, підкреслюють значущість цієї методології у військовій освіті та її потенційний вплив на навчальні результати та професійну підготовку майбутніх офіцерів. Перш за все, дослідження вказують на переваги індивідуалізованого підходу, що характеризує лінгвістичний коучинг. Вони підкреслюють, як коучинг допомагає студентам встановлювати особисті навчальні цілі, самостійно вирішувати проблеми, які виникають під час навчання мови, і регулювати свій власний освітній процес (Н. Моргунова, С. Романова, Ю. Сурмяк, Л. Кудрик та ін.). Дослідницькі роботи наголошують на важливості розвитку саморегуляції у навчанні. Лінгвістичний коучинг стимулює курсантів до постійного оцінювання свого прогресу, аналізування помилок і виправлення їх, що сприяє покращенню якості вивчення іноземної мови (О. Гаркуша, А. Щеглова, К. Мельник, О. Коваль). Крім того, дослідження зазначають, що лінгвістичний коучинг сприяє інтенсифікації освітнього процесу (С. Жицька, В. Доценко, Т. Книш, О. Радавська, В. Панченко). Отже,

аналіз попередніх досліджень підтверджує потенціал цієї методології у підвищенні якості вивчення іноземної мови серед курсантів і підготовці їх до міжнародної співпраці та комунікації у міжнародних військових операціях.

Метою дослідження є вивчення впливу лінгвістичного коучингу на розвиток самоосвітньої компетентності курсантів військових ЗВО під час опанування іноземної мови. Основним завданням є визначення ефективності цього підходу у порівнянні з традиційними методами навчання, а також дослідження мотиваційних і психологічних аспектів, що сприяють успішному засвоєнню мовного матеріалу.

Викладення основного матеріалу дослідження. В умовах сучасного світу, коли міжнародне співробітництво та комунікації набувають усе більшого значення, знання іноземних мов стає важливим складником професійної підготовки військових. Зокрема, це стосується курсантів військових ЗВО, для яких володіння іноземною мовою відкриває нові можливості для професійного зростання та ефективного виконання службових обов'язків. Однією з інноваційних педагогічних технологій, що сприяє розвитку самоосвітньої компетентності курсантів у процесі опанування іноземної мови, є лінгвістичний коучинг.

Поняття «лінгвістичний коучинг» складається з двох частин: латинського слова "lingua" (мова) і англійського "coaching". Коучинг – це процес співпраці між тренером і клієнтом, заснований на партнерстві і взаємній повазі, який спрямований на розкриття потенціалу клієнта і максимізацію його результатів у вибраній сфері [1; 5; 14].

Поєднуючи поняття, отримуємо, що лінгвістичний коучинг – це метод навчання, який поєднує елементи коучингу та лінгвістики, спрямований на покращення мовних навичок шляхом індивідуалізованого підходу до навчання. Основною метою лінгвістичного коучингу є не тільки оволодіння мовою, а й розвиток особистісних якостей, а саме: самоорганізації, самодисципліни, мотивації до навчання [6; 8; 10].

Наведемо кілька відмінностей лінгвістичного коучингу від традиційного навчання.

1. Фокус уваги. У традиційному освітньому процесі викладач зосереджується на матеріалі, плані курсу і кожному занятті окремо. Лінгвістичний коучинг ставить у центр уваги студента, його цілі та індивідуальні особливості, що дозволяє навчання бути максимально ефективним.

2. Спосіб взаємодії. Традиційне навчання використовує директивний підхід, де викладач виступає авторитетом. У лінгвістичному коучингу взаємодія будується на рівноправних, партнерських відносинах між викладачем і студентом.

3. Відповідальність. У традиційному підході майже вся відповідальність за результат лежить на викладачеві. У лінгвістичному коучингу кожен учасник освітнього процесу бере на себе повну відповідальність за свої дії.

Викладач, який використовує коучинговий підхід, запитує про інтереси та уподобання клієнта, визначає його сильні сторони і здібності. Основною частиною освітнього процесу, безумовно, залишається вивчення іноземної мови, але обговорюються й вибираються методи навчання, встановлюються пріоритети, цілі та часові рамки для їхнього досягнення. Лінгвістичний коуч-викладач не тільки професійно викладає іноземну мову, як того вимагають міжнародні стандарти, але й допомагає оцінити прогрес і внести зміни в процес навчання у разі потреби. Він супроводжує студента на шляху до його цілей, забезпечує підтримку і спрямовує його у ситуаціях, коли бракує часу на навчання, знижується мотивація або з'являються інші пріоритети [2; 7; 12].

Переваги лінгвістичного коучингу для курсантів військових ЗВО полягають в наступному:

– індивідуальний підхід. Лінгвістичний коучинг дозволяє враховувати індивідуальні особливості кожного студента, адаптуючи освітній процес під його потреби. Спільне визначення індивідуальних навчальних цілей курсантів, допомагає їм зрозуміти свої сильні та слабкі сторони. Розроблення навчальних планів, які відповідають потребам і можливостям кожного курсанта, враховує їхні особисті інтереси та темп навчання;

– розвиток мотивації. Коучинг спрямований на підвищення внутрішньої мотивації курсантів. Вони отримують можливість ставити власні цілі в навчанні, що сприяє ефективнішому засвоєнню матеріалу;

– підвищення самоосвітньої компетентності. Коучинг сприяє розвитку навичок самоосвіти, що є важливим для військовослужбовців, які часто опиняються в умовах, де самостійне навчання стає необхідністю. Уміння самостійно планувати свій освітній процес, розподіляти час і ресурси, підвищує самоорганізацію курсантів. А також, заохочення курсантів до регулярної саморефлексії щодо своїх навчальних досягнень і труднощів, допомагає їм краще усвідомити свій прогрес;

– психологічна підтримка. Лінгвістичний коучинг включає елементи психологічної підтримки, що допомагає

курсантам долати мовні бар'єри та підвищувати впевненість у своїх силах. Допомога курсантам знаходити ефективні рішення складних завдань, надає їм необхідні інструменти та підтримку. Забезпечення психологічної підтримки курсантам, сприяє зниженню рівня стресу та підвищенню їхньої впевненості у своїх силах [4; 10].

Як і в традиційному навчанні, коуч-викладач використовує певні методи (моделі) у своїй психолого-педагогічній діяльності.

Розглянемо використання основних коучингових моделей (GROW, SMART, SCORE) у процесі викладання англійської мови курсантам.

Модель GROW (Goals, Reality, Options, Will) – це коучингова техніка, яка допомагає курсантам визначити свої цілі, аналізувати поточну ситуацію, знаходити можливі варіанти дій і мотивувати себе на досягнення результатів (табл. 1).

Модель SMART (Specific, Measurable, Achievable, Relevant, Time-bound) – це техніка встановлення цілей, яка допомагає курсантам ставити чіткі та досяжні цілі, що є основою ефективного лінгвістичного коучингу (табл. 2).

Коучингова технологія SCORE (Symptoms, Causes, Outcomes, Resources, Effects) є ефективним інструментом для покращення процесу навчання англійської мови. Вона допомагає курсантам систематично аналізувати свої проблеми, визначити їх причини, встановлювати бажані результати, використовувати доступні ресурси та оцінювати досягнуті ефекти.

Розглянемо, як використовувати цю модель на практиці (табл. 3).

Використання коучингової моделі SCORE у процесі викладання англійської мови дозволяє систематично підходити до вирішення проблем курсантів, встановлювати чіткі цілі, ефективно використовувати доступні ресурси та оцінювати результати. Такий підхід забезпечує індивідуалізоване і вмотивоване навчання, що максимально враховує потреби та потенціал кожного студента.

Як бачимо, використання коучингових моделей GROW, SMART, SCORE у лінгвістичному коучингу сприяє розвитку самоосвітньої компетенції курсантів, допомагає їм структурувати освітній процес, встановлювати чіткі цілі, виявляти та аналізувати проблеми, а також знаходити найоптимальніші шляхи досягнення результатів. Такий підхід забезпечує індивідуалізоване і вмотивоване навчання, що максимально враховує потреби та потенціал кожного курсанта [3; 9].

Основний інструмент викладача-коуча – це використання ефективних відкритих питань, які спонукають курсантів звернутися до свого внутрішнього знання і ресурсів, актуалізуючи свою суб'єктну позицію. Одним із прикладів техніки ефективних питань є «Ромашка запитань Блума», яка є ефективним інструментом для створення питань, що сприяють різним рівням когнітивного мислення [11]. У лінгвістичному коучингу цей інструмент можна використовувати для сприяння всебічному

Модель GROW

Назва моделі, розшифрування		Опис моделі
GROW	Goal	Встановлення цілей. Визначення конкретних цілей у вивченні англійської мови. Наприклад, покращити вимову, розширити словниковий запас або підготуватися до іспиту.
	Reality	Аналіз поточного рівня. Оцінка поточного рівня знань курсанта. Це може бути зроблено через тестування, обговорення або самооцінювання. Визначення перешкод, які можуть заважати досягненню цілей. Це можуть бути як зовнішні фактори (обмежений час), так і внутрішні (недостатня мотивація).
	Options	Розроблення стратегій. Обговорення можливих стратегій для досягнення цілей. Це можуть бути різні методи навчання, використання додаткових ресурсів або залучення партнера для мовної практики. Аналіз варіантів. Визначення плюсів і мінусів кожного варіанту, щоб вибрати найефективніший підхід. Наприклад: регулярні мовні клуби, індивідуальні розмовні заняття з викладачем, використання онлайн-платформ для мовної практики.
	Will	План дій. Складання чіткого плану дій із конкретними кроками та строками для досягнення поставлених цілей. Мотивація та відповідальність. Забезпечення підтримки та мотивації курсанта, щоб він відчував відповідальність за виконання плану. Наприклад: курсант вирішує відвідувати мовні клуби двічі на тиждень, а також брати участь в індивідуальних заняттях раз на тиждень. План дій включає щомісячну перевірку прогресу.

Таблиця 2

Модель SMART

Назва моделі		Опис моделі
SMART	Specific	Конкретна ціль. Ціль повинна бути чітко визначена. Наприклад, «Поліпшити граматику» замість «Поліпшити англійську».
	Measurable	Вимірювана ціль. Ціль має мати критерії для вимірювання прогресу. Наприклад, «Виконувати по одному граматичному тесту щотижня з мінімальною оцінкою 80%». Або, пройти 10 розмовних занять із викладачем, отримуючи зворотний зв'язок щодо прогресу.
	Achievable	Реалістична (досяжна) ціль. Ціль повинна бути досяжною з урахуванням ресурсів і можливостей курсанта. Наприклад, «Вивчити 10 нових слів щотижня», а не «Вивчити 100 нових слів щодня». Або, можливість відвідувати мовні клуби і заняття з викладачем за графіком.
	Relevant	Релевантна ціль. Ціль повинна бути важливою для курсанта та відповідати його потребам і мотивації. Наприклад, «Підготуватися до мовного іспиту» для курсанта, який планує навчання за кордоном.
	Time-bound	Обмежена в часі ціль. Встановіть конкретні строки для досягнення цілі. Наприклад, «Досягти рівня B2 через 6 місяців».

розвитку мовних навичок курсантів і досягнення їхніх особистих і навчальних цілей.

Згідно з «Ромашкою Блума» запитання поділяються на шість рівнів:

1. Пам'ятання (Remembering).
2. Розуміння (Understanding).
3. Застосування (Applying).

4. Аналіз (Analyzing).
5. Синтез (Evaluating).
6. Оцінка (Creating).

Для кожного рівня розробляються типові запитання, що відповідають відповідним когнітивним навичкам. Кожна «пелюстка» ромашки відповідає певному рівню і містить приклади питань. Використання питань

Коучингова технологія SCORE

Назва моделі, розшифрування		Опис моделі
SCORE	Symptoms	Симптоми. Ідентифікація проблем і труднощів. На першому етапі викладач-коуч допомагає курсанту визначити проблеми, з якими він стикається під час вивчення англійської мови. Це можуть бути: – труднощі з вимовою; – проблеми з граматикою; – невпевненість у спілкуванні; – низький рівень розуміння на слух. Наприклад: курсант зазначає, що має труднощі з розумінням на слух під час перегляду англомовних відео.
	Causes	Причини. Аналіз причин проблем. На цьому етапі викладач-коуч разом із курсантом аналізують причини виявлених проблем. Важливо зрозуміти, що стоїть за симптомами. Наприклад: причиною проблеми з розумінням на слух може бути недостатня практика, відсутність знайомства з різними акцентами або недостатній словниковий запас.
	Outcomes	Результати. Визначення цілей. На цьому етапі викладач-коуч допомагає курсанту встановити конкретні цілі для подолання виявлених проблем. Цілі повинні бути SMART. Наприклад: курсант ставить за мету покращити розуміння на слух до рівня, коли він може без труднощів зрозуміти новини на BBC через три місяці.
	Resources	Ресурси. Визначення і використання ресурсів. Викладач-коуч допомагає курсанту визначити ресурси, які можуть бути використані для досягнення поставлених цілей. Це можуть бути навчальні матеріали, онлайн-ресурси, додатки, мовні клуби тощо. Наприклад: для покращення розуміння на слух курсант використовує мобільний додаток для тренування слухових навичок, дивиться англомовні відео з різними акцентами, відвідує розмовні клуби та слухає подкасти.
	Effects	Ефекти Оцінка результатів і впливу. На цьому етапі викладач-коуч разом із курсантом оцінюють досягнуті результати і аналізують їхній вплив на загальний процес навчання та особистісний розвиток студента. Наприклад: через три місяці студент відзначає значне покращення розуміння на слух, підвищення впевненості у спілкуванні та зростання загальної мотивації до вивчення англійської мови.

із «Ромашки Блума» в лінгвістичному коучингу допомагає не тільки структуровано підходити до освітнього процесу, але й підтримувати високий рівень мотивації у студентів, розвивати їхнє критичне мислення та забезпечувати індивідуалізований підхід до навчання [12]. Використання цього інструменту на початку та у кінці навчання дозволяє ефективно оцінити прогрес курсанта та визначити наступні кроки (табл. 4).

Викладачі можуть використовувати ці приклади для створення власних питань, що відповідають кожному рівню.

Далі наведемо етапи використання «Ромашки Блума» в лінгвістичному коучингу.

1. Планування коучингових сесій. Визначення основних цілей сесії, використовуючи питання на рівні знання та розуміння для з'ясування поточного рівня знань студента. Перехід до питань на рівні застосування,

щоб перевірити здатність студента використовувати нові знання в практичних ситуаціях.

2. Розвиток критичного мислення. Використання питань на рівні аналізу, синтезу та оцінки, щоб стимулювати критичне мислення та глибше розуміння матеріалу. Допомога курсантам побачити зв'язок між різними частинами матеріалу і розвинути власні ідеї.

3. Індивідуальний підхід. Підбір питань відповідно до індивідуальних потреб і цілей кожного курсанта. Використання питань із «Ромашки Блума» для визначення сильних і слабких сторін курсанта, а також для створення індивідуального плану навчання.

4. Підтримка мотивації. Використання питань для підтримки мотивації курсантів, допомагаючи їм побачити власний прогрес і досягнення. Питання на рівні оцінки можуть допомогти курсантам оцінити власні успіхи та побачити, де ще потрібні покращення.

Приклади питань відповідно до «Ромашки Блума» для лінгвістичного коучингу

Елемент Ромашки Блума	Питання на початку навчання	Питання у кінці навчання
Знання (Knowledge)	<ul style="list-style-type: none"> – Що ви вже знаєте про [конкретну тему англійської мови]? – Які слова або фрази з англійської мови вам уже знайомі? – Як визначаєте рівень вашого володіння англійською мовою зараз? 	<ul style="list-style-type: none"> – Які нові слова та фрази ви вивчили під час заняття/курсу? – Що нового ви дізналися про [конкретну тему англійської мови]? – Як змінилися ваші знання англійської мови з початку заняття/курсу?
Розуміння (Comprehension)	<ul style="list-style-type: none"> – Чому важливо знати [конкретну тему] для вашого рівня англійської? – Можете пояснити різницю між [двома граматичними структурами]? – Що ви очікуєте дізнатися або зрозуміти під час цього заняття/курсу? 	<ul style="list-style-type: none"> – Можете пояснити основні концепції, які ви засвоїли під час навчання? – Як ви розумієте різницю між [двома граматичними структурами] після заняття/курсу? – Що, на вашу думку, було найважливішим відкриттям під час заняття/курсу?
Застосування (Application)	<ul style="list-style-type: none"> – Як ви плануєте використовувати англійську мову у своїй повсякденній діяльності? – Які конкретні ситуації ви хочете навчитися вирішувати за допомогою англійської мови? – Як ви застосовували свої знання англійської мови до цього моменту? 	<ul style="list-style-type: none"> – Як ви використовували свої знання англійської мови, отримані під час заняття/курсу в реальних ситуаціях? – Чи змінилися ваші способи використання англійської мови у повсякденному житті? – Які навички ви застосували для досягнення своїх цілей?
Аналіз (Analysis)	<ul style="list-style-type: none"> – Які ваші сильні та слабкі сторони при вивченні англійської мови? – Які фактори впливають на вашу здатність вивчати нову лексику? – Чому ви відчуваєте труднощі з певними аспектами англійської мови? 	<ul style="list-style-type: none"> – Які ваші досягнення та невдачі під час заняття/курсу? – Як змінилися ваші сильні та слабкі сторони при вивченні англійської мови? – Чому ви досягли успіху у певних аспектах, а в інших зіткнулися з труднощами?
Синтез (Synthesis)	<ul style="list-style-type: none"> – Як ви можете об'єднати свої знання з різних аспектів англійської мови для поліпшення своїх навичок? – Які нові стратегії ви могли б розробити для ефективнішого навчання? – Як ви плануєте структурувати своє навчання, щоб досягти своїх цілей? 	<ul style="list-style-type: none"> – Як ви інтегруєте нові знання та навички у свій подальший процес навчання? – Які нові стратегії ви розробили під час курсу? – Як ви плануєте продовжувати вдосконалювати свої навички англійської мови?
Оцінка (Evaluation)	<ul style="list-style-type: none"> – Як ви будете вимірювати свій прогрес при вивченні англійської мови? – Які критерії ви використовуєте для оцінки своїх навичок? – Як ви визначаєте, що досягли успіху при вивченні англійської мови? 	<ul style="list-style-type: none"> – Як ви оцінюєте свій прогрес з початку до кінця заняття/курсу? – Які цілі ви досягли, а які залишилися незавершеними? – Які критерії ви використовували для оцінки своїх досягнень, і як ви можете поліпшити їх у майбутньому?

Використання «Ромашки Блума» в лінгвістичному коучингу сприяє розвитку самоосвітньої компетенції курсантів. Ця модель допомагає структурувати освітній процес, роблячи його ефективнішим та орієнтованим на індивідуальні потреби кожного курсанта. Розвиток когнітивних навичок на різних рівнях «Ромашки Блума» забезпечує курсантам можливість самостійно навчатися, критично мислити, аналізувати інформацію та створювати нові знання, що є ключовим для успішного оволодіння іноземною мовою.

Висновки. Лінгвістичний коучинг є ефективною інноваційною педагогічною технологією, що сприяє

розвитку самоосвітньої компетентності курсантів військових ЗВО у процесі опанування іноземної мови. Індивідуалізований підхід, розвиток мотивації та самоорганізації, а також психологічна підтримка роблять лінгвістичний коучинг потужним інструментом у підготовці сучасних військових професіоналів. Упровадження лінгвістичного коучингу у військових ЗВО не лише відповідає сучасним вимогам до підготовки офіцерського складу, але й сприяє розвитку ключових компетентностей, необхідних для успішної професійної діяльності в умовах сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Брич В. Методологічні засади розвитку коучингу в Україні. *Україна: аспекти праці*. 2009. № 6. С. 18–23.
2. Гаркуша О., Щеглова А. Лінгвокоучинг як ефективний метод викладання іноземної мови в немовному вищому навчальному закладі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 50. С. 272–276.
3. Доценко В. В. Використання коучингових технологій у підготовці працівників поліції. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. Харків, 2019. С. 69–72.
4. Жицька С. А. Використання технологій коучинга при викладанні іноземної мови професійного спрямування. *Формула компетентності сучасного перекладача* : матеріали VI Міжнар. наук.-метод. конф. Київ, 2015. С. 104–107.
5. Єфімова О. М. Коучинг як складова особистісно-орієнтованого навчання у професійній підготовці студентів вищих навчальних закладів. *Науковий огляд*. 2017. № 4. С. 1–10.
6. Книш Т. В., Радавська О. М., Панченко В. В. Коучинг як педагогічна технологія викладання іноземної мови у закладах вищої освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2023. Вип. 91. С. 118–122.
7. Мельник К. В., Коваль О. Ю. Лінгвокоучинг як ефективний метод викладання іноземної мови. *Наукові досягнення, відкриття та шляхи розвитку педагогічної науки* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Запоріжжя, 2018. С. 17–20.
8. Моргунова Н. С. Коучингова модель навчання іноземних студентів мови професійного спілкування як чинник їх особистісного та професійного розвитку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 85. С. 134–138.
9. Рахімова О. Принципи мовного коучингу у викладанні іноземних мов. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 45, т. 2. С. 93–97.
10. Рейда О. А. Використання технологій коучинга при викладанні іноземної мови професійного спрямування. *Актуальні проблеми права, психології та педагогіки в умовах війни* : міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. Біла Церква, 2023. С. 154–157.
11. Романова С. М. Коучинг як нова технологія в професійній освіті. *Вісник Національного авіаційного університету. Педагогіка. Психологія*. 2010. № 3. С. 83–87.
12. Семеренська О. В. Мовний коучинг як сучасний метод вивчення іноземних мов. *Мовна освіта фахівця: сучасні виклики та тренди* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю. Харків, 2020. С. 179–182.
13. Сурмяк Ю., Кудрик Л. Педагогічний коучинг у підготовці студентів-психологів. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 1. С. 187–198.
14. Downey Myles. *Effective Modern Coaching: The Principles and Art of Successful Business Coaching*. LID Publishing, 2014. 224 p.

References

1. Brych, V. (2009). Metodolohichni zasady rozvytku kouchynhu v Ukraini [Methodological principles of coaching development in Ukraine]. *Ukraina: aspekty pratsi [Ukraine: aspects of labour]*, 6, 18-23 [in Ukrainian].
2. Harkusha, O., & Shcheglova, A. (2022). Linhvokouchynh yak efektyvnyi metod vykladannya inozemnoi movy v nemovnomu vyshchomu navchalnomu zakladi [Language coaching as an effective method of teaching a foreign language in a non-language higher education institution]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk [Topical issues of the humanities]*, 50, 272-276 [in Ukrainian].
3. Dotsenko, V. (2019). Vykorystannya kouchyngovykh tehnologii u pidhotovtsi pratsivnykiv politsii [Use of coaching technologies in police training]. In *Psychologichni ta pedahohichni problem profesijnoi osvity ta patriotychnoho vyhovannya personal systemy MVS Ukrainy [Psychological and pedagogical problems of professional education and patriotic education of the personnel of the ministry of internal affairs of Ukraine]*: tezy dop. Vseukr. nauk.-prakt. konf. (pp. 69-72). Kharkiv [in Ukrainian].
4. Zhytska, S. (2015). Vykorystannya tekhnolohii kouchynha pry vykladanni inozemnoi movy profesiinoho spriamuvannya [The use of coaching technology in teaching a foreign language for professional purposes]. In *Formula kompetentnosti suchasnoho perekladacha [The formula of competence of a modern translator]*: materialy VI Mizhnarodnoi naukovy-metodychnoi konferentsii (pp. 104-107). Kyiv [in Ukrainian].
5. Yefimova, O. (2017). Kouchyng yak skladova osobystisno-orientovanoho navchannya u profesijnij pidhotovtsi studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv [Coaching as a component of personality-oriented learning in the professional training of university students]. *Naukovyi ohliad [A scientific review]*, 4, 1-10 [in Ukrainian].
6. knysh, T., Radavska, O., & Panchenko, V. (2023). Kouchynh yak pedahohichna tekhnolohiia vykladannya inozemnoi movy u zakladakh vyshchoi osvity [Coaching as a pedagogical technology of foreign language teaching in higher education institutions]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova [Scientific Journal of the Drahomanov National Pedagogical University]*, 91, 118-122 [in Ukrainian].
7. Melnyk, K., & Koval, O. (2018). Linhvokouchynh yak efektyvnyi metod vykladannya inozemnoi movy [Language teaching as an effective method of teaching a foreign language]. In *Naukovi dosiahnennia, vidkryttia ta shliakhy rozvytku pedahohichnoi nauky [Scientific achievements, discoveries and ways of development of pedagogical science]*: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (pp. 17-20). Zaporizhzhia [in Ukrainian].
8. Morhunova, N. (2022). Kouchynhova model navchannya inozemnykh studentiv movy profesiinoho spilkuvannya yak chynnnyk yikh osobystisnoho ta profesiinoho rozvytku [The coaching model of teaching foreign students the language of professional communication as a factor of their personal and professional development]. *Pedahohika formuvannya tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh [Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools]*, 85, 134-138 [in Ukrainian].
9. Rakhimova, O. (2021). Pryntsyipy movnoho kouchynhu u vykladanni inozemnykh mov [Principles of language coaching in teaching foreign languages]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk [Topical issues of the humanities]*, 45, 2, 93-97 [in Ukrainian].
10. Reida, O. (2023). Vykorystannya tekhnolohii kouchynha pry vykladanni inozemnoi movy profesiinoho spriamuvannya [The use of coaching technology in teaching a foreign language for professional purposes]. In *Aktualni problemy prava, psykholohii ta pedahohiky v umovakh viiny [Topical issues of law, psychology and pedagogy in the context of war]*: mizhnar. nauk.-prakt. onlain-konf. (pp. 154-157). Bila Tserkva [in Ukrainian].
11. Romanova, S. (2010). Kouchinh yak nova tekhnolohiia v profesiinii osviti [Coaching as a new technology in vocational education]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Pedahohika. Psykholohiia [Bulletin of the National Aviation University. Pedagogy. Psychology]*, 3, 83-87 [in Ukrainian].
12. Semerenska, O. (2020). Movnyi kouchyng yak suchasnyi metod vyvchennia inozemnykh mov [Language coaching as a modern method of learning foreign languages]. In *Movna osvita fahivtsia: suchasni vykyky ta trendy [Language education of a specialist: modern challenges and trends]*: materialy III Vseukr. nauk.-prakt. internet-konf. z mizhnar. uchastiu (pp. 179-182). Kharkiv [in Ukrainian].
13. Surmiak, Yu., & Kudryk, L. (2016). Pedahohichni kouchynh u pidhotovtsi studentiv-psykholohiv [Pedagogical coaching in the training of psychology students]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav [Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs]*, 1, 187-198 [in Ukrainian].
14. Downey, Myles. (2015). *Effective Modern Coaching: The Principles and Art of Successful Business Coaching*. LID Publishing.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 25.07.2024

УДК 378.147:004.9

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-87-91](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-87-91)**ОРЛОВ ОЛЕКСІЙ ПЕТРОВИЧ,**

кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка, м. Полтава, Україна

Oleksii Orlov,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of World Literature Department,
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University,
Poltava, Ukraine

E-mail: olgigles@gmail.com**ORCID iD:** <https://orcid.org/0000-0002-2338-118X>

ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ: КРОК У ВІРТУАЛЬНУ РЕАЛЬНІСТЬ

А Присвячено проблемі використання цифрових технологій у процесі підготовки майбутніх учителів мовно-літературної галузі освіти. Процеси диджиталізації, які трансформують соціальні та економічні структури сучасного світу, активно формуються в освітньому просторі України та потребують системних змін у змісті освіти, методиках та організації процесу навчання. Аналіз сучасного стану процесу цифровізації в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених дозволили виробити теоретичну і практичну системну орієнтацію на розв'язання поточних проблем оснащення і впровадження цифрових технологій в освітній процес. У статті досліджується потенціал імерсивних методів як віртуального навчального простору для здобувачів вищої освіти, зокрема у підготовці вчителів мовно-літературної галузі. Використання в англomовному спілкуванні платформ віртуальної реальності стимулюють творчість майбутніх педагогів, дають можливість експериментувати з методами навчання.

Ключові слова: цифрові інновації; диджиталізація; мовно-літературна галузь; імерсивні технології; віртуальна реальність; цифрові компетентності

DIGITAL INNOVATIONS IN EDUCATION: A STEP INTO VIRTUAL REALITY

S Problems related to the use of digital technologies in the process of training future teachers in the linguistic and literary branches of education are explored from the perspectives of relevance and relevance. Digitization processes transform the social and economic structures of the modern world and are actively being developed in Ukrainian education and require systemic changes in the content of education, methods and organization of the learning process. An analysis of the current state of the digitization process made it possible to develop theoretical and practical systems for equipping and introducing digital technologies into the educational process. This article explores the potential of immersive methods as a virtual learning space for students of higher education, particularly in the training of language and literature teachers. The use of virtual reality platforms in English communication stimulates future teachers' creativity and provides an opportunity for experimentation with teaching methods. Information and communication technologies provide new perspectives for the modernization of the educational process at the stages of managing educational processes, ensuring the scientific and methodical processes of knowledge acquisition, skills formation and abilities.

Currently, the implementation of digital technologies is a priority direction for the development of education in Ukraine. Imperative learning involves changing a real learning environment to a synthetic virtual environment. The technologies of partial or full immersion in the virtual world are only part of the educational process, but when preparing future teachers, it is necessary to familiarize them with promising methods of the near future. Immersive technologies create the effect of partial or full presence in the virtual world, as well as the acquisition or changing of experiences in various fields of science and culture. Immersive technologies such as augmented (AR) and virtual (VR) reality are changing education for learning subjects because explanations of the material occur in the plane of real time with visual effects.

Keywords: digital innovations; digitization; linguistic and literary branch of education; immersive technologies; virtual reality; digital competences

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

Сучасний світ тотально залежить від цифрових систем – диджиталізації сфер життя людини і суспільства: економіки, соціальних структур, інформаційних та освітніх галузей. Цифровізація як процес переведення традиційних форм і засобів створення, зберігання та

функціонування інформації характеризується не заміною носіїв, а глобальною трансформацією підходів, принципів, методик, традиційних для доцифрової епохи. Особливої актуальності процеси трансформації набувають у періоди загострення конфліктів, нестабільності, коли людство намагається знайти універсальні методики, щоб протистояти соціокультурним викликам і ризикам.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Проблеми цифрової трансформації суспільної сфери неодноразово вирішувалися на законодавчому рівні – «Про національну програму інформатизації» (2022 р.), «Про пріоритетні напрями розвитку науки, техніки та інноваційної діяльності в Україні» (2011, зі змінами 2024 р.), «Про затвердження національного плану щодо відкритої науки» (2022 р.). Попри те, що наразі пріоритетними напрямками цифровізації є оборонна галузь, військова, медична тощо, у національному плані відкритої науки зазначено важливість наукових досліджень, пов'язаних із проблемами розвитку науково-технічного та людського потенціалу для забезпечення сталого розвитку суспільства і держави України.

Інформаційно-комунікаційні технології відкривають нові перспективи для модернізації освітнього процесу на етапах управління освітніми процесами, забезпечення науково-методичного процесу здобуття знань, формування вмінь і навичок. В. Биков визначає цифровізацію освіти як «сукупність взаємопов'язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних, виробничих та управлінських процесів, спрямованих на задоволення інформаційних, обчислювальних і телекомунікаційних потреб (та інших потреб, що пов'язані із упровадженням ІКТ) учасників освітнього процесу» [1, с. 27], підкреслюючи її комплексний міждисциплінарний характер. Процес диджиталізації освіти є предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних учених: В. Бикова, О. Буйницької, І. Варжанського, О. Галушак, Р. Гуревич, С. Карплюк, Л. Карташової, В. Корняк, Л. Ліщинської, Н. Морзе, О. Пінчук, Ю. Романишина, О. Спіріна тощо. Проблеми цифровізації закладів вищої освіти досліджуються у працях Ю. Тулашвілі, І. Шищенко, С. Толочко та ін. Вчені звертають увагу на важливість розвитку матеріальної бази для повноцінної цифрової трансформації, а також на систему методів ефективного використання інновацій в освітньому процесі: дистанційне навчання за допомогою глобальних освітніх мереж (MOODL ZOOM GOOGL-MEET), контентне навчання (CLIL), комп'ютерні, мультимедійні технології, віртуальні освітні програми тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Перспективним бачиться оцінка цифровізації, зроблена С. Карплюк. Вчена підкреслює не утилітарний характер цифрової трансформації, а її екзистенційні смисли: «Це не лише інструмент, а середовище існування, яке відкриває нові можливості: навчання в будь-який зручний час, неперервну освіту, можливість проєктувати індивідуальні освітні маршрути, зі споживачів електронних ресурсів стати творцями» [3, с. 190]. Загальнодидактичний сенс цифровізації, її особистісний зміст, пов'язаний з екзистенцією людини в нових освітніх умовах, потребують наукового осмислення та практичного втілення.

Мета статті: проаналізувати процес диджиталізації з огляду на сучасні цифрові технології, що впроваджуються в освіту, визначити перспективи для

підготовки учителів-філологів та окреслити проблемні моменти впливу цифровізації на викладацьку діяльність у закладах вищої освіти, зокрема міждисциплінарний та екзистенційний характер методів віртуального навчання.

Викладення основного матеріалу. Дидактичне спрямування цифрової трансформації сприяє створенню розгалуженої та гнучкої системи індивідуального та групового застосування, дозволяє осмислити нововведення з огляду на морально-етичні принципи особистості, а також узгодити з перспективами подальшого поетапного вдосконалення. Наразі впровадження цифрових технологій є пріоритетним напрямом розвитку освіти України, оскільки спрямовує процес навчання на усіх освітніх рівнях, забезпечує доступність та ефективність в умовах воєнного конфлікту.

Диджиталізація освіти є спільним завданням середньої та вищої освіти України, об'єднаних поняттям цифрової педагогіки. Метою цифровізації є формування професійних компетентностей суб'єктів освітнього процесу, які трансформуються відповідно до суспільних і технологічних викликів сучасності. Процеси інформатизації суспільства задають темп розвитку освітніх технологій у вищій педагогічній школі, активізують формування в майбутніх учителів готовності до навчання протягом життя, здатності до динамічного осучаснення загальних і професійних компетентностей. Гуманітарне спрямування педагогічної освіти майбутніх учителів мовно-літературної галузі потребує системної трансформації, оскільки особливої значущості набувають цифрові технології, які концептуально, технологічно та організаційно забезпечують можливості реалізації державної та європейської освітньої політики.

Цифрова аджента («цифровий порядок денний») – 2020, регламентує впровадження диджиталізації закладів вищої освіти України, розробленої із залученням світових лідерів «цифрового» ринку: Cisco, IBM, Intel, Oracle, Deloitte, SAP тощо. Цей документ визначає принципи, проєкти, сфери застосування, ініціативи та першочергові завдання цифровізації України на найближчі роки, коли нова генерація фахівців буде готуватися із залученням новітніх технологій на системній основі. Підготовка майбутніх педагогів підготує ґрунт для цифрової трансформації закладів середньої освіти, оскільки нагальними проблемами залишається підготовка педагогічних кадрів нового покоління. Прискорює процес цифровізації в освіті інтеграція з європейським освітнім простором, де з 1999 р. використовуються терміни «цифрове навчання», «цифрова освіта» [4]. Також були визначені напрями диджиталізації: доступ учнів до технологій (Student Accessibility), доступ учителів до технологій (Teacher Accessibility), доступ адміністраторів до технологій (Administration Accessibility), освітній Інтернет (моделі Fiber-to-the-Building та wi-fi), цифровий мультимедійний контент, цифрові компетентності та грамотність викладачів й учнів [1].

Отже, цифровізація передбачає докорінні зміни в системі освіти, які стосуються процесу навчання, управління, організації, контролю тощо. Важливим моментом є впровадження сучасних цифрових платформ, електронних ресурсів, мультимедійних систем і методів, але й не менш важливим є і перебудова свідомості суб'єктів освітнього процесу, оскільки відбувається «перехід біологічних і фізичних систем у кібербіологічні та кіберфізичні (об'єднання фізичних та обчислювальних компонентів). Перехід діяльності з реального світу у світ віртуальний (онлайн) [8].

Зауважимо, що такий якісно новий крок українська освіта здійснює у складний період, коли продовжується військова агресія, життя учнів і студентів обмежене тривогами, загрозами і бомбардуванням. Важливо у цей період зберігати баланс між реаліями світу і віртуальними можливостями, а перехід у кіберсвіт не зробити повним втрачанням реалій складного, але й героїчного життя нашої країни. Тому важлива психологічна адаптація студентів до організації освітнього процесу на нових засадах.

Інститутом цифровізації освіти НАПН України (1999 р.) визначені напрями реалізації цифровізації у закладах вищої освіти:

- доступ і використання цифрових технологій (комп'ютерних, мультимедійних) здобувачами освіти, педагогічними та науково-педагогічними кадрами університетів;

- розроблення та впровадження цифрових засобів навчання, об'єднаних у комплексні освітні середовища (науково-дослідні та навчальні центри, лабораторії, класи);

- розвиток дистанційної форми освіти за допомогою спеціальних освітніх Інтернет-систем і цифрових індивідуальних і цифрових технологій;

- підвищення цифрових компетентностей студентів і цифрової медіаграмотності суб'єктів освітнього процесу.

Цифрові технології стрімко розвиваються, якщо у 2000-х роках інноваційними технологіями вважалася робота з Інтернет-джерелами, смартфонами, використання соціальної мережі та хмарних технологій, то в наступне десятиліття актуальними цифровими трендами стали VR/AR (Virtual Reality/Augmented Reality) і пов'язані з ними імерсивні технології та розширене пізнання; адаптивне та інтуїтивне навчання; штучний інтелект в освіті, робототехніка; 3D друк тощо. Зміни, пов'язані з новітніми технологіями, вимагають не тільки технологічного засвоєння нових засобів навчання, а й суттєвіші, пов'язані зі світосприйняттям здобувачів освіти. Дизайн персонального навчального середовища передбачає не відкриття нової платформи, сайту, системи, а кардинальну зміну ролей суб'єктів, персоналізацію освіти, розширене пізнання тощо.

Імерсивне навчання передбачає зміну реального навчального середовища на синтетичне – віртуальне. Технології часткового або повного занурення у віртуальний світ лише входять до освітнього процесу,

однак, готуючи майбутніх учителів, необхідно знайомити їх із перспективними методиками недалекого майбутнього. Імерсивні технології (англ. *Immersive* – занурювати) створюють ефект часткової або повної присутності у віртуальному світі, набуваючи або змінюючи досвід у різних сферах науки та культури. Імерсивні технології доповненої (AR) та віртуальної (VR) реальності докорінно змінюють освіту для суб'єктів навчання. Вони викликають інтерес до навчання, оскільки пояснення матеріалу відбувається доступно, у площині реального часу, з візуальними ефектами, які яскраво і динамічно демонструють процеси, закони, абстрактні поняття тощо. Імерсивні технології роблять навчання різноманітним, інтерактивним і візуально насиченим. Для викладачів імерсивні методики змінюють традиційні форми навчання, оскільки готові пояснення необхідно закріплювати, контролювати, повторювати, тобто переводити теорію та дослідження у практичні методи навчання.

Діючий ресурс доповненої реальності McGraw Hill AR містить уроки з алгебри, історії й англійської мови. Розроблені уроки теоретично обґрунтовані, мають високоякісний контент, до того ж доступність навчальної платформи робить імерсивне навчання демократичним, мультикультурним, стимулюючим.

Навчальний ресурс із використанням імерсивного навчання з мовно-літературним спрямуванням будується з дотриманням наступних етапів:

1. Визначення теми заняття з відповідною метою та завданнями.

2. Вибір і перевірка оптимального функціонування технологій і методів створення ресурсів (інтерактивні моделі, об'єкти комп'ютерної графіки, відеофрагменти, елементи 3D анімації тощо).

3. Створення візуальних зображень, які будуть не тільки ілюструвати, а й технологічно демонструвати у динаміці потрібні процеси.

4. Моделювання базової версії імерсивного ресурсу.

5. Перевірка функціональності створеного навчального контенту.

Технології реальності, на думку Т. Брігмана, дозволяють студентам зануритися у змодельоване середовище та відчути взаємодію між фізичними та віртуальними об'єктами [9]. Для студентів, які вивчають англійську мову традиційними шляхами або за методологією CLIL, сайти з уроками, розроблені за технологіями доповненої реальності (AR) або віртуальної реальності (VR), можна використовувати для вивчення англійської мови, паралельно отримуючи інформацію про нові форми організації освітнього процесу. Дисципліна за вибором студента «Літературні шедеври країн Європи й Америки» викладається на другому курсі протягом одного семестру філологічних спеціальностей і надає широкі можливості для впровадження елементів імерсивного навчання. Рівень знання англійської мови дозволяє студентам сприймати літературознавчу термінологію, інформацію про письменників, аналізувати художній текст на рівні

образів, мотивів, стилістичних прийомів, звукопису, а також морально-етичних проблем, закладених автором до твору.

Відповідно до навчального плану на дисципліну передбачено 3 кредити (90 академічних годин), із них 12 годин – лекції, 24 – практичні заняття та 54 – самостійна робота студентів. Вивчаючи античну культуру та літературу, використовуються уроки платформи McGraw Hill AR, побудовані так, щоб учні запам'ятали спочатку термінологію, пов'язану з темою уроку, а потім – увесь контент теми. Нова тема пояснюється за допомогою віртуальних зображень та анімації, що створює надзвичайно реалістичний ефект присутності. Так, розглядаючи архітектурні шедеври Давньої Греції, – коментується історія створення споруд, міфологічні образи, пов'язані з будівлею, сучасний стан архітектурного пам'ятника.

Сприймаючи усну розповідь, студенти вдосконалюють навички аудіювання і водночас звертають увагу на елементи сенсорної стимуляції (візуальні, слухові, тактильні). Тривимірний формат робить зображення культурних шедеврів античності не просто реалістичним, а системно реалістичним. Елементи архітектурної побудови пояснюються з різних точок зору – як макет, що складається на наших очах, наче дитяча будова з кубиків. Кожна деталь будівлі (фриз, карниз, архітрав, антаблемент, фронтон, колони, базиліка тощо) демонструється окремо, спочатку з позначеннями на загальному макеті, потім – у процесі виконання інтерактивної вправи, де закріплюються знання, оскільки необхідно самостійно обирати фрагменти і будувати культурні артефакти з правильною послідовністю елементів. Штучне середовище, візуально наближене до реального, надає процесу навчання не тільки новизни, яскравості та наочності, але і спрямовує увагу студентів до Інтернет-простору, у якому молоде покоління відчуває себе звично і комфортно.

Технології імерсивного навчання передбачає контроль студентів за своїми результатами, оскільки всі стадії занять мають зворотній зв'язок з учителем і класом. Середовище, яке створює імерсивний ресурс, характеризується не тільки високо технологічним змістом, а й комфортним для суб'єктів навчання, психологічно орієнтованим на особистісний розвиток, шляхом стимулювання та мотивації.

Імерсивне навчання – це технології майбутнього, які входять в нашу освітню реальність. Дослідники імерсивних технологій відзначають низку недоліків у широкому використанні: складність програмового застосування навчальних ресурсів та апаратного забезпечення, їхня висока вартість, зокрема апаратного забезпечення (спеціальні окуляри, шоломи) [5].

Висновки з даного дослідження. У статті розглянуто питання використання в освітньому процесі цифрових технологій, застосування яких трансформує підготовку майбутніх учителів мовно-літературної галузі освіти. Аналіз сучасних публікацій свідчить про актуальність й ефективність упровадження комп'ютерних, мультимедійних, імерсивних технологій навчання у вищій школі, проте сучасна українська освіта робить лише перші кроки у віртуальному навчанні, зважаючи на складний період в історії країни. Створення та використання електронних навчальних ресурсів і використання віртуальних технологій дозволить сформувати цифрові компетентності студентів, тим самим посилить фахову та загальну підготовку сучасних фахівців.

Перспективи подальших розвідок У подальших публікаціях плануємо продовжити розвиток теми використання віртуальних технологій для осучаснення процесу підготовки вчителів-філологів. Результати використання імерсивних ресурсів для викладання професійно спрямованих навчальних дисциплін готуються до завершальної статистичної стадії.

Список використаних джерел

1. Биков В., Спирін О., Пінчук О. Сучасні завдання цифрової трансформації освіти. *Неперервна професійна освіта XXI століття*. 2020. № 1. С. 27–36. DOI: [https://doi.org/10.35387/ucj.1\(1\).27-36](https://doi.org/10.35387/ucj.1(1).27-36).
2. Волинець В. О. Віртуальна, доповнена і змішана реальність: сутність понять та специфіка відповідних комп'ютерних систем. *Питання культурології*. 2021. № 37. С. 231–243. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.237322>.
3. Карплюк С. О. Особливості цифровізації освітнього процесу у вищій школі. *Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку*: матеріали методологічного семінару НАПН України, 4 квітня 2019 р. / за ред.: В. Г. Кременя, О. І. Ляшенка; уклад.: А. В. Яцишин, О. М. Соколюк. Київ, 2019. С. 188–197.
4. Корняк В. С., Романишин Ю. Л., Голярдик Н. А. Цифровізація освіти України: перспективи та ризики сьогодення. *Теорія та методика професійної освіти*. 2022. Вип. 53, т. 1. С. 155–159.
5. Нікітіна Л., Дженюк Н. Імерсивне навчання студентів у галузі телекомунікацій. *Control, Navigation and Communication Systems*. 2023. No. 4. P. 160–166.
6. Соколюк О. М. Імерсивність в сучасних освітніх середовищах. *Імерсивні технології в освіті*: збірник матеріалів І наук.-практ. конф. з міжнар. участю. Київ: ІТЗН НАПН України, 2021. С. 143–148.
7. Толочко С. В. Цифрова компетентність педагогів в умовах цифровізації закладів освіти та дистанційного навчання. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки*. 2021. № 13 (169). С. 28–35.
8. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний – 2020»). ГС «ХАЙ-ТЕК ОФІС УКРАЇНА». 2016. URL: <https://strategy.uifuture.org/krainazrozvnutoyucifrovoyu-ekonomikoyu.html>.
9. Brigham T. J. Reality check: basics of augmented, virtual, and mixed reality. *Med. Ref. Serv. Q.* 2017. No. 36. P. 171–178. DOI: <https://doi.org/10.1080/02763869.2017.1293987>.
10. Maas M. J., Hughes J. M. Virtual, augmented and mixed reality in education: A review of the literature. *Technol. Pedagog. Educ.* 2020. No. 29. P. 231–249. DOI: <https://doi.org/10.1080/1475939X.2020.1737210>.

References

1. Bykov, V., Spirin O., & Pinchuk, O. (2020). Suchasni zavdannia tsyfrovoyi transformatsii osvity [Modern tasks of digital transformation of education]. *Neperervna profesiina osvita XXI stolittia [Continuing professional education of the 21st century]*, 1, 27-36. DOI: [https://doi.org/10.35387/ucj.1\(1\).27-36](https://doi.org/10.35387/ucj.1(1).27-36) [in Ukrainian].
2. Volynets, V. O. (2021). Virtualna, dopovnena i zmishana realnist: sutnist poniat ta spetsyfika vidpovidnykh kompiuternykh system [Virtual, augmented and mixed reality: the essence of the concepts and the specifics of the corresponding computer systems]. *Pytannia kulturolohii [Issues of cultural studies]*, 37, 231-243. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.237322> [in Ukrainian].
3. Karpluk, S. O. (2019). Osoblyvosti tsyfrovizatsii osvitnoho protsesu u vyshchii shkoli [Peculiarities of digitization of the educational process in higher education]. In V. H. Kremenia, & O. I. Liashenka (Eds.), A. V. Yatsyshyn, & O. M. Sokoliuk (Comps.), *Informatsiino-tyfrovoyi osvitnii prostir Ukrainy: transformatsiini protsesy i perspektyvy rozvytku [Information and digital educational space of Ukraine: transformational processes and development prospects]: materialy metodolohichnoho seminaru NAPN Ukrainy* (pp. 188-197). Kyiv [in Ukrainian].
4. Korniat, V. S., Romanyshyn, Yu. L., & Holiardyk, N. A. (2022). Tsyfrovizatsiia osvity Ukrainy: perspektyvy ta ryzyky sohodennia [Digitization of education in Ukraine: prospects and risks today]. *Teoriia ta metodyka profesiinoy osvity [Theory and methodology of professional education]*, 53, 1, 155-159 [in Ukrainian].
5. Nikitina, L., & Dzheniuk, N. (2023). Imersyvne navchannia studentiv u haluzi telekomunikatsii [Immersive training of students in the field of telecommunications]. *Control, Navigation and Communication Systems*, 4, 160-166 [in Ukrainian].
6. Sokoliuk, O. M. (2021). Imersyvnist v suchasnykh osvitnikh seredovyschakh [Immersiveness in modern educational environments]. In *Imersyvni tekhnologii v osviti [Immersive technologies in education]: zbirnyk materialiv I naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu* (pp. 143-148). Kyiv: IITZN NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
7. Tolochko, S. V. (2021). Tsyfrova kompetentnist pedahohiv v umovakh tsyfrovizatsii zakladiv osvity ta dystantsiinoho navchannia [Digital competence of teachers in the conditions of digitization of educational institutions and distance learning]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T. H. Shevchenka. Pedahohichni nauky [Bulletin of the Chernihiv Collegium National University named after T. G. Shevchenko. Pedagogical sciences]*, 13 (169), 28-35 [in Ukrainian].
8. *Tsyfrova adzhenda Ukrainy – 2020 («Tsyfrovoyi poriadok denniy – 2020») [Digital Agenda of Ukraine – 2020]*. HS «KhAI-TEK OFIS UKRAINA». (2016). Retrieved from <https://strategy.uifuture.org/kraina-zrozvinutoyucyfrovoyu-ekonomikoyu.html> [in Ukrainian].
9. Brigham, T. J. (2017). Reality check: basics of augmented, virtual, and mixed reality. *Med. Ref. Serv. Q*, 36, 171-178. DOI: <https://doi.org/10.1080/02763869.2017.1293987>.
10. Maas, M. J., & Hughes, J. M. (2020). Virtual, augmented and mixed reality in education: A review of the literature. *Technol. Pedagog. Educ*, 29, 231-249. DOI: <https://doi.org/10.1080/1475939X.2020.1737210>.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 15.07.2024

УДК 37.091.12-027.561]:159.923.2

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-92-96](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-92-96)

АБРАМОВИЧ ТЕТЯНА ВІКТОРІВНА,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри психології та інклюзивної освіти, методистка ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти, Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Рівне, Україна

Tetyana Abramovych,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Psychology and Inclusive Education, Methodologist of the Resource Center For Support of Inclusive Education, Rivne Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Rivne, Ukraine

E-mail: t.abramovych@roippo.org.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5057-2301>

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГНУЧКОСТІ У ПРОФЕСІЙНОМУ САМОРОЗВИТКУ ПЕДАГОГА

А Закцентовано увагу на сучасних стандартах якості освіти, що висуває Нова українська школа до ролі вчителя, зорієнтованого на реалізацію компетентнісної моделі випускника школи. Наголошено на необхідності модернізації фахового розвитку вчителя та зазначено напрями професійного зростання. Розглянуто необхідність системного аналізу власної діяльності педагогом через здійснення саморефлексії та самооцінки як особистого внеску у розвиток освітньої галузі загалом.

Проаналізовано поняття психологічної гнучкості та її вплив на професійний саморозвиток педагога. Звернено увагу на важливість зміцнення психічного здоров'я педагога, профілактику емоційного та професійного вигорання. Обґрунтовано важливість розвитку психологічної гнучкості шляхом аналізу досліджень зарубіжних і вітчизняних науковців; окремих результатів дослідження, проведеного на базі Рівненського ОІППО для діагностики готовності педагогів до професійного саморозвитку.

Зокрема зауважено, що дослідження психологічної гнучкості у педагогів є порівняно новим напрямом і наразі активно розвивається. Детально проаналізовано розвиток психологічної гнучкості із зазначенням тематики та форм взаємодії з педагогами, які будуть реалізувати Концепцію «Нова українська школа» на базовому етапі освіти на курсах підвищення кваліфікації педагогів, на тематичних курсах підвищення кваліфікації «Психосоціальна підтримка та розвиток стресостійкості учасників освітнього процесу» та «Психологічна допомога в кризі» у Рівненському ОІППО.

Зроблено висновок про перспективи та необхідність подальших досліджень із удосконалення існуючих, пошуку нових, дієвих технік розвитку психологічної гнучкості через появу непередбачуваних викликів сьогодення у соціально-економічному та політичному житті суспільства.

Ключові слова: психологічна гнучкість вчителя; професійна компетентність; курси підвищення кваліфікації; стресостійкість; саморозвиток

THE ROLE OF PSYCHOLOGICAL FLEXIBILITY IN THE PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT OF A TEACHER

S This article outlines the modern standards of the quality of education proposed by the New Ukrainian School puts forward for the role of a teacher, focused on the implementation of the competence model of a school graduate. It was defined that the need to modernize the teacher's professional development is emphasized, the directions of his professional growth. The necessity of a systematic analysis of teacher activity based on self-reflection and self-evaluation as a personal contribution to the development of the educational sector as a whole is considered.

Psychological flexibility and its influence on the professional self-development of a teacher. Special attention should be paid to the importance of strengthening the teacher's mental health and preventing emotional and professional burnout.

The importance of the development of psychological flexibility is substantiated thanks to the analysis of research by foreign and domestic scientists; of individual results of a study conducted on the basis of the Rivne OIPPO with the aim of diagnosing the readiness of teachers for professional self-development, in particular, it was noted that the study of psychological flexibility in teachers is a relatively new direction and is currently actively developing.

The development of psychological flexibility was analyzed in detail, identifying topics and forms of interaction with teachers. Thus, the Concept of the New Ukrainian School will be implemented at the basic stage of education at teacher training courses, at thematic training courses in the areas of "Psychosocial support and development of stress resistance of participants in the educational process" and "Psychological help in a crisis" at the Rivne Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education.

There have been determined prospects and needs for further research on improving existing techniques and finding new and effective techniques for the development of psychological flexibility due to the emergence of today's unpredictable challenges in the social, economic, and political life of society.

Keywords: teacher's psychological flexibility; professional competence; professional development courses; stress resistance; self-development

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Українська освітня галузь упродовж останнього десятиліття перебуває у процесі постійного реформування. Нова українська школа потребує нового вчителя, який зможе прийняти нові стандарти якості освіти, зорієнтовані на компетентнісну модель випускника школи, перейти на особистісно зорієнтовані технології організації педагогічної діяльності. У зв'язку з цим, за І. Пукаса, актуалізується потреба в удосконаленні професійно-педагогічного розвитку вчителя, зокрема посилення тенденції переходу на рівень саморозвитку, що виступає основою забезпечення навчання впродовж життя [8].

Означена проблема стосується пошуку нових можливостей і резервів модернізації педагогічного розвитку вчителя, зорієнтованих на оптимізацію саморозвивальних процесів у цьому напрямі.

Фаховий розвиток учителя – це процес постійного оновлення педагогічних підходів, методик і навичок із метою вдосконалення якості навчання та підвищення професійної компетентності [2].

Модернізація розвитку вчителя може здійснюватися у різних напрямках. Наприклад, завдяки інтеграції сучасних комп'ютерних технологій в освітній процес із метою зацікавленості здобувачів освіти та розвитку їхніх компетентностей; вивченню індивідуальних потреб та особливостей кожного учня, стимулюванню його самостійності, ініціативи та творчості, що передбачає впровадження як особистісно зорієнтованого, так і діяльнісного й компетентнісного підходів [6]; професійному вдосконаленню, а саме здійсненню постійного фахового розвитку та саморозвитку (участь у семінарах, тренінгах, онлайн-курсах тощо); обміну досвідом із колегами. Спільна робота в колективі однодумців сприяє обміну ідеями, розробленню нових методик, подоланню низки фахових бар'єрів, а систематичний аналіз власної діяльності на основі саморефлексії та самооцінки – визначенню сильних сторін та особистісного зростання, розкриттю додаткових перспектив для покращення фахової діяльності й самореалізації, що загалом передбачає особистий внесок педагога у покращенні якості освіти [4].

Оптимізація саморозвивальних процесів учителя вимагає впровадження спеціальних стратегій і підходів, спрямованих на підтримку постійного професійного зростання та самовдосконалення; розроблення особистих планів розвитку на основі потреб, мети й амбіцій, визначення конкретних цілей і завдань, що передбачають досягнення професійного зростання.

Важливою є також робота над зміцненням власного психічного здоров'я, розвиток навичок стресостійкості, психологічної гнучкості, профілактика емоційного професійного вигорання, відновлення життєвої неперервності та ресурсності.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій, на які спирається автор. Нині перед українськими

педагогами постали додаткові завдання: впроваджувати в педагогічну практику Концепцію «Нова українська школа» [3]; адаптувати освітню практику до обмежень, спричинених пандемією коронавірусу (Redinger et al, 2020) та російсько-українською війною; розробляти та вводити систему оцінки онлайн-освіти (Sánchez-Ballester, 2021); враховувати в освітньому процесі особливості психічного стану учнів, що зумовлені воєнним станом у країні.

Нова українська школа також висуває до педагогів низку завдань, як-от: опанувати новими професійними функціями вихователя, фасилітатора, супервайзера, тьютора, коуча й модератора [7], зважаючи на які, сучасні вчителі мають гідно відповідати на актуальні виклики сьогодення [3].

В основі Концепції «Нова українська школа» – особистість учня, який має бути різнобічно розвиненим, здатним до критичного мислення; бути патріотом з активною громадянською позицією, здатним учитися впродовж життя й приймати відповідальні, моральні рішення [7].

Формування такої особистості має базуватися не тільки на вербальній інформації, а й спиратися передусім на приклад гармонійної поведінки і здорового способу життя самого вчителя. Емоційний стан і стресостійкість педагога безпосередньо впливають на емоційний стан учнів і мікроклімат класного колективу. Саме тому освітянам вкрай важливо піклуватися про власне психічне здоров'я й психологічну гнучкість у період високої невизначеності та стресогенності, збільшувати власні ресурси стресостійкості та життєвої енергії [1, с. 11].

Необхідно зазначити, що педагогічна професія має свої особливості, що зумовлюють високий рівень емоційного вигорання. Серед професій, які найбільше піддаються ризику емоційного вигорання, професія вчителя знаходиться на 10-й позиції, що передбачає високий рівень емоційного вигорання, адже «емпатія – це плата за співчуття».

Дослідження психологічної гнучкості вчителя є важливим напрямом у сучасній освітній психології та спрямоване на вивчення здатності людини адаптуватися до нових ситуацій, змінювати свої погляди і стратегії, а також виходити за межі звичайних шаблонів мислення та поведінки. Ця концепція пов'язана з поняттями резилієнтності, тобто здатності переживати стрес і відновлюватися після нього.

Відповідно до результатів дослідження «Психологічна гнучкість учителів і якість навчання» (Woolfolk Hoy & Davis, 2006) було простежено зв'язок між психологічною гнучкістю вчителів та якістю навчання та виявлено, що вчителі, які відчувають більше задоволення від своєї роботи та мають високий рівень емоційного благополуччя, частіше демонструють ефективні методи навчання та більше залучають учнів до освітнього процесу.

Психологічну гнучкість досліджували й зарубіжні науковці. Зокрема, Дженніфер Кларк, професорка

кафедри психології Університету Джорджії, досліджує роль психологічної гнучкості педагога у викладанні та навчанні, передусім у сфері керування класом і мотивації учнів [11]; Майкл Фуллер, професор кафедри освіти Університету Мельбурна, відомий за результатами дослідження ролі психологічної гнучкості у благополуччі та ефективності педагогів, зокрема у сфері запобігання вигоранню та розвитку стійкості [12]; Ніколь Маріно, професорка кафедри психології Університету Центральної Флориди, досліджує роль психологічної гнучкості у розвитку педагогічної майстерності, насамперед у сфері планування уроків та оцінювання учнів.

Дослідження психологічної гнучкості педагогів вітчизняними науковцями спрямовані насамперед на вивчення їхньої здатності адаптуватися до змінних умов навчання, ефективно керувати власними емоціями, реагувати на виклики та розвивати позитивні стосунки з учнями і колегами. Схарактеризовано психологічні особливості особистості педагогів, акцентовано увагу на психологічній гнучкості у професійній діяльності (О. Мельник). Досліджено фактори, що можуть впливати на рівень психологічної гнучкості вчителя, серед яких: вплив особистісних якостей, досвіду роботи, соціального середовища (Л. Мухіна, І. Щербакова); зв'язок між психологічною гнучкістю вчителя та іншими психологічними конструктами, як-от: емоційний інтелект, стресостійкість, емпатія тощо (Н. Басюк); вплив рівня психологічної гнучкості на професійну ефективність учителя, його взаємодію з учнями, класним керуванням та загальними результатами навчання (Т. Скорик) [10]. Визначено психосоціальні фактори регуляції емоцій та поведінки педагогів, зокрема роль психологічної гнучкості у подоланні професійного вигорання (О. Кудінова); обґрунтовано психологічні механізми адаптації педагогів до змін у системі освіти, передусім психологічної гнучкості (Т. Холостова); проаналізовано ефективні методи та стратегії для розвитку психологічної гнучкості вчителя (тренінги, навчання саморефлексії, практики медитації та інші психологічні інтервенції тощо).

Отже, дослідження психологічної гнучкості у педагогів – порівняно новий напрям у психології, який наразі активно розвивається. Означені нами вище дослідники зробили значний внесок у вивчення психологічної гнучкості у педагогів. Результати їхніх досліджень допомагають краще зрозуміти те, як психологічна гнучкість впливає на успішність педагогів, формує їхню готовність до професійного зростання, а також дає змогу застосовувати ефективні методи підтримки педагогів у їхній роботі.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Незважаючи на значну кількість досліджень психологічної гнучкості, подальшого вивчення потребують теоретичні та практичні аспекти, що впливають на зміни психологічного здоров'я педагогічних працівників в умовах кризових і надзвичайних ситуацій. Попри вагомі

результати дослідження цього феномена, проблема впливу психологічної гнучкості на розвиток готовності педагогів до професійного самозростання, а також її розвиток у закладі післядипломної педагогічної освіти потребує подальшого ґрунтовного вивчення та популяризації, що й спонукало нас до написання означеної статті.

Мета статті: визначити особливості розвитку психологічної гнучкості та її вплив на професійний саморозвиток педагога.

Викладення основного матеріалу. Психологічна гнучкість для вчителя – це передусім здатність адаптуватися до різноманітних ситуацій і потреб учнів, зберігаючи за цих умов відкритість, толерантність і спроможність до професійної самореалізації [5].

Представлені якості дозволяють учителю розвивати власну резиліентність, ефективно взаємодіяти зі здобувачами освіти, створюючи умови для їхнього успішного розвитку.

Дослідниками виокремлено такі ключові аспекти психологічної гнучкості вчителів:

1. Емоційна саморегуляція – вміння контролювати свої емоції та виражати їх конструктивно (це допомагає уникати конфліктів і створювати сприятливу атмосферу в класі).

2. Емпатія – здатність співчувати та розуміти емоційний стан учнів, їхні потреби та перспективи.

3. Адаптивність – готовність швидко змінювати власний підхід до навчання, враховуючи індивідуальні особливості кожного учня.

4. Відкритість до змін – здатність приймати нові ідеї та методи навчання, готовність до самовдосконалення та професійного розвитку.

5. Уміння працювати зі стресом – методи релаксації та стресостійкості, що передбачають розвиток навичок надання психосоціальної підтримки здобувачам освіти та самопомогі.

6. Конструктивне мислення як здатність до аналізу професійних ситуацій із метою вдосконалення та розвитку освітнього процесу [9].

За підсумками дослідження, проведеного зі слухачами курсів підвищення кваліфікації Рівненського ОІППО, було визначено основні напрями, за якими педагоги відчувають неабиякі труднощі у формуванні готовності до професійного саморозвитку. Опитування здійснено на основі «Діагностичної карти самооцінки готовності педагога до професійного саморозвитку». Один із компонентів вивчення – мотиваційний – уміщує низку критеріїв, що визначають рівень самоспонування вчителя до професійного саморозвитку, а саме: усвідомлення особистої та суспільної значущості неперервної освіти в педагогічній діяльності; наявність стійких пізнавальних інтересів у педагогіці та психології; почуття обов'язку та відповідальності; допитливість; прагнення отримати високу самооцінку власного саморозвитку; потребу у психолого-педагогічній самоосвіті та в самопізнанні;

впевненість у своїх силах. Найбільший дефіцит, а отже, затребуваність і необхідність супроводу, педагоги відчують у психолого-педагогічній самоосвіті, самопізнанні та підвищенні впевненості у своїх силах.

Під час проведення Всеукраїнського круглого столу з теми «Адаптаційний цикл базової середньої освіти: перші підсумки», організованого Житомирським ОІППО, було оприлюднено результати досліджень серед педагогів, які реалізують у своїй діяльності Концепцію «Нова українська школа». На запитання «Супровід, якого не вистачає педагогам у контексті реалізації Концепції НУШ» 40% учителів зауважили, що їм не вистачає психологічної підтримки, а також вони потребують психологічного супроводу.

Однозначно, зважаючи на умови роботи у воєнний період, педагоги відчують підвищений рівень тривожності, фізичний дискомфорт (сонливість, в'ялість, апатія), емоційне виснаження. Крім того, робота з дітьми пов'язана з високим рівнем психологічного напруження та значними емоційними витратами. Тож піклування й турбота педагога про себе, дотримання правил екологічності праці – це перша умова його здатності до відновлення почуття внутрішнього балансу, розвитку психологічної гнучкості, підвищення стресостійкості, резилієнтності, оптимізації ресурсних можливостей, підтримки психічного здоров'я, й, найголовніше, відновлення бажання творити, втілювати життєві та професійні задуми, бути конкурентоздатним і самореалізуватися у професії.

Одним із найважливіших завдань, поставлених нині перед педагогами – розширення діапазону соціальних й особистісних ресурсів для самостійного вирішення проблем, які виникають, подолання труднощів, актуалізації власних творчих, інтелектуальних, особистісних, духовних і фізичних можливостей, необхідних для виходу з кризового стану, стимулювання самоповаги і впевненості у власних силах із подальшою готовністю до професійного саморозвитку.

У зв'язку з викладеним вище, розглянемо окремі аспекти організації процесу розвитку психологічної гнучкості у Рівненському ОІППО. Зауважимо, що курси підвищення кваліфікації педагогів різних галузей закладів-учасників Всеукраїнського інноваційного освітнього проекту, в яких здійснюється апробація навчально-методичного забезпечення, створеного відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти з реалізації Концепції «Нова українська школа», які працюватимуть зі здобувачами освіти у 5–6 класах, уміщував психологічний блок, що, на нашу думку, є одним із найважливіших. Окремою темою для обговорення став розвиток психологічної гнучкості щодо профілактики емоційного професійного вигорання.

Необхідно наголосити, що вигорання – це реакція людини на хронічну втому, захисний механізм організму. Емоційне вигорання з'являється у випадку, якщо люди, забуваючи про власні потреби, щодня стикаються

зі значною емоційною напругою. Зважаючи на це, в контексті обговорення основних чинників, що впливають на формування безпечного середовища, обговорювали і професійне емоційне вигорання вчителя. У зв'язку з цим, акцентували увагу не лише на проявах та самодіагностиці професійного та емоційного вигорання педагога, а й насамперед на пошуку ресурсів. Створення «Долоньки турботи», «Абетки ресурсності», укладання списку активностей, що є найдієвішими для виходу зі стресової ситуації, обговорення копінг-стратегій у контексті моделі BASIC Ph, використання методу «чотирьох стихій» для самопідтримки у ситуації стресу, пошук ресурсу для відновлення життєвих неперервностей, вибудовування моделі конструктивного мислення у парадигмі когнітивно-поведінкового підходу – це лише деякі з видів діяльності, що були спрямовані на переформатування й перезавантаження педагога у напрямі відходу від стереотипів минулого, неупереджене прийняття викликів сьогодення. Виконуючи дихальні техніки, вивчаючи вправи на заземлення, наприклад, «Гора з плечей», «Солдат і ганчір'яна лялька», вивчення техніки релаксації за Джекобсоном, педагоги буквально намагалися позбавитися тягаря минулого, «видихнути минуле і вдихнути майбутнє».

Необхідно наголосити і про формування психологічної гнучкості педагогів під час навчання за тематичними напрямками «Психосоціальна підтримка та розвиток стресостійкості учасників освітнього процесу» й «Психологічна допомога в кризі», що реалізуються на базі Рівненського ОІППО. У межах вивчення матеріалів курсу педагоги знайомляться з біологією та фізіологією стресу, віковими особливостями проживання стресових подій; вивчають алгоритм надання психологічної підтримки у випадку тривожності та складних емоційних станах; опрацьовують психотехнології саморегуляції професійного стресу та попередження емоційного вигорання; обговорюють емоції й почуття, що можуть виникати під час війни та розвивають навички самопомоги під час ускладнених станів; виконують психолого-педагогічні та арттерапевтичні техніки для підтримки внутрішнього балансу і ресурсу, формування навичок психологічного відновлення учасників освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій.

На завершення курсів підвищення кваліфікації, за результатами контрольно-аналітичного тестування та заповнення анкети зворотного зв'язку, педагоги відзначають значні зміни в розумінні власних потреб на фізичному і психічному рівні, підвищення ресурсності та здатності протистояти професійному емоційному вигоранню, а отже, і розвитку окремих складників психологічної гнучкості, зміцнення базової готовності до професійного саморозвитку як процесу постійного вдосконалення себе, що спрямований на підвищення фахової компетентності й особистісного зростання, а як наслідок – досягнення ним високих результатів в освітньому процесі та взаємодії зі здобувачами освіти.

Висновки. Зважаючи на викладене в статті, зауважимо, що психологічна гнучкість педагога є необхідною умовою його готовності до професійного саморозвитку. Тематичні курси підвищення кваліфікації педагогів у закладах післядипломної педагогічної освіти є важливою підтримкою вчителю стосовно розвитку власної стресостійкості, життєстійкості та підвищення ресурсності. Проте потрібно наголосити, що щороку з'являються все нові виклики, пов'язані із соціально-економічними та політичними змінами в суспільстві, що спонукають до вдосконалення наявних і дієвих технік

підтримки психологічної гнучкості. Найважливіше за цих умов – підтримка бажання педагога до самозміни, саморозвитку та самореалізації.

Перспективи подальших досліджень передбачають ґрунтовніше вивчення аспектів розвитку психологічної гнучкості педагога в контексті викликів сьогодення, зокрема, з метою виявлення низки змін у сфері психічного здоров'я та можливість вибудовування оптимальної траєкторії професійного саморозвитку з урахуванням наявних чинників.

Список використаних джерел

1. Андрєєнкова В., Войцях Т., Гриців І., Мельничук В., Сабліна Н., Флярковська О., Харківська Т. Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу: навч.-метод. посіб. Київ, 2023. 149 с.
2. Василюк А. Проблеми та тенденції розвитку освіти дорослих в Україні. *Післядипломна освіта: виклики сучасності із перспективи соціальної освіти*: зб. наук. пр. / за ред. А. Василюк, А. Стоговського. Ніжин: Вид-ць ПП Лисенко М. М., 2016. С. 6–15.
3. Вікторенко І., Горобець Л. Нові професійні ролі та функції сучасного вчителя в контексті Концепції Нової української школи. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2019. № 11. С. 93–106. URL: <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/197377/197523> (дата звернення: 31.05.2024)
4. Галузяк В. Рефлексія у структурі особистісно-професійної зрілості вчителя. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2008. № 4. С. 17–25.
5. За межами піраміди потреб. Новий погляд на самореалізацію. URL: <http://surl.li/urbiu> (дата звернення: 13.06.2024)
6. Луговий В. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 2. С. 13–25.
7. Концепція «Нова українська школа». URL: <http://surl.li/upgqm> (дата звернення: 18.03.2024)
8. Пукас І. Професійно-педагогічний саморозвиток учителя у процесі співпраці школи з закладами педагогічної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Камінець-Подільський, 2018. 312 с.
9. Савченко О., Лавриненко Д., Кононенко Т. Психологічна гнучкість як чинник психологічного благополуччя персоналу організації. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2022. № 3/4 (27). С. 118–129.
10. Скорик Т. Емоційна компетентність як необхідна складова професійної успішності сучасного вчителя. URL: <http://surl.li/upgan> (дата звернення: 05.06.2024)
11. Clark Jennifer E. Social identity and self-esteem. Cambridge University Press, 2014. <https://www.cambridge.org/9780521153652> (дата звернення: 02.06.2024)
12. Fuller Michael. The history of education and policy. *Australian Journal of Education*. 2019. № 58.2. С. 137–152.

References

1. Andrieyenkova, V., Voitsiakh, T., Hrytsiv, I., Melnychuk, V., Sablina, N., Fliarkovska, O., & Kharkivska, T. (2023). *Psychosotsialna pidtrymka uchashnykiv osvitnoho protsesu [Psychosocial support for participants in the educational process]: navch.-metod. posib.* Kyiv [in Ukrainian].
2. Vasyliuk, A. (2016). Problemy ta tendentsii rozvytku osvity doroslykh v Ukraini [Problems and trends in the development of adult education in Ukraine]. In A. Vasyliuk, A. Stohovskoho (Eds.), *Pisliadyplomna osvita: vyklyky suchasnosti iz perspektyvy sotsialnoi osvity [Postgraduate education: modern challenges from the perspective of social education]: zb. nauk. pr.* (pp. 6-15). Nizhyn: Vyd-ts PP Lysenko M. M. [in Ukrainian].
3. Viktorenko, I., & Horobets, L. (2019). Novi profesiini roli ta funktsii suchasnoho vchytelia v konteksti Kontseptsii Novoi ukrainskoi shkoly [New professional roles and functions of a modern teacher in the context of the Concept of the New Ukrainian School]. *Profesionalizm pedahoha: teoretychni y metodychni aspekty [Teacher professionalism: theoretical and methodical aspects]*, 11, 93-106. Retrieved from <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/197377/197523> [in Ukrainian].
4. Haluziak, V. (2008). Refleksiiia u strukturі osobystisno-profesiinoi zrilosti vchytelia [Reflection in the structure of teacher's personal and professional maturity]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyimi systemamy [Theory and practice of social systems management]*, 4, 17-25 [in Ukrainian].
5. *Za mezhamy piramidy potreb. Novyi pohliad na samorealizatsiiu [Beyond the pyramid of needs. A new look at self-realization.]*. Retrieved from <http://surl.li/urbiu> [in Ukrainian].
6. *Kontseptsiiia Nova ukrainska shkola [Concept of the New Ukrainian School]*. Retrieved from <http://surl.li/upgqm> [in Ukrainian].
7. Luhoviy, V. (2009). Yevropeiska kontseptsiiia kompetentnisnoho pidkhodu u vyshchii shkoli ta problemy yii realizatsii v Ukraini [The European Concept of Competency-Based Approach in Higher Education and the Problems of Its Implementation in Ukraine]. *Pedahohika i psykholohiia [Pedagogy and psychology]*, 2, 13-25 [in Ukrainian].
8. Pukas, I. (2018). *Profesiino-pedahohichnyi samorozvytok uchytelia u protsesi spivpratsi shkoly z zakladamy pedahohichnoi osvity [Professional-pedagogical samorozvytok uchytelia in protsesi spivpratsi schools with pedagogical education]*. (PhD diss.). Kamianets-Podilskyi [in Ukrainian].
9. Savchenko, O., Lavrynenko, D., & Kononenko, T. (2022). Psykholohichna hnuchkist yak chynnyk psykholohichnoho blahopoluchchia personalu orhanizatsii [Psychological flexibility as a factor of psychological well-being of the organization's staff]. *Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia [Organizational psychology. Economic psychology]*, 3/4 (27), 118-129 [in Ukrainian].
10. Skoryk, T. *Emotsiina kompetentnist yak neobkhdna skladova profesiinoi uspishnosti suchasnoho vchytelia [Emotional competence as a necessary component of the professional success of a modern teacher]*. Retrieved from <http://surl.li/upgan> [in Ukrainian].
11. Clark, Jennifer E. (2014). *Social identity and self-esteem*. Cambridge University Press. Retrieved from <https://www.cambridge.org/9780521153652>
12. Fuller, Michael. (2019). The history of education and policy. *Australian Journal of Education*, 58.2, 137-152.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 18.06.2024

УДК 376

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-97-101](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-97-101)

ЗВЕКОВА ВІКТОРІЯ КОРНІЇВНА,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри загальної педагогіки і спеціальної освіти, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, м. Ізмаїл, Україна

Viktoriia Zviekova,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of General Pedagogy and Special Education, Izmail State Humanitarian University, Izmail, Ukraine

E-mail: vikazvekova19@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6044-8814>

КАЧУРОВСЬКА ОКСАНА БОРИСІВНА,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри загальної педагогіки і спеціальної освіти, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, м. Ізмаїл, Україна

Oksana Kachurovska,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of General Pedagogy and Special Education, Izmail State University of Humanities, Izmail, Ukraine

E-mail: Juliyasil2016@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1658-0578>

СІЛЯВІНА ЮЛІЯ СЕРГІЇВНА,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри загальної педагогіки і спеціальної освіти, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, м. Ізмаїл, Україна

Yuliia Siliavina,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of General Pedagogy and Special Education, Izmail State University of Humanities, Izmail, Ukraine

E-mail: Juliyasil2016@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0250-6526>

ОСОБЛИВОСТІ ЛОГОПЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ДОРΟΣЛИМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

A Розглянуто головні напрями роботи з дорослими, які мають серйозні порушення мовлення. Це є важливою передумовою для ефективної логопедичної практики в умовах воєнного стану. Висвітлено особливості корекційного впливу та перешкоди, які можуть ускладнювати успішне вирішення цієї проблеми. Аргументовано необхідність комплексного підходу для подолання серйозних мовленнєвих порушень у дорослих особливо в умовах нервового напруження, екстремальних і психотравмуючих ситуаціях. Авторами досліджено важливість дистанційної діяльності логопедів в Україні в умовах воєнного стану, що стикається зі своїми особливостями через обмеження доступу до пацієнтів. У практичній діяльності логопед може використовувати комп'ютерні технології для психодіагностики та корекційно-розвивальної роботи.

Ключові слова: дорослі; мовленнєві порушення; логопедична практика; логопед; реабілітація; воєнний стан; комплексний підхід; комунікація; травма; професійна діяльність

CHARACTERISTICS OF LOGOPEDIC ASSISTANCE FOR ADULTS UNDER MARTIAL LAW CONDITIONS

S This article discusses the main areas of work for adults with serious speech disorders. This is an important prerequisite for effective speech therapy practice under martial law conditions. Features of the corrective impact and obstacles that can complicate a successful solution to this problem are highlighted. The need for a complex approach to overcome serious speech disorders in children, particularly in conditions of nervous tension and extreme and psychotraumatic situations, is emphasized. The authors investigated the importance of remote work for speech therapists in Ukraine under the conditions of martial law, which has its own peculiarities due to the limitation of patient access. In practical activities, speech therapists can use computer technologies for psychodiagnostics and corrective and developmental work.

Speech therapy assistance for adults under martial law conditions requires a comprehensive approach, including the adaptation of work methods, psychological support, technology use, educational resources, social support, and resolution of organizational issues. It is important to ensure the continuity of therapy and maximum adaptation to new conditions to achieve effective results in the restoration of speech function. Relevance of speech therapy for adults under martial law conditions, stressful situations, injuries, and displacement of the population significantly affect the psycho-emotional states of people and their speech functions. In these conditions, many adults may have speech disorders that require specialized speech therapy. The analysis of scientific and practical developments in speech therapy for adults under martial law revealed several unresolved and problematic aspects. Despite significant progress in research, questions remain that require further study and resolution. The relationship between psycho-emotional trauma and speech disorders requires further research and the development of appropriate correction methods.

Keywords: adults; speech disorders; rehabilitation; martial law; complex approach; communication; trauma; professional activity

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

У періоди війн і конфліктів дорослі із тяжкими порушеннями мовлення є однією з найвразливіших груп серед цивільного населення. Вони зазнають значних труднощів у комунікації, реагуванні на події навколишнього середовища та обробленні інформації. У таких умовах надзвичайно важливо впроваджувати підтримку в освітній процес, спрямовану на мінімізацію психологічної травми і забезпечення ефективного корекційного впливу. Педагоги стикаються з викликом організації логопедичної роботи в реальному часі, що вимагає від них переорієнтації у професійній діяльності, ще тіснішої співпраці з іншими спеціалістами, розроблення інноваційних стандартів, спрямованих на комплексний підхід до вирішення цих проблем. Воєнний стан може призвести до значного обмеження руху людей і доступу до медичних і виховних закладів. Методи роботи логопеда дистанційно включають використання відеоконференційних платформ, як-от: Skype, Zoom. Це дозволяє логопеду спостерігати за мовленнєвим процесом пацієнта, надавати необхідні рекомендації та вправи, а також забезпечувати підтримку та консультації. У практичній діяльності логопед може використовувати комп'ютерні технології для психодіагностики та корекційно-розвивальної роботи. Такий підхід дозволяє логопедам продовжувати здійснювати ефективну роботу у складних умовах воєнного конфлікту, забезпечуючи необхідну підтримку дорослому населенню із тяжкими порушеннями мовлення.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Джерелами нашого дослідження стали науково-практичні напрацювання вітчизняних і зарубіжних учених із питань інклюзивної освіти, логопедії та психологічної підтримки дорослого населення в умовах воєнного стану. Аналіз проблеми подолання тяжких порушень мовлення в умовах війни показує, що науковці досліджують її переважно з двох основних аспектів. По-перше, це вивчення негативного впливу психотравмуючих ситуацій та їхніх наслідків на дорослих із тяжкими порушеннями мовлення. По-друге, це цілеспрямований корекційний вплив, спрямований на розвиток збережених і компенсаторних можливостей цієї категорії людей і розвиток їхнього особистісного потенціалу.

Проблемам відновлення мовлення та її компонентів у дорослих і дітей, переважно при афазії присвячені роботи лікарів (В. Алфьорова, Д. Гришина, О. Іванова,

А. Кадиков та ін.), нейропсихологів і психологів (Т. Ахутіна, Н. Бехтерева, Л. Виготський, Т. Візель, Є. Вінарська, Т. Вознесенська, В. Захаров, О. Лурія, О. Корнєв, Л. Корсакова та ін.), психолінгвістів (Л. Виготський, І. Горелов, М. Жинкін, О. Леонтьєв та ін.), логопедів (М. Бурлакова, Т. Візель, Т. Осадча, Н. Пахомова, В. Тарасун, М. Шеремет, В. Шкловський та ін.).

Відновленню рухових функцій і питанням медикаментозного лікування і фізичної реабілітації різних хворих із порушеннями ЦНС присвячено численні дослідження лікарів-невропатологів, терапевтів, реабілітологів та інших фахівців (В. Голубєва, А. Кадиков, О. Корнюхіна, К. Котенко, О. Кривонос, О. Левіна, Т. Маневич, А. Ярош, Susan F. Allen та Janice Light, Paul R. Fleischmann та ін.). Усі ці дослідження з організації корекційно-реабілітаційного процесу підкреслюють необхідність створення спеціальних умов для відновлення мовлення.

Проведений системний аналіз наукових праць показує, що, незважаючи на значні досягнення в реабілітації, проблема комплексного підходу до логопедичної допомоги особам із мовленнєвими порушеннями в корекційно-реабілітаційній роботі й досі недостатньо розкрита. Актуальність цієї проблеми, її наукове та практичне значення, а також брак теоретичних і методичних розробок зумовили вибір теми дослідження – «Особливості логопедичної допомоги дорослим в умовах воєнного стану».

Виділення невирішених раніше частин проблеми.

У воєнний час особливо актуальним є інтеграційний підхід до організації корекційної роботи з дорослими із тяжкими порушеннями мовлення. Цей підхід сприяє ефективній диференційній діагностиці та подоланню проблеми, враховуючи медичні, психологічні та педагогічні аспекти. Відтак, дослідження провідних учених у галузі спеціальної освіти, які постійно збагачують науку новими емпіричними даними, розкривають особливості корекційної роботи з дорослим населенням із тяжкими порушеннями мовлення. Однак сучасні реалії вимагають від педагога створення спеціальних психолого-педагогічних умов, які сприятимуть реалізації заздалегідь визначених пріоритетних напрямів корекційної роботи з дорослими із тяжкими порушеннями мовлення в умовах воєнного стану.

Аналіз науково-практичних напрацювань у сфері логопедичної допомоги дорослим в умовах воєнного стану виявив декілька невирішених проблемних аспектів.

Незважаючи на значний прогрес у дослідженнях, залишаються питання, що потребують подальшого вивчення та вирішення.

Г. Станецька зазначає, що «... на даний час в Україні майже відсутні дослідження, в яких розглядаються логопедичні та психолого-педагогічні проблеми, що виникають у пацієнтів при екстрапірамідних порушеннях. Відсутні державні стандартні протоколи методик обстеження та тестування дорослих пацієнтів з екстрапірамідними розладами, які б були затвердженими й обов'язковими для використання в усіх логопедичних кабінетах України» [7, с. 39].

Особлива увага в системі реабілітаційної роботи приділяється відновленню мовленнєвої функції. Встановлено, що при різних захворюваннях та органічних ураженнях центральної нервової системи виникають порушення мовлення, найчастіше дизартрія. Ці порушення характеризуються порушенням іннервації мовленнєвого апарату та моторними дефектами, на корекцію і лікування яких зазвичай приділяється недостатньо уваги. Однак порушення мовлення створює для дорослих значні труднощі у спілкуванні, викликає дискомфорт у відносинах між людьми, обмежує їхнє спілкування, призводить до соціальної ізоляції, дезадаптації та інвалідності [8].

Актуальність дослідження логопедичної допомоги дорослим в умовах воєнного стану обумовлена необхідністю розроблення адаптованих методів і підходів до роботи з постраждалими, забезпечення доступу до логопедичних послуг, використання сучасних технологій і підвищення кваліфікації фахівців. Це сприятиме ефективній реабілітації пацієнтів і відновленню їхніх мовленнєвих функцій в умовах підвищеного стресу та нестабільності.

Отже, акцентуючи увагу на комплексності та мультидисциплінарності реабілітації пацієнтів у закладах охорони здоров'я, залишається відкритим питання спеціальної підготовки та компетентності фахівців з терапії мови і мовлення. Закон визначає терапію мови і мовлення як процес відновлення та/або підтримки максимально можливого рівня всіх аспектів комунікації та/або когнітивних функцій в осіб з обмеженнями повсякденного функціонування або ризиком їх виникнення. Цей процес забезпечує оптимальний рівень комунікативної взаємодії з оточуючим середовищем та/або безпечний процес споживання їжі. Терапія мови і мовлення призначається, планується та здійснюється терапевтом мови і мовлення або під його контролем [2].

На нашу думку, таке тлумачення терапевтичного впливу підкреслює важливість корекційної роботи, зокрема логопедичної допомоги.

Мета статті полягає у висвітленні актуальних питань логопедичної допомоги дорослим в умовах воєнного стану, аналізі наукових і практичних напрацювань у цій сфері, а також виявленні невирішених проблем і перспектив їхнього подальшого дослідження і вирішення.

Викладення основного матеріалу дослідження.

Сучасний період розвитку спеціальної освіти в Україні до воєнного конфлікту (до 2014 року) характеризувався навчанням і вихованням дітей, дорослих із тяжкими порушеннями мовлення за двома основними напрямками: інтегроване навчання у звичайних школах та інклюзивна освіта, що передбачала навчання дітей із порушеннями мовлення разом із однолітками. Це вимагало індивідуальної програми навчання та кваліфікованої логопедичної допомоги. Унаслідок воєнних дій нині спеціальна освіта зазнає впливу негативних наслідків для дорослих із тяжкими порушеннями мовлення, однак заробляється новими методичними та практичними досягненнями, що дозволяють фахівцям ефективно проводити корекційні заходи.

Важливість цієї проблеми підкреслена в нормативно-правових актах і постановках країни. Зокрема, Кабінетом Міністрів України було прийнято та затверджено Концепцію Державної цільової програми з фізичної, медичної, психологічної реабілітації, а також соціальної та професійної реадaptaції учасників антитерористичної операції на період до 2022 року [3]. Значення комплексної допомоги та соціальної реабілітації зазначено у Законі України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю» [6], а на рівність прав вказано у Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю [4]. Метою цих програм і нормативно-правових документів є суттєве покращення реабілітаційних послуг і вдосконалення державних стандартів реабілітації з урахуванням світового досвіду. Реабілітація пацієнтів з екстрапірамідними порушеннями проводиться в умовах неврологічного відділення, амбулаторно за індивідуальними програмами або в реабілітаційних центрах [1; 12].

У 2019 році були опубліковані результати дослідження, проведеного К. Johari у співавторстві. Крім порушення «генерації» мовленнєвого висловлювання у хворих на ХП, було виявлено труднощі в інтерпретації граматично та синтаксично складних конструкцій, особливо тих, що пов'язані зі зміною порядку слів, використанням займенників або складнопідрядних речень [11].

Результати дослідження мовленнєвих порушень при хворобі Паркінсона, представлені I. Vrabencu у співавторстві [10], підтвердили, що вивчення таких порушень можна проводити двома методами: перцептивним, який базується на слуховому сприйнятті мовлення, та об'єктивним, який ґрунтується на акустичному аналізі мовного сигналу.

Отже, підкреслюючи комплексність і мультидисциплінарність реабілітації пацієнтів у закладах охорони здоров'я, залишається відкритим питання спеціальної підготовки та компетентності фахівців із терапії мови і мовлення. У Законі України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» зазначено, що терапія мови і мовлення – це процес відновлення та/або підтримки максимально можливого рівня всіх аспектів комунікації та/або когнітивних функцій в осіб з обмеженнями повсякденного

функціонування або ризиком їхнього виникнення. Цей процес спрямований на забезпечення оптимального рівня комунікативної взаємодії з навколишнім середовищем та/або безпечного процесу споживання їжі, і здійснюється терапевтом мови та мовлення або під його контролем [2]. На нашу думку, таке тлумачення терапевтичного впливу підкреслює важливість корекційної роботи, зокрема логопедичної допомоги. Міністерство освіти і науки України разом зі спеціалістами закладів освіти постійно розробляє та оновлює рекомендації щодо організації надання корекційних послуг дорослим із особливими освітніми потребами в умовах війни. Інструктивно-методичні матеріали акцентують на комплексній психолого-педагогічній підтримці цієї категорії людей, оскільки війна має значний психотравмуючий ефект.

Вирішення проблем із психологічною травмою у людей із тяжкими порушеннями мовлення передбачає не лише розвиток системи соціального захисту в Україні й мережі закладів, що займаються охороною психічного здоров'я, але й підвищення фахової компетентності логопедів і переорієнтацію їхньої професійної діяльності [5]. Комунікація є необхідною частиною життя людини, і втрата або порушення мовлення, таке як афазія, є великою душевною травмою. Подолання таких складнощів вимагає значних зусиль і систематичного підходу, включаючи логопедичні втручання, медикаментозну терапію та психологічну підтримку. Цей комплексний підхід, що базується на ретельному обстеженні пацієнта мультидисциплінарним колективом, забезпечує позитивні результати у відновленні мовленнєвих функцій [7].

Порушення мовленнєвої сфери дійсно є поширеним явищем серед населення. Мова є основним засобом спілкування, а мовлення – складним процесом, що включає різні аспекти від артикуляції звуків до розуміння і використання мовних структур. Коли цей процес порушується, може виникати потреба у кваліфікованій допомозі логопеда чи інших спеціалістів. Щодо системи логопедичної допомоги, вона охоплює різні заклади охорони здоров'я, що забезпечує доступність лікувальних і реабілітаційних послуг для дітей і дорослих із мовленнєвими порушеннями. Це включає дитячі поліклініки, психоневрологічні диспансери, дитячі будинки, реабілітаційні центри та неврологічні відділення лікарень, де проводяться індивідуалізовані підходи до лікування та розвитку мовлення [8, с. 157].

Зміна управлінських нормативних актів у сфері реабілітації та корекції функцій організму в Україні, яка відбулася відповідно до Постанови Кабінету Міністрів від 03.11.2021 №1268, впливає на організацію логопедичної роботи та залучення фахівців у реабілітаційні процеси.

Згідно з цією постановою важливими є:

1. *Мультидисциплінарна команда.* Реабілітація здійснюється мультидисциплінарною командою, до складу якої входять різні спеціалісти, включаючи лікарів із фізичної терапії, фізичних терапевтів, психологів, ерготерапевтів і терапевтів мови і мовлення.

2. *Кваліфікаційні вимоги.* Посада терапевта мови і мовлення тепер може обійматися фахівцями зі спеціальної освіти, філологами або психологами до 2026 року. Це означає, що змінено кваліфікаційні вимоги до осіб, які можуть займатися корекційною роботою з мовленнєвими порушеннями.

3. *Організація роботи.* Зміни вимагають нового підходу до організації роботи з логопедичними клієнтами в межах мультидисциплінарних команд, що спрямовані на комплексне відновлення функцій мовлення та мови пацієнтів.

Ці зміни в законодавстві сприяють покращенню якості реабілітаційних послуг для осіб із мовленнєвими порушеннями та забезпечують ефективніші підходи до корекції цих порушень [4].

Висновки. Українська система освіти переживає активний період реформування, що вимагає підготовки педагогів, здатних швидко адаптуватися до нових умов і викликів. Особливо актуальною є потреба в підготовці фахівців спеціальної освіти, зокрема логопедів, які забезпечать повноцінний розвиток дітей і дорослих, здійснять корекційний вплив і сприятимуть її соціалізації найефективнішим шляхом. Сучасна українська логопедія активно розвивається, інтегруючи нові ідеї з традиційними технологіями та накопиченим досвідом. Цей процес постійний, оскільки перехід від інновацій до стабільних практик є лише питанням часу і практики.

Тому розвиток готовності до інноваційної діяльності, постійна відкритість до нового і гнучкість у впровадженні інновацій – це важливі аспекти компетентного фахівця спеціальної освіти. Формування цих навичок і властивостей є одним із ключових завдань вищої освіти, і пошук ефективних шляхів їхнього вирішення залишається актуальною проблемою для українських педагогічних закладів.

Виділення невирішених частин проблеми логопедичної допомоги дорослим в умовах воєнного стану підкреслює необхідність **подальших досліджень** і розроблення нових методів і програм. Це включає адаптацію існуючих терапевтичних методик, інтеграцію новітніх технологій, розширення міждисциплінарної співпраці, забезпечення комплексної соціальної підтримки та покращення доступу до логопедичних послуг. Лише шляхом вирішення цих невирішених питань можна забезпечити ефективну допомогу та реабілітацію дорослих пацієнтів в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Дунас Г. Г. Методика впровадження комплексної реабілітації в Львівському міжрегіональному центрі соціально-трудової, професійної та медичної реабілітації інвалідів. Львів: ЗУКЦ, 2008. 79 с.
2. Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>
3. Конвенція про права осіб з інвалідністю (конвенція про права інвалідів) ООН. Конвенція від 13.12.2006 р. Конвенцію ратифіковано 217 Законом № 1767-VII від 16.12.2009, дата ратифікації для України 06.03.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

4. Концепція Державної цільової програми з фізичної, медичної, психологічної реабілітації і соціальної та професійної реадптації учасників антитерористичної операції на період до 2022 року. Схвалено Кабінетом Міністрів України від 12 липня 2017 року № 475-р. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2017-%D1%80#Text>
5. Пахомова Н. Г. Теорія і практика професійної підготовки логопедів у ВНЗ : монографія. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. 346 с.
6. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 р. № 2249 – VIII. Дата оновлення: 19.12.2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/875-12>
7. Станецька Г. М. Порушення мовлення, голосу та просодії при хворобі Паркінсона. *Наука та освіта в дослідженнях молодих вчених* : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 22 квіт. 2019. Харків : ХНУ, 2019. С. 39–40.
8. Шеремет М. К., Боряк О. В. Неврологічні основи логопедії : навч. посіб. Суми : ФОП Цьома С.П., 2016. 252 с.
9. Шеремет М. К., Станецька Г. М. Дослідження дизартрії у дорослих при марганцевій енцефалопатії. *Логопедія*. 2017. № 12. С. 119–126.
10. Brabenec I., Mekyska J., Galaz Z., Rektorova I. Speech disorder in Parkinson's disease: early diagnostics and effect of medication and brain stimulation. *Journal of Neural Transmission*. 2017. Vol. 124. P. 303–334.
11. Johari K., Walenski M., Reifegerste J. A dissociation between syntactic and lexical processing in Parkinson's disease. *Journal Neuro linguistics*. 2019. Vol. 51. P. 221–235. DOI: 10.1016/j.jneuroling.2019.03.004.
12. Weightman M., Vining Radomski M., Mashima P. A., Roth C. R. Traumatic Mild, Injury Brain. *Rehabilitation Toolkit*. Borden Institute US Army Medical Department Center School, Fort Sam Houston, Texas, 2015. 723 с.

References

1. Dunas, H. H. (2008). *Metodyka vprovadzhenia kompleksnoi reabilitatsii v Lvivskomu mizhrehionalnomu tsentri sotsialno-trudovoi, profesiinoy ta medychnoi reabilitatsii invalidiv* [Methodology for Implementing Comprehensive Rehabilitation at the Lviv Interregional Center for Social and Labor, Professional, and Medical Rehabilitation of Disabled Persons]. Lviv: ZUKTs [in Ukrainian].
2. *Zakon Ukrainy «Pro reabilitatsiiu u sferi okhorony zdorovia»* [Law of Ukraine "On Rehabilitation in the Field of Health Protection"]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> [in Ukrainian].
3. *Konventsiiia pro prava osib z invalidnistiu (konventsiiia pro prava invalidiv) OON* [UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities]. Konventsiiia vid 13.12.2006 r. Konventsiiu ratyfikovano 217 Zakonom № 1767-VII vid 16.12.2009, data ratyfikatsii dlia Ukrainy 06.03.2010. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text [in Ukrainian].
4. *Kontseptsiiia Derzhavnoi tsilovoi prohramy z fizychnoi, medychnoi, psykhoholichnoi reabilitatsii i sotsialnoi ta profesiinoy readaptatsii uchasyukiv antyterorystychnoi operatsii na period do 2022 roku* [Concept of the State Target Program for Physical, Medical, Psychological Rehabilitation and Social and Professional Readaptation of Anti-Terrorist Operation Participants for the Period until 2022]. Skhvaleno Kabinetom Ministriv Ukrainy vid 12 lypnia 2017 roku № 475-r. Kyiv. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text [in Ukrainian].
5. Pakhomova, N. H. (2013). *Teoriia i praktyka profesiinoy pidhotovky lohopediv u VNZ* [Theory and Practice of Professional Training of Speech Therapists in Higher Education Institutions]: monohrafiia. Poltava: PNPU imeni V. H. Korolenka [in Ukrainian].
6. *Pro osnovy sotsialnoi zakhyshchenosti osib z invalidnistiu v Ukraini* [On the Basics of Social Protection of Disabled Persons in Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 21.03.1991 r. № 2249 – VIII. Data onovlennia: 19.12.2017 r. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/875-12> [in Ukrainian].
7. Stanetska, H. M. (2019). Porushennia movlennia, holosu ta prosodii pry khvorobi Parkinsona [Speech, Voice, and Prosody Disorders in Parkinson's Disease]. *Nauka ta osvita v doslidzhenniakh molodykh vchenykh* [Science and enlightenment in the studies of young scholars]: materialu I vseukr. nauk.-prakt. konf. (pp. 39-40). Kharkiv: KhNU [in Ukrainian].
8. Sheremet, M. K., & Boriak, O. V. (2016). *Nevrolohichni osnovy lohopedii* [Neurological Foundations of Speech Therapy]: navch. posib. Sumy: FOP Tsoma S.P. [in Ukrainian].
9. Sheremet, M. K., & Stanetska, H. M. (2017). Doslidzhennia dyzartrii u doroslykh pry marhantsevii entsefalopatii [Investigation of dysarthria in adults with manganese encephalopathy]. *Lohopediia* [Speech therapy], 12, 119-126 [in Ukrainian].
10. Brabenec, I., Mekyska, J., Galaz, Z., & Rektorova, I. (2017). Speech disorder in Parkinson's disease: early diagnostics and effect of medication and brain stimulation. *Journal of Neural Transmission*, 124, 303-334.
11. Johari, K., Walenski, M., Reifegerste, J. (2019). A dissociation between syntactic and lexical processing in Parkinson's disease. *Journal Neuro linguistics*, 51, 221-235. DOI: 10.1016/j.jneuroling.2019.03.004.
12. Weightman, M., Vining Radomski, M., Mashima, P. A., & Roth, C. R. (2015). *Traumatic Mild, Injury Brain. Rehabilitation Toolkit*. Borden Institute US Army Medical Department Center School, Fort Sam Houston, Texas.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 08.07.2024

УДК 378.091.31-025.14:376.011.3-051(045)

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-102-105](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-102-105)

НИКОЛАЕСКУ ІННА ОЛЕКСАНДРІВНА,

докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри дошкільної та спеціальної освіти, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Inna Nikolaesku,

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Preschool Education, Head of the Preschool and Special Education Department, The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

E-mail: nikolaesku@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9928-9291>

СОЛОВЕЙ ЮЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,

докторка філософії, старша викладачка кафедри дошкільної та спеціальної освіти, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Yuliia Solovei,

Doctor of Philosophy, Senior Lecturer at the Department of Preschool and Special Education, The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

E-mail: solovey_yula@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4778-7640>

БОНДАР ВІКТОРІЯ ГРИГОРІВНА,

кандидатка педагогічних наук, старша викладачка кафедри дошкільної та спеціальної освіти, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Viktoria Bondar,

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Preschool and Special Education, The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

E-mail: bondarvikusy2017@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8874-4319>

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ДЕФЕКТОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПІЛОТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

А Досліджено особливості змішаного навчання як інноваційної форми фахової підготовки майбутніх учителів-дефектологів до професійної діяльності в умовах воєнного стану. Схарактеризовано потенційні можливості інформаційних технологій і важливість впровадження ІКТ як невід'ємного складника сучасної освіти.

З'ясовано, що в процесі змішаного навчання в умовах пандемії COVID-19 та воєнного стану традиційні форми та методи переформатовуються у сучасні форми, як-от: відеолекція, відеоконференція, форум, чат-бесіди у додатках Viber, Telegram, комунікація за допомогою електронної пошти; презентації (у форматі мультимедіа-презентації, скрайбінгу тощо), подкасти, вебінари, віртуальні лабораторії, віртуальні світи тощо. На базі Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького проведено пілотне дослідження серед здобувачів вищої освіти з метою аналізу досвіду практичної реалізації змішаного навчання у підготовці вчителів-дефектологів в умовах воєнного стану.

Ключові слова: освітній процес; заклад вищої освіти; змішане навчання; дистанційне навчання; майбутній учитель-дефектолог; фахова підготовка; професійна діяльність

BLENDDED LEARNING AS AN INNOVATIVE FORM OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF DEFECTS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY: A PILOT STUDY

С Peculiarities of blended learning as an innovative form of professional training for future special education teachers for their professional activities under martial law conditions were studied. The potential applications of information technologies and the importance of introducing ICT as an integral component of modern education are characterized.

It was found that in the process of mixed learning under the conditions of the COVID-19 pandemic and martial law, traditional forms and methods have been reformatted into modern forms, such as: video lecture, video conference forums, chat conversations in Viber, Telegram applications, communication with e-mail; presentations (in the format of multimedia presentations, scribing, etc.), podcasts, webinars, virtual laboratories, virtual worlds, etc.

It was established that to achieve a harmonious synthesis of the theoretical and practical components of the educational process, as well as to ensure the individual trajectory of professional and personal development of students, it is necessary to create an innovative information and communication educational space that will cover the entire process of mixed learning, in which pedagogical and educational technologies will be combined with innovative technologies of distance, electronic, and mobile learning.

On the basis of The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, a pilot study was conducted among students of higher education with the aim of analyzing the experience of the practical implementation of blended learning in the training of special education teachers under martial law.

An information and communication educational space has been developed and proposed for use, covering the entire process of mixed learning, during which pedagogical and educational technologies are combined with innovative distance, electronic and mobile learning technologies.

According to the data obtained during the pilot study, it was established that there are all prerequisites for the implementation of a number of psychological-pedagogical and scientific-methodological activities in the format of scientific-methodical and scientific-practical conferences, seminars, trainings, etc., which will contribute to solving the problems of professional training of future teachers – special education teachers through mixed education.

Keywords: *educational process; institution of higher education; blended learning; distance learning; future special education teacher; professional training; professional activity*

Вступ. В умовах воєнного стану та сучасного переходу до ринкових відносин необхідне докорінне реформування системи вищої педагогічної освіти, що має базуватися на засадах, задекларованих Болонською конвенцією, та спрямовуватися на якісну підготовку фахівців із високим рівнем професійної компетентності. Саме тому, як зауважує А. Дрокіна, «сьогодення передбачає соціальне замовлення у системі вищої педагогічної освіти, що виражається у вимогах до підготовки сучасного покоління педагогів, здатних до професійної діяльності в умовах інформатизації освіти» [2, с. 26].

Вважаємо, що для підготовки майбутніх учителів-дефектологів у закладах вищої освіти (ЗВО) варто створити інноваційний інформаційно-комунікаційний освітній простір, що буде охоплювати весь процес змішаного навчання, за якого педагогічні й освітні технології поєднуються з інноваційними технологіями дистанційного, електронного, мобільного навчання для гармонійного синтезу теоретичного та практичного складників освітнього процесу, а також для забезпечення індивідуальної траєкторії професійно-особистісного розвитку студентів.

Актуальність дослідження і постановка проблеми.

Результати аналізу наукової літератури свідчать про те, що питанню реалізації змішаного навчання у підготовці вчителів-дефектологів присвячена низка досліджень. Близькими за темою дослідження є наукові праці вітчизняних авторів, у яких розглядаються проблеми, що стосуються таких питань: аналіз змісту дефініції «змішане навчання» (І. Воротникова, О. Даниско, Л. Данькевич, Н. Рашевська, Л. Семеновська); особливості змішаного навчання у підготовці педагогів (І. Середа, В. Коткова, А. Шевцов, О. Ласточкина, В. Никоненко та ін.).

У контексті порушеної проблеми дослідницьке зацікавлення становлять наукові доробки зарубіжних учених, присвячені вивченню питань змішаного навчання

та реалізації можливостей дистанційного навчання (J. Anderson, S. Brookfield, B. Gokbulut, M. Laanpere, A. Reis, M. Simonson, N. Milman, R. Alebaikan та S. Troudi, T. Barker, S. Greener).

Вивчення виокремлених напрямів зарубіжних і вітчизняних досліджень засвідчило, що предметом аналізу науковців обирався широкий спектр теоретичних і практичних проблем дистанційного та змішаного навчання [3], проте поза їхньою увагою залишалось питання реалізації змішаного навчання у підготовці майбутніх фахівців в умовах воєнного стану, використання інноваційних форм і методів навчання у фаховій підготовці майбутніх учителів-дефектологів.

Виділення невирішених раніше частин проблеми.

Незважаючи на вагомий досягнення в теорії та практиці змішаного навчання, вплив різних глобальних і локальних змін на процес підготовки майбутніх учителів-дефектологів настільки великий, що й надалі простежується можливість удосконалення та деталізації цього підходу. Отримання теоретичних напрацювань і практичних результатів із досліджуваної теми дозволить ЗВО адаптувати освітній процес до сучасних тенденцій, технологій і вимог ринку праці, забезпечити сталість і контрольованість освітнього процесу під час змін.

Метою статті є аналіз практичного досвіду Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (далі – ЧНУ імені Б. Хмельницького) щодо реалізації змішаного навчання у підготовці учителів-дефектологів в умовах воєнного стану.

Методи дослідження: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація – для вивчення наукової літератури, нормативно-правових актів, дисертацій, інтернет-ресурсів, що вможливили з'ясування стану розроблення вибраної проблеми, обґрунтування концептуальних засад, упорядкування отриманих результатів; емпіричні методи – педагогічний експеримент,

бесіда, анкетування, спостереження, тестування – для визначення ефективності та відстеження проблем змішаного навчання у підготовці майбутніх учителів-дефектологів в умовах воєнного стану; прогностичний метод (визначення перспектив упровадження змішаного навчання у підготовці майбутніх учителів-дефектологів в умовах воєнного стану).

Викладення основного матеріалу. Освіта є однією зі сфер, яка зазнає феноменальних змін у результаті розвитку та використання інформаційних технологій. Змішане навчання є результатом системи навчання, заснованої на передових технологіях. Варто зауважити, що дефініцію «змішане навчання» вперше схарактеризовано науковцями С. Бонком та С. Гремом у 2006 році. Т. Собченко, аналізуючи дефініцію «змішане навчання», визначає його як багатозначний термін, що має кілька синонімічних значень: «гібридне навчання», «комбіноване навчання» та «гнучке навчання» [4].

Змішане навчання вимагає свідомої підготовки медіа, методів і способів організації навчальних ситуацій шляхом об'єднання традиційних медіа та методів із компонентами та можливостями електронного навчання.

Аналіз особливостей використання змішаного навчання у ЧНУ імені Б. Хмельницького в умовах пандемії COVID-19 та воєнного стану засвідчив, що у процесі такого навчання використовуються різноманітні традиційні методи. В. Олійник зазначає, що ці методи «у нинішній ситуації переформатовуються у сучасні дієві форми, як-от: відеолекція, відеоконференція, форум, чат-бесіди у додатках Viber, Telegram, комунікація за допомогою електронної пошти; презентації (у форматі мультимедіа-презентації, скрайбінгу тощо), подкасти, вебінари, віртуальні лабораторії, віртуальні світи тощо» [4, с. 26].

Результати дослідження. Організація змішаного навчання, зокрема і дистанційного, в ЧНУ імені Б. Хмельницького відбувається з допомогою платформи Google Classroom та освітніх платформ кафедр, де розміщено актуальну інформацію з дисциплін, які вивчають здобувачі. Опитування серед магістрів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» (платформа Kahoot – <https://kahoot.com/schools-u/>), проведене викладачами кафедри дошкільної та спеціальної освіти щодо задоволеності здобувачів використанням Google Classroom показало, що студентам подобається використовувати таку платформу у процесі навчання. Зокрема, 78 % магістрів повністю задоволені використанням цієї платформи; 13 % здобувачів вищої освіти хотіли б спробувати іншу освітню платформу (тому на перспективу плануємо використовувати й інші платформи для реалізації змішаного навчання); 9 % респондентів написали свою відповідь і надали рекомендації та побажання щодо змішаної форми навчання, які обов'язково врахуємо при реалізації освітнього процесу в умовах воєнного стану.

Для з'ясування готовності майбутніх учителів-дефектологів до реалізації змішаного навчання в умовах воєнного стану нами було розроблено опитувальник

в Google Forms, який передбачав закриті та відкриті запитання. В опитуванні брали участь 26 магістрів, які працюють у різних закладах дошкільної та спеціальної освіти Черкаського регіону. Метою проведеного опитування було отримати інформацію щодо обізнаності майбутніх учителів-дефектологів із поняттям «змішане навчання», формами змішаного навчання і взагалі чи доводилося їм працювати в змішаному форматі. Стосовно термінологічних «змішане навчання», розкрити який необхідно було в наступному питанні опитувальника, майбутні вчителі-дефектологи майже одноставно ототожнювали його з офлайн- і онлайн-навчанням (92,3%). Деякі здобувачі вищої освіти (15,4%) вважають таку форму навчання, що здійснюється лише за допомогою різних освітніх онлайн-платформ, проте дехто (3,8 % від опитуваних) вважає, що це навчання лише онлайн або офлайн і за допомогою різних платформ одночасно.

Аналіз питання про тотожність понять змішаного і дистанційного навчання свідчить, що 50 % респондентів відповіли «ні»; 34,6 % обрали відповідь – «майже однакові, але мають деякі свої особливості» та 15,4 % відповіли «так».

Узагальнення отриманих даних є свідченням поверхневих знань майбутніх учителів-дефектологів про значення, можливості й ресурси змішаного навчання для використання у подальшій професійно-педагогічній діяльності.

Оскільки змішана форма навчання передбачає застосування різних платформ і способів зв'язку, тому ми не могли оминати питання про ефективність використання тих чи інших освітніх ресурсів (із запропонованого переліку респонденти мали обрати найефективнішу та найзручнішу для них освітню платформу). Це питання передбачало, що респонденти можуть обрати кілька відповідей. Більшість студентів (92,3 %) обрали платформу Google Classroom; 76,3 % опитаних вказало на онлайн-зв'язок на платформі Zoom; 61,5 % респондентів визначилися, що їм зручно працювати в онлайн-зв'язку через застосунок Google Meet.

Проаналізувавши відповіді респондентів, нами було розроблено та запропоновано до використання інформаційно-комунікаційний освітній простір, який охоплює весь процес змішаного навчання, за якого педагогічні й освітні технології поєднуються з інноваційними технологіями дистанційного, електронного, мобільного навчання для гармонійного синтезу теоретичного та практичного складників освітнього процесу, а також для забезпечення індивідуальної траєкторії професійно-особистісного розвитку здобувачів [1].

Для створення інформаційно-комунікаційного освітнього простору для майбутніх учителів-дефектологів нами обрано інструмент від Google Apps for Education – Google Classroom, який із легкістю можна використовувати як онлайн-майданчик для обміну інформацією та корисними матеріалами. Окрім того, для майбутніх учителів-дефектологів також створено спільноту у додатку Viber,

**Побажання та пропозиції респондентів
щодо реалізації змішаного навчання
в умовах воєнного стану**

Сутність пропозиції/побажання	Кількість (у %)
Синхронний режим навчання (чат, аудіо/відеоконференції, соціальні мережі)	13%
Використання інтерактивних форм роботи	12,7%
Інтенсифікація дистанційного навчання в умовах воєнного стану	46,8%
Посилення педагогічної фасилітації в освітньому процесі	27,5%

що дозволило швидко інформувати їх про актуальні події та сприяло майданчиком для обміну інформацією.

У створеному Google Classroom розміщені необхідні матеріали для професійної діяльності майбутнього вчителя-дефектолога, а саме: розроблено та подано посилання на вебквест, який оприлюднено на освітній платформі «Всеосвіта» («Корекційно-розвиткова робота з дітьми дошкільного віку»), блог «Майбутньому вчителю-дефектологу!» (платформа «Всеосвіта»), посилання на нормативно-правові документи тощо. Вважаємо доречним доповнити створений інформаційно-комунікаційний освітній простір для підготовки майбутніх учителів-дефектологів в умовах воєнного стану контентним матеріалом у вигляді відео, наприклад: «Дистанційне навчання: нові виклики та нові можливості» (URL : <https://cutt.ly/5LXxunc>); «Ефективна робота асистента вчителя та асистента вихователя в інклюзії» (URL : <https://cutt.ly/ELXxToF>); «Визначаємо психолого-педагогічні адаптації для дітей з різними типами освітніх труднощів» (URL : <https://cutt.ly/CLXx0oB>); «Організація дистанційного навчання в умовах воєнного стану: практичний інструментарій» (URL : <https://cutt.ly/CLXcm3T>) та інші відеоматеріали. Пропоновані відео, на нашу думку, слугують додатковим ресурсом для реалізації змішаного навчання в умовах воєнного стану та інформаційним доповненням, що яскраво демонструє особливості роботи майбутнього вчителя-дефектолога з дітьми в умовах змішаного та дистанційного навчання.

Після ознайомлення та опрацювання запропонованого інформаційно-комунікаційного освітнього простору респонденти пройшли завершальне міні-опитування, узагальнені результати статистичної обробки якого представлені у табл. 1:

Висновки. У підсумку маємо підстави стверджувати, що у сучасному світі освіта постійно розвивається, впроваджуючи нові методи та технології. Змішане навчання, яке поєднує в собі традиційні та онлайн-методи, стає популярнішим у різних сферах освіти, зокрема й у підготовці майбутніх учителів-дефектологів. Згідно з отриманими даними під час проведення пілотного дослідження існують усі передумови для реалізації низки психолого-педагогічних і науково-методичних заходів у форматі науково-методичних і науково-практичних конференцій, семінарів, тренінгів тощо, що сприятимуть вирішенню проблем фахової підготовки майбутніх учителів-дефектологів засобами змішаного навчання.

Перспективами подальших досліджень є вивчення змісту та шляхів психолого-педагогічного супроводу студентів в умовах змішаного навчання. Подальші дослідження у цьому напрямі сприятимуть створенню ефективної системи підтримки здобувачів вищої освіти, що забезпечить їхню успішну адаптацію до змішаного формату навчання та підвищить якість їхньої професійної підготовки.

Список використаних джерел

1. Бондар В. Г. Підготовка майбутніх учителів до позакласної роботи в початковій школі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Черкаси, 2020. 321 с.
2. Дрокіна А. С. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2020. 308 с.
3. Николаєску І. О., Степанова Н. М., Соловей Ю. О. Впровадження дистанційного спецкурсу «Моніторинг якості освіти: державний контроль

4. Собченко Т. Змішане навчання: поняття та завдання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. Т. 3, № 75. С. 73–76.
5. Технологія змішаного навчання в системі відкритої післядипломної освіти : підручник / за заг. ред. В. В. Олійника, ред. кол.: С. П. Касьян, Л. Л. Ляхощка, Л. В. Бондаренко; ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти». Київ, 2019. 196 с.

References

1. Bondar, V. H. (2020). *Pidhotovka maibutnix uchyteliv do pozaklasnoi roboty v pochatkovii shkoli [Preparation of future teachers for extracurricular work in primary school]*. (PhD diss.). Cherkasy [in Ukrainian].
2. Drokina, A. S. (2020). *Formuvannia informatsiinoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv pochatkovoi shkoly v protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of information competence of future primary school teachers in the process of professional training]*. (PhD diss.). Kharkiv [in Ukrainian].
3. Nikolaiesku, I. O., Stepanova, N. M., & Solovei, Yu. O. (2020). *Vprovadzhennia dystantsiinoho spetskursu «Monitorynh yakosti osvity: derzhavnyi kontrol v upravlinni diialnistiu zakladiv doshkilnoi osvity» [Implementation of the remote special course "Monitoring the quality of education: state control in the management of activities of preschool education institutions"]*. *Informatsiini*

4. Sobchenko, T. (2021). *Zmishane navchannia: poniattia ta zavdannia [Blended learning: concepts and tasks]*. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh [Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools]*, 3, 75, 73-76 [in Ukrainian].
5. Oliinyk, V. V. (Ed.). (2019). *Tekhnolohiia zmishanoho navchannia v systemi vidkrytoi pislidyplomnoi osvity [Mixed learning technology in the system of open postgraduate education]*: pidruchnyk. DVNZ «Un-t menedzh. osvity». Kyiv [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 20.07.2024

УДК 159.923.35:159.944.4]:37-051(477):355.01

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-106-110](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-106-110)

КОВАЛЕНКО ІННА ЕДУАРДІВНА,

кандидатка педагогічних наук, доцентка, провідна наукова співробітниця відділу інформаційно-аналітичного супроводу освіти, ДНПБ України імені В.О. Сухомлинського, м. Київ, Україна

Inna Kovalenko,

Ph.D in Education (Pedagogy), Associate Professor, Leading Researcher at the Department of Scientific Information and Analytical Support of Education, V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine

E-mail: i_artemenko@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5633-0234>

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД ПІДТРИМКИ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я УКРАЇНСЬКИХ ОСВІТЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

А Проаналізовано теоретичні аспекти проблеми ментального здоров'я. На основі аналізу джерельної бази виявлено, що ментальне здоров'я як наукова проблема є досить актуальною і досліджується українськими й закордонними вченими за такими напрямками: вплив травматичних переживань, пов'язаних із війною на ментальне здоров'я; шляхи відновлення ментального здоров'я у повоєнний період; дослідження впливу різних чинників на психічне здоров'я; особливості використання адаптивних копінг-стратегій в умовах війни; використання психотерапевтичних технологій у наданні допомоги постраждалим із проявами посттравматичного стресового розладу; різні аспекти підтримки і збереження ментального здоров'я тощо. У дослідженні представлено основні підходи щодо визначення сутності поняття «ментальне здоров'я». Сформульовано авторський варіант визначення поняття «ментальне здоров'я освітянина». Автором аналізуються офіційно визнанні ВООЗ складники психічного здоров'я. У статті наводяться чинники, які впливають на психічне здоров'я. Автор описує основні стани психічного здоров'я (стійкий, реактивний, вразливий) і визначає основні шляхи регуляції цих станів. Зокрема, автор визначає, що втручання фахівця з ментального здоров'я потребує вразливого стану. Сстійкий і реактивний стани регулюються такими профілактичними засобами, як-от: підвищення рівня обізнаності з питань ментального здоров'я шляхом просвітницьких платформ в інтернет-просторі (ютуб канали, сайти, розділи на платформах бібліотек), а також онлайн-шкіл (вебінари, семінари тощо).

Ключові слова: ментальне здоров'я; інформаційно-аналітичний супровід; стани психічного здоров'я (стійкий, реактивний, вразливий)

INFORMATIONAL AND ANALYTICAL SUPPORT FOR MENTAL HEALTH SUPPORT OF UKRAINIAN EDUCATORS UNDER MARTIAL LAW

С This article analyzes the theoretical aspects of the problem of mental health. Based on the analysis of the source base, it was found that mental health as a scientific problem is quite relevant and is being studied by Ukrainian and foreign scientists in the following directions: the impact of traumatic experiences related to war on mental health; ways to restore mental health in the post-war period; study of the influence of various factors on mental health; peculiarities of using adaptive coping strategies in war conditions; the use of psychotherapeutic technologies in providing assistance to victims with manifestations of post-traumatic stress disorder; various aspects of maintaining and preserving mental health, etc. This study presents the main approaches to defining the essence of the concept of "mental health". The author has developed a version of the definition of mental health in educators. The author analyzes the components of mental health officially recognized by the WHO (awareness of the permanence and identity of one's physical and mental self; permanence and uniformity of experiences in similar situations; critical attitude toward oneself and one's activities; adequacy of mental reactions to environmental influences; ability to manage one's behavior accordingly to the established norms; planning one's own life activity and its implementation; the ability to change one's behavior depending on the change in life circumstances). The article cites factors that affect mental health (individual characteristics of an educator; social circumstances in which an educator finds himself; the environment in which an educator functions). The author describes the main states of mental health (resistant, reactive, vulnerable) and outlines the main ways of regulating these states. In particular, the author determined that vulnerable individuals require intervention from a mental health specialist. Persistent and reactive states are regulated by preventive measures such as raising awareness of mental health issues through educational platforms on the Internet space (YouTube channels, websites, sections on library platforms), as well as through online schools (webinars, seminars, etc.).

Keywords: mental health; information and analytical support; mental health conditions (resistant, reactive, vulnerable)

Постановка проблеми, її актуальність. Нині, в умовах військового стану, коли ми постійно відчуваємо стрес і погіршення психічного стану, як ніколи стає актуальним питання підтримки психічного здоров'я українців і підвищення рівня їхньої обізнаності з питань ментального здоров'я. Особливої гостроти набуває підтримка психічного здоров'я українських освітян, це пов'язано з подвійним психічним навантаженням освітянина через відповідальність не тільки за своє життя і здоров'я, а й своїх учнів (студентів).

Необхідно зазначити, що питання ментального здоров'я сьогодні є досить актуальними не тільки для України, а й для світової спільноти у цілому. Особливо гострої актуальності набуває ця тематика для регіонів, де відбуваються військові конфлікти.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Про це свідчать дослідження зарубіжних науковців: В. Frey (вплив важких травматичних переживань, пов'язаних із війною, на благополуччя дітей), Gavrilovic, Lecic-Tosevski, Dimic, Pejovic-Milovancevic, Knezevic & Priebe (дослідження чинників психічного здоров'я, зокрема, копінг-стратегії студентів під час повітряних атак в Югославії); Т. Ropen & А. Seeman (благополуччя підлітків-учнів інтернату в умовах війни), О. Shemyakina & А. Plagnol (психічне здоров'я та суб'єктивне благополуччя у післявоєнний період); N. Morina & G. Collani (вплив пов'язаних із війною травматичних подій на самооцінку та суб'єктивне благополуччя); Hammad & Tribe (особливості використання адаптивних копінг-стратегій в умовах війни та військової блокади в секторі Газа) та ін.

Із початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну актуальність даної тематики загострилась і для українських учених, зокрема, сьогодні різних аспектів збереження ментального здоров'я торкаються Л. Карамушка, О. Креденцер, К. Терещенко, В. Лагодзінська, В. Івкін, О. Ковальчук, Т. Ткачук. Проблемою пошуку психотерапевтичних технологій у наданні допомоги постраждалим із проявами посттравматичного стресового розладу займаються Я. Омельченко, З. Кісарчук, Т. Гурлева, Г. Лазос та ін.

Мета статті: визначити сутність, складники ментального здоров'я освітянина, охарактеризувати стани ментального здоров'я, окреслити основні інформаційні шляхи підтримки ментального здоров'я освітян.

Викладення основного матеріалу дослідження. Як зазначено *Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ), психічне здоров'я – це стан добробуту, при якому кожна людина може реалізувати свій власний потенціал і впоратися із життєвими стресами, продуктивно і плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти [8].*

Ментальне здоров'я – це стан благополуччя і щастя, у якому людина може відкривати свої творчі здібності, ефективно подолати життєві стреси, продуктивно працювати та сприяти суспільному життю. Воно об'єднує здоровий дух і психіку людини із соціальним складником...

Ментальне здоров'я є ключовим фактором для загального благополуччя і задоволення в житті. Воно не обмежується відсутністю психічних розладів. Це процес постійного розвитку і самопізнання, який дозволяє нам стати кращою версією самих себе [6].

Тож, спираючись на загально визнане визначення ментального здоров'я, уточнимо його для освітянина. Ментальне здоров'я освітянина – це стан добробуту, при якому він може реалізувати свій власний потенціал в освітній галузі та впоратися зі стресами, продуктивно і плідно працюючи в освітній сфері, передаючи свій досвід і знання молодому поколінню.

Наведемо 7 складників психічного здоров'я, які виділені ВООЗ:

1. *Усвідомлення постійності та ідентичності свого фізичного і психічного «Я».* Дуже важливою у цьому складнику є можливість самоідентифікації себе та сприйняття своєї особистості цілісно у часовому і просторовому вимірах.

Наприклад, «моє ім'я Галина Степанівна, мені 37 років. У мене двоє дітей. Я дружина і донька. Я вчитель молодшої школи. Я емпатійна, креативна, вихована жінка з гарним почуттям гумору і високим рівнем стресостійкості. Я пройшла своє особистісне становлення від народження, дитинства, юнацтва і дорослих років незалежно від кризово-травматичного досвіду». Якщо освітянин не може визначити, окреслити себе фізично та психічно або сприймає себе не цілісно, а частинами, то це є одним із перших свідчень психічного нездоров'я.

2. *Постійність і однаковість переживань в однотипових ситуаціях.* Коли фахівець освітньої галузі потрапляє в однакові ситуації, що виводять його із зони комфорту, то в нього має бути чіткий план дій, при якому він почуває себе максимально захищено. Наприклад, «коли звучить повітряна тривога під час занять, я сповіщаю учнів про загрозу, а батьків – про переміщення дітей до укриття; беру свою тривожну валізу; організовую пересування двома колонами у приміщенні класу та швидко залишаємо кабінет і спускаюся з учнями у бомбосховище». Якщо поведінка освітянина в однотипових ситуаціях непередбачувана, сильно змінюється – це ознака психічного нездоров'я.

3. *Критичне ставлення до себе і своєї діяльності.* Здатність освітянина до аналізу свого життя, своїх дій, докладених зусиль для досягнення певної мети чи цілі. Уміння вибудовувати для себе алгоритми дій і поведінки.

Це означає, що людина розуміє, що з нею відбувається, може проаналізувати та дати пояснення своїм реакціям і діям. Наприклад, «я знаю, що мені страшно ходити до лікарів. Я можу дуже злякатися та не зможу вимовити ні слова. Тому краще мені ходити до лікарів із кимось, тоді страх меншає». Людина адекватно сприймає свою поведінку та знає, як змінити її.

4. *Адекватність психічних реакцій впливу середовища.* Коли реакція людини відповідає силі й глибині зовнішнього чинника. Це означає, що певна реакція людини сумірна силі впливу інших людей та/або

обставин. Наприклад, це абсолютно нормально, коли людина відчуває сум чи роздратування у відповідь на зауваження, проте не починає одразу бійку.

5. *Здатність керувати своєю поведінкою відповідно до встановлених норм.* Якщо людина намагається себе поводити, протестуючи загальноприйнятими нормам, це говорить про порушення психічного здоров'я (до прикладу, закидати ноги на стіл у громадських місцях).

Якщо в конкретно взятому суспільстві не прийнято облизувати руки за столом, то облизування рук дорослою людиною, наприклад, у ресторані, не тільки буде вважатися некоректним, але й викличе підозри щодо психічного здоров'я.

6. *Планування власної життєдіяльності та її реалізації.* Планування свого режиму дня, роботи та мати сили й ресурс дотримуватися цього графіку.

Тобто вона може визначити, коли їй потрібно прокинутися, зайнятися спортом, попрацювати, поїсти, лягти спати та зможе ці плани виконати.

7. *Здатність змінювати свою поведінку залежно від зміни життєвих обставин.* Гнучкість психіки людини говорить про її ресурсність та адаптивні можливості. До прикладу, якщо людина ставиться до всіх знайомих жіночої статі як до матері, це свідчить про певні проблеми.

Аналіз науково-практичної літератури з теми дослідження дозволив нам виявити, що на психічне здоров'я та добробут освітянина впливають:

– індивідуальні особливості освітянина (генетичні й біологічні характеристики, темперамент освітянина, стресостійкість, резилієнтність, емоційний інтелект);

– соціальні обставини, у яких освітянин опиняється (родинні зв'язки, соціально-економічний статус, соціальні зв'язки, рівень освіти, побутові умови життя, умови праці тощо);

– середовище, в якому функціонує освітянин (доступність основних зручностей/послуг, культурні і релігійні переконання тощо) [9].

Відповідно до впливу окреслених чинників розрізняють різні стани психічного здоров'я освітян. Для визначення різних станів психічного здоров'я освітян можна використовувати уявну шкалу психічного здоров'я, відповідно до якої ми умовно виділяємо такі три стани: стійкий, реактивний, вразливий (табл. 1).

Варто зауважити, що це несталі стани психічного здоров'я, це динамічний процес упорядкованості життя, під час якого зміни відбуваються постійно і залежно від змін у зовнішньому середовищі. Наприклад, в умовах кризи освітянин може відчувати деякі зміни у своєму стані і перейти від стійкого до реактивного чи навіть вразливого стану. Після проживання й опрацювання кризового досвіду освітянин може повернутись до стійкого стану.

Стійкий стан має такі ознаки: душевний спокій, хороший настрій, гарне почуття гумору, висока розумова активність, повноцінний сон, продуктивність, високий рівень енергії, фізична активність, соціальна активність, гарний апетит.

Реактивний стан характеризується відчуттям неспокою, пригніченістю, роздратованістю, проблемами зі сном, прокрастинацією, відчуттям перевантаженості, пониженим рівнем енергії та фізичної активності, зменшеною кількістю соціальних контактів, змінами в апетиті тощо.

Вразливий стан: висока тривожність, депресивний стан, поганий настрій, висока дратівливість, накопичена злість, агресивність, нав'язливі думки та проблеми з концентрацією, порушений сон (постійні кошмари, безсоння), низька працездатність і постійна втома, фізична пасивність уникнення соціальних контактів, відстороненість від спілкування, переїдання (емоційне заїдання) або втрата апетиту [9].

Таблиця 1

Особливості регуляції станів психічного здоров'я

Стани психічного здоров'я	Характеристика стану психічного здоров'я	Шляхи регуляції стану психічного здоров'я
Стійкий	хороший настрій, висока розумова активність, повноцінний сон, продуктивність, високий рівень енергії, фізична активність, соціальна активність, гарний апетит	стабільність стану підтримується профілактичними заходами
Реактивний	пригніченість, роздратованість, проблеми зі сном, прокрастинація, відчуття перевантаженості, пониження рівнем енергії та фізичної активності, зменшення кількості соціальних контактів, зміна в апетиті	акцент робиться на самопомогу, потребує підвищення рівня знань із метою стабілізації стану психічного здоров'я і переходу у стійкий
Вразливий	висока тривожність, депресивний стан, поганий настрій, висока дратівливість, накопичена злість, агресивність, нав'язливі думки та проблеми з концентрацією, порушений сон, низька працездатність і постійна втома, фізична пасивність уникнення соціальних контактів, відстороненість від спілкування, переїдання або втрата апетиту	потребує втручання фахівця з ментального здоров'я

Стійкий стан не потребує допомоги фахівців. Головний акцент при даному стані робиться на підтримку стабільності стійкого стану через профілактичні заходи. До профілактичних заходів можна віднести інформування про особливості і важливість регуляції режимів дня і сну, забезпечення базових фізіологічних потреб, як-от: регулярність харчування, вживання води, прогулянок на свіжому повітрі, організація відпочинку тощо.

Реактивний стан ще не потребує суттєвої допомоги фахівців, але демонструє деякі проблеми зі психічним здоров'ям. При реактивному стані освітянин може надати сам собі допомогу. Головне, щоб він знав як це зробити. Для цього потрібна організація на національному рівні просвітних курсів, під час яких освітяни зможуть підвищити свій рівень обізнаності з ментального здоров'я. Підвищити рівень обізнаності з питань ментального здоров'я можна також за допомогою просвітницьких сайтів.

Вразливий стан потребує втручання фахівця з ментального здоров'я.

Одним із шляхів підвищення рівня знань з ментального здоров'я є створення просвітницьких сайтів, ютуб-каналів, просвітницьких розділів на платформах бібліотек, де розміщується у постійному доступі інформація з підтримки ментального здоров'я. Характерними ознаками таких платформ є стаціонарне розміщення інформації, вільний доступ до інформації, відсутність зворотнього зв'язку з бенефіціаром. Прикладом такого розміщення інформації з інформаційного супроводу підтримки ментального здоров'я освітян є «Віртуальний читальний зал освітянина» на платформі ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського, де в рамках проєкту безбар'єрного інформаційного простору висвітлюється рубрика, присвячена ментальному здоров'ю освітянина, і де розміщено відео презентації, спрямовані на просвітницьку діяльність з питань:

- панічна атака в умовах воєнного стану: симптоми, причини, техніки нормалізації [5];
- сон і подолання розладів сну в умовах воєнного стану [7];
- інформаційний супровід профілактики емоційного вигорання в умовах воєнного стану [4];

Список використаних джерел

1. Бойовий стрес та бойова психічна травма: інформаційний огляд (відеопроект) / уклад.: Я. Пилипчук, О. Углова. *Віртуальний читальний зал освітянина. Рубрика «Освіта і наука під час війни» (відеопроект «Безбар'єрний простір ВЧЗО: інформаційно-аналітична підтримка психічного здоров'я в умовах воєнних реалій»); Віртуальний читальний зал освітянина ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського* [офіц. сайт]. Київ, 2024. 19 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/740696/> (дата звернення: 29.05.2024).
2. Всеукраїнський науково-методичний вебінар «12 кроків розвитку психологічної стійкості українців» (Цикл вебінарів «Час жити! Інформаційно-методичні практики психологічного супроводу розвитку стресостійкості українців у воєнний і повоєнний періоди»). Модуль 1: Відкриття. Розвиток психічної стійкості (резиліентності) – інструкція для непсихологів. Київ: НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (змішаний формат), 2024. URL: <https://dnpb.gov.ua/ua/?events=38016> (дата звернення: 18.06.2024).
3. Всеукраїнський науково-методичний вебінар «12 кроків розвитку психологічної стійкості українців» (Цикл вебінарів «Час жити!

– бойовий стрес і бойова психічна травма (досвід історіографічного вивчення проблеми): інформаційний огляд на допомогу майбутнім військовим [1].

Ще один шлях підвищення рівня знань зі збереження ментального здоров'я є проведення вебінарів, шкіл, семінарів на онлайн-платформах за даною тематикою. Характерними ознаками таких платформ є групова форма роботи, стаціонарне розміщення інформації, вільний доступ до інформації, можливість зворотного зв'язку з бенефіціаром. Наприклад, регулярний Всеукраїнський науково-практичний онлайн-семинар «Школа інформаційно-аналітичного супроводу освіти з питань збереження психічного здоров'я в умовах воєнного стану та глобальної цифрової трансформації суспільства» [2; 3].

Отже, такі просвітницькі інтернет-ресурси з питань збереження ментального здоров'я створюються для попередження вразливого стану і носять освітньо-профілактичний характер.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Аналіз проблеми показав, що ментальне здоров'я освітянина лежить у зоні наукових інтересів як вітчизняних, так і закордонних науковців і є актуальною як для держави в цілому, так і для кожного окремо взятого освітянина. У ході аналізу наукових досліджень нами було виявлено, що є стійкий, реактивний і вразливий стани ментального здоров'я. Нами було встановлено, що самопросвіта і профілактика засобами інтернет-ресурсів має сенс при стійкому і реактивному стані психічного здоров'я та носить профілактичний характер і має попереджати вразливий стан.

Необхідно зазначити, що цікавими аспектами проблеми «Інформаційно-аналітичний супровід підтримки ментального здоров'я українських освітян в умовах воєнного стану», і такими, що потребують подальшого дослідження, є питання, пов'язані з дослідженням: впливу на ментальне здоров'я штучного інтелекту; дослідження резиліентності освітян в умовах воєнного стану; впливу різних соціальних і психологічних факторів в умовах підвищеного рівня небезпеки, на формування резиліентності освітянина тощо.

- Інформаційно-методичні практики психологічного супроводу розвитку стресостійкості українців у воєнний і повоєнний періоди». Модуль 2: Емоційна стабілізація та розвиток навичок керування емоційними станами. Київ: НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (змішаний формат), 2024. URL: <https://dnpb.gov.ua/ua/?events=38185> (дата звернення: 18.06.2024).
4. Інформаційний супровід: профілактики емоційного вигорання в умовах воєнного стану: інформаційний огляд на допомогу психологам / уклад. І. Коваленко. *Освіта і наука в умовах війни (онлайн-проект). Віртуальний читальний зал освітянина ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського* [офіц. сайт]. Київ, 2024. 19 с. URL: <https://dnpb.gov.ua/my/1-ER-IAS-ps-2024.mp4> (дата звернення: 18.06.2024).
5. *Панічна атака в умовах сімейного стану: симптоми, причини, методи нормалізації* / уклад.: І. Е. Коваленко, М. Л. Росток. *Освіта і наука в умовах війни (онлайн-проект). Віртуальний читальний зал освітянина ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського* [офіц. сайт]. Київ, 2023. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_w1wjRIP-s&t=326s (дата звернення: 18.06.2024).

6. Розуміння ментального здоров'я: Шлях до збалансованого життя – UA – Galaktica. Галактики. URL: <https://galaktica.io/blog/rozuminnya-mentalnoho-zdorovya/> (дата звернення: 18.06.2024).
7. Сон та подолання розладів сну в умовах воєнного стану / уклад. І. Коваленко. Освіта і наука в умовах війни (онлайн-проект). Віртуальний читальний зал освітянина ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [офіц. сайт]. Київ, 2023. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hhJyCNWWWIE> (дата звернення: 18.06.2024).
8. Що важливо знати про психічне здоров'я? / Центр громадського здоров'я. Центр громадського здоров'я України. URL: <https://phc.org.ua/news/scho-vazhlyvo-znati-pro-psikhichne-zdorovya> (дата звернення: 18.06.2024).
9. Що таке ментальне здоров'я / Комунальне некомерційне підприємство «Борзнянська міська лікарня» Борзнянської міської ради. URL: <https://borzna.crl.org.ua/scho-take-mentalne-zdorovya-i-navischo-vono-nam-08-53-05-04-07-2023/> (дата звернення: 18.06.2024).

References

1. Pylypchuk, Ya., & Uhlova, O. (Comps.). (2024). Boiovyi stres ta boiova psykhychna travma: informatsiinyi ohliad (video-proiekt) [Combat stress and combat psychological trauma: an informative review (video project)]. In *Virtualnyi chytalnyi zal osvitiianyina. Rubryka «Osvita i nauka pid chas viiny» (video-proiekt «Bezbar'iernyi prostir VChZO: informatsiino-analitychna pidtrymka psykhychnoho zdorov'ia v umovakh voiennykh realiiv); Virtualnyi chytalnyi zal osvitiianyina DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho [Virtual reading room of an educator. Heading "Education and science during the war" (video project "Barrier-free space of the CHRZO: informational and analytical support of mental health in the conditions of wartime realities"); The virtual reading room of the educator of the Ukrainian State Educational Institution named after V. O. Sukhomlynskyi].* Kyiv. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/740696/> [in Ukrainian].
2. Vseukrainskyi naukovo-metodychnyi vebinar «12 krokiv rozvytku psykholohichnoi stiikosti ukraintsiv» (Tsykl vebinariv «Chas zhyty! Informatsiino-metodychni praktyky psykholohichnoho suprovodu rozvytku stresostiikosti ukraintsiv u voiennyi i povoiennyi periody»). Modul 1: Vidkryttia. Rozvytok psykhychnoi stiikosti (rezylentnosti) – instruksiiia dlia nep psykholohiv [All-Ukrainian scientific and methodical webinar "12 steps of development of psychological resilience of Ukrainians" (Cycle of webinars "Time to live! Informational and methodological practices of psychological support for the development of stress resilience of Ukrainians in the war and post-war periods"). Module 1: Discovery. Development of mental stability (resilience) - an instruction for non-psychologists]. (2024). Kyiv: NAPN Ukrainy, DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho (zmishanyi format). Retrieved from <https://dnpb.gov.ua/ua/?events=38016> [in Ukrainian].
3. Vseukrainskyi naukovo-metodychnyi vebinar «12 krokiv rozvytku psykholohichnoi stiikosti ukraintsiv» (Tsykl vebinariv «Chas zhyty! Informatsiino-metodychni praktyky psykholohichnoho suprovodu rozvytku stresostiikosti ukraintsiv u voiennyi i povoiennyi periody»). Modul 2: Emotsiina stabilizatsiia ta rozvytok navychok keruvannya emotsiinyimi stanamy [All-Ukrainian scientific and methodical webinar "12 steps of development of psychological resilience of Ukrainians" (Cycle of webinars "Time to live! Informational and methodological practices of psychological support for the development of stress resilience of Ukrainians in the war and post-war periods"). Module 2: Emotional stabilization and development of emotional state management skills]. (2024). Kyiv: NAPN Ukrainy, DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho (zmishanyi format). Retrieved from <https://dnpb.gov.ua/ua/?events=38185> [in Ukrainian].
4. Kovalenko, I. (Comp.). (2024). Informatsiinyi suprovod: profilaktyky emotsiinoho vyhorannya v umovakh voiennoho stanu: informatsiinyi ohliad na dopomohu psykholoham [Information support: prevention of emotional burnout in the conditions of martial law: an information review to help psychologists]. In *Osvita i nauka v umovakh viiny (onlain-proiekt). Virtualnyi chytalnyi zal osvitiianyina DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho [Education and science in the conditions of war (online project). The virtual reading room of the educator of the Ukrainian State Educational Institution named after V. O. Sukhomlynskyi].* Kyiv. Retrieved from <https://dnpb.gov.ua/my/1-ER-IAS-ps-2024.mp4> [in Ukrainian].
5. Kovalenko, I. E., & Rostoka, M. L. (Comps.). (2023). Panichna ataka v umovakh simeinoho stanu: symptom, prychny, metody normalizatsii [Panic attack in family conditions: symptoms, causes, methods of normalization]. In *Osvita i nauka v umovakh viiny (onlain-proiekt). Virtualnyi chytalnyi zal osvitiianyina DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho [Education and science in the conditions of war (online project). The virtual reading room of the educator of the Ukrainian State Educational Institution named after V. O. Sukhomlynskyi].* Kyiv. Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=_w1wjRIP-s&t=326s [in Ukrainian].
6. Rozuminnia mentalnoho zdorovia: Shliakh do zbalansovanoho zhyttia – UA – Galaktica. Halaktyky [Understanding Mental Health: The Path to a Balanced Life - UA - Galaktica. Galaxies]. Retrieved from <https://galaktica.io/blog/rozuminnya-mentalnoho-zdorovya/> [in Ukrainian].
7. Kovalenko, I. (Comp.). (2023). Son ta podolannia rozladiv snu v umovakh voiennoho stanu [Sleep and overcoming sleep disorders in the conditions of martial law]. In *Osvita i nauka v umovakh viiny (onlain-proiekt). Virtualnyi chytalnyi zal osvitiianyina DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho [Education and science in the conditions of war (online project). The virtual reading room of the educator of the Ukrainian State Educational Institution named after V. O. Sukhomlynskyi].* Kyiv. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=hhJyCNWWWIE> [in Ukrainian].
8. Shcho vazhlyvo znaty pro psykhychno zdorov'ia? [What is important to know about mental health?]. Tsentr hromadskoho zdorov'ia Ukrainy. Retrieved from <https://phc.org.ua/news/scho-vazhlyvo-znati-pro-psikhichne-zdorovya> [in Ukrainian].
9. Shcho take mentalne zdorov'ia [What is mental health?]. Komunalne nekomertsiiine pidpriemstvo «Borznianska miska likarnia» Borznianskoj miskoi rady. Retrieved from <https://borzna.crl.org.ua/scho-take-mentalne-zdorovya-i-navischo-vono-nam-08-53-05-04-07-2023/> [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 18.06.2024

УДК 316.613: 316.752

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-111-121](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-111-121)

OKSANA BODNAR,

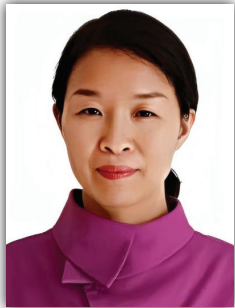
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy and Education Management, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

Боднар Оксана Степанівна,

докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри педагогіки та менеджменту освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

E-mail: Bodnarotern@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4207-0624>

QIULING XIONG,

Postgraduate student of the Department of Pedagogy and Management of Education, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine; Xinxiang City, Henan Province, China

Сюнь Цюлін,

аспірантка кафедри педагогіки та менеджменту освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна; м. Сінсянь, провінція Хенань, КНР

E-mail: qiulingxiong@163.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0001-3413-4280>

INVESTIGATION AND RESEARCH OF THE PRESENT SITUATION OF COLLEGE STUDENTS' AESTHETIC VALUESES FORMED BY CHINESE MUSIC

A Aesthetic values education is an important part of education for college students in China, and it is also an important content of aesthetic education, which is related to the effective progress of all-round quality education for college students. Aesthetic education has unique functions that cannot be replaced by other education. In recent years, the cultivation of college students' aesthetic values has become a focus of attention in all walks of life. At present, there are many research results with high academic value and significance in academic circles. Establishing healthy, correct and lofty aesthetic values is of great significance for college students to improve their aesthetic cultivation, follow the laws of beauty to shape themselves, and pursue a perfect personality. Relevant studies have proved that aesthetic values have many internal elements, such as aesthetic needs, motives, tastes, ideals and other aesthetic tendencies, and the aesthetic cognition, aesthetic emotion and aesthetic belief associated with it. The generation of aesthetic is a process of psychological transformation and change. Scholars have arranged and combined these psychological factors in different ways, and regard aesthetic values as a psychological structure. Taking the author's work unit, the Henan Institute of Science and Technology, as an example, this paper takes the aesthetic values formed by college students through China's music as a dynamic generation process, designs a questionnaire according to the order of aesthetic needs, aesthetic tastes, aesthetic cognition, aesthetic judgment and aesthetic reaction of music, and summarizes and describes the questionnaire results, from which the problems existing in the process of forming aesthetic values by college students through China's music can be found. The causes are deeply analysed, so as to provide some reasonable methods and ideas for China universities to focus on the educational practice of young college students, scientifically and correctly guide college students to form aesthetic values by using positive and noble aesthetic objects, and promote the all-round development of individuals.

Keywords: college students; China music; aesthetic values; aesthetic needs; aesthetic taste; aesthetic cognition; aesthetic judgment; aesthetic response

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ НА ЗАНЯТТЯХ З НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ЗАСОБАМИ МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ

S Виховання естетичних цінностей є важливою частиною освіти студентів коледжів у Китаї, а також важливим змістом естетичної освіти, що пов'язано з ефективним прогресом всебічної якісної освіти студентів коледжів. Естетичне виховання має унікальні функції та завдання, які не можуть бути замінені іншим вихованням. В останні роки виховання естетичних

цінностей студентської молоді стало об'єктом пильної уваги з боку всіх верств суспільства. На даний час існує багато результатів досліджень, які мають високу наукову цінність і просвітницьке значення в академічних колах. Формування здорових, правильних і високих естетичних цінностей має велике значення для студентів коледжів для поліпшення їхнього естетичного виховання, дотримання законів краси для формування себе і прагнення до досконалої особистості. Відповідні дослідження довели, що естетичні цінності мають багато внутрішніх елементів, таких як естетичні потреби, мотиви, смаки, ідеали та інші естетичні тенденції, а також пов'язані з ними естетичне пізнання, естетичні емоції та естетичні переконання. Формування естетичного – це процес психологічного перероблення та зміни. Вчені по-різному впорядковували та поєднували ці психологічні фактори та розглядали естетичні цінності як психологічну структуру. На прикладі робочого підрозділу автора, Хенанського науково-технічного інституту, ця стаття розглядає естетичні цінності, сформовані студентами коледжу через музику Китаю, як динамічний процес формування, розробляє анкету відповідно до порядку естетичних потреб, естетичних смаків, естетичного пізнання, естетичного судження та естетичної реакції на музику, а також узагальнює та описує результати анкети, з яких можна виявити проблеми, що існують у процесі формування естетичних цінностей студентів коледжу через китайську музику. Глибоко проаналізовано причини, щоб запропонувати деякі розумні методи та ідеї для університетів Китаю, щоб зосередити увагу на освітній практиці молодих студентів коледжів, науково та правильно спрямувати студентів коледжів на формування естетичних цінностей, використовуючи позитивні та благородні естетичні об'єкти, та сприяти всебічному розвитку особистостей.

Ключові слова: студенти коледжу; китайська музика; естетичні цінності; естетичні потреби; естетичний смак; естетичне пізнання; естетичне судження; естетична реакція

Introduction. Today, with the rapid development of global scientific and technological information, various undertakings in China have also made rapid progress, and people's aesthetic activities have undergone tremendous changes. The spread of new media, personalized pursuit and even the drive of economic interests have greatly affected the aesthetic judgment and pursuit of college students in China. Various literary and artistic works, creative advertisements, and alternative aesthetics conveyed in fashion on the Internet have aroused strong social concern. The answers to such questions as "What is beauty", "What is beauty", "Is there no limit to aesthetic individualization" and "Is there a standard of beauty" show individual aesthetic values. As an important part of college students' aesthetic and humanistic quality, aesthetic values can guide and regulate individual activities of advocating beauty, perceiving beauty, experiencing beauty and creating beauty at the level of consciousness and behaviour. As an excellent traditional culture in China, it plays a very important role in cultivating college students' aesthetic values. Therefore, this paper combines the background of the times, analyses the structure and content of the concept of college students' aesthetic values with the help of China's music, and understands the current college students' musical aesthetic needs, musical aesthetic tastes, musical aesthetic cognition, musical aesthetic judgment and musical aesthetic reflection, so as to promote the timely adjustment of personnel training programs in China universities and actively promote the reform of higher education.

Relevance of the study and problem statement. Relevance of the study and problem statement. Each country develops its own concepts of aesthetic education and presents them in legislative and regulatory documents. In recent years, the Ministry of Education in China has also developed a number of documents on aesthetic education, which provide important measures for schools at all levels to comprehensively strengthen and improve aesthetic education. These documents indicate the direction and way to improve and develop aesthetic education in colleges and

universities in the new era. Therefore, the research and analysis of the current state of college students' aesthetic values shaped by Chinese music should meet the new requirements of reforming and developing aesthetic education in colleges and universities in the new era.

Analysis of recent publications. The research on the current status of music aesthetic values among college students mainly focuses on aesthetic needs, aesthetic tastes, and aesthetic cognition. "China Music gathers the collective wisdom and emotional experience of the people in different periods, different regions, different identities and different experiences in China" [3, p. 3].

Values are classified: by the object of learning – material, moral and spiritual; by the purpose of learning – selfish, altruistic; by the level of generality – concrete, abstract; by the way of manifestation – situational, stable; by the role in human activity – terminal, instrumental; by the content of activity – cognitive, subject-transformative (creative, aesthetic, scientific, religious, etc.); by affiliation – personal (individual), group collective, social [15]. We consider values by the content of the activity: aesthetic. Li Xin divides the aesthetic needs of college students into four levels based on their musical literacy and aesthetic taste: the flat level, in a state of extreme lack of basic music knowledge and ability, has a strong desire to learn music knowledge and cultivate music ability; In the fashion world, one is in a blind self-state with a passion for music, and has a practical and specific need for music learning, they hope to receive guidance and improvement; Entering the social class, one is in a state of possessing certain music skills and having a certain understanding of basic music knowledge, and urgently needs to learn standardized music theory and humanistic knowledge to promote a deeper understanding of music. The suspended layer is in a state of high musical literacy and mastery of certain music theories, with a greater pursuit of exploring the essence of music [6, p. 36-37]. Liu Yanfei focused on the music acceptance of university students and explored their acceptance and influence on the current

music, especially popular music, from the perspective of aesthetic acceptance. She concluded that compared to other types of music, contemporary university students are more fond of popular music, and current popular music can basically meet their music needs [10, p. 20-34]. Tang Chen combined qualitative research and quantitative research methods, described the current situation of public music education in ordinary universities in Hangzhou. A survey and statistics were conducted on the aesthetic taste of music among college students, and detailed data comparison, legend presentation, and theoretical text analysis were used to demonstrate the common characteristics of music aesthetic taste among college students, as well as the influence of factors such as gender, major, personality, family background, and instrumental learning experience on their music aesthetic taste [1, p. 11-64]. Zhao Xiyuan used questionnaire survey and interview methods to study the music aesthetic perception ability of non-music major college students from two dimensions: music aesthetic perception ability and music aesthetic perception ability. He summarized the path suitable for higher normal colleges to cultivate the music aesthetic perception ability of non-music major students [8, p. 24-48]. Meng Le et al. investigated the music perception ability of Uyghur and Han university students who did not receive professional music training using music clips from the Montreal Aphasia Diagnosis Test (MBA) in Experiment 1. In Experiment 2, a cross channel music emotion priming paradigm was used to examine the processing of music emotions by Uyghur and Han university students. Conclusion: Under the influence of music exposure and cultural experience, Uyghur university students exhibit advantages in music perception and emotional processing, indicating that music exposure and cultural experience play a crucial role in the development of music abilities [4, p. 241-249]. Hu Zhuangli explored ways to cultivate the music perception ability of college students by strengthening the learning of music elements, familiarizing himself with music expression forms, emphasizing the cultivation of music subject thinking, emphasizing music listening guidance, establishing correct aesthetic concepts, and establishing interactive and exploratory open classrooms [14, p. 107-109]. "Aesthetic values (beauty, harmony, sublime, low, tragic, comic, etc. and their components – measure, proportion, rhythm, symmetry / asymmetry, etc.), Ukrainian scientists underline, manifest themselves in different ways in art, natural and social environment, but aesthetic evaluation of phenomena, processes, objects, relations always correlates with the criteria associated with the ideas of beauty and harmony" [16, p.16].

In summary, research on the current situation of college students forming aesthetic values through music is mostly limited to the study of one of the elements. Scholars have explored not only the macro level, such as the guidance path of music aesthetic taste and the cultivation path of music aesthetic perception ability, from the perspectives of

aesthetic subjects and aesthetic objects, but also the micro level, such as specific teaching methods.

Identifying previously unresolved parts of the problem.

The various elements of the aesthetic values of college students together form an organic and interconnected whole, which is a dynamic process of formation. However, previous related studies have separated these elements for partial exploration, and there has been no discussion on how college students form aesthetic values through Chinese music. This study may promote universities to actively improve their music and aesthetic education training programs for college students.

The purpose of the article. It is to understand the current situation of Chinese university students forming aesthetic values through Chinese music, identify existing problems, and analyse their causes.

The research method of the article. In order to understand the current situation of China college students' aesthetic values formed by China music, find out the existing problems and analyse their causes, this study uses the research method of questionnaire survey, taking college students in China as the research object. Due to the huge number of colleges and universities in China, some students from Henan Institute of Science and Technology, a comprehensive university where the author works, were randomly sampled. There was no subjective sampling, which met the sampling standard, and the conclusion was universal. This questionnaire was distributed through the "WeChat Questionnaire" software program, using the combination of online survey and offline test. Teachers who are public music courses organize college students who are studying this course to fill in questions about personal basic situation, music aesthetic needs, music aesthetic taste, music aesthetic judgment and music aesthetic response, and at the same time complete the test of music aesthetic cognitive ability of listening to music to answer questions in class according to the order of question setting, thus ensuring the recovery rate and effectiveness of the questionnaire. 101 questionnaires were distributed this time, and 101 valid questionnaires were received, with a recovery rate of 100%.

Presentation of the main material.

1. *Basis for survey design and analysis: the structural analysis process of the concept of aesthetic values.*

"Aesthetic values are a set of psychological structure system that guides the aesthetic subject to be caused by aesthetic needs, meets aesthetic needs through the aesthetic relationship between subject and object, and reaches the peak experience of aesthetic pleasure" [11, p. 109]. In other words, aesthetic values are the process of constantly changing and processing aesthetic psychology. Ye Zezhou put forward the essential relationship of aesthetic values in his thesis "Research Progress of Aesthetic Values and Analysis of Its Conceptual Structure" (see Figure 1 [11, p. 109] for details).

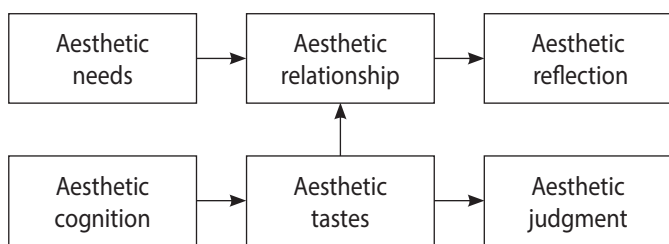

Figure 1. Relationship between elements of aesthetic values

According to this relationship diagram, we can clearly describe the generation process of the dynamic aesthetic values that the aesthetic subject takes its own aesthetic needs as the starting point, and finally forms the aesthetic response to the aesthetic object through the interactive activities of the aesthetic object. Based on the analytical theory of Dr. Ye Zezhou's conceptual structure of aesthetic values, the characteristics and existing problems of college students' aesthetic values can be systematically and objectively analysed by taking the constituent elements contained in the process of generating aesthetic values and the relationship between them as the basis of the investigation and research on the present situation of college students' aesthetic values.

2. Statistics and description of survey results.

2.1. College Students' Aesthetic Needs for China's Music.

Aesthetic needs is a state of seeking to satisfy people's feelings of experience satisfaction and pleasure, and it is the premise and foundation of the existence of aesthetic value. It has developed in the long process of communication with the outside world, and it is a «high-level aesthetic emotion with accumulated rational content» [2, p. 5-6]. As shown in Table 1, among the options of "the main purpose of choosing China Music as a public elective course", 71.49% chose "to satisfy personal hobbies", 69.31% chose "to improve self-cultivation", 30.69% chose "to earn credits" and 12.87% chose other purposes. Among the options of "frequency of enjoying China's music in peacetime", 54.46% chose "occasional appreciation", 25.74% chose "frequent appreciation", 16.83% chose "everyday appreciation" and 0.00% chose "never appreciation". Among the options of "the purpose of actively enjoying China's music", 77.23% chose to relax, 52.48% chose to cultivate interest, 51.49% chose as background music, 19.80% chose to develop intelligence, 17% chose to treat diseases and 17% chose for other purposes. From the data analysis of this study, it can be concluded that college students have many needs for China's music, including aesthetic needs, but there are some differences.

Table 1

Aesthetic needs of college students for China's music

Subject	Option	Number of people	Proportion
17. What's your main purpose in choosing the public music course in China?	Satisfy personal hobbies;	72	71.49%
	Improve one's self-cultivation;	70	69.31%
	Gather credits;	31	30.69%
	Others.	13	12.87%
18. How often do you enjoy China music?	Appreciate it every day;	17	16.83%
	Appreciate it often;	26	25.74%
	Enjoy occasionally;	55	54.46%
	Never appreciate it.	0	0.00%
19. What is the purpose of your active appreciation of China music?	Cultivate interest;	53	52.48%
	Leisure and relaxation;	78	77.23%
	Treat diseases;	17	16.83%
	Develop intelligence;	20	19.80%
	As background music, do other work at the same time;	52	51.49%
	Others.	13	12.87%

2.2. Aesthetic relationship between college students and China's music.

Aesthetic relationship refers to the interaction between aesthetic subject and aesthetic object on the basis of aesthetic need stimulation. The most important part of aesthetic values is "the aesthetic subject's reflection on the relationship between his own aesthetic needs and aesthetic objects" [12, p. 27]. This interactive activity is influenced by

the individual himself and the external environment, and mainly consists of three components: aesthetic interest, aesthetic cognition and aesthetic judgment.

2.2.1. China Music Aesthetic Taste of College Students.

Aesthetic taste refers to the aesthetic tendency (aesthetic tendency) expressed in the form of personal preference, which is the tendency of individual spirit [13, p. 111-118].

As shown in Table 2, among the options of "What kind of music do you like", 67.33% chose "pop music", 52.48% chose "electronic music" and 45.54 chose "China folk songs". China's national instrumental music accounts for 39.60%, China's traditional opera accounts for 34.65%, China's folk art accounts for 34.65%, western classical music accounts for 29.70%, western art songs account for 17.82%, national music of other countries and regions accounts for 12.87%, and western opera aria. In the question "Do you like the music in your hometown or other parts of China?", 64.36% of them like it, 30.69% are neutral and 0.00% don't like it. Among the options of "your favorite music style", 78.22% chose "relaxed and lively", 64.36% chose "lyrical and melodious",

64.36% chose "strong sense of rhythm", 61.39% chose "beautiful melody", 41.58% chose "exciting changes" and "magnificent momentum". Thus, college students' musical aesthetic tastes are diversified, and these types of music, such as pop music, electronic music and anime music, are more favored by college students because of the development of electronic technology. Comparatively speaking, China music has a smaller audience among college students, and even some college students are indifferent to the music in their hometown or other parts of China. College students generally prefer youthful, peaceful and beautiful music styles to music with profound musical connotations and heavy emotions.

Table 2

College students' aesthetic taste in China music

Subject	Option	Number of people	Proportion
20. Which of the following music types do you prefer?	China opera;	35	34.65%
	China folk songs;	46	45.54%
	China Quyi;	35	34.65%
	China national instrumental music;	40	39.60%
	Electronic music;	53	52.48%
	Western classical music;	30	29.70%
	Western opera aria;	11	10.89%
	Western art songs;	18	17.82%
	Pop music;	68	67.33%
	Anime music;	42	41.58%
National music of other countries and regions in the world.	13	12.87%	
21. Do you like the music in your hometown or other parts of China?	Like;	65	64.36%
	Neutral;	31	30.69%
	I don't like it.	0	0.00%
22. What's your favorite music style?	Lighthearted and lively;	79	78.22%
	Stimulating change;	42	41.58%
	Lyrical and melodious;	65	64.36%
	Complex and profound;	30	29.70%
	Strong sense of rhythm;	65	64.36%
	Melodious;	62	61.39%
	Having national characteristics;	32	31.68%
	Sad and low-spirited;	22	21.78%
	Magnificent;	34	33.66%
Others.	13	12.87%	

2.2.2. College Students' Aesthetic Cognition of China's Music

Aesthetic cognition refers to the formation of aesthetic experience through sensory perception and perception of the characteristics of things. Teng Shouyao distinguished the difference between aesthetic feeling and aesthetic perception in detail. In his view, the former is a reflection

of the individual characteristics of things, while the latter is a holistic grasp of the complete image of different characteristics of things, forming the aesthetic image of things (aesthetic objects) and jointly "creating and leading to an independent aesthetic world" [5, p. 57]. Compared with the general perception, the aesthetic perception still has the emotional experience of the subject and is influenced by the

interference of emotional factors. As shown in Table 3, among the options of "What instrument is this piece of music played", 65.35% were correctly answered; The number of people who answered correctly in the question "How is the speed of this piece of music" accounted for 65.35%; The number of people who answered correctly in the question "How did

the intensity of this piece of music change" accounted for 28.71%; The number of people who answered correctly in the question "How many beats is this piece of music" accounted for 64.36%; The number of people who answered correctly in the question "The melody direction of this piece of music is" accounted for 26.73%.

Table 3

College students' aesthetic perception of China music

Subject	Option	Number of people	Proportion
23. What instrument is this piece of music played with? (Erhu's "Two Springs Reflecting the Moon")	Jinghu;	11	10.89%
	Banhu;	12	11.88%
	Erhu;	66	65.35%
	Ma Touqin.	6	5.94%
24. What's the speed of this piece of music? (Erhu's "Two Springs Reflecting the Moon")	Fast;	26	25.74%
	Slow.	66	65.35%
25. How did the intensity of this piece of music change? (Theme music of the opening part of violin concerto "butterfly lovers")	From strong to weak;	17	16.83%
	From weak to strong;	38	37.62%
	From strong to weak and then to strong;	13	12.87%
	From weak to strong and then to weak.	29	28.71%
26. What time is this piece of music? (Korean music "Daoraki")	Two beats: strong and weak;	27	26.73%
	Triple time: strong, weak and weak.	65	64.36%
27. The melody trend of this piece of music is (the first two sentences of Hebei folk song "Chinese cabbage")	Up, up;	20	19.80%
	Down, down;	27	26.73%
	Up, down;	43	42.57%
	Down, up.	5	4.95%

From the above data, it can be seen that most students are familiar with the common national musical instruments in China, and can feel the speed and rhythm of music, but their ability to feel the change of music intensity and pitch is poor.

As shown in Table 4, among the options of "How many phrases are there in this piece of music", 60.40% were correctly answered; The number of people who answered correctly in the question "Which of the five tones is this piece of music in China" accounted for 10.89%; The number of people who answered correctly in the question "What is the tone of this music" accounted for 41.58%; "The number of people who answered correctly in the options of which areas of China are these pieces of music, accounting for 62.38%; Among the options of "What are you most concerned about when listening to this piece of music", 43.56% chose "music itself (such as melody, speed, strength, voice color of singer or musical instrument, musical style characteristics, etc.)", 37.62% chose "expressing content (such as emotion, lyrics, connotation, artistic conception, etc.) and "selecting". The number of people who answered correctly the question "What is the mood of this piece of music" accounted for 61.39%; "What kind of content or emotion does this piece

of music show?" The number of people who answered the question correctly accounted for 57.43%.

It can be seen that college students' aesthetic perception of China's music is also limited. Most students can grasp the simple music structure, mood and regional style of music, but most students can't grasp the mode and tonality of music and the tone and content of music well. Some students pay more attention to the music form (the aspect that is most easily felt by intuition) when listening to music. Comparatively speaking, they pay less attention to the content of music, and pay attention to their own inner feelings and complex creative techniques and techniques.

2.2.3. College Students' Aesthetic Judgment of China's Music.

Aesthetic judgment refers to the discovery of aesthetic objects in the form of subjective purpose [7, p. 5]. This form that meets the purpose or needs is the inherent aesthetic standard of aesthetic subject, and it becomes an aesthetic ideal when it develops into a perfect and advanced form. As shown in Table 5, among the options of "Can China music bring you beautiful feelings", 48.51% are fully capable, 43.56% are partially capable and 0.99% are completely incapable. Among the options of "What aspects of China music make

College students' aesthetic perception of China's music

Subject	Option	Number of people	Proportion
28. How many phrases does this piece of music have? (Shandong folk song "Yimeng Mountain Minor")	1;	4	3.96%
	2;	14	13.86%
	3;	11	10.89%
	4;	61	60.40%
	Others.	1	0.99%
29. This piece of music is one of the five tones in China? (Mongolian folk song "Gadamerin")	Palace (singing do);	19	18.81%
	Quotient (singing re);	20	19.80%
	Horn (singing mi);	29	28.71%
	Sign (sing sol);	18	17.82%
	Feather (singing la).	11	10.89%
30. What is the tone of this piece of music? (Shandong folk song "Bao Leng Diao")	Asking;	20	19.80%
	Laugh;	42	41.58%
	Sigh;	12	11.88%
	Cry;	11	10.89%
	Shout;	8	7.92%
	Others.	3	2.97%
31. Which region or nationality are these pieces of music from in China? (Shaanxi folk song Lan Hua Hua, Tibetan tap dance music fragment, Dai music fragment, Xinjiang music fragment)	Shandong, Guangdong, Jiangsu and Xinjiang;	12	11.88%
	Anhui, Fujian, Yunnan, Northeast China;	14	13.86%
	Northern Shaanxi, Tibet, Yunnan and Xinjiang;	63	62.38%
	Northern Shaanxi, Tibet, Hunan and Sichuan.	Three	2.97%
32. When listening to this piece of music, what are you most concerned about? (Pipe solo "Rivers and Rivers")	Music itself (such as melody, speed, strength, voice color of singer or instrument, music style characteristics, etc.);	44	43.56%
	Performance content (such as emotion, lyrics, connotation, artistic conception, etc.);	38	37.62%
	One's own inner feelings;	9	8.91%
	Complex creative techniques and superb performance skills;	2	1.98%
	Pay no attention to anything, just listen.	2	1.98%
33. What is the mood of this piece of music? (Pipe solo "Rivers and Rivers")	Happiness;	25	24.75%
	Sadness;	62	61.39%
	Anger;	4	3.96%
	Fear.	1	0.99%
34. What kind of content or emotion does this piece of music show? (Pipe solo "Rivers and Rivers")	Fierce fighting;	11	10.89%
	The pain of losing a loved one;	58	57.43%
	Indulge in sweet love;	11	10.89%
	Play happily;	8	7.92%
	Others.	6	5.94%

College students' aesthetic judgment on China's music

Subject	Option	Number of people	Proportion
35. Do you think China music can bring you beautiful feelings?	Fully capable;	49	48.51%
	Partial energy;	44	43.56%
	Not at all.	1	0.99%
36. What aspects of China music make you feel beautiful?	Form (such as melody, timbre, strength, speed, etc.);	66	65.35%
	Emotion, ideological content, etc.	66	65.35%
	Artistic conception and atmosphere of music rendering.	56	55.45%
37. What do you think is the standard of music beauty in China?	In line with the facts.	40	39.60%
	The content is full of life;	66	65.35%
	The timbre is distinctive;	64	63.37%
	The artistic conception is long and quiet;	60	59.41%
	The melody is very charming;	64	63.37%
	Others.	8	7.92%

you feel beautiful", 65.35% chose "melody, timbre, strength, speed, etc. in form", 65.35% chose "emotion, ideological content, etc." and 55.45% chose "artistic conception and atmosphere in music rendering". Among the options of "What do you think is the standard of China's musical beauty", 65.35% are full of life flavor, 63.37% are distinctive in timbre, 63.37% are very charming in melody, 59.41% are far-reaching in artistic conception, 39.60% are in line with the facts and others.

It can be seen that about half of college students fully agree with the aesthetic value of China's music, while less than half of them agree that only part of China's music has aesthetic value. Most college students think that China's music can give people a beautiful feeling in form, content and atmosphere, and the evaluation standard of China's music beauty is not single, but multi-angle, mainly judging from content and form.

2.3. College students' aesthetic response to China's music.

The aesthetic reaction is that when the aesthetic judgment is completed, the subject can get a pleasant physical and mental experience to meet the aesthetic needs [9, p. 1847-1854]. However, different forms of aesthetic objects bring great differences to individuals, so pleasure is broad, diverse and complex, such as beauty, strong beauty, comedy and tragedy. As shown in Table 6, among the options of «Can the public music courses offered by your university meet your aesthetic needs», 54.46% are selected as «partially satisfied», 35.64% as «completely satisfied» and 0.00% as «completely unsatisfied»; Among the options of «Does China Music Meet Your Appreciation Requirements», 54.46% chose «Very Good, Fully Meet My Appreciation Requirements», 37.62% chose «Good, Partially Meet My Appreciation Requirements» and 0.00% chose «Not Good, Not Meet My Appreciation Requirements at All». Among the options of "What is the important role of college students in learning

China's music culture", 64.36% chose «Very important, cultivate one's morality, enhance national pride and sense of national responsibility, and love China's music culture more», 23.76% chose «Great, and gradually become interested in China's music», 1.98% chose "No role, but still not interested in China's music" and "No interest". It can be seen that the music public course offered in colleges and universities cannot meet the aesthetic needs of most college students. More than half of college students think that China's music fully meets their own appreciation requirements, while for some college students, only some China's music meets their appreciation requirements. College students generally recognize the positive role of China's music.

3. Existing problems in the process of college students' forming aesthetic values through China's music

According to the investigation and study on the present situation of college students' aesthetic values formed through China's music, there are the following problems:

3.1. College students' aesthetic needs for China's music are not pure. From the survey, it can be found that 30.69% of college students choose to take the public course of China Music only to collect credits, and 12.87% of college students have other purposes, which is utilitarian. Most students only enjoy China's music occasionally, and even actively appreciate China's music for leisure and entertainment, and even just take China's music as the background music, paying no attention to music at all.

3.2. lack of college students' sense of identity with China's music culture. At present, some college students' China music culture shows an indifferent attitude, while China's music is unpopular among contemporary college students. In the survey of college students' favorite types of music and the types of music they listen to most often, few college students choose China music, and they don't give high recognition

Table 6

The aesthetic reaction of college students to China's music

Subject	Option	Number of people	Proportion
38. Can the public music courses offered by your university meet your aesthetic needs?	Fully satisfied;	26	35.64%
	Partially satisfied;	55	54.46%
	Completely unsatisfied.	0	0.00%
39. What is your comprehensive evaluation of China's music?	Very good, completely in line with my appreciation requirements;	55	54.46%
	Better, part of it meets my appreciation requirements;	38	37.62%
	No, it doesn't meet my appreciation requirements at all.	0	0.00%
40. What do you think is the important role for college students to learn China music culture?	It plays a very important role in cultivating self-cultivation, enhancing national pride and sense of national responsibility, and loving China music culture more;	65	64.36%
	Great role, gradually interested in China music;	24	23.76%
	It doesn't have any effect, and I still have no interest in China music;	2	1.98%
	Have a negative effect, dislike of China music.	0	0.00%

to various genres of China music. Most of them tend to use high-tech synthetic pop music, electronic music and so on, which are closer to their own times. Moreover, college students know little about the music in their hometown. Most students have only heard a few folk songs or operas, and even quite a few students don't know the music in their hometown at all.

3.3. *College students' aesthetic cognition of China's music is insufficient.* Some college students lack the ability of music aesthetic cognition. I'm not familiar with the timbre of Chinese musical instruments, and I'm not sensitive to musical elements such as speed, and I'm even less sensitive to the strength and pitch of music. For example, only 28.71% of the people answered the question "The change of the strength of music" correctly, and only 26.73% answered the question "The melody trend of music" correctly. The perception of China's music structure, mode tonality, tone, style, mood and emotional content is also limited, and the intuition of mode tonality is very lacking, only 10.89% of people can answer correctly. Most college students don't pay much attention to the deep connotation of music, but pay more attention to the sound forms of music, such as melody, speed, strength, voice color of singers or musical instruments, music style and characteristics.

3.4. *College students' lack of aesthetic judgment on China's music.* Some college students think that some of China's music has no aesthetic value, and they can't feel the beauty of China's music form (such as melody, timbre, strength, speed, etc.), emotion, ideological content and artistic conception and atmosphere of music rendering.

3.5. *College students' pleasant physical and mental experience through China's music is insufficient.* The survey results show that only more than half of college students think that China music can bring them a pleasant physical and mental experience, and 37.62% of college students think that

only some China music can bring them a pleasant physical and mental experience. College students generally think that learning China music is becoming more and more interested in China music and even more fond of China music culture. In other words, most college students don't know much about China music at present, so the degree of pleasure brought by China music is not high.

4. *Analysis of the causes of the existing problems of college students forming aesthetic values through China's music*

4.1. *Before the university, there are still some deficiencies in the cultivation of college students' aesthetic cognitive ability of China music.*

China is a big agricultural country with a large rural population, and most college students come from rural areas. In this survey, college students from rural areas and counties and towns accounted for 49.50% and 32.67% respectively, and only 19.80% came from cities. In recent years, with the introduction of the national aesthetic education policy, although some progress has been made in the field of basic music education, parents in cities pay more attention to the cultivation of children's musical ability because of the gap between rural and urban economic and cultural development and the difference in educational concepts. Comparatively speaking, children living in rural areas are very lacking in the cultivation of musical ability because of their limited economic conditions, and even think that learning musical knowledge is improper. According to the survey data, only 16.83% of the students have studied China's national musical instruments (such as guqin, guzheng, pipa, erhu, dulcimer, bamboo flute, cucurbit silk, etc.), and only 2.97% of the students have a high level of performance and can play many difficult music. 3.96% of college students have a high level of performance and can play some moderate music; 17% of college students have a very limited performance

level and can only play a few simple pieces of music. Only 20% of college students have studied China local folk songs (such as folk songs in their hometown or folk songs in other places such as northern Shaanxi, Jiangsu, Tibet and Xinjiang, etc.), operas (such as Beijing Opera, Henan Opera, Huangmei Opera, Yuediao and Shaanxi Opera, etc.), folk arts (such as Jingyun Drum, Henan Pendant, Pingtan and Fengyang Flower Drum, etc.) or national dances (such as Yangko Dance and Dai Dance in the northeast of Han nationality) Only 1.98% of college students have a high performance level and can perform many difficult songs or plays, 3.96% have a high performance level and can perform some moderate songs or plays, and 20.79% have a very limited performance level and can only perform a few simple songs or plays.

4.2. The propaganda and guidance of school music education to China music is not deep enough.

In the question "How well do you know China music such as China local folk songs, operas, folk art and folk instrumental music", 59.41% choose "I know a little, have heard or seen it", 19.80% chose "I don't know anything at all", 17.82% chose "I know a lot". Moreover, judging from the topic "Ways to understand China local folk songs, operas, folk art and folk instrumental music, etc.", the way of "teaching by music teachers in school music classrooms" accounts for 40.59%, which is far lower than the way of communication through media such as film and television, internet and literary evenings. There are 80.20% college students who want to know about China's music, but they are at a loss and don't know where to learn. 81.19% of college students support the school to set up China music courses, 52.46% want to set up music appreciation courses, 33.66% want to learn China folk instruments in China music courses, 65.35% want to learn folk instruments, 54.46% want to learn China local folk songs, 45.54% want to learn China operas, and 45.54% want to learn China operas. It can be seen that the propaganda and guidance of school music education to China music is not deep enough. As far as colleges and universities are concerned, the number of open music courses is limited, and the content of China music involved is even limited, which leads to the failure to meet the aesthetic needs of students and the lack of in-depth understanding of China music.

4.3. The impact of multi-cultural trends of music.

In the era of rapid development of global network technology, electronic technology products are updated frequently, and media social software emerges one after another. These products of globalization, which represent the high development of human civilization, bring a lot of convenience to people's lives, but at the same time, they are gradually dissolving the regionality, nationality and tradition of people and culture, making them diversified, entertaining and famous. Many music works synthesized by high-tech production are widely spread through mass media and social software, and many media accounts and commercial websites overproduce, hype, package hot people and some music works, and frantically market online celebrity stars and

music works, so as to attract public attention and earn traffic economy. Cyberspace has formed a whole set of morbid traffic marketing model of "over marketing-attracting traffic-increasing fans-realizing continuously". The youth group, represented by college students, is an active group. They like the dynamic rhythm and strong contrast, and are also willing to participate in various forms of activities with novel contents. Young people have become important recipients of music, and their growth has changed the whole pattern of music appreciation and acceptance. However, because young people are still in the learning period of accepting knowledge, their knowledge cultivation is not rich and comprehensive, and their aesthetic intuition is strong. Compared with fine and profound beauty and art, those simple beauty and art can be accepted by them faster. Therefore, it can be said that contemporary college students are facing the lack of traditional consciousness and the crisis of cultural identity and identity caused by the "loose" absorption of music culture. Undoubtedly, cultural identity and aesthetic taste can be diversified, but national culture should be firmly grasped. A nation is called a nation because of its unique culture and ideology. If culture disappears, then the so-called nation is also in name only. Nowadays, the inheritance of national music and culture has reached an urgent moment. As the cradle of cultivating all-round high-end talents, ordinary colleges and universities should undertake this social responsibility and mission.

Conclusion. To sum up, through the analysis of the present situation of college students' aesthetic values formed by China's music, it is shown that many factors, such as the lack of China's music aesthetic cognitive ability before college, the insufficient publicity and guidance of school music education to China's music, and the impact of diverse music cultural trends, lead to many problems such as the impure aesthetic needs of college students for China's music, the lack of identity with China's music culture, the lack of aesthetic cognitive ability for China's music, the lack of aesthetic judgment ability for China's music and the lack of pleasant physical and mental experience gained through China's music. In a word, there are still some gaps and contradictions between the present situation that college students form aesthetic values through China's music and our pursuit and expectation of the value of college music aesthetic education. As far as the aesthetic education of music in colleges and universities is concerned, the key factor influencing the formation of college students' aesthetic values is the overall planning and design of the public music course in China. Based on the training objectives, colleges and universities should build a closely related China Music Public Elective Curriculum Group as a whole, and effectively integrate other related factors (teachers, schools and social resources) that affect the implementation of the curriculum, establish a holistic connection, form a joint effort to promote the all-round development of students, and create an educational practice environment for educating "beauties" and "all-round people".

References

- Chen, T. (2012). *Investigation and research on the music aesthetic taste of college students in ordinary universities – taking four ordinary universities in Hangzhou as an example*. Hangzhou Normal University. URL: https://kns.cnki.net/kcms2/article/abstract?v=YoFA4grnCX7Dpdwibd0Rj0J4VJlGqr8D4khyx_jBDHL-baQktS77Ep_cTaiUh3hib38DvFhhKksRQA_jitQslbhWxJlV7Fhcv5A1f_FKRzdnvPREkqCvrvIAEjvSmwRosywj3TyqrXpQWW_dUToNI3A==&uniplatform=NZKPT&language=CHS (accessed: 13.01.2024p.).
- Jiarong, W. (2016). On aesthetic needs and aesthetic value. *Aesthetics (Part 2)*, 5, 5-6. URL: https://kns.cnki.net/kcms2/article/abstract?v=smPsKlJgVaAaAjZGbTYQD7fgaNoUyXe661cMM0Gv9qtz3-A3OqyTthFkehI0hQOYMKg2dig-SCi4i9CTfirDINmL1P4u9n-Wk4KdhqGz_8Ji5jKsfrOOO_txs0QLAZDCVyl9_eTffqbhwfYkmiNINQ==&uniplatform=NZKPT&language=CHS (accessed: 18.03.2024 p.).
- JingFang, Yuan. (2000). *Introduction to China Traditional Music*. Shanghai Music Publishing House.
- Le, Meng, Jijia, Zhang, & Jinya, L. (2022). Advantages of music perception and music emotion processing among Uyghur college students: the nurturing effects of music exposure and music cultural experience. *Chinese Journal of Clinical Psychology*, 2, 241-249. URL: https://kns.cnki.net/kcms2/article/abstract?v=YoFA4grnCX6TIPIEliSQPOEoLcIKB3aTVOUSePY_ONFtdzPZ8JukRdUzX-lskqxKc4HoAuJWzaljVZDwxfdtWm2wWLblt0a5NKcMjNPGnudwTieMcQJfWkKrZM7Dpl7fq1uVoj4RY5knfvtSQ==&uniplatform=NZKPT&language=CHS (accessed: 24.03.2024 p.).
- Shouyao, T. (2008). *Aesthetic psychological description*. Sichuan People's Publishing House.
- Xin, L. (2015). A survey of music literacy and aesthetic needs of college students: A Case Study of Xi'an University of Arts and Sciences. *New West (Theoretical Edition)*, 15 (23), 36-37. (English). URL: https://kns.cnki.net/kcms2/article/abstract?v=YoFA4grnCX7Zb1zL0zJF8dlaNHVfhiMqQRklqCorBi3qoYe6Qaf1PEuT9b7_Q9y59hwDothpO809n3Dt5vKgzCdyJGqhd_VfE6oRwtnM5kXKlHpsToyxdzurMU9ZxmexpcyJbsPOaJ1JHmecKkaQ==&uniplatform=NZKPT&language=CHS (accessed: 22.03.2024 p.).
- Xiting, Huang, & Yong, Z. (2005). *Research on the values of contemporary China youth*. People's Education Press. (Email the website where the publication is posted. If it is a printed publication, specify the type of publication (monograph, textbook, manual); write the name of the publisher, the city where the publisher is located, and the number of pages).
- Xiyuan, Z. (2023). *Research on the Path of Cultivating Music Aesthetic Perception Ability of Non-music Major Students in Normal Colleges and Universities under the Background of Aesthetic Education in the New Era – Taking D Normal College as an Example*. Northeast Normal University. URL: https://kns.cnki.net/kcms2/article/abstract?v=YoFA4grnCX7UybMAMxGmwfcNEimZUvISTaDQWrNfA9DNuinRZJbebz9Zc6IAiEqL5Ohq_jqTZ6mhY6fc1R95FMefi_dlg_ffNqodBifu0GgGjp6WfmNv6PkQaBrUmAuBt1Az9620BovhZg==&uniplatform=NZKPT&language=CHS (accessed: 20.04.2024p.).
- Xuan, Zhang, & Xiaolin, Z. (2021). Aesthetic pleasure processing mechanism from the perspective of neuroaesthetics. *Advances in Psychological Science*, 10, 1847-1854. URL: https://kns.cnki.net/kcms2/article/abstract?v=smPsKlJgVaBdQuyw8BDKGHyeQK0BlexoA0KNuEnUSzZJQjGHkG1j9cZ2sfXMoUy8FaB2NA4zOTSf2hEnbjlHdgwViO2VJnaM4uH_v1aTHO0Ji0iZ-f05Rao_j16ebCuZB_DbVedhcORbKvMS3UZw==&uniplatform=NZKPT&language=CHS (accessed: 8.05.2024p.).
- Yanfei, L. (2008). *Research on college students' music aesthetic taste from the perspective of receptive aesthetics*. Shandong Normal University. URL: https://kns.cnki.net/kcms2/article/abstract?v=YoFA4grnCX4zwl_fc2U6az-WsolgI040NbYjuxueoMdUWFNklvkefVM2LIPgubLOdMnJCsrfT_89t1evU_S8YjYsolufFjp8ObNpwpYDYi4QtxAbECIMckfORcdULW0A3KbWg3rD6xpTJRjBpJnw==&uniplatform=NZKPT&language=CHS (accessed: 3.03.2024p.).
- Zezhou, Y. (2023). Research progress of aesthetic values and its conceptual structure analysis. *Journal of Aesthetic Education*, 14 (4), 105-112. URL: https://kns.cnki.net/kcms2/article/abstract?v=YoFA4grnCX7bTYP2R4AbVlufknLm6gvlKSnn18OPuD9gJLDdy9ulfsWYoiKJTt1XwyeLYxVMgFu8qFs_UztU5en5XIYNrlqYV4k47gRWcA6rqb46d93Te5A4PoiJksgXo4ZryB4yplls_kAGGfw==&uniplatform=NZKPT&language=CHS (accessed: 10.02.2024p.).
- Zhibiao, P. (2007). *Aesthetic Psychology Research*. Sun Yat-sen University press.
- Zhongshan, H. (2020). On the interactive construction of individuality and sociality of aesthetic taste. *Journal of Nanchang University (Humanities and Social Sciences)*, 3, 111-118. URL: https://kns.cnki.net/kcms2/article/abstract?v=smPsKlJgVaADLDPJpXeOXACDjr2EJyEnXrSt3BLYuiBdf56JAGPHge8sNw4rQhPlptssK8RmzTd4XbCERL3ndhZ4_83NDEldOfBYrhDsgal76Ay6mJOKzWZlQL4ITCezxu9JYdR32bTXICRjRA==&uniplatform=NZKPT&language=CHS (accessed: 17.04.2024p.).
- Zhuangli, H. (2018). Reshaping music listening for college students—cultivation of music perception ability. *Art Evaluation*, 22, 107-109. URL: https://kns.cnki.net/kcms2/article/abstract?v=YoFA4grnCX4sk4NZWxuq3EtNUDTzZBL0sgBRttOGchmzMrxllKZ7luudruEGHqPVAf2x8dBYz3wwBwrSj9mJcSgxCPVsb6xWjjh4Jqy6cPjvUa2Dn28fxEtqb3dHbV_Aza1JRxHRj4Me2AwUYWWA==&uniplatform=NZKPT&language=CHS (accessed: 19.12.2023p.).
- Matiaz, S. V., & Berezianska, A. O. (2013). Klyasifikatsiia tsinnostei ta tsinnisnykh orientatsii osobystosti [Classification of values and value orientations of the individual]. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnogo universytetu imeni Petra Mohyla. Sotsiologhiia [Scientific works of the Black Sea State University named after Petro Mohyla. Sociology]*, 213, 225, 27-30. Retrieved from https://kse.ua/wp-content/uploads/2020/08/Npchdusoc_2013_225_213_7.pdf [in Ukrainian]. (accessed: 18.03.2024p.).
- Mykhailova, L. M. (2018). *Estetychno tsinnisnyi rozvytok osobystosti v navchalno-vykhovnomu prostori zakladu osvity: teoriia i praktyka [Aesthetically valuable personality development in the educational space of an educational institution: theory and practice]: nauk.-metod. posib. dlia kerivnykiv shkil, pedahohiv, stud. ped. spets. Kharkiv: Tochka*. Retrieved from http://umo.edu.ua/images/content/depozitar/posibnyky/navchalnyi/4_%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%95%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE.pdf [in Ukrainian]. (accessed: 11.04.2024p.).

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 18.06.2024

УДК 780.61/.66

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-122-125](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-122-125)

ДУДНИК ЄВГЕН ІЛЛІЧ,

доцент кафедри музики, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, заслужений працівник культури України, заслужений артист естрадного мистецтва України, член Національної всеукраїнської музичної спілки, Асоціації діячів естрадного мистецтва України, ГО «Асоціація барабанщиків України»; директор, Полтавська дитяча музична школа № 1 ім. П. І. Майбороди, м. Полтава, Україна

Yevhen Dudnyk,

Associate Professor of the Department of Music, Luhansk Taras Shevchenko National University, Honoured Worker of Culture of Ukraine, Honoured Artist of Variety Art of Ukraine, member of the National All-Ukrainian Music Union, Association of Variety Artists of Ukraine, NGO «Association of Drummers of Ukraine»;

Director, Poltava Children's Music School No 1 named after P. I. Maiboroda, Poltava, Ukraine

E-mail: dudikduda@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0004-3264-1125>

ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ НАВИЧОК ГРИ НА УДАРНИХ ІНСТРУМЕНТАХ

A Досліджено провідні тенденції у формуванні навичок гри на ударних інструментах. Автор розглядає розвиток методики гри на ударних інструментах в Радянському Союзі та після отримання незалежності Україною. Розвиток цивілізації, науково-технічний прогрес, глобалізація й цифровізація вимагають постійного оновлення існуючих методик навчання, їхньої адаптації до конкретних інструментів і впровадження в освітній процес. Для цього необхідно постійно досліджувати основні тенденції у формуванні навичок гри на ударних інструментах. Зроблені висновки спрямовані на розвиток гри на ударних інструментах як ключового фактору в повноцінному освітньому процесі та стимулюванні творчого розвитку учнів.

Ключові слова: навички; ударні інструменти; навички гри на ударних інструментах; навчання; освітній процес; методика; тенденції

LEADING TRENDS IN THE FORMATION OF PERCUSSION PLAYING SKILLS

S This article examines the leading trends in the formation of skills in playing percussion instruments. The author examines the development of percussion instruments in the Soviet Union and after Ukraine gained independence.

Due to its direct and complex influence on a person, music occupies a unique place among the arts. Centuries of experience and dedicated research have shown that music has the ability to affect both the mind and body, producing both calming and stimulating effects, as well as evoking positive and negative emotions. It is believed that such education plays a decisive role not only in the formation of skills in playing an instrument, but also in the development of general cognitive abilities (such as thinking, imagination, attention, memory and will), emotional and intellectual sensitivity, moral and aesthetic needs, as well as in national and patriotic education.

Wind instruments belong to the most widespread musical instruments, because they have a wonderful timbre, amazing continuous singing, diverse expressive articulation and inexhaustible technical possibilities. At all times, in all peoples, they have taken their rightful place in their musical culture.

In the composition of Ukrainian folk instrumental ensembles and orchestras, percussion instruments are mandatory, as they provide a rhythmic function, in most cases determine the character of the performed repertoire, and often act as ethnic indicators of the musical genre.

The development of civilization, scientific and technological progress, globalization and digitalization require constant updating of existing teaching methods and adaptation to specific tools. For this, it is necessary to constantly study the main trends in the formation of skills in playing percussion instruments.

The conclusions drawn are aimed at the development of playing percussion instruments as a key factor in a full-fledged educational process and stimulating the creative development of students.

Keywords: skills; percussion instruments; skills of playing percussion instruments; training; educational process; methodology; trends

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

У складі українських народно-інструментальних ансамблів й оркестрів ударні інструменти є обов'язковими, оскільки забезпечують ритмічну функцію, у більшості

визначають характер виконуваного репертуару, часто виступають етнічними показниками музичного жанру.

У період навчання в закладах початкової мистецької освіти (музичних школах, школах мистецтв) першочергового значення набуває формування в учнів

навичок гри, що в свою чергу вимагає постійного оновлення існуючих методик навчання та адаптації до конкретних інструментів. Для цього необхідно постійно досліджувати основні тенденції у формуванні навичок гри на ударних інструментах.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Особливості музикування на ударних інструментах досліджені розкрито у працях С. Димченко, А. Наговіцина, Б. Ткачук та ін. Зокрема, С. Димченко пише про класифікацію ударних інструментів, досліджує історію та розвиток методики гри на них, зупиняючись на досвіді Джима Чапіна та Фредді Ірюбера.

Тенденції у формуванні навичок гри на ударних інструментах проведені у наукових дослідженнях Дж. Чапіна, К. Ковалевського, Дж. Майєра, Л. Стівенса.

Програми та методичні вказівки були розроблені дослідниками К. Купінським, С. Макієвським, О. Гончарик, І. Місько, Є. Дудником, В. Зінченко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Розвиток цивілізації, науково-технічний прогрес, глобалізація й цифровізація вимагають постійного оновлення існуючих методик навчання, їхньої адаптації до конкретних інструментів і впровадження в освітній процес.

Формулювання цілей статті. Об'єктивна суспільна значущість виявлення тенденцій у формуванні навичок гри на ударних інструментах зумовлена вибором ефективних форм навчання та розвитку учнів, забезпеченням ефективної взаємодії викладачів й учнів у сучасному освітньому процесі, який постійно змінюється та знаходиться під впливом результатів науково-технічного прогресу, глобалізації й цифровізації. Метою статті є дослідження тенденцій у формуванні навичок гри на ударних інструментах.

Викладення основного матеріалу дослідження. Протягом тривалого періоду, мистецтво гри на ударних інструментах не мало розвинутої методичної бази. Спочатку навчання гри на ударних інструментах здійснювалося музикантами-практиками, які не мали відповідної освіти та відповідних теоретичних і методичних знань.

Основоположником радянської виконавської школи гри на ударних інструментах був К. Купінський, а вітчизняної – С. Макієвський. К. Купінський розкрив у своїй праці «Школа гри на ударних інструментах» різні відомості про інструменти та їх пристрій, способи звуковилучення та прийоми гри, питання постановки, системи занять, догляду за інструментом тощо. Його роботи містять відомості про музичну грамоту, гімнастичні вправи для барабанщиків, особливості звуковидобування та виконання, вправи з конкретних інструментів, які побудовані за принципом від простого до складного.

Видатний виконавець і педагог У. Штейман, згадуючи роки навчання у класі основоположника радянської школи гри на ударних інструментах, писав: «Для занять кожному з цих інструментів наш невтомний

учитель [К. М. Купінський] «вигадував» допоміжні та цікаві вправи. Саме вигадував, оскільки ні навчальних посібників, ні методичних традицій, що встановилися, тоді не було» [8, с. 194–200].

Його ініціативу у формуванні навичок гри на ударних інструментах підхопили й інші педагоги з різних вищих закладів освіти СРСР. У 1965 році опубліковано «Школа гри на ударних інструментах» Ю. Кузьміна, у 1969 – «Школа гри на ударних інструментах» З. Разевського, у 1980 – «Курс гри на ударних інструментах» у двох частинах В. Зіневича, В. Боріна та ін. Ці автори спиралися переважно на особистий педагогічний досвід і багаторічну виконавську практику.

С. Макієвський створив перший вітчизняний посібник і методику навчання гри на ударній установці, яка являє собою адаптований варіант рудиментальної системи навчання, створив цілісну навчально-методичну концепцію виховання музикантів [5].

Дослідження навчальних програм із гри на ударних інструментах, створених у часи незалежності України (О. Гончарик, І. Місько), свідчить про те, що для формування навичок гри на ударних інструментах було додане вивчення стилів і напрямів класичної, сучасної та естрадно-джазової музики, більше уваги стало приділятися самостійному вирішенню творчих задач.

Сучасні навчальні програми сформовані на основі диференційованого підходу та містять вправи різного рівня складності в залежності від рівня музичних здібностей, фізичних даних і потенційних можливостей учнів. При цьому в них передбачений орієнтовний репертуар для індивідуального та групового виконавства, а також широка можливість прояву творчої ініціативи викладача [1].

Із кожним роком програми доповнюються новими творами композиторів-сучасників, новими обробками й перекладеннями.

Однією з провідних тенденцій у формуванні навичок гри на ударних інструментах є увага до емоційно-образного виконання творів (у Типовій навчальній програмі з навчальної дисципліни «Ударні інструменти» Є. Дудника, В. Зінченка) [3].

Аксіоматичним є факт, що жоден музичний твір у виконанні музиканта не може бути представлений слухачеві без власного емоційного відгуку.

Структура емоційно-образного мислення здобувачів освіти складається із взаємодії таких компонентів:

– мотиваційно-пізнавальний компонент виражає інтерес і захопленість учнів інструментальною діяльністю, спрямованою на досягнення самовдосконалення;

– когнітивно-оцінювальний компонент включає необхідні знання, вміння та навички для оволодіння технікою виконання, вміння яскраво відтворювати художні та музичні образи, вміння повноцінно оцінювати набутий виконавський досвід. Цей компонент передбачає широкі знання і глибоке розуміння художньо-образних деталей мови інструментальних творів;

– рефлексивно-виконавський компонент полягає в тому, що суб'єкт музичної діяльності повинен мати рефлексивні професійні та особистісні якості, достатні для того, щоб відповідати загальноприйнятим професійним цінностям і певним чином відобразитися у виконавській діяльності;

– творчо-результативний компонент виражає здатність особистості створити яскраве художньо-образне виконання музичного твору та вміння донести створений образ до аудиторії [4].

Упродовж усього періоду розвитку основною формою навчально-виховної роботи залишається урок. Урок на сучасному етапі став також диференційованішим і враховує вікові психологічні особливості учнів, рівень знань, індивідуальний темп засвоєння ними навчального матеріалу.

Також серед тенденцій вітчизняного навчання гри на ударних інструментах можна визначити зростання ролі ансамблевого музикування.

Мета ансамблевого музикування у гри на ударних інструментах полягає у зростаючій популярності ансамблів ударних інструментів, як самостійного жанру сучасної музики, а також у формуванні в учнів почуття причетності до загального звучання твору [2].

Сучасний етап навчання гри на ударних інструментах характеризується використанням нетрадиційних методів здійснення освітнього процесу, які покликані забезпечити плавний, гармонійний перехід учнів від предметного мислення до абстрактного. Г. Рало відносить до таких методів метод колективного прослуховування, «імітації», метод «гра в м'яч», метод «ласунів», метод «консультанти на уроці «шефи»», методи «рецензій», «вибивала», «самооцінки» [7].

Введення в нашій країні та по всьому світу карантинних заходів призвело до стрімкого поширення дистанційного навчання. Оскільки дистанційне навчання неможливе без використання комп'ютерних технологій, що забезпечують взаємодію учнів із викладачами та самостійну роботу з навчальними матеріалами, нагальним стало забезпечення використання в освітньому процесі інноваційних технологій [9].

Тому в якості однієї з тенденцій у формуванні навичок гри на ударних інструментах стала цифровізація освітнього процесу. Використання відеоконференцій у Zoom допомогло продовжити уроки з гри на ударних інструментах та змінити мислення викладацького складу, тому що відкрило всі переваги дистанційного навчання та полегшило перехід освітнього процесу на новий інноваційний етап. У результаті цього викладачі стали завзятіше використовувати програмне забезпечення, технологічні можливості мережі Інтернет, соціальних мереж, електронної пошти, відеохостингу YouTube, сервісів Google тощо.

Зростання кількості дітей у нашій країні, які отримали травми в результаті війни, а також вимоги нової освітньої програми сприяли посиленню необхідності адаптації в

суспільстві дітей з особливими потребами. Інклюзивне навчання в мистецьких школах – це новий підхід до музичної освіти, який потребує спеціальної підготовки фахівців і постійного застосування педагогічних інновацій.

Інклюзивне навчання розраховане на дітей, які мають труднощі у психофізичному розвитку, і сприяє їх адаптації до активного суспільного життя. Воно передбачає створення для них спеціального освітнього середовища з можливістю грати на ударних інструментах поряд зі здоровими однолітками.

Нині поодинокі випадки навчання дітей з особливими потребами в музичних школах є особистими ініціативами окремих викладачів на експериментальному рівні, оскільки якісна державна освіта для цих дітей не забезпечується [6].

Тому цей напрям розвитку музичної освіти вже почав свій розвиток і буде розширюватись.

В якості останньої тенденції у формуванні навичок гри на ударних інструментах можна виділити використання штучного інтелекту. Ця тенденція має світовий рівень і в Україні ще не отримала свого розвитку. У музичній освіті можливості штучного інтелекту використовуються в інтелектуальній системі музичних інструментів (розумний інструмент).

Інтелектуальний музичний інструмент являє собою комплексне системне рішення, що поєднує в собі штучний інтелект та інші технології з класичною акустикою та навичками гри на традиційних музичних інструментах за допомогою онтології інструментів, датчиків, інтелектуальних алгоритмів і мережевих зв'язків [10].

Також усе більшого розвитку набуває інтеграція в освітній процес інновації програмного забезпечення для створення музики. Використання інтелектуальних музичних інструментів і програмного забезпечення полегшує учням розуміння сучасних музичних стилів, розвиток навичок гри на ударних інструментах незалежно від рівня підготовки, сприяє більшій мотивації здобувачів освіти, оскільки молоде покоління прагне використовувати інновації в різних сферах свого життя.

Висновки з даного дослідження. За результатами проведеного дослідження були видлені наступні тенденції у формуванні навичок гри на ударних інструментах:

- за роки незалежності України освітні програми з гри на ударних інструментах були доповнені вивченням стилів і напрямів класичної, сучасної та естрадно-джазової музики, більше уваги стало приділятися самостійному вирішенню творчих задач;
- упровадження диференційованого підходу;
- більше уваги до емоційно-образного виконання творів;
- зростання ролі ансамблевого музикування;
- використання нетрадиційних методів здійснення освітнього процесу, які покликані забезпечити плавний, гармонійний перехід учнів від предметного мислення до абстрактного (метод колективного прослуховування, «імітації», метод «гра в м'яч», метод «ласунів», метод

«консультанти на уроці “шефи”», методи «рецензій», «вибивала», «самооцінки»);

- стрімке поширення дистанційного навчання;
- використання програмного забезпечення, технологічних можливостей мережі Інтернет, соціальних мереж, електронної пошти, відеохостингу YouTube, сервісів Google тощо;
- упровадження інклюзивного навчання;

– використання штучного інтелекту в інтелектуальних музичних інструментах і програмному забезпеченні.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягають у розробленні моделі формування навичок гри на ударних інструментах учнів на основі виявлених тенденцій у формуванні навичок гри на ударних інструментах.

Список використаних джерел

1. Гончарик О. П., Мисько І. В. Програма для музичної школи, музичного відділення початкового спеціалізованого мистецького навчального закладу школи естетичного виховання). Музичний інструмент «Ударні інструменти». Вінниця : ПП Нова книга, 2007. 100 с.
2. Димченко С. С. До питання еволюції методики гри на ударних інструментах. *Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя*. 2023. № 1. С. 128–134.
3. Дудник Є. І., Зінченко В. М. Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «Ударні інструменти» елементарного підрівня початкової мистецької освіти. Київ, 2020. 32 с.
4. Кань В. Структурні особливості емоційно-образного мислення студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів. *Сучасна мистецька освіта*. 2018. № 1. С. 93–96.
5. Макієвський С. А. Техніка гри на ударній установці. Ч. 1. Київ : Музична Україна, 1989. 166 с.
6. Павлова Г. А. Педагогічні інновації в контексті інклюзивного навчання в мистецькій школі. *Інклюзія в мистецькій освіті: виклики, практики, перспективи*. 2019. № 1. С. 284–295.
7. Рало Г. О. Інноваційні методи навчання, які використовуються в класі ударних інструментів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2020. № 2 (131). С. 14–22.
8. Штейман В. П. Життя, віддане улюбленій професії (К. М. Купінський). *Музичне виконавство*. 1979. № 10. С. 194–200.
9. Шульс Я. В., Тітов О. М. Особливості формування навичок гри на ударній установці : методичні рекомендації до постановки ігрового апарату для елементарного підрівня початкової мистецької освіти. Київ, 2023. 30 с.
10. Lu N. Research on Intelligent Assistant Teaching System for National Musical Instruments Based on PSS. *Design Studies and Intelligence Engineering*. 2024. № 1. С. 1083–1095.

References

1. Honcharyk, O. P., & Mis'ko, I. V. (2007). *Prohrama dlya muzychnoyi shkoly, muzychnoho viddilennya pochatkovoho spetsializovanoho mystets'koho navchal'noho zakladu shkoly estetychnoho vykhovannya*. *Muzychnyy instrument «Udarni instrumenty» [Program for a music school, music department of an elementary specialized art educational institution of a school of aesthetic education]. Musical instrument «Percussion instruments»*. Vinnytsya: PP Nova knyha [in Ukrainian].
2. Dymchenko, S. S. (2023). Do pytannya evolyutsiyi metodyky hry na udarnykh instrumentakh [To the question of the evolution of the technique of playing percussion instruments]. *Istoriya stanovlennya ta perspektyvy rozvytku dukhovoyi muzyky v konteksti natsional'noyi kul'tury Ukrayiny ta zarubizhzhya [The history of formation and development prospects of brass music in the context of the national culture of Ukraine and abroad]*, 1, 128-134 [in Ukrainian].
3. Dudnyk, E. I., & Zinchenko, V. M. (2020). *Typova navchal'na prohrama z navchal'noyi dystsypliny «Udarni instrumenty» elementarnoho pidrivnya pochatkovoyi mystets'koyi osvity [Typical curriculum for the discipline «Percussion instruments» of the elementary sub-level of primary art education]*. Kyiv [in Ukrainian].
4. Kan, V. (2018). Strukturni osoblyvosti emotsiyno-obraznoho myslennya studentiv fakul'tetiv mystetstv pedahohichnykh universytetiv [Structural features of emotional and figurative thinking of students of arts faculties of pedagogical universities]. *Suchasna mystets'ka osvita [Modern art education]*, 1, 93-96 [in Ukrainian].
5. Makiyev's'kyi, S. A. (1989). *Tekhnika hry na udarniy ustanovtsi [Technique of playing on a percussion set]*. Kyiv: Muzychna Ukrayina [in Ukrainian].
6. Pavlova, H. A. (2019). Pedahohichni innovatsiyi v konteksti inkluzyvnoho navchannya v mystets'kiy shkoli [Pedagogical innovations in the context of inclusive education in an art school]. *Inkluziya v mystets'kiy osviti: vyklyky, praktyky, perspektyvy [Inclusion in art education: challenges, practices, perspectives]*, 1, 284-295 [in Ukrainian].
7. Ralo, H. O. (2020). Innovatsiyni metody navchannya, yaki vykorystovuyut'sya v klasi udarnykh instrumentiv [Innovative teaching methods used in the class of percussion instruments]. *Naukovyy visnyk Pivdenoukrayins'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushyns'koho [Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskiy]*, 2 (131), 14-22 [in Ukrainian].
8. Shteyman, V. P. (1979). Zhyttya, viddane ulyubleniy profesiyi (K. M. Kupins'kyy) [Life dedicated to a beloved profession (K. M. Kupinsky)]. *Muzychne vykonavstvo [Musical performance]*, 10, 194-200 [in Ukrainian].
9. Shul's, Y. V., & Titov, O. M. (2023). *Osoblyvosti formuvannya navychok hry na udarniy ustanovtsi: metodychni rekomendatsiyi do postanovky iirovoho aparatu dlya elementarnoho pidrivnya pochatkovoyi mystets'koyi osvity [Peculiarities of formation of playing skills on a percussion set: methodical recommendations for setting up a game apparatus for the elementary sub-level of primary art education]*. Kyiv [in Ukrainian].
10. Lu, N. (2024). Research on Intelligent Assistant Teaching System for National Musical Instruments Based on PSS [Research on Intelligent Assistant Teaching System for National Musical Instruments Based on PSS]. *Design Studies and Intelligence Engineering*, 1, 1083-1095.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 15.07.2024